

Vítěz, který prohrál

Poslanec Josef Dürich

*Okresní dům v Mnichově Hradišti, který byl postaven z Dürichovy iniciativy v době, kdy byl okresním starostou.
Muzeum města Mnichovo Hradiště, Sbirka fotografií, inv. č. 4486*

---

*Obr. na přední straně obálky: Klášter Hradiště nad Jizerou r. 1912
Muzeum města Mnichovo Hradiště, Sbirka pohlednic - Klášter Hradiště nad Jizerou*

**Vítěz,
který prohrál**

Poslanec Josef Dürich

Veškeré materiály, pokud není uvedeno jinak, náleží Jiřímu Dürichovi.

V citacích byl ponechán původní způsob zápisu (bez rozepisování zkratek) a byla rovněž respektována dobová pravopisná norma.

Na vydání spolupracovali poskytnutím historických materiálů:

Senátor PhDr. Jaromír Jermář

Muzeum města Mnichovo Hradiště – paní Mgr. Jana Dumková a paní Milena Kunová

Státní okresní archiv Mladá Boleslav – paní PhDr. Alena Benešová

PhDr. Jaroslav Rokoský, Ph.D.

pan Ladislav Nevyhoštěný ze Strážiště

Jiří Navrátil, starosta obce Klášter Hradiště nad Jizerou

Bc. Martin Barus

© Vydáno vlastním nákladem pro studijní, archivní a rodinné účely roku 2009 pravnukem Jiřím Dürichem.

1. ZAPOMENUTÝ BOJOVNÍK ZA ČESKOU VĚC - POSLANEC JOSEF DÜRICH

Úvodní slovo Jiřího Düricha

Jako pravnuk mám povinnost upozornit na osobnost Josefa Düricha, poslance říšské rady, rytíře Řádu Františka Josefa I., a vrátit mu jeho důstojnost.

Významně se zasloužil o věci veřejné a celý svůj život jim věnoval své maximální úsilí bez zjištných důvodů, neboť byl i jinak finančně zajištěn.

Zasloužil se - jako nejstarší z českých poslanců říšské rady - při své práci v zahraničí o vytvoření československých legií v Rusku, a tím i svým podílem přispěl ke vzniku Československé republiky.

Z různých politicko-osobních důvodů byl však pomluven, odstaven a také historicky zapomenut.

Vydávám sborník hlavních článků o Josefu Dürichovi, poslanci říšské rady, pro osvětlení jeho činnosti, práce a působení i historického významu, který je veřejnosti značně zkrácen. Publikace je z největší části tvořena přetištěnými dobovými i pozdějšími články a dokumenty, které se vztahují k Josefu Dürichovi.

U příležitosti 90. výročí vzniku Československé republiky jsem informoval pana prezidenta prof. Václava Klause, že i můj praděd poslanec Josef Dürich se významně podílel na vzniku republiky - jednáním s ruským carem a vládou v průběhu 1. světové války o povolení vzniku a budování československých legií v Rusku ze zajatců a dobrovolníků - a je naší historií téměř zapomenut a opomíjen.

Na základě odpovědi obsahující morální podporu pana prezidenta, jsem se rozhodl vydat tuto publikaci k upřesnění a pravdivosti výkladu důležité části našich dějin, i když se to mnohým líbit nebude.

Omlouvám se proto panu prezidentovi, že jsem použil též jeho dopisu, ale za zveřejněné informace a poznámky zodpovídám pouze já osobně.

Děkuji za pochopení

Prezident republiky

V Praze dne 27. listopadu 2008

Vážený pane Dürichu,

děkuji za Váš velmi podnětný dopis ze dne 27. října tohoto roku, ve kterém mimo jiné žádáte pravdivé objasnění přínosu a politické činnosti Vašeho pradědy Josefa Düricha. Ačkoli jsem v oblasti historie více méně laik – pouze mne historie vždy velmi zajímala – vím, že na sklonku existence rakousko-uherské monarchie existovaly výrazné odlišnosti mezi jednotlivými koncepcemi, kam by se budoucí snahy českého a slovenského odboje měly zaměřit, jak by budoucí stát měl vypadat, jaké by měl mít zřízení. To se projevilo i ve sporech mezi představiteli našeho prvního odboje. Neexistoval předem daný konsensus, jak se dnes mnozí mylně domnívají či jak se snaží tehdejší realitu idealizovat.

Nedomnívám se, že by jméno Vašeho pradědy bylo zcela zapomenuto. Věřím také, že dnešní doba poskytuje dostatek možností k objektivnímu a neemocionálnímu posouzení a zhodnocení tehdejších událostí. To, že Vás předek má své odpovídající místo mezi lidmi, kteří se zasloužili o vznik naší republiky, dokládá i publikace, která se mi shodou okolností nedávno dostala do rukou. Je to velmi pěkná knížka vydaná při příležitosti 90. výročí vzniku Československa z pera naší přední historičky zabývající se moderními dějinami českého státu prof. Olivové s názvem „Dějiny moderní doby“, ve které je zmíněno i jméno Vašeho pradědy Josefa Düricha. Věřím, že i tato kniha představuje sřípek, který přispívá k tomu, aby jméno Vašeho pradědy nebylo zapomenuto.

Váš zájem o život a činnost Vašeho předka je mi sympatický. Ačkoliv nemám možnost Vám přímo pomoci, přijměte alespoň moji morální podporu ve Vašem snažení.

Přeji Vám, vážený pane Dürichu, vše dobré a pevné zdraví.

S pozdravem

Vydáno obcí Borovickou (okres. Mnich. Hradiště) na pamět odhalení pamětní
desky Jos. Dürichovi dne 19. srpna 1923 v Borovicích.

~~~~~  
Podobizna  
Josefa Düricha  
z roku 1919.  
~~~~~



~~~~~  
Po jeho  
návratu z ciziny.  
~~~~~

73 roků..

Josef Dürich

Rodný dům Jos. Düricha v Borovicích.

*Dürichův mlyn v Klášteře Hradišti nad Jizerou (č.p. 37) na počátku 20. století
Muzeum města Mnichovo Hradišti, Pozůstalost Karla Lochmana, desky „MH fotografie“, složka „Josef Dürich“*

Josef Dürich

Josef Dürich přibližně v době emigrace

Slavné c. k. okresní hejtmanství zdejší přípisem ze dne 27. března t. r. číslo 2938 vyrozumělo mne na základě vynesení veleslavného c. k. místodržitelství ze dne 7. března t. r. číslo 20984, že podle výnosu vysokého c. k. ministerstva vnitra ze dne 18. února t. r. č. 3227 Jeho císařské a královské Apoštolské Veličenstvo nejvyšším rozhodnutím ze dne 14. února 1891 ráčilo nejmilostivěji potvrditi volbu moji za starostu okresního zastupitelstva zdejšího.

Následkem toho složil jsem slib, předepsaný v §. 46. zákona o okr. zastupitelstvu, dnešního dne v ruce zdejšího c. k. okr. hejtmana p. Jindřicha Šebánka, čímž zahájeno jest **osmé** volební období okresního zastupitelstva zdejšího.

O čemž kladu si za čest uvědomiti jak veškery pány členy okresního zastupitelstva, tak i slavná obecní a osadní představenstva u připojení prosby za laskavou podporu při všelikém úředním jednání ku společnému prospěchu okresu zdejšího.

V Mnichově Hradišti, dne 3. dubna 1891.

Okresní starosta:

Dürich.

Agitační leták k volbám do říšské rady r. 1911

in: Osobní archiv Jaromíra Jermáře

Josef Dürich,

bývalý říšský poslanec,

kandidát ve skupině venkovských obcí

okresů:

**Turnov, Mnichovo Hradiště, Bělá u B.,
Český Dub.**

Pokus nástinu životopisného od Václava Kotka.

Při nastalém volebním ruchu je mimo jiné také důležitou podmínkou, aby voličstvo osobnost svého kandidáta znalo dopodrobna, aby znalo všechnu jeho posavadní činnost vůbec, aby s důvěrou nejen samo hledělo k jeho osobě, nýbrž aby i jiné utvrzovalo a přesvědčovalo, že vyvolená osoba kandidáta zplna důvěry jeho je hodna. Naše volební skupina zvolila si za kandidáta opětně pana Jos. Düricha z Kláštera. Ač z předešlých let je činnost jeho v našich končinách patrnu a mohl každý všímavý a pozornější o ní se přesvědčiti, přece byli jsme na nejednom místě svědky toho, že známosti o našem kandidátu byly velmi sporé a chudé. Chceme proto v následujících řádcích učiniti pokus, veškeren život, snahy a působení p. Dürichovo nastíniti podrobněji.

Narodil se v Borovicích r. 1847. Obecnou školu navštěvoval v Mukařově, gymnasium v Ml. Boleslavi a v Praze. Po předčasném úmrtí otcově roku 1866. zůstal v domově. R. 1880. ujal se hospodářství a mlýna, r. 1882. postavil nový mlýn a r. 1891. přestavěl starý. Vedle svého povolání vytrvale se dále vzdělával různými směry a nabyl v té příčině rozsáhlých vědomostí. Odebíral všechny čelné jihoslovanské časopisy, opatroval si všechna pozoruhodná díla domácí i cizí literatury, takže dnešní bohatá knihovna jeho vyrovná se i bohatým knihovnám velkoměstským.

Vynikaje takto svým vzděláním, jemností a uhlazeností charakteru, zvolen byl roku 1882. poprvé obecním starostou, uvedl do vzorného pořádku všechnu obecní správu, obecní účty, zřídil místo obecního tajemníka a účelně rozšířil i komunikaci.

Školství místní značně povznesl a stavba nové školní budovy blížila se k svému provedení.

Však záhy i širší obvod všiml si jeho chvalitebných snah a proto zvolen i okresním starostou v letech 1883-1895, načež od roku 1906. nepřetržitě úřadem tím je pověřen. I zde jsou patrny jeho záslužné reformní snahy: zavedl přidělování referátů, nový jednací řád, dozor k hospodářství obecnímu i osadnímu, kteréžto zařízení vede k znamenitému prospěchu každé jednotlivé obce neb osady. K tomu druží se neméně vhodně i pravidelná revise účtů obecních a osadních.

Pečoval dále o stavbu okresních silnic do té míry, že domácí okres jeho jest v tomto ohledu jedním z nejpřednějších v Čechách. V té příčině učiněna mu jednou výtka, že by stavěl silnice od vesnice k vesnici. „Ano,“ odpověděl na to Dürich, „poněvadž každá i sebemenší a chudší vesnička má právo na to, aby pomocí řádného spojení silničního byla spojena s ostatním světem, neboť tím stoupne hodnota půdy i její plodin. To mělo by býti programem každého okresního zastupitelstva; ovšem, ale otázka finanční klade tu značné překážky.“ Založen dále fond pro choré nezhojitelné, z čehož vznikl nynější chorobinec. R. 1892. založena „Okresní pojišťovna“, jakž se v jiných okresích nedomohli. V letech sedmdesátých založil spolu s jinými „Hospodářsko-průmyslovou jednotu“, jejíž byl dlouholetým jednatelem a místopředsedou, dále „Rolnickou záložnu“, v letech osmdesátých „Mlynářské společenstvo“ v Mnichově Hradišti, a je nyní starostou „Jednoty mlynářských společenstev“; je také starostou „Hasičské župy“ Mnichovohradištské, a jeho péčí jako okresního starosty župa ta zmohtněla tak, že nyní čítá padesát sborů, řadic se k nejsilnějším a nejlépe organisovaným župám českým; hasičských cvičení účastnil se již r. 1868. v Ml. Boleslavi.^{1/}

Stojí za zvláštní zmínku, že mimo tuto obsáhlou veřejnou činnost, věnoval se v řídké volné chvíli velmi rád i studiu jazyků a studiu těsnopisnému, při němž zajímala jej podstata tohoto zajímavého a užitečného umění, jeho theorie a dějiny. Odborníci tvrdí, že je pan Dürich prvním stenografem nejen českým, ale i slovanským, což zejména v odborných kruzích francouzských, německých, ruských a charvatských se uznává; výborně podporovala jej v této věci znalost všech nářečí slovanských a jazyků jiných. Hájil při tom zásadu, že pro slovanské jazyky třeba bude vytvořiti soustavu původní, samostatnou; sám o takovou práci se pokusil a kritika klade ji za nejlepší. Ti, kdož po něm o totéž se pokoušeli, neučinili nic jiného, než že jeho soustavu tu a tam změnili – však ne na prospěch věci. Soustava Dürichova se tak vžila, že dnes vycházejí 2 časopisy psané soustavou Dürichovou. Francouzské a charvatské listy přinesly Dürichovu podobiznu, rovněž i velké dílo francouzské od A. Navarra, obsahující dějiny těsnopisu.

Na velkých sjezdech mezinárodních konány o této práci Dürichově odborné přednášky; tak r. 1907 ve Štýrském Hradci přednášel o tom Charvát Miholič, profesor těsnopisu na universitě v Záhřebě a ředitel sněmovních kanceláří těsnopisných v Záhřebě a Sarajevě, roku 1908. prof. Novák v Darmstadtě; referáty ty vyzněly vesměs velmi pochvalně. Vůbec tato činnost Dürichova zahajuje novou epochu v dějinách těsnopisu slovanského a Dürich proto zvolen do „Ústředního mezinárodního výboru pro sjezdy těsnopisné“ za Rakousko.

^{1/} Autor této publikace se domnívá, že za připomenutí stojí alespoň (jistě neúplný) výčet dalších spolků a organizací, jejichž členem či iniciátorem Josef Dürich byl, a uvedení jeho některých obecně prospěšných činů (odkazují zde především na skutečnosti, které nejsou uvedeny ani v tomto agitačním letáku ani v článku dr. Rokoského na konci této publikace): jako starosta Kláštera Hradiště nad Jizerou prosadil stavbu obecního vodovodu, zasloužil se o přeložení lékaře do této obce, založil zde Občanskou besedu (s velkou knihovnou), Spolek pro podporování chudé školní mládeže a Spolek pro zřízení dětské opatrovny. Na okresní úrovni se (mimo již uvedeného) zasloužil o stavbu okresního domu, vybaveného moderními úřadovkami, zřízení bohaté okresní knihovny, byl místopředsedou Okresního musejního spolku (pomáhal zakládat okresní muzeum – dnes Muzeum města Mnichovo Hradiště) a podílel se na vzniku Okresního fondu literárního, díky němuž vyšlo zásadní regionální historické dílo – Dějinné paměti okresu mnichovohradištského od J. V. Šimáka. Byl také iniciátorem vzniku Politického klubu pro Mnichovo Hradiště a okolí, členem Ústředního spolku mlynářského v Praze a v letech 1893-1915 místopředsedou Spolku pro udržování pomníků a hrobů padlých vojnův v politickém okresu Mnichovo-Hradištském (pozn. vydavatele).

Co se politiky týče, sluší upozorniti, že Dürich byl již za mladých let politicky činným. Slavný tábor lidu na Mužském r. 1869 byl po přednosti jeho dílem a na pozdějších dvou táborech již řečnil sám. Založil také politický klub, jehož je předsedou. Již v letech osmdesátých jako říšský poslanec zasazoval se o zvýšení agrárních cel. Jsa podruhé zvolen říšským poslancem, byl hned roku 1907. zvolen do více výborů a řečnil velmi sympaticky vícekrát v plné sněmovně. Známo pak, že při obstrukci agrárních poslanců koncem roku 1909. byl ve sněmovně plných 36 hodin a pronesl tam velmi významnou řeč, která byla poslední řečí obstrukční ve sněmovně vůbec. Řeč ta trvala od 6. hod. ráno do 1 hod. odpoledne a jednala o dějinách živnostenské organisace; mimo věcnou hloubku byla také tím zajímavá, že promluvena jazykem českým, německým, polským, ruským a charvatským.

Velmi záslužná jest jeho činnost na ochranu českých menšin. R. 1909. videnští Němci pořádali štvance proti českému obyvatelstvu, najímajice k tomu luzu a platíce jednotlivci 5 K^{2/} za každou štvanicí. Tyto tlupy táhly všude tam, kde se Čechové shromažďovali, zejména do místností besedních, hostinských a p. Útočili pak na Čechy kamením, holemi atd. Mnoho českých lidí bylo tu do krve zraněno, mnoho nábytku rozbíto. Každá i nejnevinnější česká schůze byla napřed oznamována v německých listech vídeňských, aby bandy věděly, kam jíti. Čechové videnští proto prosili za ochranu české poslance, zvláště pro dobu letních parlamentních prázdnin, na kterou němečtí surovci nejvíce se těšili, majice za to, že tu českých poslanců nebude a že tudíž Čechové budou bez jejich ochrany. Každý český klub tudíž ustanovil, aby po celou tu dobu meškali ve Vídni jeden neb dva poslanci čeští střídavě, tak aby na každého připadl jeden týden. Klub agrární požádal posl. Düricha, který ochotně se úkolou toho podjal a v ustanovený den službu nastoupil. Týž pak každý den docházel do redakce „Vid. Denníku“, aneb na jiná místa, kde konaly se porady a přípravy k obraně Čechů. Hned první neděle odpoledne byla horká. V X. okrese konali Němci provokační schůzi; činili tak zúmynně, poněvadž X. okres je téměř výhradně český a nachází se v něm také škola „Komenského“. Nepřehledné davy českého lidu stály venku před poradní síní Němců a policie pěší i jízdná udržovala pořádek. Kritický okamžik nastal, když Němci opouštěli svou poradní síň. Úkol poslance byl tu nadmíru těžký a plný zodpovědnosti. Nepochopitelné slovo, výkřik, posměch, ba i posuněk mohl vyvolati srážku, kterou Němci si přáli, neboť následek, který mohl býti krvavý, byl by se od nepřátelských úřadů přičítal Čechům; ti by se byli prohlásili za viníky a byli by museli nésti tíhu následků. Dürichovi se podařilo vliďným, uklidňujícím slovem zadržovati spravedlivý hněv českých zástupů, což ovšem bylo spojeno s nesmírnou námahou tělesnou, neboť rozsáhlost prostranství a délka ulice vyžadovala stálého a rychlého přecházení z jednoho konce na druhý. Zvláště rozrušující byl okamžik, když se rozlehl křik: „Němci chtějí kamenovat Živnostenskou banku“. Ta totiž má v oněch místech svou filiálku, opatřenou velikou tabulí s českou firmou. Konečně Němci pod ochranou policie odtáhli a Čechové pomalu se rozptylovali do sousedních ulic. Veliká část šla však ke škole „Komenského“, kterou hlídali až do pozdní noci.

---

^{2/} Korun (pozn. vydavatele).

Za nedlouho pořádali Němci podobnou demonstraci večer v ulici „Quellengasse“, která je dlouhá a široká a kde se nashromáždil tisícehlavý zástup českého lidu v pozdních hodinách večerních, kdy Němci vpád svůj na toto české území učinili. Situace byla opět napjatá a nebezpečnější než před tím. I zde se po nadlidském namáhání podařilo Dürichovi udržeti massy lidu v pořádku, který byl tak vzorný, že velitel policejní stráže děkoval ku konci posl. Dürichovi a prohlásil: „Vyslovuji vám, pane poslanče, svůj obdiv nad kázní vašich lidí. Takového vlivu němečtí poslanci na svůj lid nemají.“ A když se ho Dürich pak tázal, co soudí o německých demonstrantech, řekl bez obalu: „To nejsou lidé, to jsou b....“

Dürich se stal po těchto demonstracích tak oblíbeným, že několikrát za sebou byl požádán, aby k lidu promluvil jak na ulici, tak i v místnosti spolkové. Není tedy divu, že když doba jeho služby minula a odjel domů, byl ihned zase telegraficky povolán zpět do Vídně; neboť nestačilo jenom účastenství na schůzích, třeba bylo i intervence u policie, úřadu a v ministerstvech.

Dürich ochotně se vrátil na ohrožené místo; a bylo toho nejvš třeba. Musel nejprve vymoci na okres. hejtmanství v Mödlingu povolení k výletu do Atzgersdorfu, obci to za Vídně, s většinou českého obyvatelstva dělnického, a zároveň žádati za ochranu českých výletníků, proti nimž německé noviny zase švaly placené své zabijedce. Tam se šlo bezvadně, ale sotva se společnost po místnostech a zahradě usadila, začali se Němci kolem houfně sbíhati; za nedlouho byl hostinec ve stavu obležení. Rámusem a boucháním dávali Němci na jevo svou přítomnost; ve chvíli vnikli do verandy při silnici a byli by vnikli dovnitř, kdyby jim nebyl bránil posl. Dürich s některými předáky s nasazením svých osob. Na to objevil se německý posl. Weidenhoffer, který s Čechy vyjednával o návrat do Vídně. To Čechové odmítli, poněvadž v zájmu své cti ustoupiti nesměli, jelikož by tím byli dodali Němcům kuráže k výbuchům příštím. Němci měli totiž schůze jinde a měli tudíž na kvap, ale nechtěli se hnouti, aby to nevypadalo jako ústup. Začali proto, když byli z verandy vytlačeni, hostinec kamenovati; rozbili okna v sále, kde mládež tančila a posl. Dürich uložil si střepy skla na památku. Situace byla stále hrozivější a komisař okr. hejtmanství s četnictvem, nevědouce si rady, žádali posl. Düricha za další pokyny. Ten nařídil, aby bylo telegrafováno do Vídně pro pomoc. Asi za hodinu přijelo 120 jízdních policistů, jichž velitel představiv se posl. Dürichovi, vyžádal si instrukce pro zpáteční pochod, jenž teprve večer za řevu zdivočelé luzy německé bez úrazu se provedl.

Brzy na to aranžován nový útok na Čechy ve XX. okrese. Tam měli Čechové v neděli odpoledne míti schůzi v jednom sále. Ale když posl. Dürich v průvodu jednoho z vídeňských předáků dostavil se o něco později na místo, shledal ulici obsazenou policií a naplněnou lidem českým, jenž dovnitř nemohl, poněvadž Němci sál již předtím obsadili a na Čechy, kteří tam byli, utočili tak surově, že jeden inženýr poraněn na čele a jistý živnostník na pravé ruce. Dürich na dotaz velitele policejní stráže odpověděl, aby konal svou povinnost a vyklidil sál, ten však sám neodvážil se vstoupit dovnitř a žádal Düricha, aby jej provázal. Ten tak učinil a když vstoupili do přední místnosti před sálem, viděli tu již rozbité sklenice a rozbitý nábytek. Na to vyvolán vůdce Němců, který bez všeho představování oslovil posl. Düricha: „Vy jste zajisté pan poslanec Dürich“, a mluvil velmi zdvořile. K domluvě Dürichové vyklizen sál a Čechové jej

naplnili. Venku shromáždění osvědčili opět vzornou kázeň, když kol nich Němci odcházeli, a rad Dürichových, jenž žádal, aby ani posuňkem Němců nedráždili, do písmene uposlechli. Jsa ve schůzi na pořadu jako první řečník, uvítán byl bouřlivým potleskem, a i následující řečníci obětavost jeho nadšenými slovy oceňovali.

Toto namnoze nebezpečná námaha trvala po tři neděle a nebylo dne, aby Dürich nebyl býval mezi českým lidem; též u mnohých úřadů často byl nucen intervenovati; tak u policie, u ministra krajana, u ministra vnitra, u předsedy ministerstva atd. Zasadil se též u trestního soudu o propuštění uvězněných Čechů, neboť ve Vídni místo útočících Němců zatýkáni ohrožení Čechové.

Dürich však i jinak účastnil se činně života vídeňských Čechů, zejména ve věcech školských. Nejen že býval přítomen schůzím rodičů, poradám „Komenského“ a j. p., vodil rodiče k úřadům školním i k ministru vyučování. Je přirozeno, že se tímto jednáním zapsal hluboko do srdce vídeňských Čechů a že proto po resignaci předsedy „Komenského“ zvolen jednohlasně k této velmi důležité funkci poslanec Dürich dne 14. května t. r. „Komenský“ je pro Dolní Rakousy tím, čím je pro Čechy „Ústř. M. Š.“,^{3/} jenže práce, zvláště předsedova, je ve Vídni mnohem horší následkem nepříznivých zemských zákonů a nepřátelského chování úřadů.

Dürich pracoval též u jiných českých menšin. V Rudohoří byl přítomen schůzi rodičů ze školní stávky, jednání o zveřejnění matiční školy v Hodkovicích, při práci menšinové v Liberci, při práci na prospěch Čechů za příčinou sčítání lidu ve Vídni, ve Frýdlandě a j. v. Jest proto do nebe volající nespravedlností, když se mu vyčítá, že pouze jedenkrát nemohl se pro chorobu dostaviti tam, kam byl volán, a když se mu to vyčítá jako národní vlačnost. Kolik procent Dürichovy usilovné práce vykonali ti, kdož mu činí tuto výtku, nešťítice se ani hanobení jeho bezúhonně povahy?

Jazykové vědomosti činí Düricha způsobilým, čestně nás Čechy reprezentovati v cizině. Tak při přípravném sjezdě slovanském r. 1908 zastupoval stranu agrární způsobem vynikajícím; byl delegován zemědělskou radou, aby doprovázel slovanské hosty na výletu do Tábora a do Písku, kde shlédli naše vyšší školství zemědělské a lesnické. Cestou vykládal jim naše venkovské poměry a hosté viděli slova jeho potvrzena nadšeným vítáním, jehož se jim na každé stanici dostalo, a to je často pohnulo hluboce, až k slzám. V hospodářské akademii tábořské měl Dürich řeč jménem zemědělské rady, kterou pronesl plynou ruštinou a která učinila dojem tak hluboký, že se vynikající hosté naši o ní vyjádřili, že ji kladou mezi tři nejlepší řeči, jež na celém sjezdě slyšeli. Když sestoupil Dürich z podia, objal jej prof. Bechtěrev a se slzami v očích jej políbil. Dürich mluvil o významu vzdělání a o našem školství. „Máme po staletí téhož nepřitele,“ pravil Dürich, „žijeme s ním stále v boji. Tento boj neustal, jenom zbraně se změnily. Jsou to zbraně ducha a co našemu národu schází na početnosti, musí hledět nahraditi vzděláním. Naše školy – toť naše tvrze.“ „Slova ta,“ pravil vynikající řečník ruské dumy dr. Maklakov, jenž si je cestou vícekrát opakoval, „musí se státi u nás programem“. A když pak rok po tom vyslán byl Dürich s českými a jinými slovanskými poslanci do Petrohradu a do Moskvy, pronesl zde řadu bouřlivě přijatých řečí. Zvláště veliký dojem způsobila řeč jeho ve spolku „Ruské zrno“, spolku to agrárním, jenž se stará o povznesení vzdělání ruského ven-

^{3/} Miněna Ústřední Matice školská (pozn. vydavatele).

kovského lidu. Tyž spolek věnoval mu pak čestný dar – zlatý odznak spolkový (jako u nás čtverlístek), představující roszévače. Od té doby je Dürich ve stálém styku s tímto spolkem a pomáhá mu v umísťování ruských selských hochů u českých hospodářů, aby se prakticky vzdělali pro své budoucí povolání samostatných rolníků.

Těž předsedal Dürich komisi pro uspořádání slovanské výstavy.

Jako se Slovany, tak pěstuje Dürich styky i s Francouzi. Vynikající publicisté a politikové francouzští vyžadují si od něho informace. Tak před rokem byl to známý publicista francouzský André Chéradame, jenž na základě Dürichových informací o poměrech parlamentních napsal pak článek, vzbudivší velikou pozornost. Rovněž předseda senátu Canadského (horní sněmovny) Ravul Dandurand a j. Avšak již předtím zastupoval Dürich Čechy při příležitosti návštěv francouzských. Tak r. 1905 vyslán byl spolkem mlynářů českomoravských do Vídně k uvítání velké exkurse francouzské mlynářské asociace (jednoty mlynářů celé Francie). Zde jediný z řečníků měl řeč francouzskou. Před ní mluvili všichni německy, a proto také jeho uvítání jménem Čechů bylo přijato bouřlivou pochvalou a on stal se pak přední osobou celé této výpravy. Rovněž tak stalo se při večírku na rozloučenou, kdy zval francouzské hosty do Čech. Tito slíbili a za tři léta skutečně přijeli do Prahy, kde byli i na ulicích sympaticky vítáni. Dürich sám uvítal je jménem Čechů hned na nádraží a stal se u nich pak tak oblíbeným, že mu po svém návratu do Francie spolek výše jmenovaný poslal skvostný dar, umělecké dílo francouzského výtvarníka Chapu-ho „Pravda“. Krom toho vydal spolek onen r. 1905. i r. 1908. slavnostní čísla svého časopisu, v nichž popsány tyto výlety a uveřejněny také podobizny Düricha i vyobrazení daru jemu zasláného a děkovací list.

Sympatie, jakých si Dürich u Francouzů získal, došly také krásného výrazu ve slovech přípitku, též v slavnostním čísle uveřejněném, jež pronesl předseda franc. spolku p. André-Didion a jenž v překladě zní: „Dámy a pánové! Rád bych způsobem důstojným naší jednoty francouzské dal výraz radosti a štěstí nezkráceného, jež – abych se tak vyjádřil – dýcháme zde plnými plicemi, za těchto manifestací srdečné sympatie. Již včera při našem příjezdu byli jsme hluboce a srdečně dojatí nadšením, jež přátelská naše návštěva vyvolala. Dnes vaším vřelým přijetím, vaším laskavým uvítáním cítíme nové a pronikavé pohnutí. Zásluha o tyto manifestace náleží v přední řadě p. posl. Dürichovi. Skromnost našeho přítele by zajisté dávala přednost mlčení; ale jak možno nevyjádřit veřejně náš vděk tomuto kolegovi, jehož jímavé kouzlo nás uchvátilo již roku 1905. ve Vídni. Mám právo říci, že jeho vřelá a uchvacující slova, distinkce vanoucí z jeho osobnosti, zanechaly v paměti a v srdcích francouzských jeho kolegů památku nezapomenutelnou. Ve všech věcech dlužno stanoviti odpovědnost. Naše cesta, musím to říci, jest dílo p. Dürichovo, neboť od 1. ledna t. r., kdy jsme si vyměnili blahopřání zdraví a štěstí, pan Dürich připomněl mi výrazy tak vřelými slib daný ve Vídni, že déle váhati nebylo dovoleno a na jeho zavolání odpověděli jsme: „Zde!“ Co kolegů francouzských mi vyslovilo politování, že nemohou se připojiti k naší delegaci! Nedávná úmrtí, překážky rodinné neb zdravotní nedovolily mnohým z našich věrných, aby se seřadili kolem nás: všichni mne prosili, abych u p. Düricha byl tlumočnickem jich vřelých pocitů, a mezi nepřítomnými jedno jméno mně obzvláště živě se připomíná, jméno pana Cornu-ho otce, pro kterého bylo nesmírně trpkým sklamáním, že nás nemohl doprovázeti...”

Pravda - dar od francouzských mlynářů
Muzeum města Mnichovo Hradiště, Pozůstalost Karla Lochmana, desky „MH fotografie“, složka „Josef Dürich“

Takovým dojmem působila osobnost i povaha Dürichova na naše hosti slovan-
ské a francouzské, tak jej ale také znají všichni, kdo s ním u nás do bližšího styku
přicházejí. Nuže, máme příčinu voliti někoho jiného? Padá tu velice na váhu nejen
všestranná způsobilost kandidátova k řádnému a plodnému zastávání povinnosti
poslanecké – jak z této jen stručně životopisné črty zcela jest patrné – nýbrž i ta
okolnost, že jako jeden z předních propracovaných a zkušených harcovníků vzne-
šené idee agrarismu mnohem lépe a účinněji může nyní při znalostech všech vliv-
ných činitelů a okolností pracovati ve prospěch svého voličstva než poslanec nová-
ček, jemuž všechny ty nutné známosti, cesty, průpravy a praktiky jsou úplně cizími.

Také dlužno uvážiti, že žádný poslanec každému jednotlivci zplna a hned
i při nejvyšší ochotě vyhověti nemůže, ježto stojí tu často v cestě překážky závažné,
netušené, ba mnohdy nepřekonatelné. Zvláště čeští poslanci agrární, stojíce vůči celé
vládě na stanovisku opozičním, mají i po této stránce své postavení značně ztíženo.

Utůžme své smýšlení, prozíravě zkoumajíce všechny závažné okolnosti, nebud-
me malichernými, kolísavými a slabými ve chvíli tak vysoce závažné, rozhodněme
se pro osobu domácí, dojistá pozoruhodně kvalifikovanou, mějme hlavně na zřete-
li, že těžká naše existence opravdu vyžaduje k hájení a zastupování jen pracovníků
takových, kteří s námi opravdu cítí, kteří naše útrapy dopodrobna znají, kteří mají
opravdovou lásku k naší svaté věci, a kteří pronikavým a bystrým duchem dovedou
zdatně čelit přemnohým našim škůdcům a nepřátelům – a bude pro náš letošní
třináctý červen dnem cti, dnem kýženého a klidně očekávaného výsledku, kdy
jednomyslnou volbou povolán bude opětně za zástupce našeho do říšské rady
osvědčený a horlivý pracovník pan

JOSEF DÜRICH,

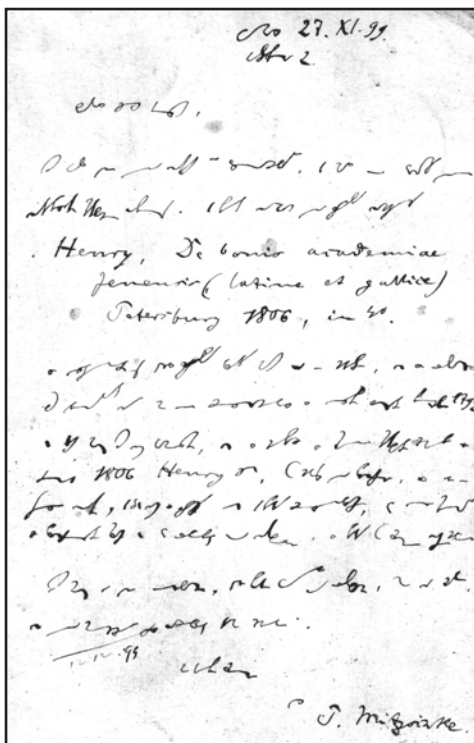
rolník, mlynář a okresní starosta

v Klášteře nad Jizerou.

Josef Dürich - těsnopisec a literát

Josef Dürich si získal zásluhy i v oblasti natolik specifické, jakou je stenografie. Již za gymnaziálních studií se naučil několik odlišných těsnopisných soustav. Tyto vědomosti si vyzkoušel i v praxi, když působil jako stenograf na českém a moravském zemském sněmu. Zde definitivně došel k názoru, že žádná existující těsnopisná soustava nevyhovuje slovanským jazykům. Na nápravě tohoto problému začal usilovně pracovat, publikoval v různých odborných časopisech a dostalo se mu i zahraničního uznání. Podnítl také založení českého „Vědeckého sboru těsnopisného“, za Rakousko-Uhersko byl delegován do „Ústředního mezinárodního výboru pro sjezdy těsnopisné“. Výsledkem jeho dlouholeté práce byla publikace „Pokus o jednotný těsnopis slovanský“ (2 vydání - 1895, 1907). Podle jeho soustavy pak byla v r. 1910 vydána souhrnná učebnice⁴⁾. Přestože se Dürichova soustava plně nevžila a do nové české soustavy Herout-Mikulíkovy byly převzaty jen některé jeho myšlenky, je jeho jméno v dějinách české stenografie nepřehlédnutelné.⁵⁾

Alespoň několik rádků musíme věnovat také Dürichově činnosti literární. V této oblasti působil především v 60. a 70. letech 19. století, kdy hojně přispíval básněmi do různých časopisů. Napsal větší množství divadelních her (např. Kabát dolů!, Nouze o tenor atd.), různých kupletů a komických výstupů; divadlo rovněž sám aktivně hrál. Publikoval především pod pseudonymem Josef Josefovič. Dále se podílel na redakci druhého a třetího ročníku almanachu Ruch, kam také drobnou měrou přispěl. Spíše do oblasti žurnalistické patří jeho redaktorská činnost ve Slovanských listech; různými články přispíval i do mnoha domácích i zahraničních periodik.⁶⁾

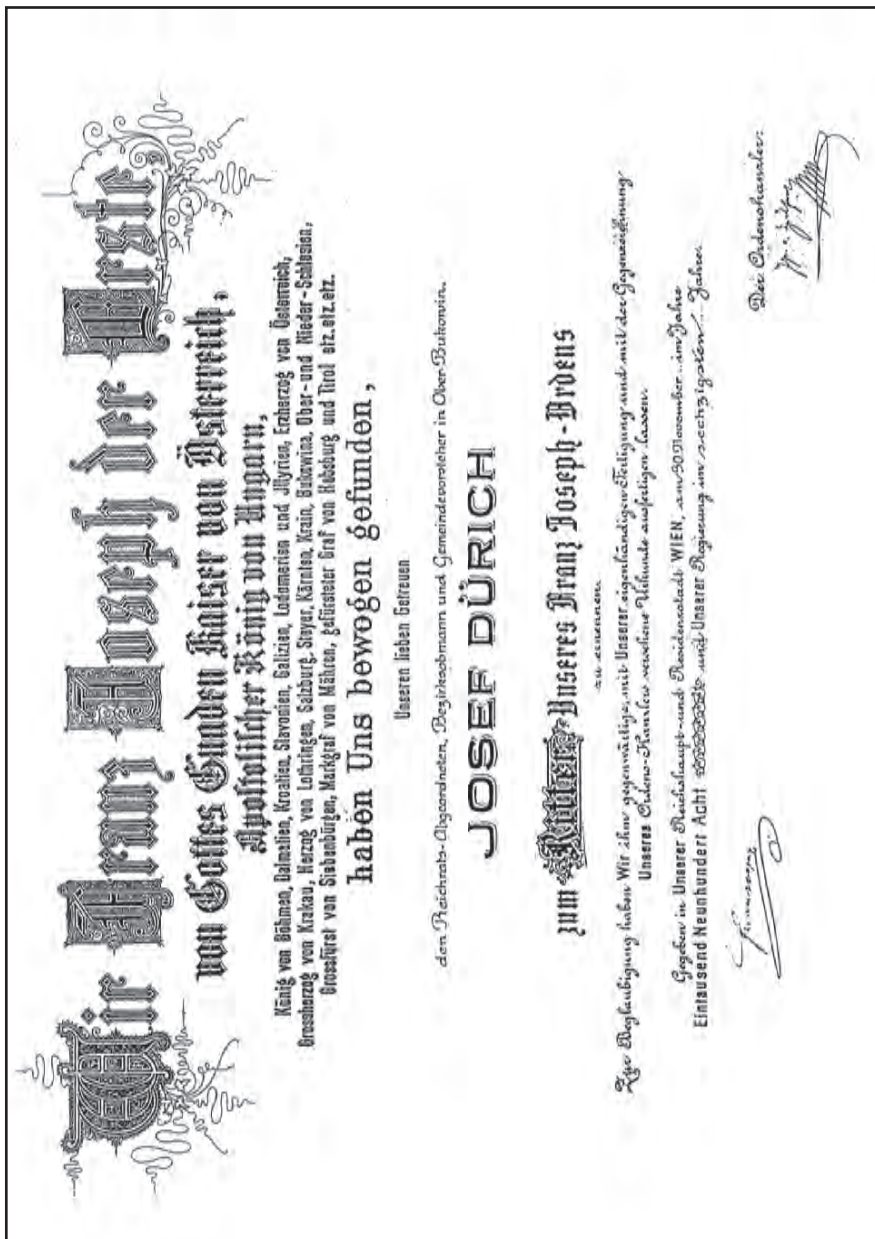
Korespondenční listek, který napsal J. Dürichovi těsnopisem jeho německý kolega dr. P. Mitzschke z Výmaru
Muzeum města Mnichovo Hradiště, Občané města a významné osobnosti, pořad. č. 20 - Josef Dürich

⁴⁾ Lochmann, K. - Novák, B.: Učebnice českého těsnopisu dle soustavy Dürichovy. Praha 1910.

⁵⁾ Šimon, A.: Josef Dürich. Od Ještěda k Troskám, 1927 (V.), č. 7-8, s. 161-163.

⁶⁾ Tamtéž, s. 163. Studnička, P.: Josef Dürich (1847-1927) mlynář, politik a literát. Mlýnářské noviny, roč. XV. (2004), č. 1-2, s. 15.

Josef Dürich rytířem Řádu Františka Josefa I.

Diplom, jímž byl r. 1908 Josefu Dürichovi udělen Rytířský kříž Řádu Františka Josefa I.
Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Josef Dürich - osobní fond

My František Josef první

z Boží milosti císař rakouský,

apoštolský král uherský,

*král český, dalmácký, chorvatský, slavonský, haličský, vladiměřský
a illyrský, arcivévoda rakouský, velkovévoda krakovský, vévoda lotrinský, salzburský,
štýrský, korutanský, kraňský, bukovinský, hornoslezský
a dolnoslezský, velkokníže sedmihradský, markrabě moravský, okněžněný hrabě
habsburský a tyrolský atd. atd. atd.*

Jsme se rozhodli,

Našeho milého Věrného

říšského poslance, okresního starostu a obecního starostu v Horní Bukovině

JOSEFA DÜRICHA

jmenovat

rytířem Našeho Řádu Františka Josefa.

*K ověření Jsme mu současně nechali vyhotovit listinu opatřenou Naším vlastnoruč-
ním podpisem a spolupodpisem Našeho Řádového kancléře.*

*Dáno v Našem říšském hlavním a sídelním městě Vídni, dne 30. listopadu v roce tisíc
devět set osm a v šedesátém roce Naší vlády.*

Franz Joseph

Řádový kancléř ^{7/}

---

^{7/} Podpis je obtížně čitelný – snad Joseph von Zelfern.

Řád Františka Josefa I. byl založen v den prvního výročí nástupu tohoto panovníka na trůn, 2. prosince 1849, jako záslužný řád pro odměňování osob, které se přičinily o stát, panovnický dům a všeobecné blaho lidu. Řádem mohli být oceněni občané monarchie i cizinci bez ohledu na původ, náboženství a stav, za zásluhy o rozvoj průmyslu, techniky, zemědělství, vědy, kultury a umění, ale také o duchovní rozvoj národů, humanitární a charitativní činnost i reprezentaci říše v zahraničí. R. 1908 již existovalo 5 tříd tohoto řádu – velkokříž, komtur s hvězdou, komtur, důstojník a rytíř, přičemž poslední jmenovaná třída je nejnižší. Pojem „rytíř“ však v tomto případě není míněn jako označení šlechtice (tím se tedy Dürich po udělení řádu nestal), ale slouží pouze jako měřítko zásluh (komturským křížem či velkokřížem byli oceňovány osoby, které se o stát zasloužily opravdu výrazně). Řádový odznak tvořil zlatý rovnoramenný tlapatý kříž s konvexním zakončením ramen, která byla pokryta rudým smaltem. Na střed kříže byl umístěn menší bílé smaltovaný kruhový medailon, uprostřed nesoucí zlaté iniciály panovníka „FJ“. Mezi ramena kříže byl vložen zlatý, černě smaltovaný císařský dvouhlavý orel, držící v zobácích uzavřený zlatý řetěz, který v dolní části neslo osobní heslo císaře VIRIBUS UNITIS (Spojenými silami). Celý kříž byl převýšen pohyblivě připojenou zlatou císařskou korunou. Civilní nositelé (tedy i Dürich) měli možnost při denním nošení použít miniaturu, zavěšené v knoflíkové dírce a klopě saka na zvláštních zdobných řetízcích^{8/}. Ačkoliv v současné době neznáme přesné důvody, proč byl Josef Dürich tímto řádem vyznamenán,^{9/} můžeme se poměrně věrohodně domnívat, že byl oceněn za své zásluhy na poli samosprávy, případně i zemědělství.

*Rytířský kříž Řádu Františka Josefa I.
na civilní stuze*

Komentář Jiřího Düricha

Pokud by byl poslanec Josef Dürich bezvýznamným poslancem, jak ho někteří čestí politikové o deset let později nazývali, potom by se zcela jistě nestal rytířem Řádu Františka Josefa I. u příležitosti 60. výročí jeho vlády dne 30. 11. 1908. Ostatně i někteří historici raději přejímají osvědčenou nastíněnou linii, než aby pravdivě vysvětlili jeho postoje a skutečné výsledky jeho práce a činnosti.

^{8/} Koláčný, I.: Řády a vyznamenání habsburské monarchie. Praha 2006, s. 120-121.

^{9/} V podstatě se zachoval pouze publikovaný diplom (Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Josef Dürich – osobní fond). Osud rytířského kříže je nám neznámý. Podle regulí řádu měl být po smrti majitele vrácen řádové kanceláři, zda se tak však stalo i v r. 1927, je poměrně pochybné. Existuje i alternativa, že Josefu Dürichovi byl řád po odchodu do emigrace – kdy se stal v podstatě vlastizrádcem – odebrán.

2. POHLED EDVARDA BENEŠE NA JOSEFA DÜRICHU

Komentář Jiřího Düricha

Jedním z nejcennějších dokladů k Dürichově otázce je dílo dr. Edvarda Beneše „Světová válka a naše revoluce“, vydané 12 let po skončení 1. světové války v roce 1930.^{10/}

Zde dr. Beneš uvádí svůj a Štefánikův vztah, postoj a jednání k poslanci Josefu Dürichovi, zvláště od jeho příjezdu do Francie a zejména po úspěšném jednání Düricha s francouzským ministrem zahraničních věcí Briandem a náčelníkem generálního štábu francouzské armády generálem Pellém, od nichž obdržel písemné potvrzení, že odchází do Ruska s vědomím francouzské vlády a generálního štábu za účelem organizování československého vojska v Rusku. Tedy i jako zástupce a vyslance Francie k carské ruské vládě. Jednotky pro budoucí nasazení ve Francii měly být hrazeny na náklady Francie.

I když politik ve svém díle nepíše všechno, co by ho později mohlo kompromitovat, myslím, že čtenáři stačí i to, co je napsáno, aby si udělal sám svůj obraz a názor na tehdejší situaci, vzájemné vztahy a přístupy k osobám, které měly být vzorem a příkladem celému národu. Bohužel tak tomu nebylo ani v tomto případě.

Dále přetiskují jednotlivé stránky zmíněné publikace, mající vztah k poslanci Josefu Dürichovi.

---

^{10/} Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Praha 1930. Z této publikace pocházejí níže publikované strany.

mová s cizinou za dost připraveny. Bylo tudíž nutno stanovit další plán spojení s vlastí a politické spolupráce v dohovoru se mnou a Svatkovským.

Prof. Masaryk po delší diskusi mi dal pro Prahu několik úkolů.

Především se rozhodl zůstat v cizině po celou válku, započít rozhodný boj proti Rakousku, vyvodit z toho pro sebe osobně i politicky všechny důsledky: jedním slovem šlo o to, aby byla vybudována první novodobá česká politická emigrace, která by dělala skutečnou politiku a v dohodě s politiky ve vlasti veřejně a odpovědně proti Rakousku-Uhersku vystoupila. To jsem měl oznámit všem přátelům a politickým kruhům, s nimiž před odchodem prof. Masaryk jednal, a získat jejich souhlas buď tichý anebo výslovný.

Masaryk mi líčil své první, ne dost příznivé zkušenosti a dojmy, posílené poslední cestou do Říma: rakousko-uherské věci nejsou dobře známy; o naše věci nemají spojenci mnoho zájmu; chceme-li v této válce něco pro náš národ vyzískat, musíme se sami dát do práce a na sebe upozornit.

Zrekapitulovali jsme ještě jednou vše, co bylo rozhodnuto, nežli prof. Masaryk z Prahy odešel, stanovili jsme, s kým a jak mám udržovat styky a které politické kruhy angažovat.

Aby však politická emigrace byla možná, bylo třeba mnoha věcí. Především peněz. Proto prof. Masaryk znovu mne žádal, abych opatroval finanční prostředky. Odkázal mne opět na dra Scheinera a na peníze sokolské; já jsem osobně opět slíbil, že také sám peníze pošlu. Měl jsem v Praze zvlášť upozornit, že politická emigrace národů ostatních, zejména polská, je bohatá, kdežto u nás že budou značné těžkosti; prof. Masaryk se sice obrátí na své známé v Americe, ale doma musejí vážně v té věci

něco podniknout, neboť bez peněz se v cizině nedá politicky dělat nic.

Dále šlo o lidi a pracovní prostředky. Masaryk mne žádal, abych zdůraznil, že ještě někdo z politiků musí buď jak buď z domova odejít, aby politická emigrace svou početností více znamenala. Upozorňoval na početnost Jihoslovanů. Vedle toho bude třeba politických pracovníků a žurnalistů, poněvadž v našich koloniích za hranicemi není mnoho vhodných osob, a pokud jsou, neznají dostatečně poměrů u nás doma.

Konečně v dohodě se Svatkovským poslal mne se vzkazem k dru Kramářovi. Svatkovský nepřímou byl už dříve ve styku s okolím dra Kramáře. Sám na počátku války byl politicky orientace Kramářovy, měl snahu, dostat všechny naše věci do sféry a orientace ryze ruské, a přál si, aby ruská vojska přišla do Prahy a uspořádala naše věci. Při tom však znal dobře poměry v Petrohradě a díval se na ně kritičtějším okem západoevropského světa; přijímal mnoho z kritik a z obav Masarykových a mně samému už za této první rozmluvy bez obalu projevil své obavy. Jmenovitě již tehdy žádal od našich lidí, slovansky a ruský naladěných, činnost, práci, riskování a oběti, nedomnívaje se, že vítězství Ruska bude jen tak snadné a jednoduché. Kromě toho znal také obavy západu před expansí Ruska a byl při všech těchto ruských politických plánech opatrný.

K dru Kramářovi mne tehdy posílali prof. Masaryk i Svatkovský, abych mu vylíčil své dojmy a vyřídil jejich vzkazy. Prof. Masaryk mi sice řekl, že s drem Kramářem chtěl před svým odjezdem mluvit sám; ale Kramář si tehdy stěžoval, že ho prof. Masaryk urazil v boji o Švihovu aféru. Věc dojednával dr Scheiner. Dr Kramář se schůzkou souhlasil, ale zatím k ní nedošlo, protože Kramář nebyl právě v Praze, a prof. Masaryk brzo potom

Masarykových, jednak jsem měl vzkaz Masarykův pro redaktora Hlaváče. Redaktor Hlaváč jako dopisovatel „Času“ nesouhlasil s jeho pražskou revoluční politikou: věděl však, co dělá prof. Masaryk v cizině, přišel několikrát do Prahy a mluvil v redakci „Času“ s jinými i se mnou, dáváje mně informace o Vídni a dokazuje, proč Německo a Rakousko vyhraje a proč prof. Masaryk a my všichni v Praze chybujeme.

Prof. Masaryk chtěl, abych vyhledal Hlaváče ve Vídni a trochu mu vysvětlil motivy jednání Masarykova a dověděl se nových věcí z oficiálních kruhů vídeňských.

Vyřídil jsem obojí u Machara i u Hlaváče. S Hlaváčem jsem chodil plné tři hodiny kolem císařského hradu a dokazoval mu, proč každý pořádný Čech musí dělat revoluci. Nepřesvědčil jsem ho, nevěřil také — vrátil se nedlouho předtím z Itálie — že Itálie půjde do války proti Rakousku-Uhersku.

V Praze jsem vyhledal hned dra Šámala a Scheinera a žádal svolání „Maffie“. Zároveň jsem navštívil dra Kramáře v jeho vile. Vyřídil jsem mu vzkazy prof. Masaryka a zejména Svatkovského. Nad vzkazy Svatkovského se zarazil — dotkly se ho velmi silně; souhlasil, že je nutno dáti se do činnosti rozhodněji. Ruské porážky u Gorlice a v Karpatech, jež hned nato přišly, ho sice silně zkrušily, ale jeho rozhodnutí jen zesílily. Souhlasil s vystoupením veřejným i s tím, že musí někdo odejít za Masarykem.

Ale zásadního svého stanoviska a názoru na události se nevzdal. Věřil stále ve vítězství Rusů; soudil dokonce, že přijde ještě za války chvíle, kdy se Vídeň na něho obrátí, aby Rakousku z katastrofy pomohl.* Viděl jsem opět, že není možno smířit obě koncepcce; přes to však

---

* Dr Kramář mi projevil tento svůj názor slovy velmi frapantními.

byl dr Kramář tentokráte otřesen v názorech a uvažoval, zda by přece jen neměl odejít do ciziny. Protože jsem o věci jednal i s ostatními členy „Maffie“, zejména také s drem Rašínem, stala se tato otázka od této chvíle aktuální: byla také předmětem nejbližší příští schůze „Maffie“, kde jsem podával zprávu o své cestě do Švýcar.

Dr Rašín souhlasil s plánem, aby dr Kramář odejel. Dokonce se mnou, Šámalem a Scheinerem umluvil postup, jak dra Kramáře přemluvit a do ciziny vypravit. Zdá se mi, že dr Rašín tušil už tehdy nebezpečí pro sebe i pro dra Kramáře, a to byl také jeden z důvodů, proč chtěl, aby dr Kramář odešel. Šlo však i jemu i dru Kramářovi ještě o záchranu jmění a o formu odchodu — zda tajně, či se souhlasem úřadů; to vše bylo pak společně projednáno na uvedené schůzi, kde dr Kramář již zásadně s tím souhlasil. Pokusil se také dostat pas do ciziny, ale byl mu odepřen.

Na schůzi „Maffie“ podal jsem podrobný referát o své cestě a přednesl všechna přání Masarykova. Byla hned projednána otázka vystoupení. Přčteno prohlášení a v zásadě přijato. Jen dr Hajn žádal některé opravy a doplňky, více rázu formálního než věcného, které jsem Masarykovi poslal; prof. Masaryk žádosti Hajnově vyhověl. Usneseno však, že prof. Masaryk vystoupí teprve až po výslovném vyzvání z Prahy, poněvadž členům „Maffie“ se zdálo, že vhodný moment dlužno volit především podle událostí doma, až příslušné kruhy politické budou náležitě připraveny a až bude eventuálně ještě někdo poslán do ciziny.

Rozhodnuto tudíž, že v každém případě musí někdo brzo odejít za Masarykem. Tuším, že do té schůze přišel dr Scheiner už s hotovým návrhem, aby byl poslán poslanec Dürich. Dr Scheiner jednal s ním delší dobu o účasti na akci a posl. Dürich také nakonec souhlasil.

S posláním posl. Düricha všichni souhlasili také proto, že to byl poslanec agrární strany, že o tom bude jednáno s předsedou Švehlou a že tím i formálně ve spiknutí bude tato mocná strana. Usneseno, že dr Kramář promluví s Dürichem politicky a ostatní že s poslancem Dürichem projednají dr Šámal a dr Scheiner. Dr Kramář to také učinil; dal ovšem Dürichovi instrukce ve svém smyslu a v duchu svých názorů na Rusko.

Poslanec Dürich byl pokládán za vhodnou osobu také proto, že prof. Masaryk, vida spory našich lidí v Rusku, chtěl buď dra Scheinera nebo někoho jiného především pro Rusko. Poněvadž se posl. Dürich poněkud zabýval věcmi slovanskými, uměl rusky a francouzsky, byl od nás všech přijat sympaticky jako osoba vhodná a především určená pro práci v Rusku. Odebral se z Prahy nejprve do Vídně a odtud se dostal dne 9. května 1915 do Curychu, kde ho očekával dr Sychrava.

Jak již řečeno, peníze na cestu Dürichovi opatřil dr Scheiner; obdržev je z Národní rady od dra Mattuše a Ad. Prokúpkka, dojel za Dürichem do Vídně a tam s ním smluvil poslední dispoice odjezdu.

Pokud se pamatuji, bylo to za diskuse o posláním posl. Düricha a za jednání o našich vojácích v Rusku, kdy se rozpředla v „Maffii“ první debata o naší ruské a slovanské politice.*

Utkvěl mi a velmi mě zarazil jeden detail z diskuse: dr Kramář (a s ním tehdy i dr Rašín) vykládal svůj názor o budoucím poměru našeho státu k Rusku v tom smyslu, že to bude poměr tak intimní, že naši vojáci budou moci narukovat do některé posádky v Rusku a ruští vojáci k nám do Čech.

Představil jsem si rukování našich lidí do Sibíře –

---

* V té době — kdy Rusové nebyli daleko od Krakova — nadšení pro Rusy u nás dostoupilo takřka ve všech kruzích vrcholu.

a bylo mi úzko. Odporoval jsem tudíž, vyjadřuje – jako nejmladší člen celého spikleneckva a nepolitik – velmi mírně své výhrady. Nakonec jsme se dohodli, že není aktuální mluvit v „Maffii“ o těchto věcech a že později se uvidí, co a jak.

Rozešli jsme se z této schůze „Maffie“, učinivše přece jen vážná a důležitá rozhodnutí: byl smluven text prohlášení, dán souhlas k vystoupení, až bude udáno přesné datum, poslán Dürich za hranice; pomýšlelo se také vážně na odchod dra Kramáře a na vyslání žurnalistů. O výsledcích schůze jsem poslal hned zprávu do Švýcar.

17

V té době začal jsem intenzivněji hledat další politické a žurnalistické spolupracovníky, kteří by uprchli do Švýcar. Musím doznati, že jako ve věci peněz, tak jsem se i v tom dožil některých zklamání a zlobil se snad spravedlivě, snad nespravedlivě na naše lidi. Hledal jsem dlouho vhodné osoby; šlo o to, aby znaly jazyky, aspoň francouzsky (také anglicky), aby měly politický smysl, aby dovedly dělat propagační a žurnalistickou práci, měly odvalu, dostat se, třeba i nelegálně, za hranice, a byly připraveny – zvláště v době, kdy jsme neměli peněz a nic jsme nemohli nikomu zajistit – na těžký život politického emigranta, který se po případě nikdy nevrátí.

Hledal jsem v prostředí realistickém, nenašel jsem však vhodných lidí, kteří by byli měli chuť a odvahu jít. Těch, kteří by byli šli, bylo potřebí doma. Dr Sychrava mi vzkazoval, abych jednal s Kábrlem, s Dykem, red. Malým, s drem Brožem a s lidmi z tohoto kruhu. Vyhledal jsem je všechny, konkrétně jednal jsem o věci

nistů. Bylo třeba jednat s koloniemi v Paříži, Londýně, v Americe, Rusku. Jednání nebylo snadné; kolonie nebyly dosud zcela pevně organisovány, a o osoby, které měly podepsat prohlášení, byly spory. Já sám jsem nepodepsal, ježto z ohledu na svou ženu a přátele ve vlasti chtěl jsem zůstat ještě nějaký čas v anonymitě. Mimo to jsem ještě tehdy neměl dosti významnou posici mezi našimi lidmi v cizině; a konečně, vida spor o to, kdo má náš manifest podepsat, chtěl jsem dáti příklad i doklad politické rezervy našim kolonistům. Vyřídil jsem věc nejprve s kolonií v Paříži, a ježto dr Sychrava už dříve jednal o tom s Ruskem a s Amerikou, zajel jsem 30. září 1915 na žádost prof. Masaryka znovu do Ženevy, aby byl získán také souhlas posl. Düricha.

Tam byl s drem Sychravou smluven postup a jednáno také s naším přítelem Svatkovským o zpravodajství o našich věcech do Ruska; zajel jsem ještě do Lausannu k Dürichovi, jenž mi dal svůj souhlas k vystoupení, a vrátil jsem se dne 2. října do Paříže. Podal jsem o jednání zprávy prof. Masarykovi, jenž všechno při-

určitou reakci, t. j. více aktivity protirakouské a námi žádaný postup.

Tím je si možno vysvětliti některá silnější slova, jichž jsem čas od času užil nebo jimiž jsem chtěl některé věci zdůrazniti.

2. Obsahují některé nepřesnosti buď o vojenských úspěších nebo o diplomatických jednáních s obou stran. Podával jsem zprávy, jak jsem je zvěděl; neměl jsem ovšem ani já vždycky pramenů prvotřídních.

3. Omyl se vyskytuje v těch nebo oněch detailních faktech, kdežto celkovou politiku a linii naši, spojeneckou i linii centrálních mocností určoval jsem vždy správně. Stejně celkem správně jsem hodnotil jednotlivé události. Jinak jsem byl o všech hlavních událostech správně a včas informován.

4. Některé věci opakují se skoro ve všech zprávách. Je to zejména žádost, abychom my za hranicemi nebyli desavuoováni našimi politiky doma, aby doma neustali v revoluční práci, ježto nám nedají ani Spojenci nic zadarmo, a aby se za každou cenu udrželo stálé spojení mezi Prahou a námi.

5. Jednotlivá svá poselství do Prahy uvádím obsahově nezměněna; jen stylisticky a formově vykonal jsem tu a tam v textu některé opravy.

pravil v Londýně; dohodnuv se ještě telegraficky o podpisu na manifestu s prof. Masarykem a s našimi spolky v Americe a Rusku, dojednal jsem konečně celou otázku také s prof. Denisem dne 9. října 1915. Prof. Denis pokládal totiž náš tekst manifestu, smluvený s Prahou, pro francouzskou veřejnost za nevhodný, příliš historický a slohově suchý a radil ke změnám; se souhlasem Masarykovým upravil pak náš tekst pro veřejnost francouzskou.

Tehdy po prvé vyvstala rozhodněji otázka organizace naší zahraniční akce. Šlo o poměr prof. Masaryka a několika nás, příšlých z domova, ke koloniím a šlo o účast našich kolonistů v naší práci vůbec. Prof. Masaryk už v březnu roku 1915 vypracoval a koloniím předložil plán jejich činnosti a vyznačil jejich postavení a úlohu v osvobozenké práci. Otázka byla choulostivá po stránce osobní, především pro postavení, zájmy a cíle jednotlivých vedoucích osob v koloniích. Mimo to bylo jasno, že k vedení národní a politické akce je třeba pevné organizace ústřední, která by byla stálým reprezentantem našeho hnutí a svým složením se jevila jako orgán vážný a hodný důvěry jak všech našich lidí, tak zejména politických kruhů spojeneckých.

V září 1915 tyto věci k definitivní organizaci zralé nebyly. Byl proto zřízen jakýsi politický orgán ad hoc, který měl všechny známky provisornosti. Naši kolonisté neměli tehdy definitivní organizace ani v Paříži a Londýně, ani v Americe a Rusku; politicky jsme viděli v koloniích vůbec nepřipravenost. Utvořen byl tudíž zcela mechanicky „Zahraněční výbor československý“, jehož úkolem bylo především dát podpisy na naše prohlášení a manifestovat tak v boji osvobozenké jednotnost všech, kdo v té době mohli svobodně mluvit. Po jistých obtížích a sporech o osobách, které jménem kolonií a

a pomalu připravovat ve svém okruhu pevnější organizaci všech našich krajanů v zemích spojeneckých. Konečná rozhodnutí o formě organizace naší akce stala se teprve v únoru roku 1916, když prof. Masaryk navštívil Paříž a když do akce vstoupil Štefánik.

Za této mé přítomnosti v Londýně došel prof. Masaryka dopis dra B. Štěpánka z Holandska, oznamující, jak jsem již výše pověděl, zatčení některých členů našich rodin a tajné organizace v Praze. Prof. Masaryk mě tudíž požádal, abych hned zajel do Švýcar, zjistil, co a jak se stalo a jaký to má vliv na naše spojení s vlastí. S drem Sychravou měl jsem zreorganisovat styk s Prahou a posl. Düricha měl jsem zpravit o situaci v Paříži a Londýně.

Vrátil jsem se do Paříže dne 6. prosince a dne 9. prosince jsem odjel do Ženevy a pak do Lausanne k Dürichovi. V Ženevě jsem umluvil, jak dále postupovat ve spojení s domovem, a hned potom, 12. prosince, jsem se vrátil do Paříže. Po návratu jsem přistoupil k organizaci své práce osobní; získal jsem za sekretáře sociálně demokratického předáka pařížského spolku „Rovnosti“, A. Kudrnáče, a v malém svém pokojíku zřídil jsem si první provisorní propagační kancelář, v níž hlavní součástí chudého inventáře byl psací stroj.

G / VSTUP ŠTEFÁNIKŮV DO REVOLUČNÍ AKCE
MASARYK V PAŘÍŽI V ÚNORU ROKU 1916
FORMULACE
NAŠEHO REVOLUČNÍHO PROGRAMU

25

Den po svém návratu ze Ženevy, dne 13. prosince 1915, sešel jsem se po prvé s drem Milanem Štefánikem v bytě malíře L. Strimpla. Za dva dni jsme se sešli znovu,

abychom se poradili o plánech pro další spolupráci a o směrnících pro celou naši politickou činnost ve Francii.

O Štefánikovi jsem podrobně a celkově mluvil jinde;* zde budu uvádět chronologicky jen fakta z naší spolupráce tak, jak je vývojs sebou přinášel. Stali jsme se oddanými a loyálními spolupracovníky a přáteli. V mnohém jsem se Štefánikem nesouhlasil, jako on zase nesouhlasil ve všem se mnou, ale nikdy nám to nepřekáželo ve společné práci. Spor měli jsme jen jediný, a to až za mírové konference; byl však brzo přátelsky vyrovnán.

Naši akci prokázal Štefánik služby veliké. Nejenom skutečnou prací, ale také tím, že jako vynikající člen Národní rady reprezentoval mezi námi živě slovenský a byl živým dokladem loyální spolupráce Čechů a Slováků, zdůrazňuje neústupně, důsledně a nekompromisně československou jednotu národní. Jeho obor a specialita byly po celou dobu války osobní intervence, získávání lidí, ve společnosti, salonech, úřadech. Pracoval stále, vytrvale, do úmoru. Měl jistou schopnost sugestivního vlivu, který jistě působil. Měl zejména ve Francii a Itálii v jistých kruzích funkci průkopníka. Po celou dobu války cestoval. Neměl smyslu pro práci pomalou, nedovedl vysedat v kanceláři, připravovat materiál, pracovat na pozdější účinek. Zřídka kdy něco psal, působil především živým slovem. Prošel všechny spojenecké země jako meteor a na svých cestách získal mnoho přátel; my ostatní jsme šli za ním a takto jím dotčenou půdu jsme zpracovávali, jeho apoštolskou práci narychlo získané lidi jsme podchytovali a jejich sympatie měnili v přesvědčení. Moje a jeho práce právě pro různost pracovních metod, myslím, dobře se doplňovaly.

---

* Viz moji řeč při kladení základního kamene k památníku Štefánikovu na Bradle („Naše Revoluce“, r. II. č. 1.).

týdeník „V boj“, který měl za účel paralysovati činnost dra lšky a jeho „Vesmíru“. Později vydávalo Národní sdružení měsíční list „Poselství“ (red. Vojta Beneš, v roce 1919 F. L. Musil). Na počátku války vycházela po nějaký čas Zemanova „Válečná tribuna“. Účinnou a originální propagační zbraní jednak pro vojenský nábor, jednak ke vzbuzení národního vědomí u krajanů, byly výrazné plakáty malíře Preissiga. Karla Horkého leták „Teď, anebo nikdy“ vydán byl ve statisícovém nákladě a rozeslán také do zajateckých táborů. Velké zásluhy získal si tisk, tak „Svornost“, „Slavie“, „Hlas lidu“, „Pokrok západu“ atd.

Abych se k věci nemusil vracet, povím zde hned, co bylo vykonáno československou Amerikou ve věcech vojenských. Už v roce 1916 byla organisována z prvních českých dobrovolců kanadská družina. Bylo pomýšleno na organisování celého českého pluku v kanadské armádě, ale pro mnoho nepřekonatelných překážek (americká neutralita, přísný dohled na hranicích, nemožnost otevřené agitace a j.) cíle toho nebylo dosaženo. Kanadskou družinu na počátku organisoval Jaroslav Císař s pomocí taj. Tvrzického, serg. Linharta, Votavy a j.

Když Spojené státy vstoupily do války, hrnuli se čeští hoši dobrovolně do americké armády, a proto také nábor na získání dobrovolců pro naši vlastní armádu ve Francii, připravený ve Spojených státech Štefánikem, setkal se s úspěchem poměrně omezeným (amerických dobrovolců československé armády ve Francii bylo okolo 2500 až 3000 mužů). Američtí krajané z mnoha důvodů dávali přednost vstupu do americké armády, jiní byli odvedeni po zavedení konskripce, a tak pro československou armádu zůstala nepatrná část těch nejnadšenějších krajanů, neobčanů amerických. Vojenskou akci řídil František Kopecký z New Yorku.

a věnoval se organisaci těchto vojenských oddílů v Rusku. Tehdy „Maffie“ se tou věcí zabývala velice vážně.

Ruská kolonie, uznávši přes různé protichůdné tendence Masarykovo vůdcovství, obracela se naň hned na počátku ve sporných otázkách vojenských a zajateckých a žádala ho častokrát o rychlý příjezd do Ruska. Proto také hned při první společné poradě po mém útěku dne 3. září 1915 v Ženevě bylo usneseno, aby posl. Dürich byl připraven k odjezdu do Petrohradu, aby se tam věnoval především také akci vojenské a aby tím i zevně a organizačně celá naše akce byla plně sjednocena.

Při jednáních v únoru 1916 v Paříži o organisaci Národní rady tato usnesení byla znovu potvrzena. Mimo to však, znajíce vojenskou činnost našich kolonií, vidouce množící se spory o vojenské a zajatecké věci v Rusku a vzrůstající význam zajateckého elementu v celé naší budoucí činnosti vojenské vůbec, jsme byli nuceni vypracovati si hned při organisování Národní rady soustavný a praktický plán také pro naši všeobecnou akci vojenskou.

Jako nebylo možno ponechatí koloniím akci politickou, bylo ještě méně možno nedati akci vojenské nový široký politický základ a neujmouti se jejího vedení. Kolonie samy nemohly pro to míti ani dosti politického rozhledu ani dosti mravní autority, závišejce příliš mnoho na státech, v nichž byly usídleny. To bylo vidět nejvíce právě v Rusku, zejména ve sporech, které o tyto otázky vznikly v naší akci. Spor mezi činitelem zajateckým a kolonisty musil vzniknouti v každém případě, a kdyby nebyl býval řešen přenesením vojenské akce na širokou základnu politiky Národní rady, byl by stále ohrožoval celou akci revoluční.

Ve chvíli, kdy Národní rada začala soustavnou práci v otázkách zajateckých a vojenských, čítala Družina

ve chvíli, kdy byla ustavena zatímní vláda, stala se automaticky vyslanectvím, jehož vedení se ujal v listopadu 1918 dr Lev Borský.

Ve Švýcařích jsme měli své stálé posty jednak pro spojení s Prahou, jednak pro propagandu a pro potírání spionážních akcí německo-rakousko-maďarských. Naši lidé ve Švýcařích byli s námi sice ve styku stálém, ale jinak přece jen dost volném se zřetelem k nebezpečnému prostředí švýcarskému, v němž se pohybovaly celé tisíce rakousko-německých agentů. Pracoval zde na počátku ve spolupráci se Svatkovským zejména inž. Plesinger-Božinov a inž. P. Baráček, Kyjovský, J. Linhart a j., od konce roku 1917 byla pak ustavena a nově zorganizována pravidelná tisková kancelář, kterou vedl až do začátku mírové konference Št. Osuský.

V Holandsku byl zřízen náš „post“ hlavně pro styk s Prahou; malíř E. Filla působil tu však také propagačně až do konce války velmi dobře a prokázal platné služby nám i našim přátelům v Praze.

30

V Rusku podobně jako ve Francii zástupci jednotlivých spolků od doby, kdy se jim podařilo vytvořit pevnější organizační útvar – na počátku byla to Rada Čechů a od března 1915 Svaz československých spolků – usilovali navázat styky s podobnými organizacemi v jiných spojeneckých státech. Ty pokusy se dosti dlouho nedařily, ba byly dokonce ohroženy nereseriosní akcí Koníčkovou. Teprve když vystoupil prof. Masaryk, ohromná většina našich lidí v Rusku přijala ho hned jako svého vůdce a představitele revolučního hnutí, přišlého z domova, uznávajíc, že je třeba dáti zahra-

126

ničnímu revolučnímu hnutí jednotný politický program, jak o to hned od počátku usiloval Masaryk.

Styky Masarykovy s českými organizacemi na Rusi byly však zprvu řídké (začaly, pokud vím, hned v lednu 1915, jakmile prof. Masaryk z Říma odejel do Ženevy), hlavně z důvodů technických: byly nesnáze s korespondencí, která se mohla dostat do nepřátelských rukou, byly překážky s cestováním a pasy atd. Od Masarykova veřejného vystoupení a zejména od podzimu roku 1915 mluví časopis „Čechoslovák“, redigovaný Bohdanem Pavlů a vydávaný Svazem československých spolků na Rusi, o prof. Masarykovi jako o vůdci a autoritě, která smí mluvit jménem národa.

První veřejný projev naší centralisované zahraniční akce, ohlašující vznik ústřední revoluční organizace za vedení prof. Masaryka (prohlášení Zahraničního komitétu ze 14. listopadu 1915), bylo spolupodepsáno B. Čermákem a B. Pavlů jako zástupci Čechů, žijících v Rusku. Ježto první Zahraniční výbor nebyl útvarem definitivním, nebyla jím ani otázka vztahů československé organizace v Rusku k pařížskému centru řešena definitivně. Překážkou dokonalého sjednocení celé akce s částí ruskou byla ostatně vždycky jednak vzdálenost a zeměpisná izolovanost československé kolonie v Rusku, jednak zvláštní politické podmínky, za nichž za carismu československé revoluční hnutí muselo pracovat; konečně to byla zaujatost některých českých a ruských lidí proti Masarykovi pro jeho politické názory a psychologie některých československých činitelů, které rozmach revolučního hnutí na Rusi vedl k myšlence, zajistiti československé organizaci v Rusku mimořádné, ba samostatné postavení. Byl to ohlas názorů, šířených i mezi našimi kolonisty, že československou otázku má vyřešiti slovanské Rusko samo podle svých zájmů.

Archangelsk do Francie. Po jeho odchodu jsem v akci intenzivně pokračoval; nepustili jsme jí už se zřetele. Shodou okolností skončila sibiřskou anabasí.

42

V té době jsme se dostali my v Paříži do prvního přímého styku s našimi politickými a vojenskými spolupracovníky v Rusku; měli jsme s nimi až dosud kontakt jen písemný. Dne 16. března 1916 přijel do Paříže z Ruska redaktor B. Pavlů. Byl poslán od našich krajanů v Petrohradě, aby nás zpravil o situaci na východě, sám aby viděl věci na západě, informoval pak naše v Rusku a aby tak jednotu celé akce zesílila. Nejistota a spory našich v Rusku volaly po nějaké autoritě, která měla přijíti od Masaryka a z Paříže.

Jel přes Londýn, projednal vše s prof. Masarykem a přišel pak k nám do Paříže. Se Štefánikem byl ode dávna znám, shodl se s ním okamžitě. Mezi mnou a jím byly jisté reminiscence na předválečné spory z Prahy. Věci se hned vysvětlily, vše zmizelo. Zůstal v Paříži dva týdny, zasvětil nás po prvé důkladněji do věcných i osobních sporů mezi našimi ruskými krajany a pověděl nám vše, co se tehdy dalo pověděti o plánech a ideových koncepcích naší národní revoluce mezi našimi ruskými lidmi. Chápal dobře dosah v různostech názorů na naši otázku v Rusku a u nás na západě, ale také rychle pochopil politickou a vojenskou situaci v Paříži a v Londýně a viděl sám na vlastní oči význam západu ve srovnání s Ruskem; seznal také obtíže s Dürichem, shodl se s námi úplně a souhlasil pak cele a ve všem s našimi plány. Byl od té doby důsledným a loyálním zastáncem politiky Národní rady a spolupráce našich v Rusku s Paříží a Londýnem. Odejel se

191

Za těch okolností stala se z jara 1916 aktuální otázka odjezdu posl. Düricha do Ruska. Dne 2. dubna oznámil mi posl. Dürich, že dostal z Petrohradu, výzvu aby přijel; dne 7. dubna mi telegrafoval prof. Masaryk z Londýna, že je čas, aby Dürich odejel do Ruska a ujal se práce v Petrohradě. Dne 12. dubna dostal konečně Dürich sám dopis od ruského vyslance v Bernu Bibikova, jenž upozorňoval podle dřívějšího slibu z Petrohradu (že dají Dürichovi zprávu, až oficiální kruhy budou pokládati za vhodné, aby přijel), že by posl. Dürich mohl do Petrohradu odejet. Dopis Bibikova přinesl, tuším, Svatkovský z Bernu do Paříže.

Sešli jsme se tudíž Dürich, Svatkovský a já dne 13. dubna 1916, abychom společně věc projednali a smluvili postup a direktivy pro práci v Rusku. V rozhovoru byla zdůrazňována pevná a stálá součinnost s Paříží a Londýnem; byl přijat se souhlasem smluvený již plán dopravy nějakého počtu našich zajatců do Francie, abychom i na západě zbudovali silnější vojsko ve spolupráci s Lochvickým a Ignatěvem a s ruským velvyslanectvím. Dürich i já jsme měli s oběma ještě o tom jednat.

Konečně zdůraznil Svatkovský Dürichovi poslední věc pro nás tehdy zvláště důležitou. S prof. Masarykem i se mnou často mluvil o věcech v Rusku a nebyl nijak s nimi spokojen. Pověděl jsem již, že se obával stejně jako my vývoje vnitřních událostí, kritisoval vojenskou nepřipravenost, politickou kolísavost a vnitřní nepořádky, hrozící výbuchem, a konečně byl velmi nespokojen s politikou Petrohradu ve věcech polských, jihoslovenských a našich. Znal věci dobře a netajil se před námi svým míněním o tom, co Petrohrad podnikal. Těžce nesl také

chování carské vlády k nám. Ve svých zápiscích z této naší schůze mám zaznamenán doslovný výrok k Dürichovi: „Zdůrazněte jim v Petrohradě a řekněte přímo: na západě nám Čechům už všechno udělali, co jsme si přáli; vy v Rusku nic.“

Dürich se dal do příprav k odjezdu: vykonal především řadu politických návštěv, u Brianda, Berthelota, Lochvického, Ignatěva, na ruském velvyslanectví u zástupce velvyslancova Sebastopula. Dopustil se bohužel při tom politických chyb, které nám vážně škodily už v Paříži a z nichž (a ovšem z celé řady jiných symptomů) jsme viděli, že politická výprava Dürichova asi špatně skončí. Štefánikovi na zahraničním ministerstvu po návštěvě jeho u Brianda a Berthelota to řekli otevřeně, stejně rozhodně, ba ještě rozhodněji vyjádřil se ke mně Sebastopulo.

Pro nás a pro celou naši akci, která byla tehdy v prvních velice slibných začátcích, to byla veliká rána. Když pak dne 16. června zavolal mne k sobě generál Lochvický, aby se mnou znovu jednal o dopravě našich vojáků z Ruska do Francie, řekl mi přímo: „Do Ruska Düricha neposílejte. Není pro to, nesvede nic; nedosáhne tam ničeho. Pište Masarykovi, aby jel do Ruska sám, a vy jednejte zde sám s velvyslanectvím, navštivte Protopopova a svou věc mu vyložte.“*

K těmto chybám připojil Dürich ještě chyby další: zapletl se do nemožných jednání s pařížskou kolonií a zejména s některými jejími členy, kteří ho i v očích francouzské vlády kompromitovali; vybral si nemožné spolupracovníky, k podobné politické misi naprosto se nehodící (na př. Crkal, jenž se později, za obsazení Ukrajiny Rakouskem, jak mi sám doznal, stal rakouským špe-

* Citováno z mých tehdejších záznamů. — V té době byl Protopopov na své známé cestě v západní Evropě.

hounem a dodával Vídni zprávy o naší akci v Rusku a na západě). V soukromých rozhovorech Dürich projevoval politické názory o našem poměru k Rusku, o naší akci a o Rusku vůbec, jež úplně kontrastovaly s naší linií v Paříži.

To bylo příčinou sporu se Štefáníkem a se mnou. Spor dostoupil vysokého stupně zejména na počátku června, kdy se Štefáník rozhodl zabránit stůj co stůj odjezdu Dürichovu do Petrohradu. Souhlasil jsem, že Dürich do Petrohradu za těchto okolností jménem Národní rady odcházeti nemá. Dürich po velmi ostrém výstupu se Štefáníkem uznal své chyby, slíbil dne 14. června 1916, že příště bude zachovávat společnou linii a dřívějších chyb se vyvaruje, smířil se se Štefáníkem a dostal konečně znovu jeho souhlas k cestě do Ruska. Já sám jsem osobních ostrých sporů s Dürichem neměl, snaže se ho přemluvit po dobrém. Na svém odporu proti jeho cestě do Ruska jsem však vytrval, nevěře, že bude s to vykonat něco kloudného, a obávaje se, že ke sporům v naší kolonii přibude velká nová komplikace.

Štefáník dal souhlas s cestou Dürichovou jen za nové podmínky: rozhodl se, že pojede do Ruska také, jednak proto, že se obával, že Dürich přes sjednaný smír a opětně dané slovo dohody nedodrží a bude pracovat proti Paříži, jednak že by se do Francie jistě za těch okolností naše vojsko z Ruska nedostalo. Dal jsem souhlas plánu Štefáníkovu přes to, že jsem ve všem nesouhlasil s jeho postupem, jak ve věcech osobních, tak i ve věcech politických.

41

Začali jsme tudíž dne 2. června 1916 jednati hned o cestě Štefáníkově do Ruska. Oficiálně měl býti vy-

Komentář Jiřího Düricha ke s. 191

Dr. Beneš již 16. března 1916 při návštěvě B. Pavlů v Paříži vystoupil proti poslanci Dürichovi. Tím dr. Beneš již tři měsíce před odjezdem poslance Düricha do Ruska proti němu sám vytvořil opozici, která nesla hlavní rozkol v jednotě mezi petrohradskou a kyjevskou skupinou, a také proti Dürichovi.

Rozkol tedy nezpůsobil Dürich, ale již předem dr. Beneš, který chtěl všechno řídit osobně z Paříže, bez ohledu na znalost situace v carském Rusku, která se vyvíjela úplně jinak a kterou musel poslanec Dürich respektovat, pokud měl dosáhnout úspěchů a výsledků.

Poslanec Dürich podle svého poslání dělal vše pro budování legii a také pro možnost jejich odeslání do Francie, k čemuž měl pověření francouzské vlády a generálního štábu francouzské armády, což dr. Štefánik neměl. Štefánik přiměl generála Janina skrytě jednat proti Dürichovi.

Poslanec Josef Dürich jako člen politické „Maffie“ měl krycí jméno „Rychnovský“.

Komentář Jiřího Düricha ke s. 184

Sám prof. Masaryk urgoval dr. Beneše telefonicky dne 7. dubna 1916, že je čas, aby Dürich odjel do Ruska a ujal se práce v Petrohradě!

Komentář Jiřího Düricha ke s. 185

Zde začalo již veřejné intrikování proti poslanci Dürichovi a jeho cestě do Ruska, zpochybňování již předem jeho výsledků, vedené dr. Benešem i dr. Štefánikem a hledání jakýchkoliv chyb a možností zvyrazňování jeho neschopnosti.

Komentář Jiřího Düricha ke s. 186

Dokonce se dr. Beneš i dr. Štefánik postavili proti příkazu prof. Masaryka, aby Dürich co nejdříve odjel do Ruska, oba mu v tom bránili, až se dostali do osobních sporů.

tom by nám pomohla k této věci v Rusku. Mimo to se obával, aby nezůstal dlouho pozadu za Dürichem a aby zatím Dürich v Rusku něco nepokazil.

Šel jsem tudíž dne 25. června 1916 podle dohody se Štefánikem znovu na ruské velvyslanectví a zde jsem legačnímu radovi Sebastopulovi (za nepřítomnosti vyslance Izvolského) přednesl oficiálně žádost Národní rady. Dostal jsem znovu slib podpory a zásadní souhlas. Několik dní potom, dne 30. června, odebral jsem se k první oficiální audienci ve funkci generálního sekretáře k tehdejšímu politickému řediteli zahraničního ministerstva francouzského (dnešnímu velvyslanci v Berlíně) De Margeriemu a přednesl mu naši žádost. Oba, Sebastopulo i De Margerie, otevřeně mi řekli, že cesta Dürichova je politickou chybou a že hlavně proto souhlasí s cestou Štefánikovou, doufajíce, že se tím zabrání aspoň největším obtížím a chybám dalším.

Ke své cestě dostal Dürich, jsem-li správně informován, doporučení z nejvyššího velitelství francouzského, podepsané generálem Pellém, tehdeším šéfem generálního štábu Joffrova; bylo mu v něm stvrzeno, že odchází do Ruska za účelem organisování československého vojska. Štefánikovi za uvedených okolností šlo o to, aby se nejednalo jen o nejasné všeobecné doporučení, nýbrž, aby jeho mise byla určitější, přesně vymezená, a zejména aby jasně stanovila jeho úkoly, týkající se přepravy našich zajatců do Francie.

Celý následující měsíc od 25. června, kdy jsem po prvé oficiálně jednal s ruským velvyslanectvím, až do jektivní, uvádím fakta a chápu celou věc už jen historicky. Proto je možno říci klidně a bez zaujetí plnou pravdu. Nikdy jsem neupíral Dürichovi vlastenecké snahy ani značnou míru dobré vůle. Ale na veliké úkoly revoluční byl slabý, politicky naprosto nedostačoval a dopouštěl se vážných chyb, dávaje se ovládati lidmi, kteří vůbec v naší akci nebyli na svém místě. Proto, bohužel, skončila jeho akce tak, jak právě skončila.

Komentář Jiřího Düricha ke s. 189

Dr. Beneš a dr. Štefánik nemohli Dürichovi odpustit, že nečekal na jejich vyřízení k jeho cestě do Ruska, ale samostatně dojednal s francouzským ministrem zahraničí Briandem a s náčelníkem generálního štábu generálem Pellém svou cestu do Ruska. Od generále Pellé obdržel také písemné doporučení, v němž mu bylo potvrzeno, že odchází do Ruska za účelem organizování československého vojska.

Co nedokázali dohodnout a zajistit úspěšný dr. Beneš a dr. Štefánik, to se zcela v krátké době podařilo „neschopnému“ poslanci Dürichovi.

To nemohl dr. Beneš ani dr. Štefánik lidově řečeno „překousnout“ a postavili se vůči poslanci Dürichovi přímo nepřátelsky. Snažili se všemi prostředky Dürichův odjezd do Ruska znemožnit a zabránit mu v něm. Zde opět došlo k osobní roztržce mezi Benešem a Dürichem. Dürich odjel do Ruska 23. června 1916 se svým doprovodem, také značně kritizovaným. Poslanec Josef Dürich měl již celý úspěšný život za sebou (věk 69 let), musel již od svého útlého mládí řešit všechny úkoly a problémy v podnikání naprosto samostatně, obdobně také ve veřejném životě měl celoživotní praxi a zkušenosti, což dokázal jako dlouholetý starosta obce Klášter Hradiště nad Jizerou^{11/} a dlouholetý starosta okresu Mnichovo Hradiště, kde reálné výsledky jeho práce byly příkladné i pro ostatní. Také byl třikrát zvolen poslancem říšské rady, kde získal diplomatické zkušenosti.

Mohl by proto oba pány – dr. Beneše i dr. Štefánika – přijmout „do učení“, protože v reálném politickém životě a světě neměli tito pánové žádné zkušenosti.

Dr. Benešovi bylo 27 let a dr. Štefánikovi 34 let, byli ovšem velmi ambiciózní, a proto nesnesli samostatnou úspěšnou práci někoho jiného, vědomi si svých funkcí a zejména podpory jeden druhého, a proto použili smyšlenosti proti poslanci Dürichovi již od samého začátku jeho práce a plnění úkolu, kterým byl již při vyslání českou vnitřní opozicí pověřen.

---

^{11/} R. 1882 byl zvolen starostou politické obce Bukovina, kam spadal i Klášter Hradiště, který se později osamostatnil. Funkci obecního starosty zastával neuvěřitelných 32 let.

v tom nikdy nic protiruského. Měli jsme jen pochybnosti, bude-li Rusko samo moci (a chtít) řešit naši otázku v této válce. Plány s ruskou dynastií nebyli jsme ovšem nadšeni a báli jsme se, že by v tom západní Evropa viděla panslavism. Vojenskou akci jsme připravovali, aniž jsme kladli politických podmínek a aniž jsme od Spojenců vyžadovali závazků a uznání samostatnosti, chápajíce uznání Národní rady a samostatnosti národa teprve jako výsledek vybudování samostatné armády, a nikoli jako její podmínku nebo východisko. Zajatce jsme chtěli osvobodovati pro armádu, a nikoli pro práci, činnost rozvědčků chápali jsme jako přechod a průpravu k postavení veliké bojové jednotky, plán československo-srbské armády byl nám jen poslední možnou eventualitou k dosažení větší jednotky československé, která by se pak odloučila od armády srbské. Při tom jsme chtěli armádu dvojit, ve Francii a v Rusku, a žádali jsme, aby nám k tomu pomáhali naši ruští krajané. A konečně jsme žádali naprostou jednotu celé akce na západě i na východě a plné podřízení našich kolonistů Národní radě pařížské, jež měla mít sama právo jednati a rozhodovati o hlavních politických otázkách a bez jejíhož schválení ani v Rusku nemělo se podnikat nic politicky podstatného.

Tak stály proti sobě obě tyto politické koncepce, které v různých formách se objevovaly ve sporu o Düricha, ve sporu mezi našimi krajany o vedení naší akce v Rusku (Petrohrad-Kijev), ve sporech mezi kolonisty a zajatci a částečně i později v rozporech v armádě za bolševického režimu, v diskusi o intervenci atd.

Snažil jsem se v dlouhých rozhovorech přesvědčiti delegaci z Ruska o správnosti naší všennárodní a všeevropské koncepce. Dosáhl jsem aspoň toho, že viděli veliký pokrok, jehož jsme dosáhli na západě, a byli hodně otřesení v názoru, že naši věc rozhodne jen Rusko; uznali výslovně

s prof. Masarykem definitivně na novém textu zápisu, odpovídajícím novým událostem a poměrům, a pošlu pak tyto nové direktivy našim ruským krajanům.

Dne 25. července 1916 na zvláštní poradě s Rejmanem a Vaňkem jsem se konečně s nimi shodl; v podstatě setrvalo se při původním politickém a vojenském plánu pařížské Národní rady. Formuloval jsem tudíž celou věc znovu podle našich všenárodních koncepcí a na začátku srpna jsem text předložil v Londýně prof. Masarykovi ke schválení. Zápis byl prof. Masarykem a mnou dne 6. srpna 1917e podepsán a poslán hned do Ruska kijevskému Svazu jako oficiální program Národní rady pro naši akci v Rusku. Se zřetelem k době a k okolnostem, za jakých vznikl, a se zřetelem k tomu, že to byl první ideový program Národní rady pro politicko-vojenskou akci v Rusku, pokládám tento zápis za důležitý a charakteristický dokument pro celou naši práci revoluční.*

Zatím byly skončeny poslední přípravy k Štefánikovu odjezdu do Ruska. Projednal jsem s ním ještě podrobně nutná opatření pro eventuální příjezd našich vojáků do Francie: jak je organisovat, s kým věci v úřadech vyřizovat a jaké přípravy učinit pro začátky armády. Dne 26. července byl pozván Štefánik ještě do vrchního velitelství francouzského v Chantilly, kde mu byly dány poslední instrukce se strany francouzské. Na mou novou žádost poslalo zároveň ministerstvo zahraničních věcí oficiální přepis ministerstvu války a generalisimu Joffrovi, aby vzali za svou politiku, kterou zahajuje vláda misí Štefánikovou ve věcech českých a v poměru k Národní radě, a aby připravili všechno, co uznají za vhodné k eventuální přepravě československých zajatců z Ruska do Francie.

Dva dni potom, dne 28. července 1916, odejel Šte-

---

* Text zápisu viz v knize dokumentů.

Tyto příčiny, pokud mohly působiti na poměr československé revoluční organisace k pařížskému ústředí, až do léta roku 1916 zřetelně se neprojevíly, ačkoliv reakční Koníčková skupina po celou dobu intrikovala proti pařížskému komitétu (Národní radě) a proti prof. Masarykovi a ačkoliv ruská vláda zejména od únorové audience prof. Masaryka u ministerského předsedy Brianda začala popřávati sluchu těmto intrikám, podporujíc později plán separatistické Národní rady. V československém prostředí tyto intriky neměly s počátku úspěchu.

Sjezd Svazu československých spolků na Rusi v dubnu roku 1916 pod dojmem zpráv, které přivezl z Londýna B. Pavlů, usnesl se odpověděti na Masarykovo poslánk Čechům a Slovákům na Rusi pozdravným telegramem, v němž nazývá prof. Masaryka svým vůdcem, uznaným vůlí českého a slovenského živlu. Vážné komplikace nastaly teprve, když počátkem července roku 1916 přijel do Ruska poslanec Dürich, považovaný od jara roku 1916 carskou vládou za vhodnou osobu, kterou bylo by možno postavit do popředí československého revolučního hnutí jako protiváhu prof. Masaryka.

Dr. Štefánik, poslaný do Ruska za Dürichem, pokusil se tyto obtíže za podpory petrohradské skupiny (B. Pavlů, B. Čermák a J. Klecanda) likvidovati a docílil, že dne 29. srpna 1916 sjednán byl t. zv. kijevský zápis, v němž byla po prvé uznána všemi československými skupinami na Rusi nejen autorita československé Národní rady s prof. Masarykem v čele, nýbrž i její organisací nadřízenost nad Svazem, sídlícím v Kijevě. Brzy poté však pod vlivem ruské vlády (ministerstva zahraničních věcí) otázka vztahů Svazu k Národní radě znova se komplikovala. Ministerstvo zahraničních věcí kijevský zápis neuznalo, přimělo poslance Düricha, že se ho zřekl,

Komentář Jiřího Düricha ke s. 194

Zde dr. Beneš dokazuje ambicióznost řídit vše z Paříže bez ohledu na situaci v Rusku, která se vyvíjela úplně jinak, než si představoval, zejména v době carské ruské vlády.

Dürich sám netoužil po rozštěpení nebo vytváření protiváhy Národní radě v Paříži, což dokazuje, že Dürich se Štefáníkem podepsali tzv. Kyjevský zápis, kde se uznává vedoucí postavení Československé národní rady v Paříži, takže Dürichovi nelze vyčítat rozkol, separatismus apod.

Bohužel carská ruská vláda, resp. ministerstvo zahraničí, s tímto postavením Československé národní rady v Paříži na území Ruska nesouhlasilo, a proto Dürichovi nezbylo jiné východisko a řešení, než s tímto stanoviskem souhlasit a přijmout ruskou stranou navržené řešení, aby se československé legie mohly vůbec v Rusku budovat. Nebyl to tedy Dürichův výmysl ani ješitnost, ale nezbytnost dalšího postupu.

Tuto situaci nechtěl dr. Beneš pochopit a sám vytvářel se Štefáníkem opozici a intriky proti Dürichovi a proti houževnaté práci a snaze legie vybudovat, což také splnil.

Komentář Jiřího Düricha ke s. 196

Když se dr. Benešovi a dr. Štefáníkovi nepodařilo zabránit Dürichovu odjezdu do Ruska, a to i proti požadavku prof. Masaryka, aby Dürich do Ruska odjel co nejdříve, rozhodli se, že za Dürichem co nejdříve odjede i dr. Štefáník aby jej pacifikoval a zabrání mu v jeho práci. Dr. Štefáník odjel do Ruska 28. července 1916, kde intriky v zastřeně i veřejně formě proti Dürichovi pokračovaly.

Komentář Jiřího Düricha ke s. 128

Ve všech těchto člancích uvedených dr. Benešem je od samého počátku řešena hlavně podřízenost a vedoucí a řídicí postavení Paříže (Československé národní rady) a vlastně jeho osoby, bez znalosti konkrétní situace v Rusku, a to pouze z hlediska politického, jakoby nešlo o hlavní úkol a cíl budování československých legií a jejich zapojení do války jako součástí spojeneckých sil. Šlo více o osobní prestižní záležitost a ambice, než o řešení hlavního úkolu budování legií v Rusku.

Dr. Štefáník si vůbec přivlastňoval vedoucí pozici a práva, která neměl, ale také s vědomím dr. Beneše, který ho ve všem kryl, a to i bez vědomí prof. Masaryka, kterého dr. Beneš informoval dodatečně, a v případě bránění odjezdu Düricha do Ruska i proti jeho vůli. Obdobně i vyloučení Düricha z Československé národní rady v Paříži bylo protiprávním aktem dr. Beneše a dr. Štefáníka bez předchozího souhlasu prof. Masaryka a vnitřní české opozice.

a vytvořilo junctim mezi budováním československého vojska a vůdcovským postavením poslance Düricha na Rusi; začalo také uplatňovati myšlenku separatistické Národní rady, vedené poslancem Dürichem.

Pod vlivem této situace začal v československé veřejnosti na Rusi uzrávati rozkol, při němž správa Svazu, tísněná petrohradskou oposicí a nespokojeností zajateckých organisací, hleděla se upevniti ústupky, činěnými ruskému ministerstvu zahraničních věcí i poslanci Dürichovi. V polovici listopadu roku 1916 projevil se tento rozkol veřejně. Od té doby hájí kijevská správa Svazu otevřeně zásady poslance Düricha a ruského zahraničního ministerstva, že „Svaz může úspěšně jednati toliko v úplné shodě s oprávněným a uznaným reprezentantem národa, poslancem Dürichem, jenž se postavil v čelo našeho hnutí na Rusi, stejně jako prof. Masaryk v západní Evropě“.

Důsledkem tohoto rozhodnutí byl prudký vnitřní boj. Petrohradská oposice, vedená B. Pavlů, postavila se rozhodně za Národní radu a prof. Masaryka a zahájila bezohlednou kampaň proti pokusům, rozdělit československou revoluční akci na západní a východní. Rozvinula rozsáhlou agitaci mezi zajateckými organisacemi, která měla rozhodný úspěch, zejména když řada zajateckých spolupracovníků Svazu, sdružených v klub, navázala styk s petrohradskou oposicí a začala pracovati ve stejném smyslu.

Poměry byly však silnější než československé veřejné mínění. Přes energický odpor petrohradské oposice, přes nesčetné projevy souhlasu zajateckých organisací a klubu zajateckých spolupracovníků Svazu se stanoviskem petrohradským, přes osobní intervence dra Štefánika u ministra zahraničních věcí Pokrovského (jenž jinak se stanoviskem oposice souhlasil), ruská vláda

Komentář Jiřího Düricha ke s. 129

Dokládá to i příjezd dr. Štefánika do Ruska a dosažení tzv. Kyjevského zápisu 29. srpna 1916 a uznání nadřízenosti pařížské Československé národní rady nad Svazem v Kyjevě, podepsaný také poslancem Josefem Dürichem, takže Dürich nestál proti Československé národní radě, uznával ji a byl jejím místopředsedou.

Ruská carská vláda a ministerstvo zahraničních věcí tento zápis neuznalo a samo trvalo na řízení věcí vojenských na území Ruska samostatnou organizační skupinou, vedenou poslancem Josefem Dürichem s jeho osobní odpovědností, podloženou písemným potvrzením a pověřením budování československého vojska v Rusku náčelníkem generálního štábu francouzské armády generálem Pellém.

Dürichovou snahou nebyl tedy rozkol, jak uvádí dr. Beneš a dr. Štefánik, ale zajištění důvěry carské vlády a hlavně možnost splnění hlavního úkolu v budování legií a nikoliv politikaření a separatistické intrikování a rozkol, jak je mu stále neoprávněně vyčítáno a předhazováno.

Důvěra carské vlády k Dürichovi byla hlavním předpokladem ministerstva zahraničních věcí a neuspěl v protestech ani dr. Štefánik u ministra Pokrovského.

Získání shodného pověření od francouzské vlády a generálního štábu francouzské armády se dr. Štefánikovi podařilo získat až rok po poslanci Dürichovi v r. 1917 po jeho odstranění a neoprávněném vyloučení z Československé národní rady v Paříži.

Není možno opomenout důležitou skutečnost, že B. Pavlů jako redaktor „Čechoslováka“ měl značný vliv na utváření povědomí našich občanů a zajatců v Rusku.

Tím vytvářel a usměrňoval jakoby všeobecný názor politický i vojenský podle příkazu a představ dr. Beneše a dr. Štefánika a později vystupoval zejména proti Dürichovi, proti čemuž byl Dürich prakticky bezmocný.

Vymyšlený nepravdivý článek „Masaryk kontra Dürich“ vykládal se jako výsledek intriky proti Masarykovi vedené s tím, že viníkem je Dürich a další hanebné výmysly a otevřené pomluvy vedené Štefáníkem vyústily až k neoprávněnému vyloučení Düricha z pařížské Československé národní rady a nepřipuštění Düricha na kyjevský sjezd 6. května 1917. Akce „Čechoslováka“ proti Dürichovi pokračovaly i později.

Dějiny jsou psány i vykládány historiky tak, jak si to pan dr. Beneš přál: aby byl poslanec Josef Dürich z dějin postupně úplně odstraněn a to od samého začátku jeho působení ve Francii a především později v Rusku. Podle současného historického stavu a výkladu dějin se mu to v plné míře podařilo.

schválila stanovy Dürichovy separatistické Národní rady, poskytnuvši nad to Dürichovi a jeho organizaci k tomuto boji finanční prostředky.

Následovalo vyloučení poslance Düricha z Národní rady pařížské (především proto, že přijal ruské peníze a vytvořil rozkol) a prohlášení opozičních skupin, že vůdcovství poslance Düricha nikdy neuznají. Březnová revoluce, jež propukla měsíc po schválení stanov Dürichovy rady vládou, rázem změnila situaci. Düricha se zřekla nová ruská vláda, zřekl se ho i Svaz. Za těchto okolností podána byla ministru zahraničních věcí Miljukovu žádost, aby Národní rada, vedená prof. Masarykem, byla uznána za jediného politického representanta v Rusku; zároveň byl jmenován bývalý předseda petrohradského Svazu, B. Čermák, plnomocníkem ČSNR a učiněn pokus konstituovati Odbočku ČSNR.

O tuto odbočku, jejíž stanovy M. Štefánik vypracoval a jejíž členy jmenoval, musil však býti sveden nový boj. Svaz československých spolků na Rusi neuznal pravomoc M. Štefánika v tomto směru, a vycházejí ze zásady, že nejvyšší autoritou revoluční je prof. Masaryk, pokusil se ještě jednou zajistiti správě Svazu výhradné vedení československých věcí na Rusi.

Byl to v podstatě týž dlouho se vlekloucí spor, jako když naši krajané, dlouho usazení v Paříži a Londýně, chtěli vésti politiku a diplomacii, žádajíce, aby byli uznáni od spojeneckých vlád za representanty národa. Byl to všude rozhodný a zásadní omyl přes to, že v Rusku byla kolonie četnější, vykonala vojensky práci význačnější a nacházela ve své snaze podpory u vlády, která nepřála naší akci v zemích západní Evropy.

Kijevský Svaz měl v této své snaze na krátkou dobu úspěch aspoň potud, že ministr Miljukov, obávaje se, aby novým rozhodnutím nedošlo k chybám dalším,

Komentář Jiřího Düricha ke s. 130

Ruská carská vláda schválila požadované stanovy a ve výstavbě československých legií se horečně pokračovalo uvolňováním československých zajatců a dobrovolníků.

Teprve únorová revoluce 18. března 1917 uvolnila tyto carskou vládou stanovené požadavky a jako první akcí bylo veřejné vystoupení dr. Štefánika proti Dürichovi, které ve své zášti vedlo až k vyloučení Düricha z Československé národní rady v Paříži, aniž by k tomu měl vůbec jakékoliv oprávnění a bylo přímo v rozporu s vysláním poslance Düricha vnitřní českou opozicí. Tato situace trvala až do Kyjevského sjezdu 6. května 1917, kam již poslanec Dürich - z příkazu dr. Štefánika - nebyl vůbec vpuštěn, aby věci vysvětlil a obhájil a byl tady politicky znemožněn a odstaven.

Československé legie se však poslanci Dürichovi podařilo organizovat i přes všechny mu činěné potíže, obstrukce a intriky a své poslání v budování československých legií zcela splnil a v tom zvítězil, i když byl nakonec politicky vlastní českou emigrací poražen, nařčen z rozkolnictví a hozena na něho „psí hlava“. Jeho zásluhy v budování československých legií si tedy po březnové revoluce 1917 přivlastnil ambiciózní dr. Štefánik.

Dr. Štefánik s vědomím dr. Beneše nechal poslance Düricha po odstavení internovat, izolovat a za nechal ho bez prostředků, aby nemohl již v žádném případě ovlivňovat situaci v Rusku, takže se mu dostalo „náležité odměny“ za jeho úsilí a práci v jeho 70 letech a s podlomeným zdravím.

Dr. Štefánik převzetím zásluh o legie a s plnou podporou dr. Beneše byl slavný tak, že se ho dr. Beneš po válce začal skrytě obávat, aby ho nepřerostl a nezískal funkci ministerského předsedy či dokonce v budoucnu prezidenta republiky - kdo ví? Zvítězila osobní ješitnost a ambicióznost dr. Beneše a dr. Štefánika nad vlastním posláním v budování československých legií a tím poškození práce a zejména čest poslance Josefa Düricha.

odložil rozhodnutí o Odbočce Národní rady do příjezdu prof. Masaryka. Proti teorii Svazu vystoupila pak znovu petrohradská oposice a společně s klubem zajateckých spolupracovníků a se zástupci zajateckých organizací dosáhla na novém sjezdu zástupců československých kolonistů, vojáků a zajatců rozhodného vítězství.

Tento sjezd, zahájený v Kijevě dne 6. května 1917, jednomyslně (pod dojmem nálady delegátů hlasovala pro návrh i skupina kijevské správy Svazu) přijal resoluci, v níž bylo mimo jiné prohlášeno: „Československá Národní rada s profesorem Masarykem v čele jest nejvyšším orgánem československého národního politického boje a jest proto povinností každého Čecha a Slováka vedení jejímu se podrobiti.“

Tímto rozhodnutím byla otázka vztahů revolučního hnutí na Rusi v Národní radě rozřešena definitivně. V Rusku ustavena byla odbočka Národní rady pařížské a za předsedu měla člena pařížské Národní rady, který se tou dobou v Rusku zdržoval; vedoucí místopředseda zvolen byl z krajanů ruských, vedle řady spolupracovníků, členů rozličných odborů, činitelů vojenských, zajateckých, politických a j.

Z našich ruských pracovníků mnozí získali si práci v politické organizaci a činnosti v armádě veliké zásluhy o úspěšnou revoluční práci v Rusku. Byl to především místopředseda odbočky Národní rady, klidný a rozvážený Bohumil Čermák, a tajemník Odbočky Jiří Klecanda, pracovník schopný, nadaný a čestný. Jeho náhlá smrt z jara 1918 znamenala pro nás opravdovou ztrátu. K nim do petrohradské trojice náležel B. Pavlů, jenž nejlépe znal poměry doma, dohodl se s námi na západě a stav se později za sibiřské anabase vedoucím činitelem politickým, se zdarem a loyálně s námi spolupracoval.

3. CESTA KE SVOBODĚ

Masaryk kontra Dürich

in: Pichlík, K.: Cesta ke svobodě 3, Literární listy, roč. 1 (1968), čís. 3, s. 16.

Nejobtížnější bylo prosazovat československý program v carském Rusku. To bylo o to vážnější, že Rusko bylo jedinou velmocí, která mohla mít bezprostřední zájem na rozbití rakousko-uherské říše. A pro českou emigraci mělo Rusko ještě ten veliký význam, že válka na jeho území shromáždila desetitisíce českých a slovenských zajatců, bývalých vojáků rakousko-uherské armády. Obrovské nároky na početní sílu armád ve velkých bitvách roku 1916 zrodily i myšlenku využít těchto zajatců pro válku z druhé strany fronty. Zvláště pro Francii se proto československé hnutí stávalo přitažlivým. Emigrace pochopitelně přijímala možnost československého podílu na válce proti Německu. A to nejen jako masovou demonstraci národních požadavků, nýbrž také jako precedens příští československé účasti na poválečném uspořádání Evropy. Ve Francii však čeští a slovenští zajatci nebyli; jejich valná většina byla roztroušena po zajateckých táborech Ukrajiny, Ruska a Sibíře.

Proniknout do Ruska bylo o to obtížnější, že ani uvnitř emigrace samé neexistoval jednotný názor na vztah příštího československého státu k Rusku. Josef Dürich, vedle Masaryka jediný poslanec za hranicemi, se neskrýval svým carofilským smýšlením a svými sympatiemi pro Kramářův plán *slovanského impéria*.

Carská vláda, která pečlivě sledovala směry a proudy české politiky, pozorovala československé hnutí s nedůvěrou. Jak vyplývá z dokumentu carského ministerstva zahraničí z 1. června 1916, dívala se i na Svaz československých spolků na Rusi jako na organizaci, která chce „podrobit veškeru masu Čechů v Rusku“ západoevropskému zahraničnímu komitétu a chce si podřídit i „všechny Slovaky žijící v Rusku a v budoucnosti pohlit veškeren slovenský národ“, což „neodpovídá idejím Slováků – mimochodem řečeno – nejbližších nám jazykem a duchem“. Československý zahraniční komitét se úplně vymyká „jakémukoliv vlivu ruské vlády“ a v jeho čele stojí „Masaryk, jehož protiruský směr je znám“. Dokument proto navrhuje zorganizovat v Petrohradě „pod tajným dozorem ministerstva zahraničí komitétu český a slovenský ... z činitelů, sympatizujících s Ruskem“ (Pro carského úředníka bylo Rusko pochopitelně totožné s carismem). Dokument doporučuje „okamžitě telegraficky povolat Düricha, zásobit ho dostatečnými prostředky“.

V létě 1916 odjel Dürich do Petrohradu. Oficiálně jel z pověření Čs. zahraničního komitétu a s povolením francouzské vlády zorganizovat v Rusku české a slovenské dobrovolníky, kteří by byli jako samostatná jednotka nasazeni na francouzské frontě. Po příjezdu do Ruska však předal 25. července 1916 ministerstvu zahraničí vlastní memorandum. Prohlásil se v něm za představitele českých politických stran „s nacionálním programem (staročeši, mladočeši, agrární strana, národní sociálové, česká strana státoprávní)“, které představují většinu národa. Tato většina „si přeje, aby Čechy byly samostatným královstvím, ale s ruským carem v čele, který by byl zároveň českým králem“. Žádá, aby „české království tvořilo s Ruskem jednu oblast, spojenou s Ruskem společným vojskem, celními hranicemi a diplomacií“.

Naopak „republika by odpovídala názorům českých sociálních demokratů a příbuzných jim stran, takzvaných pokrokových“ (Masarykova strana se od roku 1905 nazývala Česká strana pokroková). Ale ti „nemají většinu v národě“. Část „takzvané pokrokové inteligence“ uvažuje o „konstituční monarchii se západoevropskou dynastií“ a „počítá s podporou sociálních demokratů“ a „s odporem západních velmocí ... proti rozšíření vlivu Ruska na evropské pevnině“.

Zatímco Masaryk se v západní Evropě usilovně snažil posilovat anglo-francouzsko-ruské spojenectví a prosadit tu program československé samostatnosti proti nedůvěře panující k panslavismu, Dürich v Rusku jej denuncoval jako činitele protiruského. Distancoval se od Masaryka a byl carskou vládou prezentován carovi, který mu udělil audienci, jako představitel „směru v české otázce mnohem příznivějšího Rusku, než známý profesor Masaryk, žijící nyní v Londýně“. Tímto Dürichovým postavením v Rusku neotřásl ani nový člen československého zahraničního komitétu M. R. Štefánik, který přijel v srpnu 1916 do Petrohradu. Nakonec musel skrýt svou uniformu francouzského důstojníka, Rusko opustit a pokoušel se organizovat nábor zajatců v Rumunsku. Na podzim 1916 bylo v Rusku ohlášeno vytvoření nového vedoucího orgánu československého hnutí v zahraničí. Nová *národní rada* byla financována carskou vládou, do jejího čela byl postaven Josef Dürich a vedení Svazu česko-slovenských spolků na Rusi nakonec tuto radu přijalo a slíbilo jí svou podporu.

Politické akce krajanů a exilu do jara 1917

in: Fidler, J.: Kapitoly z dějin československého vojenství 3, převzato z http://www.valka.cz/clanek_11911.html dne 18. 7. 2009.

Snahy o sjednocení krajanů a hnutí

Do konce roku 1914 a v prvních měsících roku 1915 se většinou podařilo sjednotit české krajané organizace v rámci každého státu. Další snahou českých krajanů se stalo propojení krajanův institucí a vytvoření mezinárodního ústředí, případně jeho propojení s ústředím slovenským. Pouze ruské a americké krajané ústředí však mohlo na tuto roli aspirovat, protože ostatní instituce byly ve srovnání s nimi početně zanedbatelné a navíc výrazně oslabené odchodem dobrovolníků na frontu. Pokud jde o krajané organizace v západní Evropě a Spojených státech amerických, jednalo se o fakticky nezávislé instituce jak v oblasti politické, tak (v případě amerických krajanů) v oblasti ekonomické. Naproti tomu se krajané organizace v Rusku musely od počátku zcela jednoznačně vymezit vůči zemi pobytu a zaujmout zcela loajální a podřízené stanovisko vůči státní moci.

Na rozdíl od ostatních vlád, pro něž byla česká otázka na počátku války vcelku málo známým pojmem, pro ruskou vládu znamenala nikoli podružný prvek zahraniční politiky, jenž ale nebyl nijak v souladu s představami českých krajanů. Přes propagandistická oznámení (různé manifesty vydané ve slovanských jazycích) chápala ruská diplomacie pojem slovanství mj. i jako otázku víry, tedy za Slovany považovala v prvé řadě Slované pravoslavné. Např. vztah k Polákům byl dán stole-

tím vzájemné koexistence a pro carskou politiku byl ideálním řešením vznik autonomního nárazníkového polského státu, k němuž by se kromě Ruského Polska přičlenila i Poláky obývaná území Německa a Rakousko-Uherska. Ve vztahu k Čechům předpokládalo ruské ministerstvo zahraničí zachování okleštěné podunajské monarchie (bez Haliče a území jižních Slovanů) ve formě česko-rakousko-uherského trialismu, přičemž rovnoprávné postavení Čechů by zabezpečovalo přátelský poměr tohoto státu k Rusku. Mnohem větší zájem projevovala ruská administrativa v prvních měsících války o Slováky, nejbližší slovanské sousedy uherských Rusinů, u nichž uvažovala o připojení k rozšířené ruské říši. Také zde však šlo spíše o osud uniatské prešovské eparchie, než o převážně katolické obyvatelstvo tehdejších Horních Uher. Až do podzimu 1916 však ruská oficiální místa finančně podporovala proruské slovenské krajanské instituce, jako např. *Rusko-slovenský spolok pamäti Ludovíta Štúra*. O českou otázku však projevily zájem ruské vojenské kruhy, předpokládající při postupu ruské armády na západ, na území zemi Koruny české, buď vypuknutí proruského povstání nebo aspoň všeobecnou spolupráci českého obyvatelstva po obsazení území. Skutečnost, že vojenské kruhy si dokázaly svoji koncepci v prvních válečných měsících prosadit, následně umožnila zdárný rozvoj českého (a československého) krajanského hnutí v Rusku.

Autorita vojenského velení přiměla ruské ministerstvo zahraničí k akci, jež se stala prvním pokusem o sjednocení českého krajanského hnutí. Již v říjnu 1914 vyslalo ruské ministerstvo války do západní Evropy čelného představitele krajanů z Moskvy Svatopluka Konička (pod pseudonymem Štěpán Horský), jehož úkolem bylo sjednocení českého krajanského hnutí pod vedením českých krajanů v Rusku, a v jeho působení ve prospěch ruské zahraniční politiky. V polovině prosince 1914 se Koničkovi podařilo v Paříži založit přípravný výbor, jenž vydal silně proruský zaměřené prohlášení Od ledna 1915 vydávali Koničkovi stoupenci časopis *L'Independance tchèque* a snažili se o zorganizování celosvětového kongresu českých krajanů v Paříži. Přes počáteční úspěch se Koniček setkal s odporem levicově zaměřených krajanů, kteří odmítali kuratelu carského Ruska nad českým krajanským hnutím. Nepomohly ani jeho cesty do Velké Británie, Itálie a Švýcarska, původně ohlášený sjednocující kongres se mu svolat nepodařilo, místo něho se počátkem února 1915 v Paříži konaly pouze „porady delegátů“, jejichž výsledkem byl vznik Národní rady obcí československých v čele s historikem Ernstem Denisem jako čestným předsedou a Svatoplukem Koničkem jako prvním (a výkonným) místopředsedou. Tento výbor však od počátku zůstával velením bez vojska, neboť převážná většina krajanských organizací Koničkovu iniciativu odmítla. Proto odjel Koniček v březnu 1915 do USA, kde se pokoušel získat na svoji stranu sjednocující se krajanské spolky, ale i zde skončily jeho snahy fiaskem. Nakonec se kontaktů s ním zřekl i Svaz československých spolků na Rusi, čímž sjednocovací aktivity emisara ruské státní správy definitivně skončily.

Mnohem příznivěji se pro sjednocování krajanů vyvíjela situace ve Spojených státech amerických, kde po jarních a letních jednáních mezi Českým národním sdružením a Slovenskou ligou došlo k dohodě na společné konferenci v Clevelandu v říjnu 1915. Zde slovenští zástupci přijali český návrh na budoucí uspořádání spo-

lečného státu, jenž byl nakonec vyjádřen v tzv. Clevelandské dohodě z 23. října 1915. Nový program spojeného krajanského hnutí předpokládal vytvoření samostatného československého státu na federativním základě. Pokud by nový stát byl monarchií (případně součástí federativní podunajské monarchie), měly být české země a Slovensko spojeny formou „personální unie s demokratickým zřízením státu“, přičemž za příklad byla udávána Velká Británie. V případě republikánského charakteru nového státu se za vzor bralo státní uspořádání Spojených států amerických. Dohoda, kterou podepsali za českou stranu Ludvík Fisher a Josef Tvrznický, za slovenskou Albert Mamatey a Ivan Daxner, se stala pevným základem československé zahraniční politické akce a výrazně ovlivnila krajanská hnutí v dalších zemích a jejich spojení s politickým exilem.

Dosažení dohody mezi americkými krajany bylo velkým úspěchem pro hlavního představitele politického exilu, kterým byl poslanec Říšské rady Tomáš G. Masaryk. Jeho spojení na domácí politickou scénu prostřednictvím Maffie mu umožňovalo aspoň částečné ovlivňování části českých politiků, teprve přímá finanční a politická podpora amerických krajanů však dala jeho akci reálnější náboj. Masaryk kolem sebe soustředil skupinu oddaných stoupců, s jejichž pomocí se mohl pokusit o propagaci československého politického programu mezi západoevropskou veřejností i politickými kruhy. Během jara 1915 jeho akci v zahraničí posílil poslanec Říšské rady Josef Dürich a především jeden z členů prvního vedení Maffie Edvard Beneš, jemuž se emigrací podařilo uniknout zatčení. Protože Masaryk byl vázán svým universitním působením na Velkou Británii, zůstal Beneš ve Francii a Dürich nejprve ve Švýcarsku, a poté ve Francii, kde se s Benešem snažili vytvořit centrum české politické akce. Navíc se předpokládalo, že Dürich v krátké době odjede do Ruska, takže exil bude mít oficiální zastoupení ve všech třech nejvýznamnějších zemích Dohody. Masaryk původně předpokládal emigraci většího množství představitelů české politiky, policejní persekuce doma a později také neúspěchy dohodových armád na frontách světové války však tyto plány zmařily. Ale úzká spolupráce s americkými krajany vynesla právě Masaryka do čela odbojového hnutí, neboť mu umožnila rozhodovat o finančních příspěvcích od amerických krajanů v rámci exilové organizace (i když tyto příspěvky byly získávány pro Masaryka i Düricha). Přitom Masarykovo postavení mezi krajany v Rusku bylo krajně obtížné, neboť pro ruskou vládu byl téměř *persona non grata* za knihu *Rusko a Evropa (Russland und Europe, první vydání Leipzig 1912)*. Též jeho postavení na domácí české politické scéně bylo marginální a navíc odešel do exilu již koncem roku 1914, zatímco Josef Dürich, předseda klubu poslanců České strany agrární v Říšské radě, mohl operovat podporou silné politické strany. Přitom Dürich odešel do exilu až v květnu 1915 a oprávněně se prohlašoval za neoficiálního vyslance české politické scény. Právě tyto skutečnosti velmi zaujaly ruské politické představitele, když se počátkem roku 1916 opět snažili o ovládnutí československé zahraniční akce. Rozhodující pozici však v létě 1915 sehrávala na cizích státech nezávislá finanční podpora hnutí, a tu měl pevně ve svých rukou právě Masaryk.

Pod vlivem Clevelandské dohody koncipoval Tomáš G. Masaryk koncem října 1915 svoji programovou vizi, již se dostalo publicity v prohlášení Českého komitétu zahraničního 14. listopadu 1915. Toto prohlášení definitivně propojilo krajanské

hnutí a politický exil a jako program postavilo vytvoření samostatného československého státu. Komitét se stal reprezentantem československého zahraničního exilu a reprezentantem většiny českých a slovenských krajanských organizací, jež mu předaly právo mezinárodní reprezentace. Prohlášení komitétu bylo publikováno najednou ve Francii, Švýcarsku, Velké Británii, Rusku a Spojených státech amerických, za politický exil je podepsali Josef Dürich (poslanec Říšské rady, Paříž) a Tomáš G. Masaryk (poslanec Říšské rady, Londýn), za krajanská hnutí pak Bohumil Čermák (Svaz československých spolků na Rusi, Kyjev), Bohdan Pavlů (Svaz československých spolků na Rusi, Petrohrad), Ludvík Fisher (České národní sdružení, Chicago), František Kupka (Výbor české kolonie a dobrovolníků, Paříž), Antonín Veselý (Výbor české kolonie a dobrovolníků, Paříž), Karel Pergler (České národní sdružení, Chicago), Emanuel Voska (České národní sdružení, Chicago), Jan Sykora (Český výbor, Londýn), Albert Mamatey (Slovenská liga, Cleveland) a Ivan Dérer (Slovenská liga, Cleveland).

Vznik a působení Československé národní rady

Přes publikaci prohlášení Českého komitétu zahraničního však Masaryk jako jeho iniciátor ještě počátkem roku 1916 odmítal vytvoření oficiální řídicí instituce československé zahraniční akce a soudil, že on a Dürich jsou pouze představiteli domácí politiky. Během několika týdnů však tento názor velmi výrazně revidoval. Napomohla k tomu jak neustále silící aktivistická politika doma, tak možnosti jednání s představiteli dohodových zemí. Počátkem února 1916 se Masaryk oficiálně sešel s francouzským ministerským předsedou Aristidem Briandem, kterému přednesl vlastní program poválečného uspořádání střední Evropy, samostatné slovenské státy (český, polský, jihoslovenský) pod francouzským i ruským vlivem.

Audienci u Brianda zprostředkoval Masarykovi mladý důstojník francouzského letectva, Slovák a naturalizovaný Francouz, PhDr. Milan Rastislav Štefánik. Ten se počátkem roku 1916 vrátil do Paříže, přičemž se velmi iniciativně zapojil do československé akce (na jaře 1916 např. inicioval tzv. letákovou akci, při níž rozhazoval prohlášení Českého komitétu zahraničního z letadla nad rakousko-uherskými zákopy na italské frontě), již dal plně k dispozici všechny své osobní kontakty na francouzské a italské politické představitele. Právě pod Štefánikovým vlivem svolal Masaryk do Paříže schůzku dostupných signatářů listopadového prohlášení. Výsledkem schůzky byl přesun redakce časopisu *Československá samostatnost* do Paříže a vytvoření národní rady v čele s Masarykem jako předsedou a Dürichem jako místopředsedou. Na Masarykovu žádost byl Beneš jmenován tajemníkem rady, aby mohl ve Francii vést jednání s politickými představiteli nikoli jako pouhý soukromník. Pojmenování nové instituce prošlo v průběhu roku 1916 několika nuancemi. Její původní označení bylo Česká národní rada, což prosadil hlavně Štefánik. Když však na jaře 1916 přijel do Paříže JUDr. Štefan Osuský jako vyslanec Slovenské ligy, odmítal toto označení jako nepřijatelné pro americké Slováky. Po výměně dopisů mezi Benešem a Štefánikem se objevila forma Národní rada zemí českých, což však pro Osuského zůstávalo nepřijatelným. Nakonec tedy v červnu 1916 začal Beneš používat označení Československá národní rada, ovšem ve francouzsky

psaných dokumentech dále užíval termínu Conseil National des Pays Tchèques. K ujednacení názvu a jeho prosazení mezi politickými reprezentacemi dohodových zemí došlo až na jaře 1917.

Mezi nejdůležitějšími úkoly Československé národní rady bylo navázání úzkých vztahů s politickými představiteli dohodových velmocí a vybudování co nejsilnějších vojenských jednotek, jež by mohly bojovat na straně Dohody, a to pokud možno na všech frontách. Pro tyto úkoly vcelku vyhovovalo místní rozdělení nejdůležitějších osobností exilu (Masaryk ve Velké Británii, Dürich v budoucnu v Rusku a Beneš ve Francii), tento stav však zároveň znemožňoval pravidelná jednání organizace a dával příliš velký prostor jednotlivým členům, což do budoucna muselo vyvolávat problémy a neshody. Později sice Beneš prosazoval tezi, že rozhodnutí jednoho z vedoucích pracovníků národní rady je automaticky rozhodnutím i ostatních, to však platilo až v okamžiku, kdy mezi vedoucí pracovníky počítal Masaryka, Štefánika a hlavně sebe. V době, kdy představiteli Československé národní rady byli pouze Masaryk a Dürich, Beneš toto pravidlo neuznával (i když Masaryk dal Dürichovi volnou ruku v jednáních) a snažil se význam místopředsedy národní rady co nejvíce omezit.

Masarykova oficiální audience u francouzského předsedy vlády zvýšila zájem o českou (československou) akci na ruském ministerstvu zahraničí. Rusko bylo do té doby jedinou zemí na straně Dohody, v níž se akcím českých krajanů a exilu věnovala systematictější pozornost. V rámci ruské armády působila samostatná česká vojenská jednotka, tvořená nejen usedlými ruskými Čechy, ale z určité části také dobrovolníky z řad bývalých zajatců. Přestože řešení české (případně i slovenské) otázky nepatřilo mezi prvořadé ruské zájmy, o případných poválečných proměnách střední Evropy chtělo Rusko spolurozhodovat. I když oficiální ruská podpora československé zahraniční akce byla minimální, přesto byla nejrozsáhlejší ze všech dohodových mocností, a ruská vláda byla odhodlána tento stav zachovat, případně i rozšířit.

Na základě expertních stanovisek z ministerstva zahraničí a tajné služby vyzvala ruská vláda na jaře 1916 poslance a místopředsedu Československé národní rady Josefa Düricha k cestě do Ruska, kde se měl postavit do čela českého hnutí. Přes Benešův odpor se Dürich dohodl s Masarykem a vypravil se do Ruska, ovšem s dvojitým posláním. Na jedné straně působil jako reprezentant československého exilu, který měl koordinovat krajaňské a zajatecké hnutí v Rusku ve prospěch československých zájmů (tedy za účelem výstavby vojenských jednotek), na straně druhé byla jeho mise do Ruska spoluorganizována francouzskou vládou za účelem získání dobrovolníků pro výstavbu jednotek ve Francii. Jednalo se o velmi palčivý problém, neboť francouzské lidské rezervy byly po dvou letech téměř vyčerpány. Podle dohody začaly do Francie na jaře 1916 přicházet ruské jednotky (*1-ja oddělnaja pěchotnaja brigada*), jejich počet byl ovšem zjevně nedostatečný. Francouzská strana proto přišla s iniciativou, aby byly v rámci ruské armády vyslány české jednotky složené z dobrovolníků, bývalých zajatců. Přímočarý Dürich neviděl rozdíl mezi českými dobrovolníky v rámci ruské armády na východní nebo západní frontě, a tak s francouzským oficiálním posláním souhlasil. V tomto okamžiku se však dostal do kon-

troverze s Benešem a Štefánikem, kteří sice také chtěli dobrovolníky z bývalých ruských zajatců na západní frontě, ale jako samostatnou československou armádu. Poté, co se Benešovi nepodařilo zastavit Dürichův odjezd do Ruska, prosadil u francouzského vojenského velení samostatnou Štefánikovu misi do Ruska, a to s následujícím pověřením: „*Rekrutovati pod vedením generála Janina a v dohodě s ruskými úřady mezi válečnými zajatci rakouskými českého původu dobrovolníky, kteří by chtěli sloužiti ve Francii ať v řadách kontingentů ruských, ať ve zvláštních jednotkách, které by bylo organisovati po dohodě s vládami francouzskou a ruskou.*“ Na první pohled je vidět, že cíle obou delegátů směřujících do Ruska se příliš nelišily.

Výrazně se však lišilo přijetí, kterého se nejprve Josefu Dürichovi, a poté Milanu Rastislavu Štefánikovi v Rusku dostalo. Zatímco místopředseda Dürich byl počátkem července uvítán v Petrohradě jako uznávaný politický představitel českého národa, nižší důstojník francouzského letectva Štefánik se mohl ve své činnosti opřít jen o představitele Francouzské vojenské mise v ruském Hlavním stanu. Ještě během července byl Dürich přijat ruským ministrem zahraničí Sergejem Dmitrijevičem Sazonovem, a poté také ruským premiérem Borisem Vladimirovičem Stürmerem (Štjurměrem), jemuž předal memorandum o české otázce, vycházející ovšem z domácích politických představ počátku roku 1915. Pro ruské představitele však byl Dürich ideálním partnerem k jednání, neboť bez výhrad uznával a prosazoval ruskou dominanci v české zahraniční akci. V polovině srpna 1916 přijal Düricha na soukromé audienci car Nikolaj II., následovalo oficiální jednání s náčelníkem štábu Hlavního stanu vrchního velitele *genéralem ot infantěrii* Michailem Vasiljevičem Alexejevem. Ten zpočátku striktně odmítl možnost přepravy českých dobrovolníků do Francie, vůči vytvoření československých jednotek v rámci ruské armády ale námitky neměl. Požadoval však, aby Dürich převzal politické vedení v Rusku a výstavba jednotek měla být svěřena vojenským odborníkům. Nakonec Alexejev souhlasil i s vysláním malého kontingentu dobrovolníků do Francie, a to více z politických než vojenských důvodů. Během šesti týdnů se tak místopředsedovi Československé národní rady podařilo získat od nejvyšších ruských politických a vojenských představitelů příslib, umožňující v nikoli malé míře splnit všechny úkoly, které před něho postavilo jak československé exilové velení, tak francouzská vláda. Zároveň si však Dürich uvědomil, že praktická realizace těchto příslibů bude možná pouze při naprosté spolupráci představitelů československé zahraniční akce s ruskou vládou. Pochopil také, že ruská vláda nebude ochotna tolerovat představitele této akce mimo ruské území. S tímto programem přijel začátkem srpna do Kyjeva, kde byl velmi nadšeně přivítán zvláště dobrovolníky z řad zajatců a důstojníky Československé střelecké brigády, mnohem chladněji však představiteli Svazu československých spolků na Rusi. Po nich požadoval bezvýhradné podřízení svému vedení jako představiteli české domácí politické scény. I když se mu bezvýhradného podřízení všech zástupců ruských krajanů dosáhnout nepodařilo, přesto se stal jednoznačně vůdčí osobností československého živilu v Rusku, což podporovaly i ruské politické kruhy.

Není divu, že v tomto prostředí neměla Štefánikova mise prakticky žádný úspěch a plán na odeslání většiny československých dobrovolníků do Francie nenašel podporu. Generál Alexejev jej seznámil s výsledkem svého jednání s Dürichem

a zdůraznil nutnost jednotného politického vedení československé akce v Rusku, bez níž by byla výstavba vojenských jednotek nemožná. Právě Alexejevovy požadavky na jednotu československé akce umožnily Štefánikovi získat jediný úspěch během svého prvního působení na ruské půdě. Po svém příjezdu do Kyjeva za Dürichem dosáhl za cenu mnoha kompromisů schválení dohody o jednotném postupu zahraniční akce pod vedením Československé národní rady v Paříži. Tento tzv. kyjevský zápis se fakticky stal velkým Dürichovým vítězstvím, neboť jej stavěl – jako místopředsedu Československé národní rady – do čela politické a vojenské akce v Rusku. Zároveň však přinášel šanci na výstavbu dobrovolnických vojenských jednotek z řad zajatců v Rusku a navíc sjednocoval veškerou československou zahraniční akci pod vedením dvou členů pařížské národní rady, poslanců Tomáše Garrigue Masaryka a Josefa Düricha. Poté Štefánik odjel do Rumunska, kde se snažil získat dobrovolníky z řad českých a slovenských zajatců rumunské armády, v čemž jej podporovali francouzští vojenští představitelé v Rusku i Rumunsku, generálové Pierre Thiebaut Charles Maurice Janin a Henry Maurice Berthelot.

Ve srovnání s Dürichovým (a nakonec i Štefánikovým) politickým úspěchem v Rusku a Rumunsku zůstaly ve stínu všechny další akce Československé národní rady až do samého konce roku 1916. Ty probíhaly pouze na poli propagandistickém – v Paříži se podařilo stabilizovat redakce a vydávání tiskových orgánů národní rady, revue *La Nation Tchèque* (redaktor Edvard Beneš) a čtrnáctideníku *Československá samostatnost* (redaktor Lev Sychrava). Od října 1916 pak v Londýně začala vycházet nová politická revue, zabývající se řešením národnostních a politických otázek střední a jihovýchodní Evropy, s názvem *The New Europe*. Jejím redaktorem se stal oxfordský profesor, historik a slavista Robert William Seton-Watson, stálým příspěvatelem revue byl Tomáš Garrigue Masaryk. V žádné z jiných dohodových zemí však československá zahraniční akce do jara 1917 nezískala takovou podporu státních orgánů jako v létě a na podzim 1916 v Rusku. Samozřejmě, že tato podpora nebyla vedena entuziasmem ruské vlády, ale byla podmíněna řadou politických požadavků a omezení.

Určitých úspěchů se podařilo dosáhnout také v otázce zajatců. Poté, co část srbských zajatců, která přežila albánský pochod smrti a deportaci do italských zajateckých táborů, byla na žádost srbské vlády přemístěna do Francie, podařilo se Československé národní radě navázat kontakt s českými a sporadicky také se slovenskými zajatci. Počátkem října 1916 byl rozhodnutím francouzské vlády zaveden pro zajatce českého (československého) původu zvláštní režim, umožňující jim různá přilepšení. Krátce nato vznikl u pařížského sekretariátu národní rady zvláštní zajatecký odbor v čele s Aloisem Kudrnáčem, který zajatce finančně podporoval a zároveň mezi nimi prováděl agitaci. Obdobnou instituci se podařilo vytvořit v Římě pod označením Tisková kancelář (*Ufficio di Stampa*) v čele s Ing. Karlem Veselým. Finanční krytí její činnosti zabezpečil emisar ruské rozvědky a bývalý důstojník České družiny, JUDr. Karel Vaněk, podle vlastních slov „z přebytků *mé ruské dotace*“. Činnost Tiskové kanceláře posílila živelně vznikající hnutí mezi zajatci českého původu a zároveň zahájila československou propagandu na italské politické scéně.

Rozkol v politickém vedení odboje

Podle tzv. Kyjevského zápisu se řídicí institucí zahraničního odboje stala Československá národní rada, které náleželo řešení všech politických a vojenských otázek, přičemž výslovně byla zmíněna odpovědnost národní rady za řešení zajačecké otázky. V užitých termínech se odrážela Štefánikova představa „*politicky nezávislého a svobodného československého národa ... pod záštitou a ochranou Čtyřdohody*“. Na druhé straně šlo o kompromis, s nímž byl spokojen jen málokdo. Náčelník Francouzské vojenské mise při ruském Hlavním stanu vrchního velení generál Janin byl nespokojen se skutečností, že Francie (jako sídlo Československé národní rady) je uváděna pouze jako jedna ze čtyř dohodových zemí, nikoli jako nejdůležitější garant československé akce. Rozhodně se proti kyjevskému zápisu a jeho čechoslovakistickým formulacím postavilo vedení Slovenské ligy ve Spojených státech amerických, jakoukoli spolupráci odmítl Rusko-slovenský spolek paměti Ludovíta Štúra. Nespokojen byl sám Štefánik, který se ihned po podpisu dohody snažil o snížení Dürichova vlivu v Rusku (odstranění Dürichova vojenského pobočníka Ivana Štafla, pomluvy ohledně původu Dürichových financí). Zásadního zpochybnění se kyjevskému zápisu dostalo od ruské vlády, která zcela striktně – a oprávněně – odmítla jakoukoli československou akci, která by byla řízena ze zahraničí (tedy Československou národní radou), jako narušení státní suverenity.

Josef Dürich se tak počátkem podzimu 1916 dostal do téměř neřešitelné situace. Buď mohl trvat na svém členství v Československé národní radě, čímž by ztratil podporu ruské vlády a celá československá akce v Rusku by byla zastavena, nebo se mohl podřídit ruské vládě a využít její blahovůle k organizování Ruskem řízeného zahraničního odboje, čímž by se dostal do rozporu s Masarykem a jeho akcí. Podle vlastních pamětí Dürich toto dilema konzultoval se Štefánikem, jenž měl údajně souhlasit s jeho podřízením ruské vládě, přičemž mu prý slíbil, že jeho odmítnutí ze strany Československé národní rady bude pouze *pro forma*. V každém případě se ale Josef Dürich rozhodl pro plné podřízení ruské vládě, aby zachoval původní plán – vytvoření silných vojenských jednotek v Rusku z řad dobrovolníků, bývalých zajatců. Jeho prvním krokem se stalo vypovězení kyjevského zápisu v říjnu 1916.

Dürichův postup vyvolal v českém hnutí v Rusku chaos a nejistotu. Naplno propukly všechny bývalé spory mezi jednotlivými organizacemi Svazu československých spolků, rozkol nastal ve Svazu spolupracovníků a nevyhnul se ani vojenským jednotkám Československé střelecké brigády, pokud nebyly nasazeny na frontě, ale nacházely se na odpočinku u svých plukovních velitelství. Intriky mezi jednotlivými skupinami dostoupily takového stupně, že podle slov pamětníka „*nikdo nevěřil nikomu*“. Ruská vláda, znechucena těmito střety – které ovšem pomohla vyvolat – se rozhodla k zásadnímu kroku. Všechny české organizace se měly spojit pod Dürichovým vedením, jinak jim hrozilo rozpuštění a zabavení jejich prostředků.

Počátkem prosince 1916 vytvořili Dürichovi spolupracovníci, PhDr. Vítězslav Štěpánek a Vilém (Viluš) Crkal, s finanční podporou ruské vlády v Petrohradě *Česko-slovenský tiskový úřad*, který okamžitě zahájil prodürichovskou kampaň. Vrcholným orgánem nové československé akce v Rusku měla být třináctičlenná Národní rada československá na Rusi. Jejím předsedou se měl stát Josef Dürich jako

osoba mající národní mandát (zvolen poslancem, do zahraničí vyslán Maffii). Šest členů rady měl jmenovat sám Dürich (měli zastupovat národ doma), dalších šest členů, zastupujících krajanů, měla delegovat Správa československých spolků na Rusi. Podřízenost ruské vládě byla dána podmínkou, že všechny členy rady musí schválit ruské ministerstvo vnitra. Nová instituce se měla stát vrcholným orgánem československého odboje v Rusku a musela být zcela nezávislá na zahraničních institucích, tedy na Československé národní radě v Paříži. Finanční krytí měla zajistit ruská vláda. Vzhledem ke skutečnosti, že existence této instituce měla umožnit výstavbu vojenských jednotek, během prosince 1916 její vytvoření podpořilo vedení Svazu československých spolků na Rusi, většina zajateckých organizací a také politizující důstojníci Československé střelecké brigády. V důsledně opozici zůstala pouze petrohradská skupina krajanů a její tiskový orgán *Čechoslovák* odmítající Dürichovu akci jako rozkol politického vedení odboje.

Národní rada československá na Rusi vznikla koncem ledna 1917 po schválení ruskou vládou, jež jí přiznala značný finanční příspěvek. Do čela rady byl postaven Josef Dürich, který zároveň jmenoval šest jejích členů – *geněral-majora* Jaroslava Červinku, *poručíka* Vojtěcha Vladimíra Klecandu, Svatopluka Koníčka-Horského, Ing. Františka Krále, Otakara Šmitta a Věnceslava Švihovského. Vedení Svazu československých spolků na Rusi sice protestovalo proti nedemokratickému jmenování šesti členů, ale své zástupce (až na petrohradskou skupinu, které byla nabízena dvě místa) do rady delegovalo. S výhradami se za radu postavil také Rusko-slovenský spolek památi Ludovíta Štúra, na její straně stál důstojnický sbor Československé střelecké brigády i většina zajateckých organizací. Vznik národní rady, chápaný ruskými vojenskými kruhy jako dosažení souladu v hnutí, umožnil zahájení příprav na vytvoření dobrovolnických vojenských jednotek z řad zajatců.

Zcela zásadně proti Národní radě československé na Rusi stála Československá národní rada, a to hlavně její generální tajemník Edvard Beneš. Předseda Československé národní rady Tomáš G. Masaryk se zpočátku proti Josefu Dürichovi výrazněji neangažoval, ovšem pouze do okamžiku, než se od Štefánika dozvěděl o financování z ruských zdrojů, na což upozorňovala také rakousko-uherská propaganda. Masaryk se od počátku odbojové akce velmi přimlouval za ekonomickou nezávislost hnutí, což mu umožňovala štědrá finanční podpora amerických krajanů (své placené místo profesora v Oxfordu za finanční podporu odboje nepovažoval). Jak však již bylo uvedeno, prvotní akce Československé národní rady v Itálii byla zprostředkovaně financována ruskou tajnou službou, což nijak nekorespondovalo s absolutním odmítáním Dürichovy akce kvůli jejímu financování ruskou vládou. Šlo tedy spíše o míru obratnosti v zastření původu peněz než o zásadový postoj. Na váze tomuto závěru dodává dodnes zcela nerozkrytá podpora, kterou Masarykovým stoupencům poskytovaly americká a britská tajná služba.

Na základě důkazů o ruském financování Národní rady československé na Rusi zahájil během února 1918 Milan Rastislav Štefánik, jenž se do Ruska vrátil z dosti úspěšné mise v Rumunsku, rozsáhlou a v prostředcích velmi nevybíravou kampaň proti Josefu Dürichovi. Štefánik dokonce rozšířil informaci, že Dürich byl vyloučen z Československé národní rady, v čemž jej krátce nato podpořil z Paříže

i Beneš. Pravděpodobně si nikdo neuvědomil paradox celé situace – na základě rozhodnutí delegáta a generálního tajemníka rady, tedy výkonných pracovníků, byl z instituce vyloučen její zakládající člen a místopředseda, mající navíc mandát českého politického představitele z demokratických voleb. Přes všechny tyto akce však ruská vláda od svých rozhodnutí o spolupráci s Josefem Dürichem neustoupila a podporu mu vyjádřilo také vedení Svazu československých spolků na Rusi.

K rozhodnutí o budoucnosti československého zahraničního odboje však zásadním způsobem přispěla ruská březnová^{12/} revoluce. I když nová ruská vláda knížete Georgije Jevgeňjeviče Lvova (první prozatímní vláda) se proti Národní radě československé na Rusi jednoznačně nepostavila, pod vlivem svého ministra zahraničí Pavla Nikolajeviče Miljukova rozhodla o povolání svého druhu arbitra, který měl chaos v československé politické akci napravit. Tímto arbitrem se stal starý Miljukovův přítel, Tomáš Garrigue Masaryk, jenž od něho obdržel pozvání na cestu do Ruska.

Komentář Jiřího Düricha

Ruské ministerstvo obrany i vnitra nechtělo připustit, aby organizování československých legií bylo řízeno a prováděno z Francie a aby ministerstvo nad ním nemělo kontrolu. Bez dodržení těchto podmínek by tvorbu a zřizování československých legií v Rusku nebylo vůbec povolilo.

Proto Dürich souhlasil s ustanovením nové Národní rady v Rusku, kde zásady jejího povolení určilo ruské ministerstvo vnitra.

Tím bylo umožněno v plném rozsahu budování československých legií. Dürichovi vůbec nešlo o vedoucí vnitřní hegemonii v zahraničním odboji, jak je celá věc trvale zdůrazňována a rozpory mezi Masarykem a Dürichem, které ve skutečnosti vůbec nebyly, jak je i nyní stále některými historiky zdůrazňováno. Dürich také proti Masarykovi nikdy nevystoupil, jak uvádí K. Pichlík, to dokazují i materiály po otevření archivu ministerstva vnitra po revoluci, které se marně sháněly. Dürichovi šlo pouze o možnost budování československých legií, a to se také potvrdilo.

Jedině tak se Dürichovi mohlo podařit získat důvěru ruské vlády a povolení budování legií ze zajatců a dobrovolníků a toho bylo jako hlavního cíle dosaženo.

Vše ostatní byla konstrukce pomluv a nepravd cíleně vedená k jeho odstranění, což se stalo v období ruské revoluce a s využitím Kyjevského sjezdu 6. května 1917, kam již vůbec nebyl vpuštěn vojenskou ostrahou z příkazu M. R. Štefánika.

Tím byl politicky i fyzicky odstraněn a nechán na pospas bez prostředků téměř dva roky (ve svých 70 letech a nemocný), než se mohl vrátit domů. Tak se odplácí a jedná, když úspěchy a výsledky potřebuje převzít někdo jiný, aby je sám uplatnil.

^{12/} Známá spíše jako únorová – podle juliánského kalendáře užívaného v Rusku (pozn. vydavatele).

4. POMLUVENÝ A PONÍŽENÝ JOSEF DÜRICH

Josef Dürich v Rusku

in: Prokeš, J.: Obrazkové dějiny naší samostatnosti. Praha 1930, s. 586-598.

Úspěchy Brusilovovy ofensivy^{13/} naplnily ovšem radostí i ruské Čechy a české zajatce, na něž tím tíže doléhaly zdlouhavé a obecnému přání nedostačující pokroky československého revolučního hnutí v Rusku. Začátkem července 1916 byli však mnozí naplněni přesvědčením, že nastává obrat k lepšímu, když *do Ruska přibyl poslanec J. Dürich*. Byl v něm spatřován člen pařížské „Československé národní rady“, uznané kyjevským sjezdem za vůdkyni československého odboje, a proto byl vítán s velikými nadějemi, že se kolem jeho osoby budou moci sjednotit všichni Čechové a Slováci v Rusku a že bude konečně dosaženo skutečných politických i vojenských ústupků od ruské vlády. První kroky Dürichovy zdály se tyto naděje opravňovati, když ruské úřady přijaly jeho návštěvy s formální vlídností a když došlo i ke slyšení u cara. Hlavní oporu nalézal v této době Dürich mezi petrohradskými Čechy a českými zajatci, pobouřenými nad kyjevským vedením „Svazu“. Ke konci srpna 1916 došlo v Kyjevě k pokusu odstranění příčiny nespokojenosti a nesváří mezi Čechy v Rusku. Dne 28. srpna byla uspořádána v kyjevském „Pedagogickém museu“ schůze, na níž byla ostře odsouzena dosavadní správa „Svazu“. Druhého pak dne byla, hlavně přičiněním dra M. R. Štefánika, jenž přijel do Ruska asi měsíc po J. Dürichovi spolu se zástupcem americké „Slovenské ligy“ G. Košíkem, sjednána vzájemná dohoda, tak zvaný „*kyjevský zápis*“. Podle něho věci vojenské a zajatecké jako neodlučitelná součást akce diplomaticko-politické měly přejíti z pravomoci „Svazu“ do pravomoci „Československé národní rady“ v Paříži, jejímž představitelem na ruské půdě byl J. Dürich jako její místopředseda. Dürich měl se skupinou odborných pracovníků, které by za jeho souhlasu vybrala „Československá národní rada“, vésti československé revoluční hnutí na Rusi. Kyjevský zápis byl důležitý i tím, že se jím zásluhou Štefánikovou vyjasnila otázka poměru mezi Čechy a Slováky. Památný zápis, jenž se měl státi novým pevným základem společné práce ruských Čechů a Slováků, byl podepsán zástupci „Československé národní rady“ v Paříži drem M. R. Štefánikem a poslancem J. Dürichem, zástupci „Svazu československých spolků na Rusi“ drem V. Vondrákem a J. Volfem a konečně zmíněným již delegátem pittsburské „Slovenské Ligy“ G. Košíkem, a zní doslovně takto:

„Češi a Slováci, kteří bydlí v souvislých masách v Čechách, na Moravě, v Slezsku a Slovensku (severní Uhry), chtějí se vymaniti z jařma německo-maďarského. Češi a Slováci, jsouce si vědomi, že jsou úzce spiatí navzájem jak životními zájmy, tak i kulturou a jmenovitě krevními svazky, přejí si vyvinouti se v jednotný, politicky nedílný a svobodný národ pod záštitou a protekcí Čtyřdohody. Tento národ chová naprostou důvěru k Rusku, které šlechetně projevilo svou rozhodnou vůli pokračovati ve svém historickém poslání chrániti a osvobozovati Slovansko. Národ československý současně pevně věří v upřímné a účinné sympatie, které jeho snahám byly již jasně projeveny, jmenovitě Francií, Anglií a Italií.

^{13/} Započaté v červnu 1916 (pozn. vydavatele).

Avšak především národ československý jest hluboce přesvědčen o vítězství své národní myšlenky, neboť toto vítězství jest neodlučitelnou částí politiky spravedlnosti a prozřetelnosti, na níž jedině může býti zbudována rovnováha Evropy. Češi a Slováci, úpějíci pod jarmem centrálních mocí, mohou dnes vůči svým nepřátelům vykonávati ač houževnatý, přece jen trpný odpor: ti však, kdo se nacházejí vně Rakouska-Uherska, mají svatou povinnost činně se zúčastniti boje za svou národní samostatnost.

Organisace československé za hranicemi, čítající na dva miliony příslušníků, ustavily a uznaly za tím účelem „Československou národní radu“, které se dostalo i schválení všech příslušných předáků ve staré vlasti. Tato Rada, jediné odpovědná a kompetentní, pracuje v naprostém souladu se směrnatými orgány spojeneckých velmocí a jejich přátel.

Vzhledem k zeměpisné rozptýlenosti československého živlu a k nutnosti jednotného politického vedení, jakož i vzhledem k zvýšení intenzity branného odporu i celkové politické akce, z vůle zahraničních Čechů a Slováků i předáků národa tam za Karpatami, vyjímají se z kompetence organisací československých věci vojenské a zajatecké jako neodlučitelné části diplomaticko-politické a předávají se „Československé národní radě“.

Místopředseda „Československé národní rady“ p. Josef Dürich, český poslanec, přijel do Ruska a jest representantem Národní Rady v Rusku. On je povolán jako takový mluvití jménem této „Rady“ a tudíž považován také za representanta československého národa na Rusi. V těchto svých vlastnostech opírá se o skupinu odborných pracovníků, vybraných za jeho souhlasu „Československou národní radou“. Organisace československé loyálně se zavazují pomáhati všestranně „Československé národní radě“ k uskutečnění jejich snah. O finanční stránku celé akce stará se finanční komise, podléhající vrchnímu dozoru „Československé národní rady“.

Bohužel naděje, které byly skládány do „kyjevského zápisu“ i do obratu válečného štěstí, způsobeného Brusilovovým nástupem, se nesplnily. Po jistém ulehčení ve veřejných vnitřních poměrech ruských, jež se dostavilo r. 1915 po průlomu u Gorlice, počal v polovici r. 1916 opět obrat k horšímu. Zmíněná již *kamarila na carském dvoře* se zmocnila rozhodující moci a obsazovala odpovědná místa svými lidmi, kteří prováděli její plány, vrhající Rusko v zkázu a v revoluci. Ministr zahraničních věcí Sazonov byl nahrazen rozhodným zpátečníkem a Němcům nakloněným Borisem Stürmerem, jemuž se podařilo odstraniti také dosavadního ministerského předsedu Goremykina. B. Stürmer, místo aby se odhodlal k vnitřním politickým ústupkům ve smyslu parlamentarismu a k radikální nápravě zlořádů ve správě (rostly zejména obtíže zásobovací), které by odstranily vzrůstající nespokojenost nejen mezi dělnickým lidem, ale i mezi svobodomyšlným vzdělanectvem, připravoval, aby udržel neomezenou moc carovu, se svým úředním pomocníkem Priklonským předčasný konec války uzavřením zvláštního míru s Německem. V tomto prostředí nemohlo býti náklonnosti k československým snahám revolučním. Bylo už poznamenáno výše, jak z těchto kruhů bylo zakročeno proti propuštění českým zajatců ze zajateckých táborů a jejich nepřízeň dovršilo tajné rozhodnutí ruské vlády, že zřízení československého vojska ze zajatců nebude dovoleno. Rovněž tak bylo zrušeno nařízení náčelníka štábu vrchního velitele generála Alexejeva z 20. října 1916, že „Československá střelecká brigáda“ má být rozšířena na divisi.

Zpátečnickým úředním kruhům ruským bylo také *solí v očích*, že v čele československého zahraničního hnutí stojí *T. G. Masaryk*, jenž byl jimi nenáviděn pro své pokrokové a pronikavým sociálním reformám nakloněné smýšlení, jak je odhalovala jmenovitě jeho pronikavá kritika carského samoděržaví a vládního, jakož i myšlenkového ovzduší ruského vůbec (v zmíněné již knize „Rusko a Evropa“, jež vyšla původně německy), a tím byly naplněny nechuti i proti celé pařížské „Československé národní radě“. Jejich odpor proti demokratické povaze československého odboje posilovala i žárlivost vůči Francii a Anglii, které Masarykovi jakožto představiteli československého revolučního hnutí vycházely vlněně vstříc. Měly ostatně i námitky proti kyjevské správě „Svazu“, vedené drem V. Vondrákem, již vytýkaly jednak nedostatek oddanosti Rusku, jednak pak, že podléhá Masarykovi. Toto stanovisko pomáhala utvrzovati vzpomenuť již skupina ruských Čechů, prodchnutá přeplatým carofilstvem (Koniček-Horský, továrník Dědina a dr. V. Štěpánek), která se neostýchala očerňovati u ruských úřadů nejen kyjevskou správu „Svazu“, nýbrž i pařížskou „Národní radu“ a ovšem také Masaryka. To vše působilo na vznik myšlenky, aby působení pařížské „Národní rady“ v Rusku bylo znemožněno a aby ruské úřady samy rozhodovaly o české a slovenské otázce.

Již na počátku června 1916 vypracoval v tomto smyslu zmíněný *M. Priklonský*, jenž se stal nedlouho předtím v ministerstvu zahraničních věcí referentem o československé věci a byl nakloněn jak Maďarům, tak Němcům, podrobný rozklad (brojilo se v něm stejně ostře proti kyjevské správě „Svazu“ jako proti Masarykovi a „Československé národní radě“ v Paříži a napadala se myšlenka jednoty mezi Čechy a Slováky), v němž za nástroj ruské vlády byl vedle Konička-Horského a dra V. Štěpánka označen zejména J. Dürich; všichni tři měli býti za své služby ruskými úřady placeni. Vskutku pak *neobežretný Dürich*, jenž svým smýšlením vzbuzoval nedůvěru ve Francii již před odjezdem na východ a který se na cestě do Ruska dal doprovázeti záhadným židovským bankérem Sterem (velkokníže Sergěj se o něm vyslovil jako o „pověstném darebákovi“) a lehkomyšlným poručíkem Štaflem, padl do nastražené léčky, přijal úlohu, kterou mu Priklonský přisoudil, a stal se nástrojem nebezpečného pokusu, aby jednota československého odboje byla rozbita. Smutnou Dürichovou úlohu výstižně charakterisoval generál Janin, který od května 1916 pozoroval vývoj ruských poměrů velmi zblízka jako náčelník francouzské mise v hlavním stanu nejvyššího velitele (cara) ruské armády. „Nepřátelství proti české věci“ – praví Janin – „spojovalo lidi z krajní pravice, nepřátelské západním mocnostem a přející Němcům ze zpátečnictví; Rusy panslavistické, které myšlenka, že by Čechové poněkud unikli výlučnému vlivu Ruska, zdála se svatokrádeží; lidi, kteří zcela prostě přáli Němcům, a konečně ty, kterým myšlenka podporovati vzpuru zdála se nepřipustnou. Tak na příklad musel jsem zakročiti proti veliteli jednoho zajateckého tábora, o němž jsem se dověděl, že trestal zajatce Čechy za to, že odmítli slaviti svátek Františka Josefa. Všechny tyto nepřátelské síly, čilejší než byly živly československé věci příznivé, používaly osobnosti Dürichovy jako zástěny a nečinnosti jeho jako prostředku k dosažení svého cíle.“

Dürichovo spojení s těmito živly velmi usnadňovalo jeho názory o budoucnosti českého národa, které projevil záhy po svém příjezdu do Petrohradu před ruskými úřady. České království mělo podle něho tvořit jednotný stát s Ruskem – ruský car měl být zároveň českým králem – , v jehož rámci by požívalo jisté samosprávy. Bylo to stanovisko, které zásadně souhlasilo s přáním zpátečnických ruských a českých panslavistů. Při této příležitosti neopomenul Dürich znevážit před ruskými úřady také autoritu Masarykovu.

A tak *jednota, kterou se zdál zaručovati „kyjevský zápis“, byla rozbita*. Poslanec *J. Dürich*, jenž vstoupil v těsný styk s Koničkem-Horským, drem Štěpánkem a jinými osobami stejného rázu (osobním tajemníkem Dürichovým byl Crkal, známý nám již od dřívějšíka), byl velmi brzy získán pro obratně nastraženou myšlenku, aby *československý odboj byl v Rusku organizován samostatně, zcela nezávisle od pařížské „Národní rady“ a Masaryka*. Netajil se tím, když na počátku října 1916 vykládal o tomto plánu před zástupci kyjevské správy „Svazu“, že je to přání ruských úřadů – důvody, které uváděl, byly obsaženy ve vzpomenutém rozkladu Priklonského; byl již tehdy zřejmě neprozíravým nástrojem v nečistých rukou Priklonského a i jiných podobných osob, mezi nimiž byl také ministr vnitra Protopopov. Již předtím vystřízlivěla značná část ruských Čechů ze svého původního nadšení pro Düricha a ke konci října oznamoval znepokojený generál Janin do Paříže: „Akce p. Dürichova (v otázce užití českých zajatců v Rusku ve vojsku nebo k pracím pro účely válečné) je dosti záhadná. Když byl nejprve projevoval city tak frankofilské, že to až vzbuzovalo podivení jeho krajanů, kteří jsou přece přáteli Francie, a že to poněkud podráždilo Rusy, nyní se obklopuje toliko nejfanatičtějšími straníky panslavistických a panorthodoxních myšlenek, nepřátelskými „západní kultuře a Evropě“, Francii v to čítajíc. V této skupině, která nalézá ostatně mezi Čechy a Slováky málo sympatií, jsou také individua, která ač jsou morálně i politicky kompromitována, těší se nicméně přízni p. Priklonského, referenta o československých věcech v ministerstvu zahraničních věcí. Jejich vliv na vedená vojenských akcí je velice neblahý.“

Chování Dürichovo a jeho skupiny mělo za následek, že se *mezi Čechy v Rusku rozpoutal bezohledný boj*, jenž prudkostí předčil všechny boje dřívější a měl i ohlas v ruském tisku. Proti Dürichovi se postavili zejména Čechové petrohradští a většina zajatců, jejichž mluvčím byl „Čechoslovák“, kdežto kyjevská správa „Svazu“ se nakonec s Dürichem smířila a s „Čechoslovanem“ vstoupila do jeho služeb. Výsledkem této dohody správy „Svazu“ s Dürichem bylo, že v připravované „Československé národní radě“, nezávislé na „Národní radě“ pařížské, mělo zasedat šest zástupců, jmenovaných správou „Svazu“. Stejně jako *iniciativa k založení zcela samostatné „Československé národní rady“ v Rusku* tak i její stanovy byly vypracovány ruskými úřady. „Národní rada“ v Rusku měla být úplně pod dohledem ruské vlády a ukládalo se jí předkládati ministerstvu vnitra zápisy o svých chůzích (jednacím jazykem měla být ruština) i účty; *vydávala se zcela do rukou ruské vlády* také tím, že byla hmotně od ní vydržována – také to bylo zcela proti vůdčímu principu prof. T. G. Masaryka, jenž vždy zdůrazňoval, že československý odboj nesmí být, aby zachoval nezávislost a důstojnost, vydržován nikým jiným mimo Čechy samé (proto finanční náklad na revoluční akce měli nésti především Češi američtí). Dürichova

„Národní rada“ měla všim tím býti nástrojem ruských úřadů, jak také prozrazoval zápis protokolu o sezení petrohradské ministerské rady z 29. ledna 1917, v němž byly stanovy „Národní rady“ schváleny. „Má býti utvořen Komitét s oddělením v Kyjevě, který by paralysoval československé hnutí, škodlivé Rusku. Existence tohoto Komitétu závisí na hmotné podpoře vládní. Návrh ministerstva zahraničních věcí, podporovaný ministerstvem vojenství, byl schválen ministerskou radou, a bylo poukázáno na toto opatření 8.000 rublů a jako subvence na měsíc listopad a prosinec minulého roku 25.000 rublů měsíčně a pro časopis jej podporující 3.500 rublů měsíčně.“ Uvážíme-li, jaké bylo smýšlení nejpřednějších členů ruské vlády (zejména ministra vnitra Protopopova), kteří přáli si míru s Německem a Rakouskem-Uherskem, pochopíme, jak československé revoluční hnutí na Rusi vstupovalo pod vedením Dürichovým na nebezpečnou cestu.

Přípravy k založení Dürichovy „Národní rady“ daly se za nepřítomnosti *Štefánikovy* v Rusku, jenž v říjnu 1916 odejel *do Rumunska*, kde získával *české a slovenské zajatce*, žijící v hrozných poměrech vyživovacích a zdravotních, pro vstup do československého revolučního vojska, po případě k válečným pracím; přihlásilo se jich na tisíc (asi desetina z úhrnného počtu – více než 8.000 těchto zajatců zahynulo později v důsledku německého vítězství nad Rumunskem), kteří byli nejprve převezeni do Kišiněva a v květnu 1917 (na 350 osob) do Francie. Po svém návratu do Ruska v první polovici ledna 1917 se pokusil *Štefánik* nejdříve o to, aby se některými změnami zmenšilo nebezpečí chystané „Národní rady“. Když však se ze záznamu o usnesení ministerské rady, jenž mu byl důvěrně sdělen, dozvěděl, co má býti pravým účelem nové „Národní rady“ – porušení jednoty československého zahraničního odboje a v Rusku jeho znevolnění ruské vládě – , rozhodl se vystoupiti *proti akci Dürichově* se všim důrazem. Pokusil se také přiměti Düricha, jehož spolupracovníci uveřejnili na počátku února 1917 ostré prohlášení proti Masarykovi, aby se uchýlil do ústraní – dostalo se mu však za to nejhrubších urážek. Dne 7. února 1917 odhalil Štefánik některým z petrohradských Čechů předivo intrik ruské vlády a jejich úmyslů s Dürichovou „Národní radou“. O několik dní pak později *vyločil Düricha z „Národní rady“*; s jeho opatřením vyslovila pařížská „Národní rada“ úplný souhlas, jenž byl oznámen i kyjevské správě „Svazu“. Dürich odvážil se nejprve žádati Masaryka, aby Štefánikovo rozhodnutí nebylo schváleno, v zápětí však vystoupil v ruském tisku s prohlášením o své nezávislosti na prof. Masarykovi.

V této době stála proti Dürichovi nejen převážná část ruských Čechů a také Slováků, nýbrž i téměř všichni čeští zajatci. Jejich programem bylo, aby bylo uznáno *jednotné vedení zahraničního odboje pařížskou „Československou národní radou“ s Masarykem v čele*, za jejíhož zástupce v Rusku byl považován jedině dr. M. R. Štefánik, a aby se řízení revoluční akce v Rusku účastnili aspoň z poloviny čeští zajatci. Také předseda kyjevského „Svazu“ dr. V. Vondrák se nyní Düricha odříkal. Štefánik, který se chystal na cestu do Ameriky a byl ve svých usilovných snahách ve prospěch české věci podporován horlivě generálem Janinem i zástupci anglickými, pokoušel se pohnouti také ruského ministra zahraničních věcí Pokrovského, aby se ruská vláda zřekla Dürichovy „Národní rady“, obdržel však odkládavou odpověď; také sbor tak zvaných spolupracovníků „Svazu“ (byli vybráni z českých za-

jatců, většinou bývalých rakousko-uherských důstojníků, aby vyřizovali rozsáhlou agendu „Svazu“) protestoval u Pokrovského proti zřízení separatistické „Národní rady“. Dürich sám oznámil 6. března 1917 Masarykovi, že jeho „Národní rada“ byla uznána ruskou vládou. Ohromný revoluční převrat, který vypukl hned nato v Rusku, smetl však s představiteli starého režimu i jejich poslední úskočné dílo v neprospěch československého revolučního hnutí.

Komentář Jiřího Düricha:

Na základě opětovných požadavků prof. Masaryka o vyslání voleného zástupce do „České národní rady“ se vnitřní česká opozice, vedená Švehlou, Kramářem a dalšími představiteli, rozhodla delegovat, a to pro přímou práci v Rusku, poslance Josefa Düricha, který již v Rusku byl a mezi jinými znal také slovanské jazyky. Jeho hlavním posláním bylo dojednat s carskou vládou povolení k tvorbě československých legií ze zajatců a dobrovolníků v Rusku a jejich použití na frontách.

Carské ministerstvo vnitra si stanovilo jasné podmínky, které poslanec Josef Dürich musel respektovat, pokud měl splnit svůj hlavní úkol a cíl v budování legií. Dürich proto splnil požadavek ruského ministerstva vnitra a budování legií bylo zahájeno. Dürich nebudoval „Českou národní radu v Rusku“ jako protiváhu „Československé národní rady“ v Paříži, jak mu bylo stále vytýkáno a předhazováno a neusiloval o rozkol v českém zahraničním odboji. Dürich nikdy nevystoupil proti Masarykovi.

Dürich mimo peněz, které obdržel od domácí opozice na cestu, neobdržel žádné další finanční prostředky od „Československé národní rady“ k zajišťování a budování československých legií a tím byl donucen jednat s carskou vládou i o ty.

Historie nezná případ, že by z navzájem válčících států, mohl někdo budovat ze zajatců své vlastní vojsko na území cizího státu a v takovém rozsahu, jako tomu bylo v Rusku. Díky diplomatické snaze a značnému úsilí se to poslanci Josefu Dürichovi podařilo.

Dr. Beneš nemohl „překousnout“, že nemá přímý vliv na dění v Rusku a vyslal proto M. R. Štefánika k odstranění Düricha a zeslabení jeho vlivu všemi prostředky. Dürich své hlavní poslání v Rusku splnil a legie byly budovány.

Po politické stránce byl však hanebně pomluven všemi možnými prostředky a smyšlenkami. Jeho vyloučení z „Československé národní rady“ překročili její členové svoje pravomoci i morální právo, protože Dürich byl delegován pro přímou práci v Rusku volenou českou vnitřní opozicí jako jediný poslanec mimo Masaryka a svůj úkol splnil.

K jeho odstranění se mimo jiné hodila i revoluční změna a ustanovení prozatímní vlády. Šlo tedy hlavně o osobní ambice a vliv, než o hlavní úkol budování československých legií, které se již tvořily a tedy o převzetí zásluh na jejich vzniku a budování si vlastní kariéry.

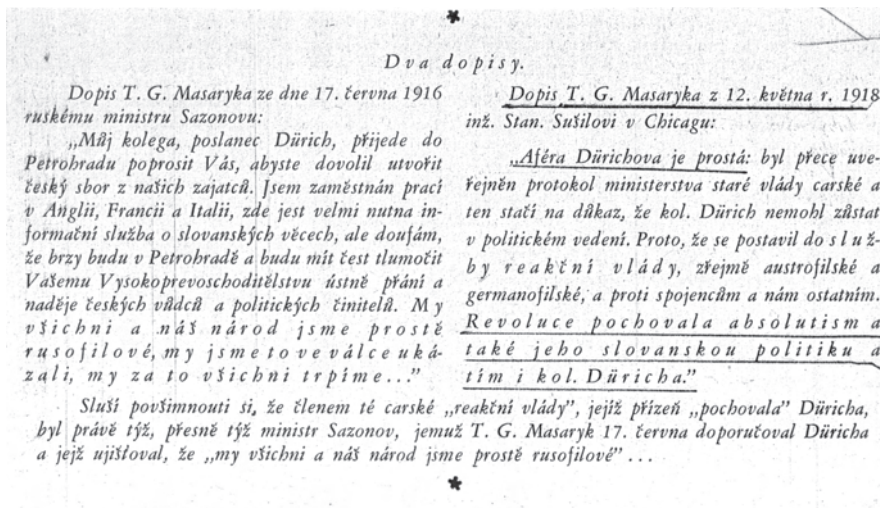
Odstranění Düricha Štefánik násilím splnil a převzal tak hlavní zásluhy o legie.

Na kyjevský sjezd 6. května 1917 již Dürich nebyl násilím a z příkazu Štefánika vůbec vpuštěn, aby nemohl vysvětlit a obhájit své jednání a postup.

Tím byl Dürich jako volený zástupce vnitřní opozice naprosto od dalšího dění odstaven a úspěch si připsala „Československá národní rada“, složená pouze z tří členů.

Dva dopisy TGM

in: Fronta, roč. 3 (1930), č. 9 z 6. 3. 1930

Komentář Jiřího Düricha:

Dokonce ani prof. Masaryk jako humanista – jak o sobě nechal tvrdit – se nezachoval čestně. Při své návštěvě Ruska po revoluci a po vytvoření prozatímní vlády se s Dürichem nesešel, nevyslechl ho, finančně jej nepodpořil a nakonec souhlasil s jeho neoprávněným vyloučením z „Československé národní rady“ v Paříži, do které byl na vlastní žádost Masaryka vyslán vnitřní českou opozicí, vedenou Švehlou, Kramářem a dalšími představiteli, jako jediný volený představitel. To dokazuje i Masarykovo písemné stanovisko z dopisu zaslanému ing. Stanislavu Sušilovi do Chicagu dne 12. května 1918, kdy Düricha bezprecedentně z politiky odepsal.

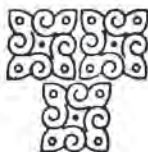
Paradoxem zůstává, že ačkoliv se Dürich na organizování legií podílel hlavní měrou, jeho zásluhy mu byly upřeny a byly přiznány jiným osobám, přičemž v té době se jednalo o v podstatě první hmatatelný úspěch našeho zahraničního odboje.

5. JOSEF DÜRICH: V ČESKÝCH SLUŽBÁCH ^{14/}

JOSEF DÜRICH:

V ČESKÝCH
SLUŽBÁCH

UYPŠÁNÍ MÉHO POBYTU
ZA HRANICEMI 1915-1918

V KLÁŠTEŘE NAD JIZEROU 1921.

Nákladem vlastním.

Vytiskla knihtiskárna Kotršal & Kühnel v Bělé u Bezdě.

---

^{14/} Dürich, J.: V českých službách. Vypsání mého pobytu za hranicemi 1915-1918. Klášter nad Jizerou 1921.

I.

Když z vůle našich vedoucích politiků a na přání předních našich národovců, hlavně však na svoje vroucí přání vlastní jsem opouštěl Čechy, abych za hranicemi pracoval u tehdejší trojdohody pro náš národ, měly již Čechy podobu velkého žaláře. V jeho nitru to ovšem kypělo.

Bylo to z jara roku 1915. Všecky svobody byly suspendovány, zejména svoboda tisku. Takřka všem českým novinám visel každodenně nad hlavou Damoklov meč suspense. Časopisy nejenže nesměly nic otiskovati bez povolení censury, ale musily uveřejňovati i články, jim vládou výslovně k otištění zasláné. To pro tehdejší čtenáře novin byla ovšem hotová duševní tortura — a ze sloupců listů dýchala krvavá ironie. Některé ovšem, na příklad „Národní Listy“, dovedly obratnou stylisací této censuře čeliti, ale právě ony nedlouho před mým odjezdem byly na týden zastaveny. Redaktor „Národní Politiky“ p. Žák, jenž byl zároveň tajemníkem Spolku mlynářů českomoravských a jako takový býval každého úterka přítomen společnému obědu mlynářskému „U zlaté husy“, kam jsem docházel se svojí později zatčenou dcerou, přinášel tam noviny jiného druhu, psané a rozmnožované na psacím stroji. Ty ovšem byly kolportovány

potají a jejich obliba stále se stupňovala, neboť bývaly v nich často dopisy rakouských důstojníků velice zajímavé.

Fysiognomie Prahy v té době byla skutečně prazvláštní a byla by se snad dala nejlépe charakterisovati Máchovým veršem, přeneseným do politiky: „Hluboký v srdci žal, na tváři lehký smích“ — anebo zase naopak, podle toho, jaké přicházely zprávy z bojiště. O náladě pražského obyvatelstva vypravovala se ostatně tenkrátě anekdota, která stojí za zaznamenání. Když prý jednoho dne se kdosi ptal místodržitele Thuna, zdali už četl ranní noviny, odpověděl prý: „Já noviny nečtu, z těch člověk dnes nezmoudří. Já se jen potřebuji podívat na ulici, a vidím-li stát pohromadě hloučky Čechů, vím hned, že jsme někde dostali bití — a to mi postačí“. Mezi politiky se však o Thunovi tvrdilo, že se k nám chová dobře a že hledí zabrániti všem persekucím, ku kterým by snad ve Vídni nebo v armádě byli měli chuť. Tak zvaným loyálním anebo smířovacím demonstracím pražským nevěřil a také brzy sám tomu švindlu učinil přítrž. Byli to čistě jen pražští Žido-němci, kteří to tropili: u pomníku Radeckého vždy jeden jich řečník dělal Němce a druhý Čecha. Novinářské referáty, což bylo příznačno, nikdy ty řečníky neuvedly jménem.

Ve všech vrstvách obyvatelstva, samozřejmě, sledován byl s napjetím průběh válečných události a probírala se otázka výsledku války a budoucího upravení našich poměrů státoprávních. Každý si přirozeně přál porážky Rakouska a Německa a úplného vítězství trojdohody, protože jen od toho si sliboval osvobození Čech z německo-maďarského jha. Jen pramalinko hlasů — sotva dva, tři — jsem slyšel mluvíti ve smyslu opačném; naopak, vše se bálo vítězství rakousko-německého, od něhož očekávána byla persekuce a úplné uhnětení národa českého. Opačné ony hlasy pouštěla do našich vrstev vídeňská vláda za tím účelem, aby naši vojáci dělali svou „povinnost“. Nebylo to ovšem nic platno, české pluky se vzdávaly

Rusům a Srbům, někde v celosti, a jinde zase jednotlivci přebíhali kde to jen šlo. O škrtnutí 28. pražského pluku ze seznamu a o vydání příslušného armádního rozkazu jsem zvěděl právě v poslední týden svého pobytu ve Vídni. To také přispělo k tomu, že jsem opouštěl hranice v náladě velice povzbuzené.

Český národ je velezrádný! Takové mínění panovalo asi tenkrátě všeobecně ve vládních kruzích, a jestliže se tomu přesvědčení nedávalo výrazu v německé a maďarské žurnalistice, ba jestliže podobné zprávy v žurnalistice zahraniční se vyskytnuvší byly úředně dementovány a chování českých pluků dokonce chváleno, činilo se tak jen ze strachu před nakažlivostí a z obavy před dojmem, jež za hranicemi by to činilo. Skřípali jen zuby, ale myslili si: „Počkejte jen, až bude po válce, pak uhlídáte!“

To také jsme dobře doma věděli a proto jsme se na to chystali.

Ostatně již od samého vypuknutí války r. 1914 ležela česká situace na biledni a každému z nás bylo jasno, že jest nutno, abychom my Čechové měli své zástupce za hranicemi u tehdejší trojdohody, obzvláště v Rusku, na něž český národ kladl největší naděje. Ovšem nebylo aktivním politikům snadno dostat se za hranice a tam vystoupiti rozhodně proti Rakousku. Mělať vídeňská i maďarská vláda oprávněné podezření proti našim politickým představitelům a proto činila vše, aby každou takovou akci znemožnila: špiónáž a obtíže cestovní, hlavně passové, patřily k nejvydatnějším prostředkům. V další části tohoto spisku, za nimž — doufám — budou následovati moje obšírné paměti definitivní, vysvětlím čtenáři, jakým způsobem se mi pak podařilo ono c. k. úskalí obeplouti.

Je samozřejmo, že také sám patřil jsem k těm, kteří již od prvopočátku války kladli si otázku, zdali naše vedoucí politické kruhy postaraly se o to, abychom my Čechové byli u trojdohody náležitě, způsobem takřka diplomatickým zastoupeni. Takové zastoupeni dle mého názoru mělo by za úkol připravovati pro všechny

případy půdu pro příznivé vyřízení české otázky, to jest nejen pro případ vítězství trojdohody, nýbrž a to ještě nutněji pro případ její porážky, tak aby se pro nás Čechy vymohly na Rakousku jisté garancie našeho národního bytí a vývoje. Dle mého soudu i poražená trojdohoda mohla by u zeleného stolu leccos pro nás udělati, ovšem jsouc náležitě informována a mohouc tím způsobem paralysovati všechny vlivy, směřující ku případnému zničení celé naší národní existence. Klepal jsem v té příčině na všech stranách, mezi jiným i u dra. Kramáře a u posl. Švehly. (Tím ovšem míním ono stadium doby, kdy pravá podstata Masarykových cest zahraničních nebyla ještě plně zjevnou.) Věc byla stále jaksi na mrtvém bodu, ale mně zdála se býti již palčivou, když jsem slyšel (a po překročení hranic hned mi to bylo potvrzeno), že Maďari přes svůj dynasticko-loyální buben mají takové zastoupení u každé trojdohodové vlády, a to zejména prostřednictvím své aristokracie, spříbuzněné s aristokracií anglickou, francouzskou a ruskou. Tu viděl jsem, že je zejména také ještě nutno, aby taková česká legace ochromovala vliv maďarský, o jehož „přízni“ k nám nemohlo býti sporu.

Na všechny tyto okolnosti a otázky jsem neustále mnoho myslil. Když pak při návštěvě mého syna v Krnsku jsme je probírali v nejužším kruhu rodinném, došli jsme k závěru, že za daných poměrů a za neustálého špehounství jest jenom jeden z českých politiků, který má věrohodnou a nenápadnou záminku k získání cestovního passu: byl jsem to já. Věřohodnou onou záminkou byla okolnost, že rodina mého zetě spisovatele K. Horkého dlela tenkrát v Španělsku. S ní dlela tam i jedna z mých neprovdaných dcer, později zesnulá v Americe. Mým plánem tedy bylo: předstírat, že jedu do Španěl, abych tam vyhledal a přivezl domů své obě dcery a vnučku, a tím způsobem obdržeti pass a dostati se nenápadným způsobem za hranice. Věc měla velikou naději na úspěch a také jej později skutečně měla.

Prvního určitého dojmu o tom, že moje nabídka jeti za hranice setkává se na směrodatných místech s porozuměním, jsem nabyt při jedné rozmluvě, kterou jsem měl s drem. Kramářem ve vlaku na cestě z Prahy k Mnich. Hradišti. Podobně jako já sám, jezdíval dr. Kramář skoro každého úterka do Prahy, a tu jsme se dosti často sešli ve vagoně. Dr. Kramář totiž bydlil tenkrát trvale ve svém venkovském sídle v Pojizeří a do Prahy jezdíval stejnou tratí. Ve Vidni, jak sám mi tenkrát řekl, nebyl od začátku války, a dodal, že více tam nepojede. Slyšel jsem ho též jednou, jak žádal posl. Maštálku, který rovněž téhož vlaku používal, aby jeho stolek v parlamentě vyprázdnil a věci mu přivezl. Na můj dotaz, není-li špehován, pokrčil rameny beze slova. Ale mluvilo to.

Jednou večer tedy jeli jsme spolu z Prahy domů. Můj syn, který mne provázel, vystoupil v Chotětově, aby z rychlíku přesedl do povozu, a tu jsme zůstali s drem. Kramářem sami v kupé. Sotva syn odešel, promluvil dr. Kramář s významným úsměvem: „Já sice mám vašeho syna velmi rád, ale tentokrát by mne bylo těšilo, kdyby byl vystoupil už ve Všetatech“. (Tam totiž mohl předsednouti také). A hned na to, dotknuv se otázkou mého osobního poměru k posl. Švehlovi, ptal se mne zpříma, mám-li skutečnou vůli jeti ven. Po mém ujištění, že jsem připraven, došlo k důvěrné rozprávce, z níž jsem již nabyt určitého dojmu, že dr. Kramář jest pro moji cestu. Definitivně však neujednali jsme prozatím ničeho. Pokud jsem z řeči dra. Kramáře mohl vystihnouti, bylo k věci potřebí i souhlasu Švehlova.

Skutečně pak po nějakém čase dostal jsem od posl. Švehly telegram se žádostí, abych jej co nejdříve navštívil. Ovšem jsem hned tak učinil a právě na této schůzce bylo mi Švehlou definitivně sděleno, že skupina vedoucích českých politiků přijímá moji nabídku odebratí se do ciziny. Při této příležitosti ptal se mne poslanec Švehla i na výši peněžní summy, jaké k té cestě a k tomu účeli bude potřebí. Naznačil

jsem částku, kterou již nějaký čas před tím jmenoval můj syn, když o mém cestovním plánu konferoval s drem. Scheinerem — to jest 50.000 korun. (Kdysi totiž za rodinné porady, když jsme se zabývali otázkou mé zahraniční cesty po strážce finančního zabezpečení mého zahraničního pobytu, vzpomněl si můj syn, že snad by mohly vypomoci fondy Sokolstva, a odebral se za tím účelem k starostovi České Obce Sokolské dru. Scheinerovi). Myslím, že naznačenou sumou jsem nežádal mnoho. Zvláště pak dnes po letech, když úkol svůj jsem dle sil svých a podle poměrů vykonal a když nákladnost zahraničních cest a aparátu agitačního z vlastní zkušenosti jsem poznal, mám v té příčině úplně klidné svědomí, ani když při tom nehledím k faktu, že — blížek sedmdesátce — spaloval jsem svým odjezdem za sebou všechny mosty a vydával v šanc jak poklid svých drahých v Čechách, tak i možnost svého návratu do vlasti a vůbec svoji stařeckou budoucnost. Podotýkám též, že docela krátce před svým odchodem za hranice jsem byl rakouskou vládou jmenován členem poradního sboru válečného obilního ústavu a vedle toho v polovici března jsem byl zvolen mlynářským důvěrníkem s trvalým pobytem ve Vídni. S funkcí tou spojeno bylo ročních 10.000 korun, plat na tehdejší dobu veliký a pro mnohého snad záviděníhodný; pro mne byl nejzajímavější tím, že to byla první placená funkce za dobu mého celého politického života. Plat ten jsem bral tuším jen jeden měsíc, neboť začátkem května jsem již odjížděl za hranice. Kdyby úroveň lidského citu i úsudku byla dnes taková, jako bývala před válkou, vyhnul bych se konstatování všech těchto detailů za každou cenu, neboť odchod za hranice znamenal pro mne štěstí, ne obět, ale dnešní poměry veřejné morálky diktují i muži 72 letému trapnou nutnost, mluvití nahlas o tom, o čem nikdy ani po-tichu nepřemýšlel. Abych však neodbočoval: posl. Švehla nečinil proti jmenované summě žádných ná-mitek, pobídl mne k bezodkladnému opatření si passu

8

a s tím jsme se rozešli. Podotýkám ještě, že místo výše naznačené částky obdržel jsem pak na cestu pouze 30.000 korun, patrně pro nemožnost opatřit více, kteréžto obtíže jsem ovšem plně respektoval. Byť i tato menší částka na tehdejší dobu značná.

Nedlouho potom, abychom se nenápadně mohli smluvit, svolal Švehla nevinnou schůzi jakési komise, po jejímž ukončení jsme spolu osaměli a měli novou, dlouhou rozmluvu o mém poslání. Svrchu zmíněná opatrnost nebyla bezdůvodná, řekl mi Švehla sám, že před domem má neustále tajného policistu, který jej hlídá a špehuje jeho návštěvníky. Privil mi též, že chodí denně k Thunovi a že „jakživ se nenalhal tolik jako teď“. V té rozpravě mi mluvil i o svém vlastním těžkém postavení, omlouval svoji austrofilskou politiku a odůvodňoval ji tím, že myslí stále na nejhorší výsledek války. Pokud se rozmluva týkala mého poslání, považuji za vhodné poznamenati, že na cestu do ciziny a pro moje budoucí politická jednání nebylo mi za této rozmluvy dáno žádných instrukcí, ani pokynů, ani rad, naopak, bylo vše ponecháno absolutně mým zkušenostem, mému svědomí a uvážení a opouštěl jsem Čechy s „carte blanche“. Podobně tomu bylo i při mých schůzkách s ostatními politiky a vedoucími činiteli v národě, s nimiž v záležitostech své cesty jsem se stýkal, na př. drem. Kramářem, drem. Scheinerem a drem. Šámalem. (Jedině, co se mohlo podobati jakési direktivě, byla slova, která při rozloučení ke mně pronesl dr. Kramář a kterých vzpomenu v dalším. Ale slova ta — památná — nebyla ve skutečnosti pokynem, bylo to jen připomenutí toho, co už celý život před tím jsem v srdci nosil a každý pravý Čech jistě se mnou). Nemusím snad podotýkati, jak svrchu zmíněná neobmezená a jednomyslná důvěra našich politiků mne těšila. Cenil jsem si jí hluboce a měl jsem ji později na zřeteli při všem svém počínání za hranicemi.

Při rozloučení posl. Švehla mne upozornil, abych mu ani nepsal, ani ho nenavštěvoval. Žádal mne též.

abych nevycházel průjezdem do Hybernské ulice, nýbrž na opačné straně na Havlíckovo náměstí.

V té době — vlastně již po první schůzce se Švehlou — odebral jsem se na hejtmanství v Mnich. Hradišti se žádostí o vydání passu. S použitím známé již záminky, že chci jet pro svoje dcery do Španěl, šlo to docela hladce, bylť okresní hejtman dr. Kreuzmann mým starým známým a sám často již před tím se na osud mých dcer s účastí vyptával. Jistě že ani z daleka ničeho tušiti nemohl. Pass — bylo to 8. února 1915 — jsem v půlhodině měl v rukou, na dobu trvání tří let a s platností pro celou Evropu; den pak na to opatřil jsem si visa tří konsulátů v Praze a později španělského ve Vídni.

Potom v příčině mého odjezdu nastala delší pauza, které jsem dobře nerozuměl, ale vysvětloval jsem si ji — tuším správně — obtížemi, s nimiž setkává se snad financování mého cestovního podniku. Byl jsem jako na jehlách, všechny mé myšlenky byly již za hranicemi. Stále jsem čekal dra. Kramáře, ale on ani do konce března nepřicházel, ač Švehlou mi bylo řečeno, že mne v daném okamžiku navštíví osobně. Ve vlaku, kde s drem. Kramářem jsme se asi dvakráte v té době sešli, on také o celou věc ni slůvkem nezavadil. Bylo mi to nejvýše podivno, ale pak jsem věc chápal — síť špehounská byla již taková, že už i stěny vagonů zdály se míti uši a stín šibenice ležel již na veškerém našem jednání. Teprve jednou večer na pražském nádraží jsem měl příležitost vyměnití s drem. Kramářem nenápadně několik nejdůležitějších slůvek. Spatřiv jej ve vestibulu měl jsem za to, že týmž rychlíkem pojedeme zase spolu; aspoň zavazadla měl v rukou. Ale jakmile mne shlédl, přistoupil ke mně a ptal se mne šeptem, mluvil-li jsem se Švehlou a jak si věci stojí. Na to, rovněž šeptem, odpověděl jsem mu: „Reisegeld“. Kývnuv, hned po tom zmizel mi s očí — a do vlaku vstupovat a s námi jet jsem ho neviděl. Snad z opatrnosti zůstal v Praze.

Mezitím čas ubíhal, všechny události války mluvily čím dále výmluvněji pro můj odjezd a moje netrpělivost se stupňovala. Myslím, že i někteří z těch, kteří do plánu plně neb jen částečně byli zasvěceni, ji silně sdíleli. Poznal jsem to, když jednoho úterka odpoledne jsem se sešel v Representační kavárně s posl. Kalinou, který, jakmile mne spatřil, hned přisedl ke mně a beze všeho úvodu pravil polo žertem, polo vážně: „Co děláte? Počkejte, vy budete pohnán před soud národa!“ — Já na to žertovně: „Proč?“ — A Kalina: „Protože nekonáte svoji povinnost. Protože jste v Cechách místo venku!“ Tu jsem již ovšem věděl, kam bije. V dalším hovoru, an jsem ke Kalinovi měl plnou důvěru, jsme se již otevřeněji domluvili. Bližších jmen, omluviv se potřebou opatrnosti, jsem mu sice nesdělil, ale on sám začal mluvit o dru. Scheinerovi a velmi živě se nabídl, že sám jej vyhledá a promluví s ním o uspěšení mého odjezdu.

Konečně však přece kýžená chvíle nadešla. A sice ve Vídni, kde jsem zastával zmíněnou již funkci mlynářského důvěrníka a poradního člena válečného občilního ústavu. Chodíval jsem někdy na večeri do restaurace „Na poště“ do české společnosti. Byl jsem tam i v pátek 23. dubna večer. A tu v úzké chodbě před místností restaurační, kde se vzal tu se vzal, stál pojednou přede mnou dr. Přemysl Sámal a drže v ruce jakýs dopis ukazoval mi jej se slovy: „Toto psaní právě jsem si tu v hotelu vyzvedl. Platilo vám a bylo vám sem zasláno omylem — myslili jsme totiž, že zde bydlíte. Ve středu na druhý týden bude u mne v Praze o půl desáté dopoledne schůze. Přijďte jistě, vite, oč se jedná. Přijďte předním schodištěm do mého bytu, ne druhým, který vede do kanceláře. Až zazvoníte, já sám vám přijdu otevřít. A nyní s bohem, bude dobře, když nikdo nás tu neuvidí pohromadě“. A s tím ihned zmizel.

Hned na zejtrř v sobotu jsem jel domů na Klášter a v neděli jsem byl u syna v Krnsku, kde jsme ještě umlouvali cestovní plán. **Moje snacha**, což mne

hřálo, byla mým posláním velice nadšena. Loučení ovšem oplakala, ale až po mém odjezdu, jak mi sdělil můj syn později . . . V úterý ráno jsem opouštěl domov a jel do Prahy; doma jsem se loučil jen jako obyčejně, aby má stará sestra ničeho netušila, ale když jsem usedl do povozu a po oknech mlýna se naposledy ohlédl, bylo mi u srdce všelijak. V Praze jsem si toho odpoledne ještě odbyl mlynářskou konferenci, aby ani v nejmenším nebylo vzbuzeno podezření. Syn můj zůstal se mnou přes noc v Praze.

Druhý den v naznačenou hodinu jsem se odebral k dru. Přemyslu Šámalovi. Ale neotvíral mi, jak předem jsem byl doktorem zpraven, on sám, nýbrž jeho choť, a také schůzka nebyla vlastně žádná. Schůzi v obyčejném slova smyslu nebylo totiž vůbec, krajní opatrnost tak kázala, o věcech mluvili spolu z pravidla jen dva a tím způsobem se zprávy sdělovaly dále a konala se usnesení bez formálního hlasování. Když dr. Šámal vstoupil do salonu, kde jsem naň čekal, žádal mne, abych z důvodů na snadě jsoucích odejel co možno ihned. Privil mi nikoli bez pohnutí: „Máte nebezpečné, ale krásné posláni, a každý z nás vám je může záviděti.“ Po další rozprávce telefonoval dru. Scheinerovi, k němuž jsem měl zajiti odpoledne. Moje rozloučení s drem. Šámalem bylo velmi tklivé, oba jsme měli slzy v očích.

Na to jsem vyhledal dra. Kramáře. Jel jsem za nim do jeho nové hradčanské villy, která tenkrát byla hotova jen z venčí, vnitřek i park se teprve upravoval. Dr. Kramář vyšel mi vstříc mne vyzval, abych si zatím vše prohlédl, an prý je zaměstnán se stavitelem atd. To trvalo pak hodinu, ne-li více, ale já ovšem postřehl hned, že vše se děje z důvodů opatrných. V chvíli pak, kdy dr. Kramář byl volný, objevil se ve villo vojenský lékař dr. Arnošt Dvořák, který odjížděl k odvodům a přicházel se s Kramářem loučit. Vyčkavše jeho odchodu vstoupili jsme pak oba do prozatímního bytu vedle villy, kde zase vyrušila nás jakási dáma, přicházející s nějakou žádostí. Ode-

brali jsme se tedy do parku, kde došlo k poslední naší romluvě a kde dr. Kramář doručil mi i balíček s penězi se slovy, že je v něm 30.000 korun. Z jeho hovoru, který — opakuji — neobsahoval žádných instrukcí ani pokynů, utkvěla mi nezapomenutelně v mysli slova: „Pracujte pro velikou slávskou imperii“. Slova ta, pronesená s velikým pohnutím, podobala se spíše prosbě. Byla vyslovena takovým způsobem, že na ně nezapomenu nikdy — a nejen za hranicemi jsem častokrát na ně vzpomínal, ale i pak, po svém návratu z ciziny, když obrana mé práce pro slávskou imperii nedošla přístřeší ani v Národních Listech . . . Než to nepatří do této kapitoly. A nejlépe — do žádné. Moje rozloučení s drem. Kramářem mělo ráz takřka bratrský. Nikdy jsem ho neviděl tak pohnuta. Na cestu mne objal a líbal a já pro slzy skoro už neviděl jeho poslední pohled.

Po obědě toho dne šel jsem k dru. Scheinerovi, jemuž jsem předal obdržené peníze se žádostí, aby ještě v Praze je vyměnil na švýcarskou měnu, neboť se dalo očekávat, že v cizině bych obdržel ještě méně. Též jsem s nim mluvil o svých dispozicích s odjezdem.

Ten vlastní odjezd nebyl totiž tak snadný, jak mi připadalo snad ještě před měsícem. Celá organizace mlynářská v Praze, „Komenský“ ve Vídni (jehož jsem byl předsedou), orgánové vládní v obou obilních ústavech a také dolnorakouský místodržitel o mně věděli; náhlý a nepřipravený odjezd byl tudíž s to způsobiti pozornost, která mohla míti osudné následky. S místodržitelem měl jsem nedlouho před tím dlouhou konferenci, která jednala o zapečetění naší školy v Poštorné a o zatčení tamního řídicího učitele. Bylo tedy třeba, celé toto mé obsáhlé okolí připravovati na můj odjezd takovým způsobem, aby vypadal co možno nenápadným. To ovšem jsem dělal už déle před tím. S každým jsem mluvil o svých dcerách ve Španělsku a předem už připravoval na to, že pro ně asi budu musiti jeti. Největší závadou bylo, že na

den 7. května byl svolán poradní sbor válečného obilního ústavu ve Vídni. Viděl jsem, že tuto schůzi nemohu bez nápadnosti vynechat a že je nutno, aby mne ve Vídni bylo viděti do poslední chvíle.

O tom všem jsme konferovali s drem. Scheinerm, který ovšem s mými názory souhlasil. Umluvili jsme si pak spolu, že on ještě v neděli 2. května za mnou přijede do Vídně s případnými posledními vzkazy a vyměněnými penězi.

Před odjezdem z Prahy jsem ještě zašel ku starému dru. Karlu Mattušovi do Zemské banky. Loučil jsem se s ním jako se starým svým politickým vychovatelem a přítelem. I na něm bylo znáti upřímné pohnutí, ač na venek býval vždycky zdánlivě chladný a lhostejný. Při rozchodu, tiskna mi vřele ruku, doprovázel mne ven a poslední jeho slova byla: „Jsem upřímně rád, že jste to vy, na něhož padla volba. A přeji vám, abyste se vrátil šťasten do šťastnější vlasti“.

S dcerou svojí Věrou, která v té době byla zaměstnána v Zivnostenské Bance, jsem se rozloučil docela vesele, jako obyčejně, ač mi trhalo srdce, že jí nesmím nic říci — bylať by jistě pocítovala radost ze svěřeného mi úkolu. Ale z opatrnosti bylo to nutno, k vůli ní samé, aby byla kryta a nemusela lháti, kdyby k něčemu přišlo. (To jí však neuchránilo od určeného osudu, neboť stejně byla v pozdější době zatčena a poznala vězení v Praze i ve Vídni).

Toho dne můj syn, který za několik dní na to se přijel ještě rozloučit se mnou do Vídně, mne doprovázel k nádraží a po 4. hodině odpoledne mne odvázel rychlík z Prahy. Do kdy? A zdali ne na vždy? To byly otázky, které mi šly hned hlavou, hned srdcem.

Ve Vídni jsem nyní chystal vše k odjezdu už velmi intensivně. Kde koho jsem seznamoval se svým úmyslem, že brzy už budu musiti odjetí do Španěl a pod., dokonce i jednu ze svých tamních dcer prohlašoval jsem za vážně nemocnou, ačkoli již dávno byla uzdravena z tyfu, který přestála v Barceloně. Nejvíce

jsem si vyčítal, že musím lháti i mlynářům, mezi nimiž jsem měl řadu oddaných přátel a znal je jako lidi čestné a naprosto spolehlivé, ale jinak nebylo bohužel možná, byl jsem vázán a proti slovu nemohl jsem se prohřešiti. Na lhaní, bohudíky, jsem si nepotrpěl nikdy, ale zde jsem přechasto odprošoval v duši jezuity za to, že jejich heslo „účel posvěcuje prostředky“ jsem kdys zatracoval. A tak nadešla neděle 2. května, kdy měl do Vídně přijeti dr. Scheiner. Přijel skutečně a během rozmluvy v mém bytě — byla to naše poslední — odevzdal mi i peníze, které rozměnil za svrchu již zmíněných 30.000 korun. Srážkou při výměně se částka tato ovšem ještě ztenčila. Obdržel jsem šek na 15.000 franků, znějící na Schweizerische Volksbank v Curychu, a vedle toho čtyři francouzské tisícovky a dva váčky s franc. napoleondory. Celková částka činila 24.060 franků. Byl jsem tím poněkud zmaten, neboť zmíněná summa reprezentovala jen asi 10.000 rublů a moje misse zněla zejména pro Rus, kde za rubl se v obyčejném životě nedostane více než u nás za korunu. (Vedle toho dle přání dra. Kramáře jsem měl z obdržené summy odevzdati 10.000 korun prof. Masarykovi ve Švýcarech. Direktivou touto jsem se také skutečně řídil, ale Masaryk, jak jsem již konstatoval ve svém ruském obranném letáku — viz dále — jich nepřijal, odvolávaje se na brzký příchod peněz, jež očekával z Ameriky.) To vše, i když jsem k rozpočtu připočetl v duchu vlastní soukromou částku, vzatou na cestu z domova, vnukalo mi jisté obavy o budoucnost a o úspěch mé práce politické a také jsem těch obav před drem. Scheinerem netajil. On plně je sdílel a rozptýlil moje starosti ujištěním, že později obdržím peněžitou pomoc jinou cestou, snad z Ameriky. Při této příležitosti, aby v účtech bylo čisto, akcentuji zde ještě, čeho jsem se již dotkl ve svém ruském obranném spisku, a sice, že kromě 6000 franků poslaných mi Masarykem z Londýna do Paříže a kromě 9.000 rublů poskytnutých mi v nejkritičtější tísni v Kyjevě jsem z ame-

rických sbírek nikdy ničeho neobdržel, ač je známo, že byly ohromné, (jediný čistý výtěžek prvního newyorského bazaru v r. 1916 činil přes 30.000 dolarů), a ač již z podzimu téhož roku byla ve všech českoamerických listech vedena několikrát denní rubrika s nápisem „Vánoční sbírka pro Masaryka a Düricha“ a vykazovala se číslicemi, které převedeny na evropskou měnu zněly skutečně impozantně. Fakt tento nepřipomínám snad proto, abych jím vyjadřoval svou nelibost, (v této věci jí nebylo nikdy), nýbrž abych jím dokumentoval obtíže své práce zahraniční a vedle toho i ušlechtilost Štefánika a jeho agentů, kteří za mořem se neostýchali na veřejných schůzích a v spolkových jednáních obviňovati mne mimo jiné z marnotratnictví a rozhazování. Než k věci: chtějíce se s drem. Scheinerem ještě užít, šli jsme spolu do kavárny a potom do Prateru, kde jsme ztrávili v srdečném rozhovoru celé odpoledne až do samého večera. Po večeři jsme se rozloučili — opětně s upřímným pohnutím. Tím okamžikem všechny moje politické a osobní nitky s našimi předáky byly přestřiženy, od té chvíle jsem patřil už jen sám sobě. Bylo mi z toho u srdce podivno, ale také krásně. Hranice již se přede mnou otevíraly — a za nimi cítil jsem volnost.

Súčastniv se ještě schůze poradního sboru válečného obilního ústavu a obezřetně se vyhnuv tomu, abych na té schůzi nebyl zvolen do jednoho z komitétů, což by bylo znamenalo nové nutné zdržení ve Vídni, vyřídil jsem svoji poslední korespondenci a potom již se úplně věnoval svému synovi, který v pátek přijel do Vídně za mnou a s kterým měli jsme toho společně na srdci ještě velmi mnoho.

Rychlíkem, vyjíždějícím ze západního nádraží v 7:50 večer a majícím přímé spojení s Curychem, jsem 8. května 1915 opouštěl Vídeň a Rakousko. Můj syn mne provázel na nádraží. Objal mne naposledy s bolestí, ale dovedl ji zakrýti úsměvem. Rozuměli jsme si úplně. Je to Sokol.

Jelo se mi dobře. Když se blížil vlak k místům, kde měla nastati prohlídka passů, nebylo mi u srdce zrovna nejlépeji — ale všecko dopadlo dobře. Na hranicích v Buchsu mohl jsem si již koupiti volně francouzské a ruské noviny, které po té 9 měsíční c. k. duševní stravě mi znamenitě chutnaly a ukrátily příjemně mou další cestu do Curychu, kam jsem přijel druhého dne po druhé hodině odpolední.

II.

V Curychu vstoupil jsem ve styk s našimi důvěrníky drem. Sychravou a inž. Baráčkem, kteří prostředkovali tajnou korespondenci s Prahou, jakož i další styky, zejména s ruským důvěrníkem, žurnalistou Svatkovským, který mne znal z Vídně a dal mi doporučení na sekretáře ruského vyslanectví p. Bibíkova v Bernu. To bylo nutné, poněvadž přirozeně nebylo možno, abych bral s sebou nějaké pověřovací listiny z Prahy, pro nebezpečí prohlídky na hranicích.

Jelikož opatrnost kázala, zachovati ještě nějaký čas incognito, a bylo mi sděleno, že v Curychu byl jsem některými Čechy už poznán, přestěhoval jsem se na radu p. Svatkovského do Lausannu, jakožto města mezinárodního, kde bude snadno na určitou dobu zapadnouti.

Ve Švýcařích jsem se účastnil — kromě několika rozprav s prof. Masarykem — schůze jihoslovanských, českých a ruských politiků v Ženevě a vymohl si tam srbský pass na další cestu do Francie, jež mi gener. konsul p. Petrovič s největší ochotou vydal. Účastnil jsem se tam též Husovy slavnosti, na níž přednášel i prof. Denis a Masaryk a při níž spoluúčinkoval — prostřednictvím prof. dra. V. Štěpánka — též ruský církevní sbor. K žádosti prof. Masaryka šel jsem též navštívit hraběte Lützowa, avšak nezastihl jsem ho, poněvadž mezi tím odejel do Čech.

Když později vrátil se opět do Švýcar, byl již těžce nemocen, a zemřel v jednom ze sousedních pobřežních měst, takže jsem s ním vůbec mluvit nemohl. V seznamu příbyvších cizinců našel jsem též jméno vůdce slovinských konservativců dra. Šusteršiče, bohužel též později, takže jsem ho v hotelu více nezastihl, abych se ho mohl zeptati, co on ve Švýcarech dělá.

V té době byl v Praze již zatčen dr. Kramář. Prof. Masaryk, jenž bydlil v Londýně, poslal mi koncept provolání, jež jsme chtěli uveřejniti v zahraničním tisku a tak vystoupiti již docela zjevně a oficielně proti Rakousku. K mé radě bylo s uveřejněním sečkáno, až by na Kramáře byla podána žaloba, aby ho již nemohla obviňovati ze styků s námi. Žaloba mu byla dodána koncem října neb začátkem listopadu, a tak známý náš manifest vyšel v první polovici toho měsíce, datován 14. listopadu 1915.

Když mne p. Bibikov představil ruskému vyslanci Bacherachtovi, žádal jsem tohoto, aby mi vymohl oficielní dovolení ku příjezdu do Ruska. Vyslanec mi sdělil, že to bez souhlasu vlády učiniti nemůže, ale slíbil, že moji žádost oznámí do Petrohradu. To se také stalo a já po nějakém čase obdržel sdělení, že k tomu ve vhodné době dojde, mezi tím pak abych napsal a předložil memorandum o českých věcech. Učinil jsem tak a prostřednictvím bernského vyslance jsem zaslal ruskému ministru zahraničních záležitostí p. Sazonovu memorandum, z něhož otiskuji níže jeho část čistě politickou, kterou považuji za důležitý časový dokument ve mnohém směru. Pro účet z mé činnosti (a pro posouzení všeho toho, co potom bylo z české strany proti mně podnikáno na na Rusi i mimo Rus), má ona část memoranda dokumentární význam tím, že již 29. května 1915. vyšel z mého pera první oficielní náběh ku zřízení české armády v Rusku, tedy v čase, kdy se o ní ještě ani nesnilo těm, kteří pak přijeli si prostě na Rus sčesati ovoce práce mé a kteří později ve své smutné

odvaze zašli tak daleko, že i tu nejmenší účast na vytvoření našich slavných vojsk mi nejnelidštějším způsobem upírali. Můj přepis Sazonovu zněl:

V Curychu 29. května 1915.

V a s e E x c e l l e n c e,

ruské vyslanectví v Bernu odevzdalo Vaší Excellenci mou žádost, prokázati mi čest přijetí a k tomu konci povolití, abych obdržel ruský pass.

Včera mi bylo sděleno, že V. E. považuje můj příjezd do Petrohradu nyní ještě za předčasný, ale že budu pozván, až se přiblíží doba řešení otázky, a že zatím mám písemně vyložití své názory.

Jsem velice vděčen V. E. za blahosklonné chování se k mé prosbě v zásadě, ale zdá se mi, že i v nynějším okamžiku má přítomnost mohla by býti užitečnou, ba i nezbytnou.

Moji zmocnitelé vložili na mne úkol, vésti předběžné a úplně nezávazně rozpravy, mající za hlavní účel podávatí vysvětlení a vyžadovati si taková — ovšem jen pokud V. E. sama byla by k tomu ochotna.

Tato vysvětlení týkají se nejenom postupných příprav budoucího řešení české otázky, ale v první řadě již okolností nynějších, v nichž nacházejí se Čechové jak v Čechách tak i v Rusku.

Viděti své syny v rakouských řadách bití se s ruskými a srbskými bratry a to na prospěch našich odvěkých nepřátel, přivádí náš národ v zoufalství. Přeběhněte k Rusům — toť stálá rada, kterou ve všech rodinách dávají našim českým vojákům, a i kdyby toho nebylo, každý český voják to cítí a dle toho i jedná. Víme, že dosud šest českých pluků přešlo ve své celosti k Rusům, nhladě k těm, kteří vzdali se jednotlivě.

Víme, jak Rakušané popravují za to nejen naše vojáky, (bataillon vzdavšího se 28. pražského pluku, jenž upadl zpět v zajetí Rakušanů, byl decimován), ale i každého nevojáka, u kterého najde se jen manifest velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče — nevyjímaje ani žen.

Sděluje se nám, že takových českých zajatců jest v Rusku již přes 100.000. Jejich přibuzní touží, aby z těchto zajatců zřídili se česko-ruské pluky bez ohledu na následky pro ty, kteří by se ocitli zpět v rakouském zajetí.

Slyšíme dále, že v Rusku nejsou s námi spokojeni z různých příčin, ale my nejsme s to, podatí náležitě vysvětlení. Naproti tomu opět slyšíme, že se v Rusku

nacházejí Češi, kteří samovolně osobují si právo mluvit jménem českého národa, ač jich k tomu nikdo nezmocnil. Tyto poslední pověsti znepokojují přirozeně obecné mínění v Čechách, poněvadž se v tom vidí nebezpečí nesprávných názorů a nedorozumění. V tom jest také příčina, že uznána nevyhnutelnost přímých styků legálních představitelů českého národa s ruskou vládou.

V Praze sestoupil se nyní všenárodní komitét, rozumí se, tajný, sestávající z nejpřednějších lidí českého národa, zejména z vůdců skoro všech větších politických stran. Jména jich dal jsem již V. E. sdělití. (Pozn. pisatele. Miněno tím sdělení ústní, diplomatickou cestou).

Ale pouze dvě osoby mohly dosud býti vyslány za hranice. Jest to prof. Masaryk a já. Prof. Masaryk jest pověřen pro Anglii a Francii, já pro Rusko. Prof. Masarykovi podařilo se již vyplniti značnou část jeho posláni, poněvadž mu bylo možno, vyjeti už na podzim, já pak mohl jsem z vnějších příčin vzdáliti se teprve v těchto dnech z Rakouska. To není snadno pro české politiky, poněvadž vydávati jim passy jest nyní zapovězeno, a my dva mohli jsme odejeti jen proto, že máme passy staršího data. Tento pak odjezd značí pro nás dva nemožnost návratu pro nebezpečí života.

Co pak týče se ještě mé vlastní osoby, prosím, aby atd. atd.

(Podpis).

Ale přes znění tohoto přípisu a přes veškeru ochotu, již mi vyslanectví v té věci proukazovalo, musil jsem velmi dlouho čekati. Předpokládal jsem, že asi ruská vláda, zejména ovšem Sazonov sám, chce získati o mně přesnějších informací. V tom jsem se nemýlil, neboť jsem v tomto ministru seznal později diplomata velmi opatrného. Chtěl jsem tedy využití času k návštěvě Paříže, a obrátil jsem se na francouzského ministra zahraničních záležitostí p. Delcassé. Následek toho byl, že jsem obdržel dvě návštěvy franc. generálního konsula v Zenevě a že také zde jsem byl vyzván k napsání promemoria.

Z podzima mohli jsme přistoupiti k vydávání prvního revolučního českého listu zahraničního, jemuž jsme dali jméno „Československá Samostatnost“. V listě tom jsem vystoupil v č. 8. za svoji osobu článkem,

kteřý byl upřímným výrazem mého politického cítění a který níže otiskuji, neboť byl mým credem dobrovolného exulanta. Článek onen zněl:

Proč jsem odešel.

„Habent sua fata libelli“. Tento výrok neplatí jen o knihách, on platí i o jednotlivých výrociích samých. Když satyrický filosof francouzský Voltaire pronesl větu: „Kdyby Boha nebylo, bylo by nutno jej vynaléztí“, netušil zajisté účinek svých slov do budoucna. Hned veliká revoluce francouzská, následující v zápětí po jeho smrti, podala toho důkaz. Prohlásivši atheismus za jediné své dogma, nevydržela při tom dlouho a vynalezla si k návrhu Robespierrovu nauku o „nejvyšší bytosti“. Pak přišel chytrácký Talleyrand, jenž na kongresu vídeňském, kdy jednalo se o novou mapu Evropy, použil výroku Voltaireova ve prospěch Rakouska, upraviv je takto: „Kdyby Rakouska nebylo, bylo by třeba je vynaléztí“.

A na toto stanovisko postavil se jak známo i náš Palacký, setrvav na něm potud, pokud v něm víra v Rakousko ke všem svým národům spravedlivé nebyla zničena. Tak stalo se r. 1871, kdy císař bez rozpaků zrušil svůj vlastní slavný slib ze dne 12. září téhož roku. Hluboce uražen nejen jako Čech, ale i jako člověk nad touto věrolomností napsal pak Palacký památná slova: „Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm!“.

Leč víra v Rakousko, „ke všem svým národům spravedlivé“, jak si je přál Palacký, v národě českém i v rozhodujících jeho kruzích politických přece jen neutuchala. Politikové čeští byli přesvědčeni, že zájem dynastie je totožný se zájmem národa českého, že porobení národa českého říší německou znamená i porobení dynastie habsburské touže říší, a nemohli se spráteliti s myšlenkou, že by dynastie nemohla dospěti k témuž přesvědčení při nestranném uvažování své vlastní situace. Vše to, čím důsledně hřešeno proti Slovanům vůbec a Čechoslovákům zvláště; kladlo se na vrub nezkušenosti aneb okolí císařova, nám nepřátelského, a víra Riegrova v obrát názorů císařových, víra, že nutně dospěti musí k pochopení nejživotnějších zájmů vlastních i své dynastie, v politických kruzích českých neutuchala.

Přiznávám se, že i já jsem sdílel tyto názory, jež určovaly směr a povahu české politiky od r. 1879, kdy pasivní opozice českého národa byla zlomena a poselstvo jeho vstoupilo do rady říšské. Přese všechnu opozici, někdy opravdovou, někdy jen zdánlivou, česká delegace

na radě říšské byla vůči osobě císařově vždy konniventní a ochotně přisvědčovala v pohodlném pro každého panovníka názírání, že osobu panovníkovu dlužno líšiti od vlády, tak že toho žádá princip monarchie. Přehlížela při tom rozdíl mezi monarchiemi opravdu konstitučními a mezi Rakouskem, monarchií zdánlivě konstituční, kde politiku vnitřní i vnější určoval císař a kde ministerstvo tvořilo mu pouze španělskou stěnu, za níž byl pohodlně ukryt. Také trestní zákon postaral se o to, aby se o císaři na veřejnosti mnoho nemluvalo.

Ovšem v soukromí a v klubovních poradách na radě říšské se na tuto okolnost a na chování císařovo vůči nám dosti často poukazovalo; ale jak věc napravit, to nevěděl nikdo, stále očekával se jen onen „psychologický moment“ obratu v mysli císařově. Předpokládala se u něho pocit trpkosti při vzpomínce na r. 1866, počítalo se s jeho panovnickou hrdoostí a nikoho ani ve snách nenapadlo, že by samochtě pospíchal v poměr vasala k císaři německému. Všechny tyto názory sdílel jsem též já.

Tak se věci vlekly po celá léta a tíhu poměrů cítil český národ čím dále tím více, cítily ji zejména české menšiny a jich školství, cítila je nejbolestnější Ustřední Matice Školská v Praze a „Komenský“ ve Vídni. Křížová cesta českých menšin a jejich školství je nejvýmluvnějším dokumentem o dobré vůli vídeňských vlád a císaře k národu českému a ilustrací k ujišťování o stejné otcovské péči ku všem národnostem Rakouska. Či je možná, aby jediná soukromá česká škola ve Vídni po více než třicetiletém svém trvání nedomohla se ani práva veřejnosti? Je možná, aby na Čechy vídeňské organizovaly se hotové štvance, při nichž různé ty německé „bundy“ platily svým apáčům za to pět korun denně? A vše to pod okny císařského hradu a všech ministerstev!

Bylo to roku 1909, kdy byl jsem poslán do Vídně jako „stráž na Dunaji“, v níž jednotliví poslanci čeští se střídali. Co jsem tam viděl a zažil, nevymizí nikdy z mé paměti. Jest pravda, že policie učinila vždy opatření na ochranu Čechů, ale když jsem žádal, aby se učinila opatření preventivní, jež by vůbec znemožnila německé štvance proti Čechům, pokřčilo se rameny a řeklo se mi, že snad by bylo nejlépe, kdyby Čechové v pořádání schůzí a vycházek ustali; tedy aby učinili to, co Němci svými štvanicemi docílití chtěli.

A jako ty své nevinné schůze a vycházky musili si Čechové hájiti sami, tak i svou školu, proti níž šva-

nice ony hlavně vždy čelili. Na ulici proti útokům německých apačů si Čechové školní budovu uhájili, ale práva ku škole nové se domoci nemohli. Když bez pomoci vlády, země i obce postavili si za svůj vlastní vdoví groš nádhernou novou školu ve III. okrese, přišel vídeňský magistrát, zavřel a zapečetil všechny třídy, a aby tam děti vniknouti nemohly, zabeđnil je — hnojnými prkny, u nichž zbytky jich původního určení byly patrné, a dokumentoval tak svůj vztek a svou nenávisť k obyvatelstvu českému. Hrdlo se svíralo bolestí při pohledu na ty plačící děti a matky, jichž deputace vodil jsem k ministrům, a dojem toho nářku byl takový, že i ministrům vstoupily slzy do očí a že uznali oprávněnost jich proseb. Ale — neučinili nic. Neučinili nic ani na naléhání českých poslanců, vymlouvající se na to, že věc náleží do kompetence vídeňské samosprávy a této samosprávě poroučeti že vláda oprávněna není. A když jsme rekurovali a vyhráli, obec neposlechla nálezů správního soudu a vláda ji k uposlechnutí nenutila!

A proč se cítili Němci tak silnými vůči nám a vláda zdánlivě tak slabou? Poněvadž tu byla vůle vyšší, vůle císařova. Roznesla se zpráva o jeho výroku, že pokud on bude císařem, žádná česká škola ve Vídni zříditi se nesmí. Kdo by za těchto okolností o pravdivosti této zprávy pochyboval? Dotvrzena byla zpráva ta naléhavou radou, aby Čechové neobraceli se se zvláštními podáními na císaře, poněvadž by pochodili jistě špatně a tak německé křížácké tažení proti sobě jen posílili.

A co se dalo ve Vídni, opakovalo se v jiné formě, ale se stejným úmyslem v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ve všech místech s německou správou.

Ztrácel jsem znenáhla víru v otcovské pocity Jeho Veličenstva císaře k nám Čechům a Slovanům. Poslední zbytek její však zmizel, když nadešla doba tajných příprav k nynější válce. Stanovisko tak krutě nepřátelské proti Srbsku, jemuž po první balkánské válce odepřen přístup k Jaderskému moři, nedalo se odůvodniti žádným skutečným zájmem říše i jejího obyvatelstva, ani politickým, ani hospodářským, — zbývalo jediné vysvětlení: nenávisť k Slovanům. Nenávisť ta byla u Němců a Maďarů vysvětlitelná, ale že by ji sdílela i dynastie, to přičilo se všemu našemu dávnému očekávání, že dynastie přec jednou pozná, že pravý její zájem je sloučen se zájmy národů slovanských a že jen sympathie těchto národů mohou jí i na Balkáně zjednati postavení vládné.

Vše, co pak ještě dále až do dneška následovalo, utvrdilo mne jen v názoru, že Slované vůbec a Čechové zvláště mají v dynastii zapřisáhlého nepřítele, který nyní

již zjevně a nepokrytě stavi se proti nim, nevída propast, do které sám se řítí.

Práce germanisační je na postupu. Poněmčeny nejprve železnice dle receptu maďarského a co se dále v tomto směru děje v jiných oborech, o tom časopisy české psátí nesmějí. Zapovězena slovanská trikolora, zapovězeno slovanské pojmenování městských ulic, atribut „československá“ škrtnut z pojmenování pražské obchodní akademie, konfiskují se zpěvníky a zapovídají se vlastenecké písně atd. atd. — vše, jak to bylo před 60 léty za doby Bachova absolutismu, kdy říditel pražské policie Päumann se chlubil, že za 50 let nebude po Čechách a češtví ani památky. Na tom však není dosti. Již počátkem tohoto roku sděleno mi, že seznamy poslanců a jiných vlivných osobností určených k uvěznění a po případě i k smrti, jsou už hotovy a skutky toto sdělení potvrdily. Žalárují a odsuzují se naši přední politikové, naši čeští vojáci posílají se všude do přední fronty, aby byli postřeleni z předu nebo ze zadu, kde za nimi stojí Němci nebo Maďaři. V Praze organisována špionáž v největším měřítku: státní na policii a dobrovolná v německém kasině na Příkopech pod vedením Schreinerovým. Nikdo ani slovem, ba ani posuňkem není jist, že nebude pronásledován. Žurnalistika spoutána, čistí dnes české noviny, svírá vám srdce. Vlast naše je dnes jeden velký hřbitov . . .

A proto jsem odešel. Odešel jsem s hlubokým, trpkým přesvědčením, že český národ práva svého v tomto Rakousku, u této dynastie se nedovolá nikdy a nikdy.

Odešel jsem s přesvědčením, že nutno pracovati jinak a jinde, že nutno naši při předložiti foru jinému, foru celé Evropy a všeho civilisovaného světa. Odešel jsem s přesvědčením, že u tohoto tribunálu svoji při vyhrájeme, poněvadž věc naše je spravedlivá a poněvadž i tito noví soudcové jsou spravedliví a vůči nám nepředpojatí.

Může mi někdo vyčítati nepředloženost osobní neb politickou?

Když někdo odhodlá se, opustiti klidný krb domácí a vydati se do neznámé ciziny, opustiti svou rodinu u vědomí všech možných pro ni následků, a když tak učiní člověk šedesátisedmiletý, nacházející se na sklonku svého života, pak nikdo nemůže a nesmí předpokládati u něho chlapeckou nerozvážnost aneb jinošskou mysl dobrodružnou.

Neodešel jsem také jako zoufalec, odešel jsem pln naděje, že za nedlouho vrátím se šťasten do šťastnější vlasti;

(Článek tento byl pak péčí inž. Krále přeložen do rumunštiny, a uveřejněn v několika čelnějších rumunských časopisech).

Povolení k jízdě do Paříže obdržel jsem také teprve po několikaměsíčním čekání, a to koncem roku 1915. Podotýkám, že jsem kladl váhu na to, cestovati jen na své vlastní jméno, nikoli s *passem* falešným. Čekal jsem pak ještě měsíc na dovolení z Petrohradu, ale když nepřicházelo, oznámil jsem ruskému vyslanectví v Bernu, kam odjíždím.

Do Paříže jsem přijel začátkem února; byl jsem tam uvítán p. drem. Eduardem Benešem a učinil jsem návštěvu prof. Masarykovi, jenž té doby rovněž Paříž navštívil. Chtěl jsem v Paříži vyčkati jen tak dlouho, pokud bych z Petrohradu neobdržel povolení k příjezdu. To však dalo na sebe dlouho čekati, a když konečně asi za tři měsíce přišlo a já již k odjezdu se chystal, roznemohl jsem se vážně a vyležel plný měsíc v Paříži, načež k úplné rekonvalescenci jsem se odebral do Versají, kde jsem opět musil strávit plný měsíc, než jsem se cítil schopným k další dlouhé a namahavé cestě.

V Paříži měl jsem rozmluvy s různými politickými osobnostmi. Také ovšem s ministrem zahraničních záležitostí p. Briandem (jenž mezi tím vystřídal Delcassého) a ten na můj dotaz prohlásil, že stojí stále na tomže k nám příznivém stanovisku, jak je prohlásil před tím prof. Masarykovi. Navštívil jsem tehdy také několikrát různé české a českofrancouzské spolky, a maje již na zřeteli svou brzkou cestu do Petrohradu, měl jsem se co brániti, abych nebyl zvolen za předsedu hlavní organizace pro české záležitosti, zejména dobrovolnické. Ve spolku českofrancouzských průmyslníků a obchodníků „*Amicale tchèque*“, jenž si vytkl za úkol podporovati hmotně české dobrovolníky ve francouzské armádě a jich rodiny, což činil opravdu ve značných rozměrech, byl jsem jmenován čestným členem. V Paříži — jako pak všude jinde — jsem byl bohužel také svědkem nevraživosti, ba nepřátelství Čechů k Čechům, jež způsobovalo, že mnozí dobří našiinci se veškeré akce raději vzdávali. Tak na př. nevraženo bylo na „*Amicale tchèque*“,

že prý to je spolek židovský, ačkoli v něm byli všeho všudy dva nebo tři židé, kteří bez pretencí a bez okázalosti bohatě na české dobrovolníky přispívali.

V té době přijela do Paříže deputace ruské říšské rady (hosudarstvenné dумы) a byla též dne 25. května na radnici slavnostně uvítána. Byl jsem také k této slavnosti pozván a ovšem jsem se dostavil, doufaje vstoupiti s deputací ve styk osobní. Avšak upustil jsem od toho pod dojmem — slavnostních řečí tam pronesených, či spíše pod dojmem řeči poslance Miljukova, později prvního revolučního ministra zahraničních záležitostí. Ten mluvě o cílech války, vyjmenoval všechny utlačované národy, které válkou mají býti osvobozeny, vyjmenoval zejména explicitě i všechny národy slovanské, jenom — Čechy vynechal. Že se to nemohlo státi pouhým nedopatřením, bylo patrné z okolností, že řeč svou četl. Když později jsem v Rusku si na to stěžoval, odpověděno mi, že tak učinil také tam, a sice při jedné příležitosti v Moskvě.

Zpráva, že jsem v Paříži, pronikla za nedlouho i k ruským Čechům, kteří ke mně vyslali dva své posly: byli to p. dr. Pučálka, petrohradský zastupce kyjevské správy Svazu českých spolků na Rusi, a p. Pavlů, redaktor „Čechoslováka“ a zástupce českého spolku v Petrohradě, tedy zástupcové dvou — jak jsem později dověděl — nepřátelsky proti sobě stojících táborů. V čele Svazu stál totiž do té doby spolek petrohradský, ale podlehl při valné hromadě Kyjevu. Jak mi dr. Beneš s potěšením řekl, vyhrála tu strana „militaristická,“ t. j. strana, která si přála, aby zajatci čeští se chopili zbraně proti Rakousku, což bylo v našem akčním programu, nikoli prý ale v programu spolku petrohradského, jemuž to Kyjev vyčítal, jakož i vůbec nehybnost v celém počínání. Mnoho Čechů sloužilo již v ruské armádě a vyznamenali se mnohokrát, zejména ve službě výzvědné, ale my jsme si přáli, aby se utvořila česká armáda, která by vojensky reprezentovala český národ a tak jej po-

stavila po bok čtyřdohodě. Prání to bylo podporováno faktem, že se na Rusi organisovala sama od sebe zvláštní „Česká družina“, která již fungovala jako oddíl ruské armády, ale sestávala po většině z Čechů na Rusi usedlých.

Do Ruska však nemohl jsem ihned odjeti se žádným z obou jmenovaných pánů, jednak nemaje ještě dovolení a jednak proto, že zbývaly ještě některé práce k dokončení v Paříži. Jednalof se totiž ještě o jednu důležitou věc vojenskou, to jest, aby část ozbrojené moci české na Rusi přešla do Francie a zde, na horkém tehdy bojišti verdunském, bojovala proti Němcům po boku armády francouzské. Byli zde ovšem již dobrovolníci čeští, ale ti byli dle francouzských zákonů vřadění do cizinecké legie, takže jako zvláštní, osobitý český oddíl se nejevili na veřejnost, ačkoli konali divy udatnosti. Bylo třeba, aby do Francie přišlo vojsko české a co takové aby se veřejnosti francouzské představilo, neboť teprve pak by Francouzi byli poznali, že jest tu ještě jeden spojenecký národ, o němž široké kruhy národa francouzského nevěděly buď vůbec nic, nebo jen velmi málo. Bylo by bývalo přijato s nadšením a tím by naše věc ve Francii byla velice získala. Viděli jsme to při příchodu ruského oddílu — očekávali jsme tedy bezpečně stejný důsledek i pro vojsko naše a tím i pro náš národ. Ale i vojensky bylo by to prospělo armádě francouzské, jejíž velení žaslo nad výkony českých dobrovolníků. Rovněž tak na to pohlíželi i příšedši Rusové. Měl jsem proto konference jak v ministerstvě zahraničních záležitostí, tak ve vojenské missi při ruském velvyslanectví, zejména s pp. Berthelotem, sekretářem zahraničního ministerstva, hrabětem Ignatěvem, generálem Lochvickým a j. Všemi jsem byl zmocněn, abych v Petrohradě se domáhal ozbrojení českých zajatců a vyslání české vojenské expedice do Francie, a abych tam sdělil, že Francie běře na sebe závazek, nésti veškery náklady s výzbrojem a přepravou spojené. Bohužel, úspěšnost tohoto jednání

byla mi ztrpčena tím, že dělo se v době, kdy jsem byl vážně nemocen a kdy vícekrátě musil jsem opustiti lůžko a odebrati se na místa, kam jsem byl pozván a kde mne bylo zapotřebí. To tuším prodloužilo také značně moji nemoc.

V tom čase přinesly noviny také zprávu, že dr. Kramář byl ve Vídni odsouzen k smrti. Jednal jsem o otázce, jak předejiti tomuto nebezpečí s prof. E. Denisem, a výsledek naší porady byly mé návštěvy na ruském vyslanectví a u kardinála pařížského Amette-a. Vyslanec Izvolský prohlásil, že s ruské strany bude možno pohroziti represáliemi a že o tom dopíše ihned do Perohradu. Kromě toho dal mi vlastnoruční dopis na vyslance španělského, jemuž jsem se bez průtahů dal ohlásiti. Ten přijal mne velmi přátelsky, ale zároveň mi sdělil, že dvůr vídeňský způsobem málo zdvořilým si v Madridě výslovně zakázal další intervence ve prospěch rakouských „velezrádců“; to prý že je vnitřní záležitostí říše rakouské a ta že musí hájiti své mocenské zájmy. Byl totiž dvůr madridský již vícekrátě zakročil ve prospěch odsouzených, posledně ve prospěch několika Jihoslovanů. Četl mi dotyčný list zahraničního ministra španělského, který mu ukládal, aby se dle toho v možných dalších případech řídil. Žádal jsem vyslance, aby přece jen do Madridu dopsal a aby poukázal na rozdíl mezi Kramářem, jemuž juridicky nebylo ničeho dokázáno, a mezi oněmi Jihoslovany, kteří byli přistiženi in flagranti; u Kramáře že se tedy jedná čistě jen o nález politický. Vyslanec mi konečně slíbil, že bez průtahů do Madridu dopíše.

Slyšení u kardinála Amette-a sprostředkoval mi jeden senátor konservativní strany a i zde dostal jsem slib, že kardinál bezodkladně dopíše sekretáři papežské stolice kardinálu Gasparimu a na zejtrí již sdělil mi, že tak učinil. Ovšem neopoménul jsem poukázati na prospěšnost toho, nebudou-li se oba dvory dovolávati, že se tak činí na prosbu s české

strany, poněvadž by taková zmínka měla jistě výsledek zcela opačný.

Když všechny tyto věci byly zařízeny, mohl jsem přikročit k vlastnímu cíli své cesty do Ruska. Před tím jsem byl ještě pozván k ministru obchodu p. Clémentelovi, kde jsem byl požádán, abych v Rusku podporoval misi ministerstva obchodu v záležitostech aviatiky, ku kterémuž účeli mi přidělen pařížský odborník p. Stern, bohatý český průmyslník, v Paříži od mládí usedlý, jenž rovněž podporoval Čechy a české účely velmi vydatně, ale pro neshody mezi tamními Čechy panující neúčastnil se jinak života spolkového. Jelikož moje nedlouhé styky s p. Sternem zavdaly podnět k pomluvám všeho druhu, ovšem skrz na skrz nectným a bezpodstatným, považuji za nutno zde poznamenati, že pan Stern, ubíraje se za mnou do Petrohradu, odvážel si tam připsati s vřelým oficiálním doporučením, vydaným francouzským zahraničním ministrem a adresovaným p. Paléologueovi, vyslanci francouzské republiky v Rusku, Opis tohoto doporučení, datovaného 28. června 1916 a žádajícího o le meilleur accueil, nachází se v mých rukou. Byl-li p. Stern židem či ne, nemohu sám usouditi s určitostí, ale mně samému tvrdil, že židem není; konstatuji tak, protože mezi „zločiny“, jež se mi později vyčítaly, byly i „styky s pařížskými židy“.

Ministerstvo války přidalo mi zvláštního českého vojenského průvodce, jenž mi měl v pracích pro expedici do Francie býti nápomocen, a sice poručíka Štafla, jenž svoji důstojnickou hodnost byl si vysloužil před nepřítelem od piky. Já sám vzal jsem si k osobní službě českého žurnalistu p. Crkala, kromě z jiných příčin i proto, že byl zkoušeným ošetřovatelem raněných a nemocných, kteréžto opatření po mé nemoci bylo mi na tak dlouhou a obtížnou cestu nevyhnutelně nutné; proto také mi jej p. dr. Beneš doporučil.

Když pak od ruského vyslanectví jsem obdržel pass, opatřený poznámkou, že se vydává na základě

zmocnění zahraničního úřadu v Petrohradě, bylo možno vydati se na cestu. Pokud se týče mého českého oficiálního mandátu, s nímž jsem na Rus odjížděl, podotýkám, že jel jsem tam v hodnosti místopředsedy české Národní rady, která se byla před tím v Paříži ustavila a měla vlastně pouze tři členy, profesora Masaryka, dra. Beneše a mne, nebo — možno snad říci — toliko členy dva, ježto dr. Beneš v naší Národní radě měl funkci generálního sekretáře. Aby otázka mého pověření, která později byla nejneslýchanějšími prostředky obrácena proti mně, se dostala do jasného a pravého světla, otiskuji níže část informačního dopisu, (viz archiv Správy kyjev. Svazu), jež dr. Beneš v sekretářské své funkci poslal v té době na Rus. Dopis jeho, nesoucí datum 30. V. 1916, obsahoval mimo jiné:

Organisace jest provedena takto: President T. G. Masaryk. Vicepresident Jos. Dürich. Generální sekretář dr. Ed. Beneš. To je předsednictvo zahraničního výboru, jež má kooptační právo přibírat členy další — — na základě mandátu, jež mají všichni tři přímo z Čech.

Ujednáno, že Masaryk bude v Londýně, já v Paříži a p. Dürich pojedje do Petrohradu.

V celku, jak vidíte, situace jest dobrá a bude ještě lepší. Poslanec Dürich odjede nyní do Ruska. Oba poslanci naši už asi pět neděl, bohužel, jsou nemocni chřipkou a proto odjezd Dürichův byl odložen. Odjede snad v nejbližších dnech. Atd.

(Podpis dra. Beneše).

Do Petrohradu jsme jeli směrem tehdy jedině možným, t. j. přes Londýn, Newcastle, Bergen, Kristianii, Stockholm do Haparandy, kde po překročení malé pohraniční říčky vstoupili jsme v Torneu na ruskou půdu. Zde už byli úřadové o našem příjezdu zpraveni a tak jsme bez jakýchkoli překážek dorazili do Petrohradu.

Zastávky v Londýně použil jsem k návštěvě prof. Masaryka a k rozhovoru o mém úkolu v Rusku.

Jeho názor byl: „Přijedete a uvidíte sám, jak si tam počínati“. Kromě toho mě upozornil, že tam mezi Čechy najdu poměry ještě horší, než jak jsem to seznal v Paříži. Na ta slova jsem si pak mnohokrát vzpomněl.

Do Petrohradu přijeli jsme začátkem června 1916. a zprávu o příjezdu dal jsem hned písemně do redakce „Čechoslováka“ a telegraficky ji oznámil do Kyjeva. Hned na zejtří a v prvních dnech vůbec byl jsem předmětem žurnalistických interviewů, a pan Pavlů, jež Masaryk doporučoval v Londýně zvláštní mé pozornosti a důvěře, představil mne v jednom svobodomyšlném spolku ruském, stojícím pod předsednictvím p. Brjančaninova, člena dumy. Na to sešel jsem se s p. drem. Štěpánkem, jež mne už dříve ve Švýcařích byl navštívil a do Ruska mne předešel, a s p. Koničkem-Horským, jež nedlouho před tím přijel ze své cesty z Ameriky. Dr. Štěpánek měl již rozsáhlé známosti v ministerstvu zahraničních záležitostí a představil mne p. Priklonskému, jemuž tam byl svěřen ressort český. Okolnost, že mne do ministerstva uvedl dr. Štěpánek, vzbudila nevěli proti mně u jiných Čechů — a to byla charakteristická črta vzájemných vztahů ruských Čechů mezi sebou. Mohl jsem mluvit s kýmkoli, vždy to bylo některému jinému Čechovi nevhod, obzvláště byl-li jsem jim už předem varován. Nebyl jsem s to přesvědčiti někoho, že nezbytně musím každého, kdo se ke mně obrátí, přijmouti a vyslechnouti, jak to slušnost vyžaduje, a že nemohu nikoho už napřed nepřipouštěti aneb někomu prostě dvěře ukazovati. Trpce jsem tyto poměry pocítoval a jich želel a každý z toho může souditi, jak se mi v nich mohlo pracovati. Jak mnoho, mnoho jsem jich tam poznal, jimž osobní chuť nebo nechť byla vyšší a světější než prospěch naší společné věci! A řeknu-li, že to bylo někdy pravé peklo pro mne, neřekl jsem příliš.

Zmiňuji se tu jen o jednom případě takové zajatosti. Brzy po mém příjezdu přihlásili se mi zá-

stupcové ruského Sokolstva a učitele tělocviku pp. Erben a Starý. Stěžovali si mi, že se jim vyčítá „austriáctví“ poněvadž nesvolali Sokolstvo při vypuknutí války hned do zbraně. Oni však že toho ne učinili ne k vůli austrofilství ani ze zbabělosti, nýbrž že se obávali nejhorších repressalií rakouské vlády vůči Sokolstvu doma a zejména konfiskace jeho jmění. Čekali, až dostanou náležitý pokyn přímo z Čech, a nyní, když jsem tady já, že ho čekají ode mne. Řekl jsem jim, aby Sokoly v Rusku mobilisovali. Zároveň jsem se snažil rehabilitovati vlasteneckou čest pp. Erbena a Starého a svolal jsem zatím zástupce českého spolku a redakce „Čechoslováka“ k poradě, jež po rokování více než čtyři hodiny trvajícím nevedla k žádoucímu cíli. Provolání k Sokolům v Rusku, jež pp. Erben a Starý sepsali a „Čechoslováku“ zaslali k uveřejnění, nebylo v tom listě otištěno, což mnozí vysvětlovali tím, že jeho redaktoři sami ani před tím, ani potom k české vojenské službě se nepřihlásili.

V p. Priklonském shledal jsem muže nám Čechům přátelsky nakloněného, ač o nepřátelských prouděch mezi Čechy v Rusku dobře informovaného a tudíž v přijímání zpráv a tvrzení velmi opatrného. Vidno, že nesvornost česká i tam zasila semínko nedůvěry a že i zde bylo třeba často korigovati to, co by nám mohlo škoditi. Pan Priklonský byl dříve generálním konsulem v Pešti a jeho první úředník p. Obnorský na Cetyni; z vlastního názoru znali tedy lépe Jihoslovany nežli nás, což však nebylo překážkou pro správné nazírání na naše poměry ve většině případů. Pan Obnorský byl národohospodářským odborníkem a žádal mne o pomůcky zejména statistické. Opatřil jsem mu, co bylo možno. Měli jsme spolu několik konferencí o budoucích možných obchodních stycích Čech a Ruska, při čemž mi prohlásil, že na věc tu on pohlíží se stanoviska zájmů ruských a poukázal na to, že moskevští velkoobchodníci se styků těch obávají. Přesvědčoval jsem jej, že obavy takové jsou

bezdůvodné, poněvadž výroba našeho malého státu nebude nikdy s to, ukrytí všechny potřeby velikého Ruska, a že, necítí-li Rusové tíhu nynější konkurence německé, budou tím méně cítiti import náš, obzvláště uspořádá-li Rusko své hospodářské vztahy k cizině tak, abychom my Čechové obsadili posice, jež Němcům bude opustiti. K tomu p. Obnorský přisvědčil a konečně prohlásil, že je přesvědčen, že obchodní styky obou států budou jen na prospěch Ruska a že takovéto přesvědčení rozhodujících kruhů ruských by bylo pro nás Čechy lepší garancí než co jiného. —

Kromě toho seznámil mne dr. Štěpánek s drem. A. J. Gerovským, známým z processu marmarošského Haličanem, jenž osvědčil se mi věrným přítelem našeho národa a vlivným prostředníkem u ministerstva zahraničních záležitostí, kde se těšil veliké důvěře.

V slyšení, které jsem měl u ministra zahraničních záležitostí p. Sazonova a u jeho „pomocníka“ (u nás asi tolik, co sekční chef) p. Neratova, shledal jsem rovněž nejlepší dispoice pro nás Čechy. Měl jsem tu příležitost poukázat na rozdíl mezi „neoslavismem“ a „austroslavismem“ a opravit v té příčině některé mylné názory, jež tu a tam v Rusku byly vysloveny; dále poukázal jsem k tomu, že dosavadní ideál velké mohutné Slavie mohl by se nyní snad v jisté, poměrům odpovídající formě uskutečniti, kdyby Rusko se zaň postavilo. Sazonov ukázal pak na nepopíratelný fakt, jak západní Evropa hledí žárlivě na každé posílení posice Ruska, ale slíbil mi, že o té věci si ještě pohovoříme podrobněji, jakmile se vrátí ze své třínedělní dovolené. Jenže se již nevrátil, dovolená byla předzvěstí jeho propuštění a na jeho místo nastoupil Stürmer.

Stürmer byl překvapením — byl velikým nejen politickým, ale i byrokratickým otazníkem. Když jsem se tázal Priklonského, jaké je Stürmer orientace a

neznamená-li jeho jmenování pro nás Čechy zhoršení v tom nebo onom směru, odpověděl mi, že na to nemůže odpovědět, poněvadž ho blíže nezná ani on, ani nikdo jiný z ministerstva. Řekl mi, že asi za týden mi bude moci sdělit něco určitějšího. „Horší to nebude, než to bylo dosud“, řekl mi pak. A také nebylo. Vše šlo svým obyčejným chodem dále a nic nenasvědčovalo tomu, že by státní loď se uchylovala snad více v pravo.

Když jsem byl jím přijat (bylo to poprvé a na-
posled), neučinil na mne nijakého nepříznivého dojmu. Naopak, byl jsem překvapem jeho informovaností o nás Češích, obzvláště o dru. Riegrovi a jiných starších našich politicích. Vzpomínal si velmi živě jeho „moskevské“ pouti z r. 1867 a vypravoval mi o ní různé zajímavé podrobnosti. Na mou žádost, aby Rusko neopouštělo nás Čechů a pomáhalo k našemu osvobození, dal mi odpověď nevyhýbavou, nýbrž zcela určitou, že na Rusko a na něho můžeme spoléhati, a vyhověl také mé žádosti, abych byl přijat carem.

Naše přijetí u cara (mé a Štafflovo) bylo stanoveno na den 6. srpna starého stylu. Vypravili jsme se tedy v čas na cestu do Mohyleva, kde tehdy byl hlavní stan (stavka) armády. S námi jel též dr. Václav Vondrák, ruský Čech a předseda správy Svazu československých spolků na Rusi — tedy leader strany „militaristické“ — který byl mezi tím přijel do Petrohradu a přál si mluvit s náčelníkem vojenské misse francouzské v hlavním staně gen. Janninem, a chefem gener. štábu gen. Alexějevem, v záležitosti aviatické. V rozmluvách s drem. Vondrákem nabyl jsem dojmu, že příliš vyzdvihuje význam práce vykonané Svazem, že zveličuje dosah koncesí, udělených ruskou vládou Svazu a že snad až příliš úzkostlivě lpí na zachování veškeré agendy v rukou Svazu. Ostatně připouštím, že jsem byl do určité míry proti Kyjevským předpojat; kromě varovného hlasu prof. Masaryka mohlo na mne účinkovati i úsilovné, soustavné in-

formování pp. Pavlů a Čermáka, zarytých to nepřátel Kyjeva.

V slyšení, jež se konalo, jak již řečeno, v hlavním armádním stanu, byl jsem nejprve carem přijat já sám u přítomnosti gen. Alexějeva a jiného generála. Car činil na mne dojem člověka skromného a — málomluvnost jeho byla ostatně známa — nekladl mi mnoho otázek, nýbrž poslouchal mlčky můj výklad. Když jsem někdy učinil přestávku, abych mu poskytl příležitost, položit mi otázku nebo učiniti poznámku, neučinil tak, nýbrž čekal na pokračování, což samozřejmě mne přivádělo do jistých rozpaků a mne nutilo výklad svůj dále rozprávati. Na mou prosbu, aby nás Čechy neopouštěl, nýbrž ve svou ochranu přijal, odpověděl car rozhodným „ano“. Nevěděl jsem ovšem po této audienci, jaký dojem můj výklad na něho učinil, ale že měl svůj účinek, tomu nasvědčovala okolnost, že před samým odjezdem vlaku se přišel se mnou rozloučiti na nádraží generál Jannin, jenž s velikým potěšením mi podával zprávu o svém dlouhém rozhovoru s carem, který po celou dobu oběda mluvil výhradně o Česích. Také osobně gen. Jannin gratuloval mi k výbornému dojmu, jež můj výklad na cara učinil.

Po čas našeho pobytu v Mohylevu byli jsme já a moji soudruzi hosty důstojnického kasina, a ježto při stole bylo mi vykázáno čestné místo naproti gen. Alexějevu, měl jsem příležitost promlouvat s ním jakož i s gen. Janninem o otázce českého vojska a zejména o vyslání jedné jeho části do Francie. Alexějev z počátku této myšlenky nakloněn nebyl až když jsem mu vysvětlil, že se nejedná tak o moment strategický, jako politický, t. j. o to, abychom na francouzskou veřejnost učinili žádoucí dojem a pak že si to výslovně přeje i ruská misse vojenská a ruská armáda ve Francii, k níž by oddíl český mohl býti přičleněn, odpověděl: „Mohu-li tím českému národu prokázati službu, nejsem proti tomu. V příčině

provedení obraťte se na generální štáb v Petrohradě“. Dále mne poukázal na Svaz českých spolků v Kyjevě, jenž od cara měl formální slib, že se mu svěřuje organizace české armády, na jeho předsedu dra. Vondráka, jenž se těšil obzvláštní důvěře Alexějeva, na gen. Červinku a na — spory v táboře českém, které realizaci tohoto důležitého projektu stěžují.

Z Mohyleva odejeli jsme zajiždkou přes Moskvu do Kyjeva. Zajiždka ta měla ucel informační a já chtěl tam promluvit pouze s některými českými předáky, ale ze soukromého rozhovoru a z pouhé návštěvy vyvinula se pak schůze velmi četně navštívená, v níž sám jsem musil informace podávat, místo abych je přijímal. Ale i tak jsem seznal, že sama česká Moskva se dělí na různé frakce, v nichž ponejvíce nechut osobní udávala ton.

V Kyjevě byl jsem sice přijat způsobem slavnostním, ale i tam řevnivost nedala se ukrytí a hned v slavnostním zasedání správy svazové téhož večera byla mi učiněna výtka, že jsem nepřišel dříve do Kyjeva než do Petrohradu, poněvadž v Petrohradě musil jsem prý nabýti nesprávných informací o poměrech mezi Čechy na Rusi. Poukaz na okolnost, že jako vyslanec národa jedu k ruské vládě a že tudíž nejprve musil jsem — jako každý jiný diplomat — jeti do jejího sídla a pak teprve že mohu dělati návštěvy, mnoho nepomohl; výtka ta byla mi z těchže úst opakována i později.

Předmětem našeho jednání v Kyjevě byla hlavně otázka vojenská. Viděl jsem, že správa Svazu od valné jeho hromady, tedy během asi čtyř měsíců, učinila v organizačním směru velmi mnoho, ale přes to přese všechno bylo jí vyčítáno, že to nemyslí do opravdy, a že to, co se stalo, stalo se samočinně, t. j. z vůle zajatců samých, kteří sami dobrovolně přicházeli se hlásit do vojska, — a tím že celá akce a vzrůst české armády vázne. Na to ovšem se namítalo, že nová správa

Svazu vykonala za několik měsíců více než stará (petrohradská) za celý rok svého trvání. Hlučný výraz svému odporu dala oposice na následující na to veřejné schůzi v kyjevském Pedagogickém museu.

Věcnému jednání o vzájemném poměru Svazu ke mně dostalo se neočekávaného ukončení příjezdem česko-francouzského nadporučíka Štefánika. Vznikly totiž některé různosti v náhledech mezi Svazem a mnou a správa Svazu pověřila Štefánika úřadem rozhodčího. Vyjednávání trvalo celý den, ale ne mezi mnou a Svazem, nýbrž mezi Štefánikem a Svazem. Já s malou změnou podepsal optima fide před samým odjezdem večer, co mezi oběma ujednáno bylo. Ujednání toto, známé pode jménem „Kyjevského paktu“, znělo takto:

Zápis o zásadách česko-slovenské akce.

1. Češi a Slováci, kteří bydlí v kompaktním massách v Čechách, na Moravě, ve Slezku a Slovensku (severní Uhry), chtějí se vymaniti z jařma německo-maďarského.

2. Češi a Slováci, jsouce si vědomi, že jsou úzce spjati vzájemně jak životními zájmy, tak i kulturou a jmenovitě krevními svazky, přejí si vyvinouti se v jednotný, politicky nedílný a svobodný národ pod záštitou a protekcí čtyřdohody.

3. Tento národ chová absolutní důvěru k Rusku, které šlechetně projevilo svou rozhodnou vůli pokračovati ve svém historickém poslání: chrániti a osvobozovati Slovanstvo. Národ česko-slovenský současně pevně věří v upřímné a účinné sympatie, které jeho snahám byly již jasně projevny jmenovitě ve Francii, Anglii a Itálii.

4. Avšak především národ česko-slovenský jest hluboce přesvědčen o vítězství své národní myšlenky, neboť toto vítězství jest neodlučnou částí politiky spravedlnosti a obezřetnosti, na níž jedině zbudována býti může rovnováha Evropy.

5. Češi a Slováci, úpějíci dosud pod jařmem centrálních mocností, mohou dnes vůči svým nepřátelům vykonávati ač houževnatý, přece jen trpný odpor; ti však, kdo se nacházejí vně Rakousko-Uherska, mají svatou povinnost činně se účastniti boje za svou národní samostatnost.

6. Organizace československé za hranicemi, čítající na dva miliony příslušníků, ustavily a uznaly za tím účelem „Česko-Slovenskou Národní radu“, které se dostalo i schválení všech kompetentních předáků národa ve staré vlasti.

7. Tato rada, jediné zodpovědná a kompetentní, pracuje v naprostém souladu se směrodatnými orgány společenství velmocí i jich přátel.

8. Vzhledem k zeměpisné rozptýlenosti československého živlu a k nutnosti jednotného politického vedení, jakož i vzhledem ku zvýšení intenzity branného odporu i celkové politické akce, z vůle zahraničních Čechů a Slováků i předáků národa tam za Karpatami vyjímají se z kompetence organizací československých věcí vojenské a zajatecké, jakožto neodlučitelné části akce diplomaticko-politické a předávají se Československé Národní radě.

9. Místopředseda Československé Národní rady pan Josef Dürich, český poslanec, přijel do Ruska a jest representantem Národní rady v Rusku. On je povolán jako takový mluvití jménem této rady a budiž považován také za representanta česko-slovenského národa na Rusi. V těchto svých vlastnostech opírá se o skupinu odborných pracovníků, vybraných za jeho souhlasu Československou Národní radou.

10. Organizace československé loyálně se zavazují pomáhati všestranně Československé Národní radě k uskutečnění jejích snah.

11. O finanční stránku celé akce stará se finanční komise, podléhající vrchnímu dozoru Československé Národní rady.

V Kyjevě, 16.-29. srpna 1916.

Za Československou Národní radu:

Jos. Dürich.

M. Štefánik.

Za Svaz Československých spolků na Rusi:

Václav Vondrák, předseda.

Jan Volf, sekretář.

Za Slovensku Ligu v Amerike:

Gustav Košík, vyslanec.

Koncept tohoto paktu, jenž je prací Štefánikovou a na němž jsem nezměnil, když mi byl předložen ku schválení, než jen některé nepatrnější věci, dokazuje nepravdivost dvou výtek, které mi byly později činěny: nezřízenou ctižádost a úmysl, vnést do českých řad nesvornost. Ze zápisu vychází na jevo, že jsem úplně se podřizoval pařížské Národní radě (ač de jure existovala jen z prof. Masaryka a mne a pouze de facto také ze Štefánika a Beneše) a že právě tím samým jsem dokázal svou vůli zachovati svornost. Já loyálně setrval na tomto svém podřízení, i když mi z přátelské strany byly proto činěny výtky a poukazováno na fysickou nemožnost stálého dorozumívání se s Paříží a Londýnem, neboť zmocnění v odstavci 9. mohlo se vykládati jen jako ustanovení pro foro externo a ne pro foro interno.

Avšak nehledíc ani k tomu, že s paktem nebyl spokojen nikdo, ani Kyjev, ani Petrohrad, byl opomenut při něm jeden důležitý, vlastně nejdůležitější faktor, který jedině byl s to, uvést ustanovení „zápisu“ v život — a to byla ruská vláda, která hned, jakmile jí byl pakt zaslán, vyřkla své veto. Prohlásila, že nemůže svoliti, aby zahraniční nějaká instituce rozhodovala o vnitřní záležitosti Ruska, a to ještě o záležitosti vojenské. Mně bylo zcela formálně prohlášeno, že kdybych na paktu trval, nemohla by vláda se mnou dále jednat. To uznal také Štefánik a řekl mi v té příčině: „Vy se nacházíte v položení opravdu tragickém. Budete-li trvati na smlouvě kyjevské, nebudete moci dále pracovati ve prospěch náš národní a chcete-li pracovati ve prospěch národa, musíte porušiti dané slovo. Force majeure jest při alternativě druhé. My pak budeme musiti vystoupiti proti vám nějakým prohlášením, ale buďte jist, že neučiníme ničeho, co by práci vaši mařilo“.

Otázka neležela sice právě tak, jak Štefánik ji položil, ale já brzy zpozoroval, že slovo mi tuto dané plní se — naopak. Dostával jsem zprávy z různých

stran, že rozšiřují se o mně nekalé, ba diffamující pověsti, a když před svědky, mezi nimiž byli i členové redakce „Čechoslováka“, jsem Štefánikovi položil otázku, čím to je, že pověsti ty spadají právě v dobu jeho příchodu na Rus, odpověděl mi vyhýbavě. A když brzy na to vyjednávali se mnou pp. Rixi a Országh z Moskvy o zřízení instituce národní rady pro Rusko a citovali tyto pomluvy, žádající ode mne určité vyjádření, tázal jsem se jich, kdo jim to tvrdil, a oni odpověděli výslovně, že — Štefánik.

Vliv petrohradské akce se pak i v ústředních místech uplatňoval na úkor organisování českého vojska; k tomu pak napomáhala i rozháranost v těchto státních ústředích a jich vzájemná nevraživost mezi sebou, jak jsem bohužel brzy postřehl. Generální štáb petrohradský, na nějž mne odkázal gen. Alexějev, stál v opozici vůči ministerstvu zahraničních záležitostí, ale jinak obě tyto instance měly velkou nedůvěru ku kyjevské správě Svazu. Předseda jeho, dr. Vondrák, byl tam vylíčen jako revolucionář a „mazepinec“, ba v generál. štábě mi vyslovili přímo domněnku, že si Kyjevští počínají tak, jako by doopravdy organisace české armády si nepřáli, neboť podání jejich jsou prý stylisována tak, že musí mít v zápětí průtahy, kdežto gener. štáb že si upřímně přeje, aby záležitosti české šly ku předu a obzvláště ve věci českého vojska aby se stalo něco definitivního.

A tu mi bylo výslovně prohlášeno, že vláda nemá důvěry ani k petrohradským, ani ke kyjevským Čechům a jich organisacím. K této nedůvěře přispívaly i okolnosti jiné, bohužel takové, které nebyly právě ku cti českého jména. Byly mi předneseny z různých stran stížnosti o zneužívání práva, propůjčeného vládou českým spolkům, aby vydávaly národnostní certifikáty příslušníkům národa českého a slovenského, jimiž by tito pro všelike případy byli chráněni. Bylo mi žalováno, že se certifikáty takové vy-

dávají za úplatky a to i osobám jiných národností, kdežto skutečným Čechům že se z nepřízně odpírají. Tytéž stížnosti šly i ku vládě, která mi o tom učinila sdělení. Konec konců vláda prohlásila, že si přeje míti nějakou organizaci, ku které by důvěru míti mohla a sice pod mým vedením.

Tak vznikla myšlenka zvláštní české Národní rady. O té věci konaly se pak v ministerstvu zahraničních záležitostí porady, na jichž základě toto ministerstvo vypracovalo statut a pozvalo k jeho projednání zástupce i petrohradského spolku i kyjevského Svazu. Ani proti myšlence, ani proti statutu nebylo podstatných námitek a tak byl statut podán ministerské radě ku schválení. To dalo na sebe dosti dlouho čekat, neboť věci musily vždy projíti několikerými instancemi a tak jsem byl oficielně o tom vyrozuměn teprve dne 11. února (starého stylu) 1917 a potvrzený statut byl mi současně doručen. Průtah zaviněn však hlavně následkem brojení se strany české. Znění jeho jest (v překladě) následující:

20. ledna 1917.

Statut československé Národní Rady v Rusku.

§ 1. Ku spojení žijících v Rusku Čechů a Slováků i pro záležitosti, jich se týkající, a rovněž i ku předchozímu uvažování žádostí a podání, zasilaných Čechy i Slováky i jich spolky k úřadům v říši, zřizuje se v Petrohradě „Československá Národní Rada v Rusku.“

Poznamenání I. Rada ve všeliké své činnosti jest podřízena zákonným předpisům a nařízením vlády.

Poznamenání II. Úřední jednání Rady vede se v ruském jazyku.

§ 2. Rada sestává z předsedy a 12 členů, Čechů i Slováků. Polovici celého počtu jmenuje předseda na rok a druhou polovici jmenuje správa Svazu československých spolků v Rusku.

§ 3. Prvním předsedou jest Josef Důřich. V případě jeho odstoupení jmenuje se předseda z počtu žijících v Rusku Čechů a Slováků ministerstvem vnitřních záležitostí v souhlase s ministerstvy zahraničních záležitostí a války.

§ 4. Předseda nastupuje svůj úřad, jmenuje 6 členův, zpraví o utvoření Rady všechny československé spolky v Rusku a navrhne správě Svazu československých spolků, aby jmenovala druhých 6 členů Rady nejdéle do dvou neděl ode dne, kdy obdrží vyhlášení, a aby o tom předsedu zpravila. V případě, že by ve lhůtě této předseda neobdržel sdělení o jmenování těchto šesti členů, Rada zahájí svou činnost s tím počtem členů, které předseda jmenoval, i těch, o jejich jmenování obdrží zprávu.

Nahrazení odstupujících členů děje se na těchže základech.

§ 5. Předseda sdělí seznam naznačených členů ministerstvům vnitřních záležitostí, zahraničních záležitostí a války.

P o z n a m e n á n í. Členové Rady mohou býti z ní vyloučeni k žádosti ministerstva vnitřních záležitostí v souhlase s ministerstvy zahraničních záležitostí i války, při čemž záměna vyloučených členů se děje ustanoveným pořádkem.

§ 6. Předseda naznačuje ze členův Rady sekretáře a pokladníka.

§ 7. Ku platnosti usnesení nutna přítomnost aspoň polovice členů, při čemž všechny záležitosti rozhodují se většinou hlasův, při rovnosti hlasův rozhoduje hlas předsedův.

K provádění záležitostí má Rada vypracovati zvláštní řád.

§ 8. Rada má právo styků s vládními úřady, které se své strany řídí k ní k usnesení žádosti i sdělení, podané jim bezprostředně od československých spolků a jich Svazu.

§ 9. Národní Rada má právo zřizovati svá oddělení i v jiných místech říše, při výslovném svolení ministerstva vnitřních záležitostí.

§ 10. Rada má právo naznačovati k provádění rozličných usnesení svoje plnomocníky, potvrzované ministerstvem vnitřních záležitostí v souhlase s ministerstvy záležitostí zahraničních a války. Takovito plnomocníci mohou býti Radou vysíláni ku stykům s válečnými če-

skými a slovenskými zajatci, ale pokaždé s dovolením vojenských úřadů.

Rada má v případě potřeby právo svěřovati zvláštním důvěrníkům vedení záležitostí soudních jejím jménem.

§ 11. Rada má právo prováděti sbírky dobrovolných příspěvků s příslušným dovolením.

§ 12. Rada má právo svolávati sjezdy a schůze Čechů a Slováků v Rusku a jich spolků, zachovávajíc platné předpisy.

§ 13. Rada má právo vydávati, zachovávajíc platné zákony o tisku, svůj orgán a jednotlivé brošury, a tolikéž uveřejňovati v jiných periodických spisech říše materiále, vztahující se k činnosti Rady.

§ 14. Rada má svou pečeť s nápisem Československá Národní Rada v Rusku.

§ 15. Rada jest povinna vésti protokoly o svých zasedáních a o sjezdech jí svolaných, a rovněž i účetní knihu k zapisování všech částek, jež obdrží i vydá. Kopie protokolů a knihy zašlou se na žádost ministerstvům záležitostí vnitřních i zahraničních a války. Závěrečné celoroční účty předkládají se povinně těmto instancím.

P o z n a m e n á n í. Rozhodnutím ministerstva vnitřních záležitostí může se každé doby předsévzíti revise záležitostí i účetní.

§ 16. Tento statut může býti změněn rozhodnutím ministerstva vnitřních záležitostí v souhlase s ministerstvem zahraničních záležitostí a války.

§ 17. Rada může býti každé doby rozpuštěna ministerstvem vnitřních záležitostí v souhlase s ministerstvem zahraničních záležitostí a války.

Potvrzují.

Za ministra vnitřních záležitostí pomocník ministra:

St. Kukulj-Jasnopolský.

Ředitel: Stremouchov.

Náčelnik oddělení; Čeljcov.

Toť tedy doslovné znění statutu, jimž měl býti akci české dán podklad pevný, poskytující široké pole působnosti. Z obsahu statutu vysvítá jasně povaha celé jím obmyšlené instituce. Již okolnost, že

tam stále jsou jmenována tři ministerstva vedle sebe, ukazuje, nač působnost Rady se vztahovatí měla: byly to záležitosti vše-české, t. j. záležitosti Čechů ruských, v Rusku usedlých, záležitosti Čechů mimo-ruských, tedy všechny věci rázu mezinárodního, diplomatického a záležitosti českých vojenských zajatců a utvoření z nich českého vojska. Jestliže ruské vládě starého režimu se vytýkalo (a dousud vytýká), že utvoření českého vojska si nepřála, že myšlenka ta měla pro ni příchut příliš revoluční, pak obsah statutu ukazuje při nejmenším to, že vláda názor svůj v našem smyslu změnila a to radikálně. Z řady svých vyjednávání jsem to ostatně poznal přímo, jakož i jiné věci, jež vyžadovaly a našly nápravy. Tak hned v záležitostech zajateckých. Docházely mne dosti četné stížnosti — tak jako i do spolků českých — jak se zajatci se nakládá. Bylo to někdy dosti kruté a mělo to dvojí příčinu. Jednak velmi mnozí ruští vojáci-poddůstojníci, ba na mnoze i důstojníci neviděli v Čechách než „austriaky“ nebo Němce a jich deserci připisovali prostě zbabělosti a dle toho s nimi také zacházeli, hlavně to však byli důstojníci-Němci, kterým svěřen byl dozor nad zajateckými tábory. Tyto své Němce ruská vojenská správa neposílala do fronty, poněvadž jim nedůvěřovala — a zaměstnávala je tam, kde se jí zdáli neškodní. Že se v nich nemýlila, dokázali tím, jak se chovali k zajatým Slovanům, obzvláště k Čechům. Na ty vylévaly všechny nádoby své národnostní nenávisti. To vše dověděl jsem se později, jako výsledek zahájeného úředního šetření, jež na mou intervenci vždy bylo ochotně zavedeno. Byla pak zřízena zvláštní komise vyšetřovací, s hrabětem Bobrinským a drem. Gerovským v čele, která pracovala velmi úspěšně. Pan Priklonský při některých detailech přímo trnul nad možností takých věcí a úplně sdílel můj názor o neblahém vlivu, jaký mohou mít na ruské sympatie zajatých Čechů. Tu je zajímavá též jedna epizoda, kterou mi vyprávěl redaktor „Čechoslováka“ pan Pavlů. Přišla

do spolku stížnost od českých zajatců-dělníků, kteří pracovali na velkostatku p. Priklonského. Ale p. Pavlů a ostatní členové výboru dopsali stěžovatelům, aby nejen si nestěžovali, ale aby vzorně vše konali, co se jim uloží a to se zřetelem k majiteli, osobě pro nás Čechy velice důležité, jejíž sympatie nám mohou velice prospěti. Tohoto mínění tedy byli pánové, kteří mně vytýkali pak mé — nezbytné — styky s tímto mužem, jehož jsem ostatně poznal ve všem jako člověka dobré vůle a který vždy rád přijal korekturu svého někdy mylného názoru.

Podobně to bylo s otázkou ozbrojení a vypravení zajatců jako vojáků. A zajímavá při tom bylo to, že oni sami v uskutečnění této snahy překáželi. Ne snad nějakým odporem, vždyť proto dali se v zajetí a hořeli přímo touhou, chopiti se zbraně, ale svými výbornými vlastnostmi jako odborníci. Pracovali na polích a v hospodářstvích k údivu ruských dělníků, úředníků i majitelů půdy, pracovali v dílnách a továrnách k údivu ruských dělníků, inženýrů a továrníků. A to právě mi bylo vytýkáno! Vždyť prý to jsou výborní dělníci, výborní odborníci, „kteří zde za frontou mohou nám Rusům prokázati daleko lepší služby než na frontě.“ Bylo by prý věčná škoda, je nechat postřílet. A Rusové prý mají vlastního vojska dost. A bude to prý také pro nás Čechy s výhodou, když neporušení nám přijdou zpět domů. Bude prý jistě o mužské pracovníky všude po válce nouze. Tohoto poslednějšího názoru byli ostatně také mnozí Češi, kteří vůbec nikdy do vojska se nepřihlásili, ba dlouho i maskou pseudonymity se zahaňovali, aby se o nich v Rakousku nikdo nedověděl, že v Rusku přece jen také trochu pomáhají. Ale i tento led se prolomil a výraz toho nachází se právě ve statutu rady.

Bylo tedy zřízení Národní rady velkou vymožeností, kterou každý uznával, jenom ten ne, komu boj proti mně stál výše, než naše věc. To se jasně poznalo, mimo jiné, jedním úkazem. Jakmile totiž

zpráva o zřízení Národní rady pronikla novinami i za hranice, dostalo ministerstvo zahraničních záležitostí vřelý děkovací telegram od amerických Čechů, ale téměř v zápětí telegram druhý, odvolávající onen první projev díky. Který telegram byl spontánní a který výsledkem agitace, netřeba doličovat. A rovněž to ne, jak působily na mne podobné uměle vyvolané agitace, spadající zrovna v prostřed mé činnosti.

Ostatně agitace tato vedla se již dlouhou dobu před tím; v boji proti Národní radě jen vyvrcholila. Otáčela se kolem několika hesel, pronášených vždy dle časových okolností; já zde však zmíním se o nich souhrnně.

Hlavní výtka činila se zásadě, na jaké mělo spočívat složení tohoto sboru. Polovici členů měl jmenovat předseda — toť prý zásada naprosto nekonstituční, rada prý by měla býti veskrze volena.

Zapomnělo se tu úplně na praecedens pařížské. Ani zde nebylo volby — mně vůbec nebylo a dosud není známo, kdo volil Beneše a Štefánika — a máme tu i případ pozdější: президенství profesora Masaryka a seskupení Národního shromáždění. Na omluvu všeho toho řekne se: nezbytnost, okolnosti, poměry. Ale tytéž příčiny platily i pro Národní radu v Rusku. I zde to byly okolnosti, které vše s sebou přinesly. Ani já, ani vláda nechtěli jsme nic autokratického. Vláda vycházela s hlediska opravdu parlamentárního, pravic: jest třeba, aby byl národ český zastoupen dle okolností; tedy polovice buď volena Čechy ruskými, polovice Čechy v Čechách. Ale poněvadž títo nemohou žádnou volbu prováděti, ani přímo, ani nepřímo svými zajatci v Rusku, spadá právo to na Düricha, jakožto oprávněného zástupce národa českého v Rusku. Mně však, abych pravdu řekl, tato výhrada způsobila jenom starosti a nepříjemnosti s výběrem osob. Při tom učinil jsem dva zajímavé poznatky: předně, že námitka proti mému oprávnění byla jen theoretická, v praxi se mnozí výslovně ucházeli o to, aby byli

mnou jmenování a ne volení, — a za druhé, že všechny ten šum měl marku francouzského úsloví: *ôte-toi que je m'y mette*.

Ale všechny úvahy pro i contra mohly mít význam, jen kdyby se bylo jednalo o nějaký rusko-český parlament a to, aby v něm různé strany *àtd.* měly své poměrné zastoupení. Ale tomu tak nebylo: Národní rada neměla mít žádného politického úkolu, neměla být žádným parlamentem, nýbrž prostě poradním a pracovním sborem, mezi jehož členy měly být rozděleny různé práce. To vláda několikrát prohlásila, zvláště při jedné příležitosti. Byl jsem totiž jedním z členů redakce „Čechoslováka“ požádán za důvěrnou rozmluvu. Myslil jsem, že se jedná o rozmluvu mezi čtyřma očima, ale zatím se dostavila ke schůzce celá redakce „Čechoslováka“ (to se nestalo poprvé) a p. Klecanda měl pak dlouhý výklad o poměrech a konečně prohlásil, že mluvil s ministrem Neratovem, který prý se vyjádřil, že ruská vláda uznává pařížskou Národní radu za jedině kompetentní orgán, s nímž jí jest jednati, a se mnou prý jen potud, pokud i já stojím na tomže stanovisku. Poukázal jsem na pakt kyjevský a vyhradil si dotaz u vlády. Odpověď, kterou jsem pak od ministra Neratova obdržel, byla zcela opačná: vláda nevstoupí v politické jednání nežli se mnou, jakožto zástupcem českého národa v Rusku, jemuž však nebrání, aby nebyl v ideovém spojení s jinými českými institucemi za hranicemi Ruska.

Se všim tím splétala se také otázka mého poměru k Masarykovi. Mnozí Čechové z různých příčin přáli si příchodu Masarykova do Ruska — jedni z poctivého úmyslu, jiní, aby jej měli jako trumf proti mně, podezřívající mne, že jeho příchodu bráním. Tito poslednější snažili se vyvolat mezi námi konflikt. První pokus učiněn byl článkem „Masaryk contra Dürich“, uveřejněným v „Čechoslováku“. Byl jsem článkem tím nesmírně překvapen, netuše v nejmen-

ším nějakého konfliktu. Článek byl mistrovským dílem stylistické tartufferie. Bědovalo se tam úpěnlivě nad možností konfliktu, varovalo se — anonymě — přede vším, co by jej mohlo přivodit atd. A přece ve skutečnosti nic podobného nebylo ani znáti. Ale článek svého cíle dosáhl. Fakt, že Masaryk měl té doby svým spisem o Rusku, jež nedávno byl vydal, stíženu možnost přijetí do Ruska a zde působiti, fakt to širší veřejnosti české málo známý, vykládal se jako výsledek intriky proti němu vedené a ze článku „Čechoslovák“ mohlo se vykládati, že já jsem vinníkem. A mínění to se potají posilovalo oněmi pomluvami, o nichž jsem se již zmínil, o nichž však tehdy neměl jsem ani tušení. Vláda ovšem dostávala s české strany přípisy, jichž obsah čelil více méně proti Masarykovi; tyto přípisy jsem od ní obdržel k vyjádření, a já — s riskováním své vlastní důvěry u vlády — jsem se Masaryka i jeho cti rozhodně zastal. Tento spis viděli moji odpůrcové, když Miljukov jim později spisovnu s českými akty otevřel, aby hledali data — proti mně . . . Těch nikdy a nikde ovšem nalézt nemohli — z té prosté příčiny, že jich nebylo.

Zatím Štefánik, který byl Rusko opustil, se opět na Rus vrátil a počínal si tak, že jsem byl nucen poslati Masarykovi do Londýna dne 4.-17. února 1917 tento telegram: „Štefánik a Pavlů pracují ve vašem jméně proti mně neloyálně. Žádám jich désaveu, jinak bych byl nucen podati demissi (z Národní rady)“. Na to obdržel jsem dne 8.-21. února odpověď, z níž ihned jsem poznal, že jest koncipována — v Petrohradě. Byly tam opakovány jako výtky ony bidné pomluvy, jež v Rusku se o mně šířily, pomluvy na mnoze — abych to zkrátka charakterisoval, rázu nejnížších klepů. Odpověděl jsem, že je Masaryk špatně informován a že přijetí do Londýna, kam mne vybězel, jest mi nemožno.

Na to mi poslal Štefánik dva dopisy, z nichž

vycházelo na jevo, že on byl příčinou mého vyloučení z Národní rady pařížské*), (tedy po tom, když já už jsem svou demissi opověděl) a že učinil proti mně kroky u ruské vlády. Zároveň mi sdělil, že podání čelící proti mně mi v opise zašle. Čekal jsem s pochopitelným zájmem na tuto kopii, avšak nikdy jsem ji neobdržel. Vím o jeho spisu jen tolik, co mi odjinud bylo sděleno: jeho obsah prý byl hrozný a vyplňoval prý 30 listů. Výsledek však byl pro pisatele neočekávaný, a sice ten, že dne 11. února byl mi s přípisem ministra zahraničních záležitostí Pokrovského zaslán potvrzený statut Národní rady pro Rusko a já byl vyzván, poslati zúčastněným ministerstvům seznam členův.

Štefánikovo jednání bylo ovšem příčinou, že jsem přetrhl jakékoli styky s ním. On však přece ke mně — neohlášen — přišel a já také dle toho s ním mluvil. Vytkl jsem mu, že tak, jak on si vůči mně počínal, nemůže si počínati žádný poctivý Čech vůči člověku, jenž jediný z Čechů zjednal si důvěry kruhů, od nichž český národ téměř výhradně očekává své osvobození. Nerozešli jsme se ovšem jako přátelé. Podotýkám při této příležitosti, že není pravda, že mi Štefánik vyhrožoval zastřelením, jak v nedávné době bylo tvrzeno v některých časopisech. Možná, že si něco podobného přál, nebo se někde podobným způsobem vyjádřil, ale mně do očí to neřekl nikdy. Má posice v Rusku byla ostatně v té době tak silna, že k podobné vyhrůžce by bylo bývalo potřebí více osobní statečnosti, nežli jest jí potřebí k denunciacím a k vyhrůžkám — v Americe, kde potomní československý generál mne na schůzích posílal na lucernu za potlesku shromážděného obecnstva.

V jakém duchu bylo stále referováno do Paříže, do Londýna a Ameriky a jak se mého „vyloučení“

*) O tomto „vyloučení“ jsem nikdy oficiálně zpraven nebyl. Dočetl jsem se o něm pouze v novinách.

využívalo ku poškození mé dobré pověsti, lze si snadno domyslit. „Vyloučení“ z instituce, která měla vlastně jenom dva členy, Masaryka a mne — — — Prvotní působnost této Národní rady začala tím, že 5. února 1916 Masaryk v jednom ze svých dopisů psal mi mimo jiné: „Souhlasíte, aby dr. Beneš byl generálním sekretářem našeho zahraničního komitétu?“, a potomní a patrně „pravá“ její působnost vyvrcholila pak tímto charakteristickým telegramem, který dr. Beneš 6. února 1917 poslal Čechům na Rus: „Vzhledem na nynější situaci a poslední události oznamujeme vám, že jsme úplně solidární s Milanem. Jest čas, aby to skončilo. Jde o naši čest a vše, čeho bylo dosaženo, jest v sázce. Žádným způsobem nemůžeme schváliti oportunistické řešení. Přicházím z Londýna, kde bylo učiněno definitivní rozhodnutí. Prosíme vás, abyste podporovali Milana. Beneš“. Familiernost slov, která v telegramu jsem podtrhl, jest příznačna. Když jsem v únoru 1916 souhlasil, aby dr. Beneš byl generálním sekretářem pařížské Národní rady, neměl jsem skutečně tušení, že tatáž Národní rada za rok na to bude již mítí moc, vylučovati svoje místopředsedy a vypuzovati je svými „Milany“ z míst, pro která byli legitimováni vůlí i duchem národa.

Vyčítaly a vyčítají se mi dosud styky s carskou vládou, jakožto vládou černosotěnskou, zpátečnickou — ale moji odpůrcové podnikali u téže vlády všechno možné a byli tam daleko častěji nežli já — téměř každodenně, hlavně ovšem proto, aby mne u ní diskreditovali. Jedné chvíle zdálo se jim již, že se jim vlastenecký úmysl jejich zdařil, když tu právě v okamžiku nejméně očekávaném stihla je zvěst o potvrzení statutu a o mém uvedení v úřad předsedy Národní rady a to tímže ministrem Pokrovským, od něhož očekávali vyplnění svých tak ideálně ryzích úmyslů a jehož jen proto poctili ve svém listě titulem „slušný člověk“. Byl to ovšem slušný člověk skutečně, a nejen to, slíbil mi právě v té době, že po opětném

sestoupení se dumy učiní v ní oficiální prohlášení o osvobození nás Čechův a o samostatnosti českého státu. Slib ten byl dán v době, kdy v Římě zasedala konference spojenců, která asi o podobném prohlášení rokovala též, neboť následovalo pak známé prohlášení Wilsonovo. Že nestalo se samostatné podobné prohlášení ruské, to zavinila neblahá okolnost, že дума vůbec se neseoustupila, byvši znova odročena. — okolnost, jež měla za následek ruskou revoluci. Nezvratným však důkazem tehdejšího příznivého stanoviska Ruska k nám Čechům a jeho pochopení našeho boje za národní samostatnost jest přípis, jež 4. ledna toho roku jsem obdržel od ministra zahraničností Pokrovského. Přípis ten, jímž děkoval mi car za moji adresu diků, měl znění:

Velectěný pane, Josefe Josefoviči.

K nejvyššímu rozkazu Jeho Veličenstva mám čest sdělit Vám nejvyšší dík Jeho Imperátorského Veličenstva za pocity, vyslovené Vámi v telegramu ze dne 3. ledna t. r. v příčině prohlášení Ruska a ostatních států Dohody o nevyhnutelnosti osvoboditi Čechy a Slováky od cizí nadvlády.

Přijměte, velectěný pane, ujištění dokonale mé úcty a oddanosti.

Pokrovský.

Než dále k věci. Když tedy po několika konferencích v ministerské radě statut Národní rady byl definitivně schválen a já (11. února) vyzván, abych přikročil k jejímu ustavení, vyhověl jsem vyzvání tomu ihned a žádal telegraficky správu Svazu v Kyjevě, aby do 14 dnů vykonala právo jí ve statutu vyhrazené a zaslala mi seznam členů, jí zvolených. Správa Svazu potřebovala k tomu plných čtrnácte dní, statutem stanovených, a sice proto, že vyjednávala se svou petrohradskou opozicí, již nabízela polovici míst. Leč Petrohrad nedbal již této nabídky a postavil se na stanovisko nesmířitelné, ignorovati

vůbec novou instituci, což také v „Čechoslováku“ prohlásil.

Aby ustanovení statutu o vydávání vlastního časopisu se usnadnilo a časopiseckým sporům se učinila přítrž, snažila se vláda, přivoditi splynutí obou českých listů, „Čechoslováka“ a „Čechoslovana“, vycházejícího v Kyjevě. Jednání o to vedl dr. Vergún a byla svolána schůze důvěrníků a interesentů do místnosti „Slovanského dobročinného spolku“, jenž místnosti své propůjčoval českému spolku petrohradskému. Ve schůzi té prohlásil p. Švihovský, vydavatel „Čechoslovana“, plnou ochotu k tomu, kdežto p. Pavlů jménem svého „Čechoslováka“ mluvil velmi vyhýbavě, takže na tom pak celé jednání uvázlo a k pokračování více nedošlo.

Očekávaje pak odpověď z Kyjeva a vida, jak se „pracuje“, obrátil jsem se dne 21. února následujícím telegramem na Masaryka do Londýna:

Národní rada československá v Rusku pod mým předsednictvím uznána ruskou vládou. V zájmu naší národní věci bylo by velmi žádoucí, stanoviti souhlas názorů mezi námi. Byl bych velmi rád, kdybyste mohl přijeti do Petrohradu, abych vás zpravil osobně o stavu našich záležitostí v Rusku a abychom vypracovali společně budoucí plán akcí.

(Podpis).

Žádal jsem ministerstvo zahraniční, aby nejen k odeslání telegramu svolilo, ale aby jej samo cestou diplomatickou odeslalo. To se také stalo. Ale odpovědi jsem neobdržel a Masaryk do Ruska vůbec nepřijel — až v době značně pozdější — po revoluci . . .

Kyjevský Svaz telegrafoval dne 2. března seznam členů jím do Národní rady zvolených — a hned na to zaslán byl seznam všech členů příslušným ministerstvům — tehdy již revolučním, jakož i redakcím. Členové tito byli: Štábní kapitán Vlad. Klecanda,

S. Koniček, inž. Fr. Král, gen. Jar. Červinka, redaktor V. Švihovský, O. Šmitt, J. G. Tajovský, Cyrill Žďárský, Prokop Maxa, V. Miller, Josef Országh a F. K. Šnepp. Prvních šest bylo jmenováno mnou, druzí byli voleni správou Svazu. Všichni členové byli pak telegraficky pozváni do Petrohradu, aby se Rada mohla ustavít. Avšak již dne 6. března telegrafoval Svaz z Kyjeva, že odvolává volbu svých členů, ale poněvadž statut Národní rady předvídal podobnou možnost, nebyla tím činnost Národní rady znemožněna.

Mezi tím pracovalo se dále horečně proti mně. Ovoce pomluv Štefaníkových zrálo a po Benešových telegramech, jichž jednu ukázkou výše jsem citoval, chuť k házení kalu a kamení ovšem ještě stoupala, což při známém sklonu českých lidí k nesvornosti, vášním a zrůdování je snadno vysvětlitelné. A pak ovšem — byla tu již ruská revoluce a s ní objevil se i rub lidské morálky: nejrevolučnějšími totiž byli a nejvíce pro moje styky s carskou vládou do mne bili ti, kdož před revolucí tiskli slova „Hosudar“ a „Jeho Imperatorské Veličenstvo“ nejučnejšími písmeny . . .

Konečně časopis „Čechoslovák“ odhodlal se vystoupit proti mně článkem, obviňujícím mne dokonce už — z úplatnosti, ze zaprodanosti „černosotěnské vládě ruské“ atd. Jmenovány tam značné summy, které prý jsem obdržel atd. Ovšem, již před tím „Čechoslovák“ dělal narážky, tak citováním článku „Lidových Novin“, aby pak se vymluvil, to že se týče poslanců v Čechách a nikoho na Rusi. Ale nyní využil plnou měrou nespoutané svobody tisku, aby mne připravil o čest. Já tu stál úplně bezbranný proti těm útokům a nadávkám, které jen na mne přšely z per pp. Pavlů, Maxy, Patejdla a jiných. Neměl jsem časopisů k dispozici, ba ani žádné tiskárny, a tak to trvalo velmi dlouho, než jsem — teprve v Kyjevě — mohl vydati na čtyřstranovém letáku následující, jen letmo a v rozechvění načrtnutou, ale pro ducha doby tím příznačnější obranu :

České veřejnosti!

S myslí rozzechvělou a rukou se třesoucí chápu se pera, abych hájil svou osobní i politickou čest proti nesvědomitým útokům Čechoslováka ze dne 14. t. m.

Nikdy nebyl bych mohl ani ve snách tušiti, že na sklonku mého života podá se mi z české strany taková odměna za mou bezvadnou, více než 40letou politickou minulost, za mou nezištnou, dlouholetou práci ve prospěch národa našeho a že čistý štít mé cti bude pokálen hnusným podezříváním z hamižnosti a prodejnosti.

Což opravdu přední mužové národa našeho posílají mne sem, vybrali si k tomu člověka mravně spustlého a intelektuálně neschopného? Což opravdu tyto mužové národa našeho pracující se mnou po celá desetiletí, nebyli by věděli, koho vysílají na tak důležitou missii? Což opravdu já, stařec tehdy 68letý, opustil jsem rodinu, jmění i příjemné postavení své a vyjel si na zábavní výlet z Čech do Ruska za okolností tak nebezpečných pouze k účelům tak nekalým, z jakých mne již přes půl roku podezřívali různí političtí dobrodruzi? Ano, dobrodruzi, jež v Čechách nikdo nezná, dobrodruzi rázu Schellingova, jenž uprchl tyto dni před zatčením pro podezření z německé špionáže, s nímž oni pěstovali přátelské styky jako s „vynikajícím diplomatem“ a jehož posílali do ruských spolků mluvití proti mně!

Ano, byl jsem poslán mimo jiné také s tou instrukcí, překážeti nepovolaným lidem, aby nemohli se vydávati za representanty českého národa. A konaje tento úkol, vyvolal jsem jejich hrozné nepřátelství.

Leč chci vypravovati vše chronologicky.

Odejel jsem z Vídně počátkem dubna 1915, jako samostatný, nikomu nepodléhající vyslanec českého národa pro Rusko a s neobmezenou plnou mocí, kterou i Masaryk uznal, když při loučení v Londýně mi řekl: „Vy jedete do Ruska, vy tam seznáte poměry a budete jednati, jak za dobré uznáte“. Kromě toho mi řekl: „V Rusku najdete poměry mezi tamními Čechy ještě daleko horší, než jaké jste poznal mezi Čechy v Paříži“. Toto předpovědění, které jsem považoval za pessimistické, bylo bohužel do písmene správné.

Přišed do Ruska, vstoupil jsem přirozeně do styku s ministerstvem zahraničních záležitostí; s jinými ministry neměl jsem co činiti, což připomínám proto, že se mi kdesi také vyčítá — Protopopov; toho jsem vůbec

ani neviděl a neznám ho osobně ani dnes. Jedině s hrab. Ignatěvým jsem jednou mluvil.

Přišel jsem v době samých ministerských krisí a tím se vysvětluje, že jsem s každým z ministrů zahraničních záležitostí mluvil jen jednou; k Trepovu a ke Golicynovi jsem se vůbec nedostal.

Hlavní mé styky byly s oddělením, jemuž přikázány záležitosti české, a tu mohu říci, že jsem našel pro naše české potřeby vždy náležitě porozumění a ochotný sluch a to nejen ve věcech čistě diplomatických. Zejména ve věcech zajateckých vyhovělo se mi vždy ochotně; byla zřízena zvláštní komise, jejíž členové jezdili vyšetřovat stížnosti na místo, nebo delegovali k tomu jiné funkcionáře, byl vydán přísný cirkulář, jak se slovanskými zajatci zacházeti, bylo mnoho zajatců puštěno na svobodu atd.

Na různých místech „Čechoslováka“ vytýká se mi ctízádnost. Ano, jsem ctízádnostiv, ale jen tak, jak by měl být každý Čech; toužím po cti, by jméno mé bylo třeba sebe skromněji spjato s dějinami osvobození našeho národa. Docílíme-li tohoto osvobození, pak budu spokojen a uchýlím se na ten zbývající krátký čas svého života do ústraní, poněvadž další ctízádnosti nemám.

Útok na mne týče se však v první řadě věci pro každého člověka vždycky trapné, t. j. poměrů finančních, a jsem tudíž nucen přinést i tuto obět pravdě a dotknouti se také těch pomluv, které v „Čechoslováku“ dosud obsaženy nejsou, ale rozšiřují se ústně a snad i písemně proti mně.

Z Čech obdržel jsem k svým vlastním penězům, jež na cestu jsem si vzal, příspěvek 30.000 K, za které však vyměněno mi bylo pouze 24.000 franků. Že částka ta je nedostatečná, vědělo se předem a proto řeklo se mi, že budu dostávat potřebné další částky ze sbírek amerických Čechů (posílaných potom prof. Masarykovi). Přes to přese všechno nabídl jsem v Ženevě Masarykovi ze svých peněz 10.000 franků pro jeho potřeby;*) Masaryk peněz těch nepřijal, nýbrž potvrdil mi to, co bylo řečeno doma o sbírkách amerických.

(Mimochodem podotýkám, že částka ona byla sebrána několika mými zámožnějšími přáteli a že nebyla výsledkem nějaké sbírky chudých lidí, kterou přece vůbec nebylo možno uspořádati).

*) V době, kdy tento leták jsem publikoval, nebylo ještě možno dáti do veřejnosti, že peníze ty pocházely od dra. Kramáře. Bylo by to znamenalo jeho zničení.

Ani do Francie ani do Ruska nebyl mi příjezd ihned povolen, ač jsem ihned po svém příjezdu do Švýcar o to na příslušných diplomatických místech zažádal. Musil jsem velmi dlouho na povolení k tomu čekati; následkem toho přijel jsem do Paříže začátkem února 1916 a do Petrohradu teprve koncem června, poněvadž má nemoc prodloužila můj pobyt v Paříži také ještě o dva měsíce. Mezi tím žil jsem ve Švýcarsku dva měsíce v hotelu a 8 měsíců ve studentském pensioně za 4 franky denně.

Musil jsem šetřiti, poněvadž nejen že jsem musel podporovati část své rodiny, žijící ve vyhnanství ve Španělech a pomoci jí tak ku přejezdu do Ameriky, ale i udělení podpory Čechům, na mne se obracejícím. To uvádím proto, že se zde o mně úmyslně rozšiřují též pověsti, jako bych byl ve Švýcarsku žil prostopášně a utratil tam ohromné tisíce, sebrané od chudých lidí.

Z amerických sbírek, které prý dostouply několika set tisíc dolarů (což ovšem nemohu kontrolovati), dostal jsem od Masaryka před svým odjezdem do Ruska 6000 franků. Od té doby více nic. Chtěje býti zajištěn pro všechny případy, uzavřel jsem v Paříži u Čecha ve Francii zjištěnoho půjčku toho druhu, abych dostával od něho, až odjedu do Ruska, měsíčně 2000 franků, načež bych pak po uzavření míru a po mém návratu do vlasti celou summu i se 4% úroky vrátil. Půjčka ta byla čistě obchodní, ale, díky mé upřímnosti, moji „přátelé“ z toho udělali politické zaprodání (bůh ví zač!) a „Čechoslovák“ mluví o stycích bohatě placených. Nuže, tyto styky přestaly velmi záhy zásluhou těchže přátel, snažících se nejen pokáleti mou čest, ale zničiti mne i hmotně. Můj věřitel mi vyplatil smlouvené měsíční částky pouze dvakráte, pak smlouvu se mnou uzavřenou přerušil — či asi zásluhou? — a prohlásil prý, že slyšel, že se mají všechny podpory posílati jen Masarykovi . . .

Musel jsem tedy také v Rusku hledati podobnou pomoc. Ucházel jsem se opět o půjčku, ale ruští moji staří přátelé, na které jsem se obrátil, zařídili věc tak, že mi poskytnuta opravdu subvence z prostředků státních — a tu jsem u hlavního bodu žaloby, u obvinění z úplatnosti. Že tu není ani pomyslení o něčem takovém, vidno z toho, že ministerstvo zahraničních záležitostí mi nabídlo tuto subvenci z vlastní iniciativy a ne k mé žádosti a že mi ji nabídlo bez jakýchkoli závazků politických z mé strany. Já žádal, aby mi subvence ta byla poskytována veřejně, jako Masarykova subvence anglická, a lítuji, že prosbě té vyhověno nebylo, poněvadž neviděl jsem a nevidím v tom nic nečestného, jako v tom neviděl nic nečestného Masaryk, když od vlády anglické přijal

subvenci, která se mu poskytuje ve formě honoráře profesorského za stolici, nově pro něho utvořenou při universitě londýnské. Já naopak to považuji přímo za povinnost Ruska, aby českou akci v každém směru také materiálně podporovalo. Rozhodně však popírám, že by tato subvence, určená vlastně pro Národní Radu, jakožto vládní poradní orgán pro záležitosti české,*) obnášela ony veliké summy, které Čechoslovák uvádí jakoby z pramene úředního, o jehož existenci i obsahu mně však nic známo nebylo a dosud není. Prohlašuji kategoricky: Nikdy jsem nedostal žádných 25.000, žádných 8.000, žádných 4.500! Subvence pohybovala se jen ve skrovných mezích mé bývalé pařížské půjčky, což vidno již z toho, že vydávati časopis nejsem s to, ač „Čechoslovák“ pro ten účel uvádí značnou měsíční summu, a že jsem nucen utéci se při této sebeobraně k formě letáku.

Nesmyslnost takového podezření bije ostatně sama sebou do očí. Neboť k čemu vlastně by mne ruská vláda takovými sumami podplácela? Mohu já ji něco za to poskytnouti? Já, který přišel prosit za osvobození své vlasti? Za tu prosbu snad? Nebo za to přesvědčování, že svobodné Čechy jsou v zájmu Ruska i celé čtyřdohody?

Ovšem bylo nadhozeno kdesi slovo: ruská gubernie. I to je výmysl a — nesmysl. Nehledě k tomu, že o budoucím statním útvaru naší vlasti bude po vítězné válce rozhodovati ústavodárný český sněm a ne já — já sám proti této myšlence bojoval již ve vlasti a rovněž jsem se proti ní vyjádřil i zde ve všech svých memorandech, která jsem na různá místa podával, i v tom, které četl sám bývalý car a v němž právě s důrazem jsem hned z předu kategoricky takovouto kombinaci odmítl. A tu mohu konstatovati potěšitelný zjev, že jsem našel souhlas u všech ruských politiků aktivních i theoretických, pravých i levých.

Ale i této vládní subvence jsem se zřekl a to dříve, než jsem o útoku „Čechoslováka“ zvěděl**) a zřekl jsem

*) Měla sloužiti za vzor pro Národní Radu jihoslovenskou, kterou ministerstvo rovněž zříditi hodlalo.

**) „Čechoslovák“ mi úmyslně nebyl poslán dříve až dnes, ač vyšel a byl jinam rozeslán už před týdnem. I to charakterizuje boj pánů „Čechoslováků“ proti mně. Stalo se tak zajisté s úmyslem, aby mně do sjezdu, jenž má býti dne 2. dubna, byla odňata možnost včasné obrany, tak aby sjezd rokoval pod jediným dojmem jeho pomluv a nactiutrhání. Snad se jim to podaří, poněvadž nevím, kdy se tento leták dostane do rukou adresátů.

se jí právě proto, že se stal tentokrát opravdu první pokus vládního nátlaku na mne a to se strany p. ministra zahraničních záležitostí.*) Věc stala se takto: Statut Národní Rady byl potvrzen dne 20. ledna t. r. a mně doručen dne 11. února. Já 14. února vyzval správu Svazu, aby zvolila svých 6 členů, a musil jsem pak vyčkat (dle předpisu statutu) lhůtu 14denní, která vypršela 28. února. Dne 2. března dostal jsem z Kyjeva telegrafický seznam osob zvolených, načež ihned jsem oznámil jména všech 12 členů příslušným ministerstvům.

Mezi tím Svaz opětným telegramem, jenž mne došel 6. t. m., zvolení svých členů odvolal, což však dle zmíněného statutu nebylo překážkou, aby Národní Rada svou činnost zahájila. A to se také stalo příjezdem člena p. generála Červinky, jehož i Stavka do Národní Rady příkormandovala. Pan generál přivezl s sebou naléhavou prosbu generála Alexějeva, aby zřízení českého vojska konečně bylo rozřešeno. Každý ví, jak všichni Čechové na Rusi žijící a zejména naši zajatci naléhavě si toho přejí a že to jest kardinální náš požadavek, jehož uskutečnění bohužel vnitřními spory ruských Čechů stále bylo znemožňováno a oddalováno. Proto také každý upíral své zraky na tvořící se Národní Radu, očekávaje od ní rozhodné kroky v této věci. Nyní se k tomu připojil i generál Alexějev.

Před samým však příjezdem p. generála Červinky bylo mi z ministerstva zahraničních záležitostí telefonováno, že p. ministr si přeje, aby Národní rada svou činnost prozatím nezahajovala. Já sám měl dojem, že v daných okolnostech sotva to bude možno, a proto jsem na to odmítavě neodpověděl.

Ale s příjezdem gen. Červinky s hotovým projektem a vzkazem gen. Alexějeva bylo mi ihned jasno, že v této věci zachovati passivitu a začít činnost nečinností jest nemožno, ba že by to byl přímo hřích. Proto jsem všechny návrhy týkající se vojska dal ihned Národní radou projednat i příslušné listiny na patřičná místa vypravit, jsa té naděje, že dodatečné vysvětlení postačí ministerstvu, aby proti tomuto postupu nebylo činěno námitek.

V tomto očekávání jsem se zklamal. Měl jsem dvě dlouhé a velmi oživené konference v ministerstvu — ale přes všechno vysvětlování bylo na mne naléháno, abych usnesení Rady anuloval tím, že pošlu na příslušná místa dopisy, odvolávající dopisy první. To jsem zamítl s tím,

*) T. j. Miljukova (Poznámka dodatečná).

že nemohu srovnati se svou vlasteneckou povinností, abych v této otázce tak nesmírné důležitosti a pro mne osobně tak veliké odpovědnosti se zachoval negativně. Byl mi předložen koncept odvolávacích dopisů a byly při tom vysloveny tři vyhrůžky pro případ neuposlechnutí: 1. odebrání subvence, 2. zrušení Národní Rady a 3. možné vypovězení jejích členů!

Po několika dnech byl jsem telefonicky tázán, zdali jsem odvolávací dopisy ty odeslal; na mou odpověď, že ne a že tak učiniti nehodlám, bylo mi sděleno, že subvence se mi odebrá a Národní Rada, že bude rozpuštěna. Já pak odpověděl na to, že návrh na zastavení subvence jsem chtěl sám učiniti. O vypovězení členů při tom řeči nebylo, nevím, zdali jen prozatímně, aneb vůbec. Nebyde-li nyní organizační projekt vojenský schválen, pak to není vinou mojí — já jsem svoji povinnost vykonal.

To jest má historie subvenční a z ní každý vidí, jak jsem já za peníze podajný a prodejný.

Nyní ovšem moji nepřátelé mi říkají: „A od čeho budeš dále živ, ne-li z úspor těch velkých subvencí?“ Na to klidně odpovídám: „Žádných úspor nemám, poněvadž žádných velkých subvencí jsem nedostával, a od čeho budu živ, sám nevím“.

Abych trapnou tuto kapitolu ukončil, podotýkám ještě toto:

Již v Paříži byl mi učiněn nepřímý návrh na francouzskou vládní subvenci; já jej zamítl. Zde v Rusku pp. Országh a Rixi z Moskvy mi učinili podobný finanční návrh na základě ročního rozpočtu 100.000 rublů; já jej zamítl. Pan dr. Štefánik v létě mi sliboval, budu-li „poslouchat“, že budu mít peněz dost (nevím odkud); já to zamítl. Nechtěl jsem být na žádné straně závislým. Jsem nezávislým a chci jím zůstat i nadále, nezávislým ode všech a od každého, ať jest to nějaká vláda anebo soukromá osoba, anebo třeba i t. zv. Národní Rada pařížská, existující ne po právu, nýbrž samozvaně. Nějakou ústřední Národní Radu jsme mohli utvořit jen Masaryk a já, ale my se nikdy o něčem podobném neunesli a tudíž také nikoho do ní nevolili. Pánové, kteří se vydávají za „členy“ této Rady, jsou prostě samozvanci. Uznává-li tuto Národní Radu „pařížskou“ Masaryk, pak snad to činí asi z téhož důvodu, pro který jsem se dosud ani já proti ní neozval, nechť je jíti s touto věcí před veřejnost, a doufaje, že pp. „členové“ budou se chovati aspoň korektně. To se nestalo, činnost jejich čelila ne tak k hájení české věci, jako spíše a to hlavně k podrývání

půdy vyslanci českého národa na Rusí, k jeho ničení morálnímu i materiálnímu, ku zničení jeho vlivu u vlády, aby zde jménem českého národa mluvíti a ve prospěch české věci ničeho vykonati nemohl.

A tu končím otázkou:

V čí prospěch se to všechno dělo a děje?

V Petrohradě, dne 21. března 1917.

(Podpis.)

Z této obrany jest zároveň vidno, jak stály věci v druhé polovici března. Útoky na mne podnikané měly kromě jiného i ten účel, učiniti chystaný sjezd československých spolků na Rusí povolným orgánem v rukou petrohradské dosavadní opposice, vlastně pp. Pavlů & cons., a povaliti dosavadní kyjevskou správu svazovou.

Proti mně pak vedena akce tím směrem, aby mi za každou cenu, i násilím, bylo zabráněno na sjezd se dostaviti. Začalo to dne 27. března 1917, kdy se ke mně dostavili čtyři čeští vojáci, z nichž jeden mi předčítal dvojí jakési prohlášení, stylisované tak, že ani po druhém přečtení jsem mu nerozuměl. Z další řeči jeho teprve jsem vyrozuměl, že se „pluk jejich usnesl, abych se k nim dostavil“, a že tam budu „vším náležitě opatřen“. Na můj dotaz, je-li to krok přátelský nebo nepřátelský, jež tuto vůči mně podnikají, dostalo se mi odpovědi vyhýbavé. Já pak zcela rozhodně odmítl jsem vyzvání jejich uposlechnouti, řka, že musím se dostaviti na chystaný sjezd v Kyjevě, a tu teprvé dostalo se mi jasnější odpovědi, že „pluk“ si toho nepřeje. Vidouce moji rozhodnost, odešli. Jak jsem se později dověděl, byl tento podnik, jakož i stylisace oněch prohlášení předmětem předchozí úřady v redakci „Čechoslováka“. Obrátil jsem se ještě téhož dne na poručíka Klecandu (ne totožného s členem redakce „Čechoslováka“ téhož jména), jež právě byl do Petrohradu přijel jako člen Národní rady, a ten způsobil, že v kormutlivém tom a českou

věc — ne mne — snižujícím podniku dále se nepokračovalo.

Hned na zejtří však přinesl mi člen redakce „Čechoslováka“ pan Hurban dopis, v němž mne tato redakce žádala a to velmi důtklivě, abych do Kyjeva na sjezd nejezdil, a p. Hurban dal si velikou práci, aby mne k takovému rozhodnutí přemluvil, uváděje k tomu důvody velice neupřímné. Mne ovšem nepřesvědčily a já začátkem dubna do Kyjeva odejel. Správa Svazu mi na můj dotaz odpověděla, že si mé přítomnosti na sjezdě přeje.

Den před sjezdem vyhledalo mne v Kyjevě opět několik pánů a odevzdalo mi dopis, podepsaný různými osobami (mezi nimi pp. Maxa, Chalupa a j.), v němž mi přímo zakazovali, sjezdu se účastniti. A můj úmysl byl pak zmařen násilím téměř brachiálním: budova, v níž sjezd se konal, byla postavena pod vojenskou stráž, která měla nařízeno, vstup do ní mi třeba násilím zabrániti! Věda, že na sjezd byly také pozvány čelné osobnosti ruské ze světa politického a vědeckého, a nechtěje před očima kulturního Ruska dáti dojiti k veřejnému pohoršení, podrobil jsem se truchlivé nutnosti a nešel tam, kde ze všech nejvíce měl jsem co mluvit.

Tak se ti lidé báli pravdy, kterou znali, ale kterou nechtěli, aby se dověděl sjezd, ač ten sestával z účastníků, předem úsilovnou prací dobře zagitovaných.

Žádal jsem pak — a to byla poslední moje naděje — ještě sjezd písemně, abych mu mohl býti přítomen a tam přednésti svou zprávu a obhájit se. Na to nebylo mi vůbec odpověděno, ač prý se stalo usnesení, abych byl sjezdem slyšen, ale až — po jeho ukončení. Na prospěch mé žádosti ozvalo prý se ovšem několik nesmělých hlasů, ale neměly úspěchu. I kdyby však mi usnesení takové bylo sděleno, byl bych je jako urážlivé musil odmítnouti.

Tak — díky fátu ruské revoluce a díky rafinovaně zkonstruované síti intrik, pomluv a uměle rozdmýchaných vášní — končila tato kapitola mé činnosti v Rusku a sice zrovna uprostřed nejlepších výsledků politických, dosažených takřka bez peněz a bez reklamního aparátu. Po této epoše, jejíž politické štěstí bylo vykupováno neustálými osobními mukami, nastal pro mne nucený klid. Ale než přejdu k dalšímu líčení svého pobytu na Rusi, musím ještě doplnit obraz pomluv, proti mně v působnost uváděných jak na Rusi tak i ve Francii a v Americe.

Jednal jsem prý s vládou zpátečnickou, černošotěnskou, byl jsem zaprodán Stürmerovi atd.

Já jednal ovšem s vládou carskou — ale jen politický analfabet může mi něco podobného vytýkat. S kým pak jednali a pracovali vyslanci francouzští, angličtí a jiní — ne-li s toutéž vládou? S jakou pak vládou jednali pp. Štefánik, Pavlů atd. proti mně? A jest někde na světě vůbec diplomaticky možno, jednati s nějakou jinou vládou, než jaká tu právě jest?

A já pracoval úplně v duchu českého národa, nejen za ideu samostatnosti království Českého (pravím království, neboť na jinou formu státní tehdy nikdo nemyslel) a za osvobození vlasti pomocí Rusů v první řadě, ale i za ideu velké jednotné Slavie s Ruskem v čele. Nikdo přece nebude popřati, že to byly tehdy ideály celého českého národa, ideály, kterým dostalo se i veřejného výrazu a to ne jednoho.

Hned začátkem války sestoupili se ruští Čechové v komitét, jež nazvali Česká Rada, a vypracovali adresu ruskému caru, která zároveň byla obširným promemoriem o věcech českých. V adrese té obracel se tu ruští Čechové „k Vám, veliký Hosudare, s plamennou nadějí a prosbou: obnoviti samostatné království České a dáti zazářiti lesku koruny svatého Václava pod paprsky koruny veliké, mohutné dynastie Romanových“, — a dále mluví o „těsném spojení se

svou mocnou osvoboditelkou“. Tímto tonem nese se celá adresa, která má datum 2. září 1914 a následující podpisy České Rady v Rusku: V. Ot. Červený, předseda, F. F. Paul, Jan Hampl, Varšava, F. Dědina, Kyjev, Jiří Klecanda, Petrohrad, B. O. Čermák, tamtéž, L. Tuček, Moskva, J. M. Országh, Varšava, Svato-
pluk Koníček, Moskva, J. Hejk, Varšava.

Dne 9. prosince 1916 poslala mi redakce „Čechoslováka“ obrněný dopis, v němž však se nalézá tento podivuhodný passus: „My, kteří jsme si vždycky přáli, aby koruna svatého Václava zaleskla se na skráních krále z rodu Romanových . . . .“ Dopis podepsán je takto: Místopředseda petrohradského spolku V. Müller, tajemník V. Štíbnér, za varšavskou československou Besedu Bohdan Pavlů, za české důstojníky v srbské divisi poručík Ferdinand Písecký, za československý spolek v Moskvě B. Čermák, Jiří Klecanda — tedy až na první dva vesměs členové redakce „Čechoslováka“.

Pod titulem „Delenda est Austria“ napsal v lednu 1917 (tedy několik týdnů před ruskou revolucí) prof. Masaryk článek do ruského listu „Russkaja Volja“, orgánu to nejnenáviděnějšího ruského ministra Protopopova. Článek ten v českém překladě byl otištěn v pařížské „Československé samostatnosti“ v čís. 8. ze dne 25. ledna. Prof. Masaryk praví v něm mezi jiným: „Forma samostatnosti (království Českého) může být různá. Dynastie ruského původu byla by nanejvýš populární. Možno, že postala by personální unie s Ruskem . . .“ A pokračuje se tu dále myšlenkovým pochodem, jenž téměř úplně se kryje s tím, co jsem já napsal několik měsíců před tím v pamětním spise, podaném ruskému caru; v spise tom, mimochodem řečeno, hned v úvodu jsem a limine odmítl možnost zřízení z království Českého nějaké ruské gubernie, což podotýkám proto, že i takové věci se mi přičítaly. Není také pravda, co ne-

dávno tvrdil p. Maxa, že článek Masarykův byl napsán a uveřejněn v orgáně Protopopova dříve, než tento byl ministrem. Článek vyšel v lednu 1917 — asi dva měsíce před vypuknutím revoluce, tedy na sklonku úřadování Protopopova jako ministra vnitra. Jméno profesora Masaryka jako spolupracovníka tohoto listu, jenž tehdy teprve byl Protopopovem založen, uvádělo se trvale na plakátech, v inserátech a jiných reklamních publikacích, zvoucích ku předplacení.

Jiná výtka, která se mi činila a o které jsem se částečně již zmínil, byla ta, že měl jsem prý účast na domnělé Stürmerově konspiraci proti dalšímu vedení války a pro uzavření separátního míru Ruska s Německem. Přes patrnou a každému do očí bijící absurdnost takového obviňování mám přece za vhodné, ukázat na historický fakt, zdali vůbec byly okamžiky v Rusku, kdy se na něco takového pomýšlelo. Z nejnovějších spisů o původcích války, jakož i o pokusech o mír, jako na př. z pamětí Hindenburgových, vychází na jevo, že na popud tohoto generála, jenž slabou vojenskou posici Německa dobře znal, činily se pokusy, uzavřít s Ruskem separátní mír a to již roku 1915, tedy rok před mým příjezdem na Rus. Jakkoli tehdy situace válečná Rusův nebyla záviděníhodná a jakkoli Německo činilo nabídky přímo skvělé, na př. ohledně průlivů, Rusko nabídku tu zamítlo a nepřátelství mezi ním a Německem se jen zvětšilo. Tvrzení některých známých znalců německé špionáže, na př. francouzského žurnalisty Arnošta Daudeta, který o německé mírové nabídce z listopadu 1915 se vyslovuje v časopise „L'Écho de Paris“, že carem byla zamítnuta s tím dodatkem, že „přátelství s Německem je mrtvo, nechť se mi o něm více nemluví“, — nemusí sice býti příkládána historická cena absolutní, ale to dnes všeobecně jest známo, že car osobně opovrhoval i Vilémem i Františkem Josefem, jež oba prohlásil za lháře. To jsou dosvědčená fakta historická (já sám byl o nich zpra-

ven vynikajícím vojenským členem bývalého ruského vyslanectví ve Vídni) a v r. 1916 nebylo vůbec pro Rusy důvodu, ucházeti se o separátní mír s Německem přes to, že Miljukov tvrdil, že má o tom důkazy. Svědectví Miljukova je velmi problematického rázu, když muž tento v roce 1918. se přiznal k německé orientaci a zajel do Kyjeva, obsazeného Němci, kde s nimi vstoupil do vyjednávání. Myslím ostatně, že kdyby dokumenty tyto skutečně existovaly, pak že již dávno a dávno by byly vyšly na jevo, tak jako se tomu stalo s dokumenty nabídky rakouského císaře Karla Francii.

O svých pak stycích se Stürmerem — vlastně o jediné své návštěvě u něho — jsem již mluvil na jiném místě. Zde ještě jen dodávám, že byl to „Čechoslovák“, v němž dva měsíce po mém příjezdu na Rus byla uveřejněna zpráva o rozmluvě, kterou měl Stürmer s moskevským starostou. Myslím, že tato rozmluva, v níž Stürmer staví se důrazně na stanovisko spojenecké politiky a pověsti o chystání separátního míru Ruska veřejně vyvrací, vyjímá se velice příznačně ve sloupcích „Čechoslováka“, který po revoluci házel Stürmera pojednou na moji hlavu a z mého jednání s ním vytloukal co největší kapitál pro osočování z černosotěnství a vlastizrady . . . Zpráva „Čechoslováka“ měla znění:

Stürmer o své zahraniční politice.

Předseda ministerské rady a ministr zahraničních záležitostí, Boris Vladimírovič Stürmer, v rozhovoru s moskevským starostou Čelnokovem prohlásil: Moje jmenování ministrem zahraničních záležitostí jistě kruhy vykládají jako odchýlení ruské politiky na stranu separátního míru. Já jsem se již o tom vyslovil, ale chtěl bych ještě více upevniti ve veřejnosti víru, že změna ministra zahraničních záležitostí nemá býti vykládána jako pokus odbočiti s té cesty, po které dosud Rusko šlo spolu se spojenci. Dosavadní podmínky a smlouvy se spojenci zůstanou nezměněny, ba Rusko půjde ještě dále a zamýšlí vyplniti všechna

opatření, která jsou naznačena Anglií proti Německu.

Konečně tu musím ještě vzpomenouti výtek, které se činí mým stykům s vysokými úředníky ministerstva zahraničních záležitostí pp. Priklonským a Obnorským. Kdosi prohlásil p. Priklonského za exponenta ministra vnitřních záležitostí Protopopova v ministerstvu záležitostí zahraničních; tvrzení nesmyslné pro každého, kdo zná byrokratické poměry nejen v Rusku, ale vůbec i v každém státě. Já mohu tu citovati jiné mínění, které jsem slyšel v Petrohradě, že totiž pp. Priklonský a Obnorský jsou v nitru svého politického přesvědčení — sociálními revolucionáři! Já jsem s těmi pány o vnitřních poměrech Ruska nikdy nemluvil. Nebylo na to času; naše konference týkaly se jediné věci jejich ressortu, totiž záležitosti českých, zejména aktuálních otázek organizačních a vojenských. Že si moji odpůrcové vybrali za terč svých pomluv i tyto dva muže, není divu; vždyť oni viděli v každém, kdokoli se mnou promluvil, hned člověka špatného i neschopného.

Nejpříznačnější však ukázkou prostředků, jakými se vůči mně postupovalo a jakými systematicky jsem byl znemožňován všude, kde jen nějaká česká duše dýchala, jest jeden z dopisů, který dr. Beneš poslal v těch dobách do Ameriky svému bratru, tenkrát organizátoru Národního Sdružení v Americe. Dopis ten, za jehož věrohodnost ručím, cituji níže. S největším jen osobním sebezapřením, neboť na volbě prostředků záleživalo mi po celý život můj a použití dopisového materiálu, byť i nežádaného a jen náhodně získaného, jsem nikdy nepřipouštěl, ale v dnešních časech mi nezbyvá, nežli smířit se s výjimkou. Dnešní poměry veřejné morálky, jak již jinde jsem poznával, jsou takové, že i člověk 72letý začíná k sobě pocívatí chtěj nechtěj jisté povinnosti. Není, jak bývalo; uloupená čest, jak se zdá, se dnes už nevrací přirozeným pochodem logiky, samočinně. Dopis dra. Beneše jeho americkému bratru zněl:

Drahý.

Máme nyní o tom doklady, že vážně šlo o separátní mír, ale hlavně že v Petrohradě byrokracie a černá sotnia byla proti nám, denuncovala nás (Masaryka a mne) z nepřátelství k Rusku, v minist. radě nás docela nařklí, že jsme placeni od záp. mocností a pracujeme v neprospěch Slovanů. Pramenem byl Dürich, který takto v Petrohradě o nás mluvil, který vůbec se tak mizerně choval, že nestačí největší opovržení pro něj. Dopouštěl se opravdových zločinů, neboť spojoval se s těmi nejčernějšími reakcionáři proti nám, dělal politiku s Koníčkem, toho u Vás znají, a s jakýmsi Priklonským, úředníkem zahraničního ministerstva, stvůrou Protopopova,*) který byl pro Maďary a který využíval sporů mezi našimi lidmi proti naší věci. A ten starý osel (a zároveň nicema) toho zase používal pro své cíle. Docílil toho, že ten Priklonský mu dal zaplatit z vládních fondů asi 25 tisíc rublů (menší nějaká částka byla už vyplacena), že dal zřídit Národní Radu, strašně ostudnou sic, neboť to mělo podléhat ministerstvu vnitra (Protopopov), nemělo to dělat nic bez rozhodnutí ministerstva, mělo tam být jmenováno 6 lidí Dür. a D. neměl nic podepsat bez vědomí Priklonského. Z toho asi vidíš, jak se prodali, jaká to byla zrada na naší věci. V Rusku z našich lidí jen Petrohradští, Pavlů, Klecanda, pak Štefanik bojovali. Vondrák a Svaz zachovali se hanebně, ramenářsky, nestydatě i přes moje a M. varování.

Zařídili jsme věc tak, že ještě před revolucí Štefanik vyložil celou věc zahraničnímu ministrovi Pokrovskému — slušný člověk celkem — ukázal mu na hanebné jednání D. k nám, na jeho neloyalnost, neschopnost, nepoctivost, jeho svinstvo v aféře Š. a podvedení kardinála Ametta, protestoval proti vládním penězům a konečně oznámil, že D. je vyloučen z Nár. Rady.

V Paříži já podal Izvolskému mémoire, v němž žádám, aby D. nebyl dále pokládán za našeho reprezentanta. Brání peněz od ruské vlády — což pro nás je vůbec věc absolutně nepřipustná — je poslední rána do D. Můžeš věc Vaším vyložit, můžeš oznámit, že pro akci D. už neexistuje. Přelhal kard. Ametta, politicky důležitou osobu. Já sám osobně byl u kardinála žádat za prominutí a oznámil mu, že my nemůžeme něco

*) Zde dr. Beneš miní téhož Protopopova, do jehož orgánu napsal Masaryk několik týdnů před vypuknutím ruské revoluce, že český král z dynastie ruského rodu by byl na českém trůně nanejvýš populární!

podobného trpět. Kardinál vše mi potvrdil a hlavně byl rozhořčen, že na D. žádost on zakročil u papeže ve prospěch Kramáře a za to že se mu dostalo podvodu od D.*)"

Zde v Paříži rozšiřoval o mně a Sychravovi, že jsme rak. špioni, (v době, kdy byla Hančí v kriminále). V Petrohradě spojoval se s našimi nejhoršími nepřáteli, šířil o nás klep, že M. bere peníze od žida Šterna. Sám zřídil N. Radu, podnik konkurující N. R. pařížské, a tím rozbíjel jednotu.

Masaryk pojede v brzku do Ruska — atd.**)

Vyvraceti jednotlivostí obsahu, myslím, jest zbytečno. Jsou vyvráceny již tím, že list uveřejňuji. Moje dobré svědomí může si otištění všech těchto pomluv dovoliti. Jedině k osočení, že moje Národní Rada měla být loutkou ruské vlády, musím zde přičinit prostou poznámku, a sice tu, že základy své práce politické jsem nestavěl na půdě nějaké svobodné republiky, nýbrž na půdě carského Ruska, a že, měl-li jsem uspěti, přizpůsobení poměrům bylo mi takřka příkazem. Ale i přes všechny tyto brzdy, troufám si

*) Věc tato, kterou dr. Beneš hledí prostřednictvím svého amerického bratra vsuggerovati americkému lidu jako „svinstvo“, byla neškodným a zcela nevinným engagementem u příležitosti sňatku (válečného rychlosňatku) jistého tenkrát v mých službách se nacházejícího mladého muže, jemuž kardinál na moji žádost prokázal úsluhu čistě jen formálně-náboženského rázu, vzdáleného naprosto nějakého významu politického anebo podobného. Naprosto jest pak lži, že bylo by se v tomto případě jednalo o nějaký podvod kardinála, anebo dokonce, jak později se to ličilo, o nějaké krivé svědectví. Je-li pak pravdou, že kardinál, který v záležitosti zakročil ve prospěch dra. Kramáře projevil mi skutečně největší ochotu, byl pak onou druhou nepolitickou úsluhou nějak dotčen anebo dokonce „rozhořčen“, jsem naprosto jist, že „rozhořčení“ to bylo dodatečné a že, abych tak řekl, bylo kardinálu uměle vsuggerováno. Já však chýlím se k tomu, nevěřiti nějakému rozhořčení vůbec, prolože formálně náboženská úsluha, kterou mi tehdy kardinál prokázal, stála úplně stranou všech nesnází a soukromoprávních sporů, které později po uzavření sňatku mladého muže vznikly a které byly čistě jen soukromou záležitostí súčasného příbuzenstva.

***) Ostatní část listu týče se již jiných záležitostí a osob.

řici, sunula se naše věc s takovou jistotou ku předu, že nebýti drtivých koles ruské revoluce, pak ani pikle a podkopy nejhoršího druhu by nebyly bývaly s to, základy mé práce rozrušiti.

Nechci též rozhodovati o tom, je-li ton Benešova listu ministerský či kabinetní, nebo shoduje-li se s akademickými řečmi, jaké bývají mluvívány na př. v senátě; chci poukázati jen na to, že tento ton nelze nazvati loyálním. Vybidka, adressovaná americkému bratru: „můžeš věc Vašim vyložit, můžeš oznámit, že pro akci D. už neexistuje“, padla skutečně na půdu úrodnou; tisíce a tisíce Čechů zahraničních, kteří ke svým vůdcům vzhlíželi s bezmeznou důvěrou, kladlí si otázku: takovíhle jsou tedy lidé, kteří za hranicemi představují náš národ? Po uveřejnění tohoto listu, myslím, nemusím už nijak vyličovati stav své duše, v jakém jsem byl, když z tisícerych stran jsem pak musil slýchati hlas výtek, že já jsem to, který za hranicemi porušil svornost a zanesl do českých řad rozklad ... Podotýkám též, že dopis jest jen nepatrnou ukázkou toho, co mými odpůrci bylo proti mně za hranicemi i v Rusku podnikáno: některé ukázky jejich slohu, zbraní a prostředků jsou ještě horší, v jistém ohledu přímo netišitelné, a sbírka mých autografů vykazuje více než 40 čísel ...

Pokud pak běží o ukázkou loyálnosti, jest tu ještě jeden list, jemuž přičítám cenu dokumentární, a sice list, který poslal prof. Masaryk za čátkem dubna roku 1917 do Ameriky témuž organisátoru Národního Sdružení p. V. Benešovi. Dopis ten měl znění:

Vážený příteli.

naskytl se mi posel, posílám tudíž tyto stručné zprávy. Aféra Dürichova doufám převratem v Rusku bude šťastně vyřízena. Natropil mnoho zlého. Vyloučili jsme ho, nebudeme ho uváděti jako místopředsedu. Větším dilem, že je

☉

nevědomou obětí*) rak. a maď. intriky. Bral peníze od velmi podezřelých kšeftařů rak. původu, bral peníze od rus. minist. zahraničního. Úředník, jenž mu vyplácel nekvitované peníze, část si podržel pro sebe. Je to člověk, jenž byl před válkou mnoho let konsulem v Budapešti. Kdo ručí, že nebyl placen Rakouskem? Člověk, jenž zpronekuje vlastní peníze, nemůže mít důvěry. D. to všecko mohl a musil znát. Konečně nám hrozí skandální proces o rozvod. D. dal křivé svědectví, na jehož základě sňatek jistý byl uzavřen. Svědčil, že od dětství zná ženicha, že byl křtěn atd. Takto kardinál v Paříži Amette dovolil církevní sňatek, jinak nemožný, protože ženich (Š . . . .) neměl papíry v pořádku. Rodiče nevěsty procesem usilují o rozvod, a hlavní důvod to křivé svědectví D. Kardinál, člověk také politicky významný a vlivný, je velmi rozhořčen proti D. a Čechům vůbec. Národní rada dostala žádost od otce té nešťastné pí. Š., v níž žádá o vyloučení D. z N. R., dáváje díky o tom křivém svědectví. Abychom předešli skandálu, vyloučili jsme ho (bez hluku) a zároveň jsem žádal prostřednictvím Izvolského ruskou vládu, aby zastavila to placení atd. Totéž žádám též přímo od Miljukova.

Dr. Fisher píše, že Pergler bude teď ve Washingtonu -- velmi schvalují.

Obdržel letos 82 celků**). Pomohli jste nám tím spravit deficit loňský.

Rak. a Něm. pracují parou. Máme mnoho práce.

Obávám se i poslem napsat detaily. Situace naše je stále těžká. Obrat v Rusku pomůže.

Vystoupení Sp. států také pomůže. Teď by mohli naši am. přátelé dát větší obnos, když přestali mít obavy neutrální.

Hojně využívat Wilsonových uznání malých národů.

Bude snad potřeba kabelovat hlavní věci, nesvěřovat poště. Také celky káblem — nestojí to mnoho.

Mějte se všichni dobře.

Váš

Masaryk.

*) Too full of the milk of human kindness. (Shakespeare-Macbeth).

***) Smluvené slovo pro označení jisté souhrnné, vysoké summy penězů.

Také v tomto případě — byly Masarykovy řádky všude za hranicemi přijímány jako instrukce — padl v Americe list na půdu úrodnou. Osobní úroveň naší dnešní politiky jest bledná; ale pochybuji, že našlo by se dnes příkladu, aby prostředky tak ubohými a obskurními byla očerňována něčí čest. A my nebyli doma! My byli za hranicemi, dělali jsme jménem národa revoluci a celé massy našich a legie vojáků pohlížely k nám s láskou, nadějí a synovskou důvěrou!

• Maje na mysli toto vše a nacházeje v sobě ještě zbytek síly, zapomenouti na vše, poslal jsem Masarykovi koncem prosince 1917 lístek, obsahující mé novoroční blahopřání. Na lístek můj — a jest dobře, že jsem jej napsal, neboť on pak mimoděk přispěl k tomu, že mému užaslému zraku konečně se objevila celá ta propast charakterů a věcí — dostalo se mi této odpovědi:

Kyjev, 31. prosince 1917.

Děkuji Vám, pane kolego, za přání a přeju Vám navzájem. Doufám a přeju si velmi, aby dohoda, jak jste to formulovali s p. Králem, se osvědčila; buďte jist, že jsem proti Vám neučinil ani jednoho kroku neloyálního, a že jsem měl ná starosti pouze bezpečnost našeho vojska a náš konečný cíl politický.

S přáním všeho dobrého

T. G. Masaryk.

V listě tomto jest nejcennějším dokumentem — jeho datum. To, co jest v něm psáno — hlavně ovšem to, co jsem podtrhl — bylo mi totiž napsáno půl roku po napsání výše uvedeného listu, poslaného organisátoru p. V. Benešovi.

71

Datum to mluví samo za sebe. poznámek k němu nemám.

Nemám jich mnoho ani k jinému, níže citovanému dopisu Masarykovu, jenž byl zaslán jednomu z mých amerických přátel, p. S. S., který žije nyní na Moravě a který v začátcích r. 1918 poslal Masarykovi dotaz stran mé činnosti, resp. mé nucené nečinnosti. Odpověď Masarykova, vlastnoruční a v tomto případě skutečně historická, obsahovala mezi jiným tyto řádky:

Aféra Dürichova je prostá: byl přece uveřejněn protokol ministerstva staré vlády carské a ten stačí na důkaz, že kol. Dürich nemohl zůstat v polit. vedení. Proto, že se postavil do služby reakční vlády, zřejmě austro-filské a germanofilské, a proti spojencům a proti nám ostatním. Revoluce pochovala absolutism a také jeho slovanskou politiku a s tím i kol. Düricha. Rečený protokol byl otištěn v Amer. českých listech (nejen v ruských a českých v Evropě), prosím vyhledejte si ho, a věc bude vyřízena.

Věřím sice s prof. Masarykem, že revoluce pochovala absolutismus. Ale nesdílím jeho radosti — a ta z jeho řádků je očividna — že revoluce „pochovala slovanskou politiku“. Pochovala ji jen na čas, má víra ve veliké slovanské Rusko jest i dnes neztenčena. Bylo-li však Masarykem již napsáno, že „revoluce pochovala absolutism a také jeho slovanskou politiku“, nezbyvá mi než přiznat: jsme-li již na tom tak špatně, že sama hlava našeho národa mluví o hrobu slovanské politiky, pak bych v tom hrobě skutečně ležel rád. A slova „a s tím i koll. Düricha“ znamenala by pak pro mne satisfakci a čest, nikoli přihanu.

III

Revoluční proud rozlil se po celém Rusku a vedení českých věcí vzala do rukou t. zv. „Odbočka Národní Rady pařížské“, sestávající z vítězů nad bývalou kyjevskou správou Svazu československých spolků na Rusi a nade mnou.

Já zůstal v Kyjevě a se mnou můj petrohradský spolupracovník, inženýr Frt. Král. Ten sdílel osud ostatních mých přátel — byl pomlouván a očerňován již dříve v mých očích i u jiných.

Inž. Král představil se mi v Petrohradě nedlouho po mém příjezdu, jakožto zástupce balkánských Čechů. Ujel šťastně ze Sofie, kde byl dlouhou dobu podnikatelem železničních staveb. Byl výborným znalcem balkánských poměrů nejen politických, ale i strategických a vojenských a velice bystrým pozorovatelem všeho, co se kolem něho dělo. V jeho pozůstalosti — zahynul později tragickou smrtí — našel jsem pak veliký počet poznámek a seznamů rakouských špehouň, pracujících v Rumunsku. Byl důvěrníkem admirála Veselkina, stacionovavšího tehdy v Reni, jenž svěřoval mu důležité misse.

Král přijel za mnou do Kyjeva, chtěje se rovněž účastniti sjezdu. Leč tu pojednou zmizel a teprve jeho „moták“, poslaný mi — z vězení, mne poučil, co se stalo. Král nevěda, proč byl zatčen a uvězněn, prosil mne, bych učinil kroky na jeho propuštění. Sběhal jsem tehdy všechny možné instance, jednak abych se dověděl, kde a proč je vězněn, a jednak, abych vymohl jeho propuštění. Teprve na můj telegram, poslaný ministerstvu zahraničních záležitostí do Petrohradu, byl propuštěn. Tušili jsme, že příčinou zatčení byl — sjezd a obava, aby se Král na něm neobjevil! Po sjezdě bude zas propuštěn jako „omylem

zatčený“ — — Další mé pátrání v tomto směru potvrdilo moji domněnku. Na „kontr-razvědce“, kde ve prospěch Králův jsem intervenoval, potvrdili mi přímo, že příčinou jeho zatčení byla denunce.

Revoluce ruská řítila se střemhlav a pohlcovala jako Kronos své děti. Nejdříve padl Miljukov, pak šli ostatní — hlavně ovšem následkem osudného přepínání ideí revolučních. Nejfatálnějším krokem hned z prvopočátku učiněným byl tak zvaný „příkaz No. pervyj“, jenž rozbořil vojenskou disciplínu a zavedl osudné hospodářství komitétů a deputátů. Armáda se držela ještě dosti dobře. Ale pak začal rapidní útěk z fronty. Vlna událostí vynesla na svůj vrchol Kerenského, bývalého vůdce „trudovíků“ v dumě, kteří ze skupiny parlamentárních theoretiků (soc. demokratických maximalistů) se přeměňovali již v bezohledné radikály. Zájem revolučního Ruska o naše aspirace, který hned z počátku klesl za Miljukova, klesl ještě více za Kerenského . . . Oblíbené pouliční krasořečnění Kerenského v různých městech nebylo nic platno, vojáci utíkali z bitevní čáry neustále. Tu odhodlal se konečně, jsa na vrcholu své slávy, jít na frontu a tam plamenně mluvit o samodisciplíně vojska. Učinil tak, měl jako řečník veliký úspěch, ale když odešel, odešli za ním i — vojáci, a zkáza šla dále plným proudem, až na frontě zbylo jen málo vojáků. A sběhové přeplňovali železniční vlaky, nejeli přímo domů, nýbrž tloukli se po nich sem a tam, takže pro jiné cestující nezbylo místečka, neboť vojáci jezdili zdarma a nikdo nesměl se opovážít žádati od nich plat za jízdu.

Tak se pomalu hroutila válečná moc Ruska. To ovšem nezůstalo nepozorováno, viděli to zejména ruští vojevůdcové, viděl to i Kerenský. Aby katastrofě zabránil, smluvil se s generálem Kornilovem o nápravu. Kornilov měl táhnouti na Petrohrad, ten se mu měl vzdátí a měla pak býti zřízena vláda pořádku. Ale Kerenský spáchal zradu. Když se Kor-

nilov přiblížil k Petrohradu — následkem úmluvy jenom s nepatrnými silami — byl vládním vojskem zaskočen, poražen a zajat.

Kornilov spoléhal tu také na Čechy. Důstojníci jeho přišli potají do Kyjeva, aby zde hledali styky, a tu to byl inž. Král, jenž styky ty sprostředkoval. Důvěrné porady s Rusy i Čechy konaly se v hotelu „Praga“, v němž jsem i já bydlil, a byl jsem o všech fásích jednání Králem zpravován. Tito vyslanci Kornilova byli ovšem také u mne, načež Král odejel s nimi do hlavního stanu Kornilova, odkud se měl v několika dnech vrátit. Ale nevrátil se — ani za týden — ani za dva — ani později. Byl jsem osudem jeho velmi znepokojen, a to tím více, když došla zpráva, s jakým osudem výprava Kornilova se potkala. Až tu jednoho dne dostavil se ke mně ruský voják, opětně s „motákem“ z vojenského vězení při Pečerské lavře. Byl od Krále, jenž tam byl zavřen, a zase obsahoval žádost, abych mu pomohl ven. To byl ovšem oříšek trochu těžší, nežli v prvním případě jeho zatčení. Zde se už jednalo o formální velezrádu a účastenství v ní, a tu na intervenujícího mohlo padnouti podezření také. Leč já považoval za svou povinnost učiniti vše možné a tak nemeškaje odebral jsem se dle rady Královny nejprvé k důstojníkovi, jenž byl adjutantem velitele vězenského a zprostředkoval odeslání dopisu. Ten přijal mne velmi vřídny a tak soudil jsem, že asi sympathisoval s Kornilovem. Odkázal mne na velitele garnisony. I tento byl velmi vřídny a prohlásil, že je přesvědčen o Králově nevině a že do toho přišel pouhou náhodou. Byl totiž zadržen automobil, ve kterém se Král s důstojníky opět do Kyjeva vracel z porady u Kornilova, již se účastnilo asi 90 generálů. Byli zadrženi vojskem, jemuž byl dán rozkaz, zadržeti každý automobil. Byli by projeli, kdyby šofér byl jel původní rychlostí, ten ale brzdil a tím umožnil zadržení. Jeden z důstojníků, maje jej v důvodném podezření, že tak učinil úmyslně, okamžitě jej zastřelil a skočil sám na jeho místo, aby

automobilu dal náležitou rychlost, ale bylo již pozdě. Byli obklopeni a zatčeni. Nyní byla dobrá rada drahá, Král podstrčil všechny papíry, které u sebe měl — mezi nimi dopis Kornilova mně — „děňščíkovi“ důstojníku, a ten nepozorovaně zmizel s nimi v poli, kde je roztrhal a rozházel, načež zcela nevinně se zase vrátil. Zatčení byli dopraveni do Kyjeva a zde uvězněni. Velitel sdělil mi, že nepodléhájí více jeho právomoci, poněvadž již byli odevzdáni vojenskému soudu, ale vyslovil naději, že Král z toho vyjde. To se skutečně po nějakém čase stalo, Král byl propuštěn i jeho vojenští soudruzi. Vše to na mne činilo dojem, že důstojníci kyjevští sympatisovali s Kornilovem; jinak pochybuji, že by vše bylo dopadlo celkem tak hladce, ač uvěznění trvalo kolik neděl.

Následky zrady Kerenského se brzy jevily. Nejenže neupevnila jeho postavení ve vládě, ale vliv bolševický stále vzrůstal. Nic nepomohlo také demagogické jmenování praporčíka (Krylenko) vrchním vojevůdcem — vojáci utíkali s fronty houfně a konečně zmizel takřka nepozorovaně Kerenský sám. V Petrohradě octla se vláda úplně v rukou bolševických a v Kyjevě etablovala se poprvé „ukrajinská“ vláda rakouského agenta Hruševského. Byla však jenom více méně nominální, neboť posádka byla vládně-republikánská. Bolševici formovali armádu, která postupovala stále vítězně na jih, takže byla obava, že dříve nebo později zmocní se i Kyjeva. Zde konaly se porady kozáctva, kterých i já byl částečně účasten. Ale kozáků bylo málo, málo bylo i „junkerů“, aby v případě útoku mohli odolati bolševickému náporu. Velitel, generál Kwieciński, hledal pomoc u Čechů. Povolal s fronty druhý český pluk, jenž měl přibýti dne 29. října (11. listopadu) do Kyjeva. Generál Kwieciński vydal téhož dne rozkaz, kde vyzývá k zachování klidu, prohlašuje výslovně, že „pracuje v těsném spolupůsobení s představiteli revoluční demokracie i občanských úřadů, jichž snahy směřují k zachování klidu a pořádku v městě“, a

obrací se zejména ke všem částem vojska věrným „prozatímní vládě“. Rovněž téhož dne náměstek komisaře jihozápadní fronty dr. Nikolaj Grigorjev vydal svolání k občanstvu Kyjeva, v němž se pravilo úvodem: „Svěřený mi oddíl pod velením plukovníka Leontjeva vstoupil do Kyjeva. Oddíl ten sestává z ruských pěších i kozáckých a z československých částí. Byl vyňat z vojska jihozápadní fronty k ochraně týlu od shroucení a rozkladu při nastávších nepořádkách. Přímý účel oddílu jest, chrániti frontu od proražení, dále chrániti tyl, poskytující potravu a jiné potřeby armádě. Oddíl nachází se pod velením komandanta vojska kyjevského vojenského okruhu“. V dalším jest opakováno ujištění generála Kwiecińského, že oddíl nechce bojovati proti jednotlivým politickým stranám, nýbrž proti anarchii.

Česká část oddílu toho očekávala se v noci ze dne 30. na 31. říjen. O půlnoci přišel pro mne posel*) se žádostí, abych dostavil se ku štábu okruhu a abych uvítal české vojíny, kteří každou chvíli se očekávali. Ti přišli ve 4 hodiny ráno a přivítal jsem se s nimi velmi srdečně. Všichni byli nadšeni vyhlídkou na boj s bolševiky, kteří již byli v blízkosti Kyjeva a ve městě měli ozbrojené tajné organizace, jež vstupovaly nepřátelsky proti Čechům; byl český voják jeden zavražděn v universitě. V době, kdy nám bylo čekati na příchod Čechů, mluvil jsem s generálem Kwiecińským a jinými důstojníky o aktualitách a tu generál netajil se mi tím, jak velice počítá na pomoc Čechů. „Prosím vás Čechy úpěnlivě“, obracel se ke mně hlasem rozechvěným, „neopouštějte v této těžké chvíli Ruska“. Já mu řekl, že smýšlení mezi českým vojskem jest naprosto příznivé, ale že jeden pluk k větší válečné akci nepostačí; poněvadž pak byl k tomu oprávněn, radil jsem mu, aby nařídil příchod

*) Jedna z mnohých okolností, které pro vnučenost mého ústrani byly příznačny.

celé české armády, která s ruskými oddíly kyjevskými bude pevnou oporou proti blížícímu se nebezpečí bolševismu. Generál požádal mne, abych nazejtří opět se k němu dostavil. Učinil jsem tak ještě dopoledne a tu mi jim bylo sděleno, že byl povolán 8. pluk český, ale že daný rozkaz musil býti odvolán, poněvadž ráno přišel prof. Maxa, který jménem prof. Masaryka prohlásil, že k povolání českého vojska nedává svého svolení. Šel jsem na to ihned do kanceláře české správy vojenské, ale prof. Maxy už jsem tam nezastihl. Cestou připojil se ke mně kyjevský továrník (ruský Čech) p. Dědina, jenž ku přítomným českým důstojníkům u přítomnosti ruského vojenského zastupce měl velmi důtklivou řeč, jež při známých poměrech ovšem zůstala bez účinku.

Dozvěděl jsem se později, že 8. pluk, stojící v Borispolu, již nasedal do vlaku, když došel nový telegram, odvolávající rozkaz první. Vojáci, kteří přímo s nadšením vstupovali do vlaku, nechťeli odvolávacímu rozkazu věřiti a teprvé na další důraznější telegram s nechtí a reptáním vystupovali opět z vozů.

Následky této české defekce byly osudné, ba katastrofální. Velitel ruské posádky vida nemožnost uhájiti Kyjev svými slabými silami, odevzdal správu ukrajinské vládě, která tímto aktem teprvé vešla ve faktické držení moci, a opustil se svým vojskem město směrem k jihu. Ale také bolševici se tím vzpružili, a začal nyní intensivnější boj mezi nimi a Ukrajinci. Na obou stranách však scházela náležitá vojenská organisace a náležitý výcvik. Ukrajinským velitelem posádky jmenován — patrně po příkladu Kerenského — mladý praporčík Šinkar, jehož prvním činem bylo, vypověditi všechny cizince z Kyjeva. Úmysl tu byl správný, totiž sprostiti se všech živilů nebezpečných a nespolehlivých, ale postižení byli i lidé politicky zcela bezúhonní, mezi nimi také já. Odebral jsem se tedy do štábu, kde před nedávnem

ještě jsem konferoval s velitelem vojska ruského, abych vyžádal si slyšení u Šinkara, jenž mne ujistil, že opatření to netýká se osob takových jako já, a odkázal mne na zvláštní reklamační kancelář, k tomu cíli zřízenou. Při té příležitosti tázal jsem se ho, zda-li jsou pravdivy dvě pověsti, kolující městem, totiž že bolševici táhnou na Kyjev ve velkých massách, a že ukrajinská vláda hodlá pozvati Němce k okupaci města a jižního Ruska vůbec. Na první otázku mi přisvědčil, druhou rozhodně popřel. A přece ta pověst, byť i v jiné formě, byla pravdiva. Když totiž později bolševici v Brestu Litevském vstoupili v jednání s Němci, protestovala ukrajinská vláda, že k jednání tomu nebyla také pozvána, a vymohla si — že se tak stalo a že potupný mír brest-litovský *byl podepsán nejen bolševiky, ale i ukrajinskou vládou Hruševského. I sever i jih revolučního Ruska se tedy dobrovolně poddal Němcům. Ale ačkoli v této ohromné zradě spáchané na své vlasti se obě strany předstíhovaly v podlosti, mezi sebou trvaly dále v nepřátelství, jež stále více se stupňovalo, až bombardováním Kyjeva vyvrcholilo.

To započalo 15. (28.) ledna 1918. — tedy po dvou a půl měsících, co armáda provisorní vlády ruské postoupila Kyjev Hruševskému. Ale po jedenácti dnech, v pátek dne 26. ledna (8. února), byli bolševici pány v Kyjevě. A obě strany — dle výroků odborníků i neodborníků — dokázaly svou absolutní neznalost věcí válečných. Obyvatelé hotelu „Praga“, v němž jsem bydlil, byli toho přímými svědky.

Po celou tuto fási pouličních bojů v Kyjevě byl život chodců každé minuty ohrožen. Nejvíce však náš život v hotelu, který (patřil dru. Vondrákovi) nachází se ve Velké Vladimírské ulici a snad na nejvyšším bodu města, takže obléhajícímu vojsku mohl tvořiti vítaný cíl pro dělostřelbu. Nejkritičtějším dnem pro náš hotel byl čtvrtek, 18.-31. ledna. Toho dne byla střelba v naší ulici snad nejprudčí. Šikmo

naproti hotelu nachází se telegrafní úřad a odtamtud Ukrajinci řídili svou střelbu ze strojních pušek. Posice té bolševici dobyli, strojní pušky odvěkli k nám do hotelu a sice na plochu jeho střechu, sloužící za letní restauraci, (odkud jest velmi krásný rozhled na celé město a okolí). Tím ovšem nebezpečí pro obyvatele hotelu bylo nesmírně zvětšeno. Ukrajinci však učinili na bolševiky protiútok, aby strojních pušek dobyli zpět. A tu rozvinul se boj mezi oběma stranami přímo na našem hotelovém schodišti; výsledek boje byl: čtyři mrtví a sedm raněných. Vítězi zůstali Ukrajinci, kteří strojní pušky odvěkli z hotelu pryč. Já byl po čas bitvy ve svém pokoji. Chtěje se přesvědčiti, co se vlastně venku děje, vyšel jsem na chodbu, ale tu již ukrajinský důstojník nasadil mi svůj revolver téměř na prsa a komandoval „ruce vzhůru“, čemuž ovšem jsem okamžitě vyhověl; v zápětí však následovala jeho zdvořilá omluva a odvolání povelu. Ve velkém nebezpečí života nacházelo se toho dne také malé děcko, spící v hotelu na kolébce: kulka prorazila dvéře a zaryla se do stěny přímo nad hlavičkou nemluvněte. Bylo to dítě polského žurnalisty Bandrowského. Když jsem večer sešel dolů do restaurace, nebylo tam ovšem nic k dostání. Nabídli mi kousek nakousnutého chleba, ležícího na pultě buffetu s kouskem slaniny a zanechaného tam bezpochyby někým z bojujících. Zvláštní tuto večeri jedl jsem v sousedství zastřeleného bolševika, jehož mrtvola ležela vedle na podlaze po odnešení dvou raněných.

Následující na to dni boj o Kyjev se strany obléhajících pokračoval, ale v ulicích, aspoň na naší straně, bylo poměrně ticho; jedině granáty nám lítaly nad hlavami. Mohl jsem se tudíž odvážit jakž takž na ulici a konati každodenně návštěvy v rodině pana Lešera, na Rusi usedlého českého sládka a mého přítele z mládí. A tu viděl jsem spousty, jaké dělostřelba nadělala; byly to oba nárožní domy v naší nejbližší blízkosti, které byly značně poškozeny, zejména dům náš sousední, kde balkony byly rozbity

a okna zela prázdnotou zpustošení. Střely, které to způsobily, platily asi našemu hotelu, ale na štěstí naše a na neštěstí sousedů byly špatně mířeny. Střelba z děl byla v pondělí opět velmi silná a také na ulicích blíže nás začalo být velmi živo, když pak v úterý večer jsem se vracel od Lešerů domů, ozvala se mi na rohu ulic Podvalné a Divadelní děsná salva v samé blízkosti. Byl to výstřel celého oddělení do vnitřku železničního ředitelství — ale jen jediný Ptal jsem se vojáka stojícího na rohu na stráž, možno-li bez nebezpečí dále jít, on ale to asi špatně pochopil a myslil, že se ptám, je-li dovoleno vůbec jít dále; odpověděl proto s olympickým klidem „Možno“. Když delší dobu nic se neozývalo, riskoval jsem, zatím co ostatní mimojdoucí prchali za dveře domů, další chůzi mezi ulicí a parkem, neboť nechtělo se mi zůstatí státi na ulici, když jsem měl jen asi dvě stě kroků domů. Tam jsem také bez úrazu došel i přes ojedinelé rány z ručnic. Od toho dne ale také mé návštěvy u přítele Lešera musily ovšem přestatí.

Nazejtří bylo opět velmi bouřливо, tentokráte jeden granát nezabloudil k sousedům, nýbrž dopadl správně. Rozbil roh křídla blízko mého pokoje a detonace byla tak hromová, že ořes vzduchu rozbil téměř všechny tabule mého okna a omítka začala padatí se stropu. Na štěstí rána ta ostala rovněž ojedinelou, ale bydlení stalo se tu při rozbitých oknech zhola nemožným — a sice pro zimu; byloť to dne 6. února našeho kalendáře. Sešel jsem po příkladu ostatních obyvatelů hotelu do „podvalu“, t. j. do podzemní místnosti, kde nacházely se kulečniky, ale zde byla zima rovněž tak citelná, že jsem se opět raději vrátil do svého pokoje a obvěsil okno kusy svého šatstva. Zimu tu, příznávám, jsem velice těžce snášel, neboť v té době měl jsem již patrně v sobě začátky těžké choroby, která dolehla pak na mne po opuštění Kyjeva. Příští noci jsem však přece zůstal dole, poněvadž dělostřelba byla tak veliká, že každou chvíli

bylo lze očekávat smetení hotelu; byla to nejhorší noc té doby.

V pátek bylo město již téměř v rukou bolševiků a pak nastalo poměrné ticho; v neděli na to odvážil jsem se po tolika dnech hrůzy opět k návštěvě ulice Lvovské, kde nacházel se dům paní Freymannové, dcery přítele Lešera. I jim padl granát do dvora, ale tak šťastně, že nezpůsobil žádné škody. Za to padl jeden lidský život v domě, kde nacházela se česká vojenská kancelář; nevím, byl-li to Čech čili Rus, krvavou kaluž viděl jsem tam na dvoře, právě jda na tuto návštěvu.

Druhého dne (11. února) byli obyvatelé hotelu „Prahý“ příjemně překvapeni okupováním hotelu s rozkazem, že do sedmi hodin večer máme býti všichni vystěhováni. Rozkaz byl nám sdělen v poledne — a tu si může každý představit naši náladu. Opustiti během sedmi hodin byt v městě, obyvatelstvem již dříve přeplněném, neřku-li nyní! Avšak nezbylo, než spakovatí kufry, snést je do přízemku a odevzdati se pak do vůle boží, neboť kde hledati a v tak krátké chvíli najíti přístřeší, byla záhada nerozřešitelná. Ale náhoda mi přála; právě v tu chvíli meškal v restauraci hotelu jeden z kyjevských Čechů, inženýr pan Heřman, který vida moji situaci, stal se mým zachráncem a nabídl mi svůj vlastní byt, jež sdílel se svými příbuznými. Tam byl mi vykázán pohodlný a příjemný pokoj a byl jsem tam přijat se srdečnou pohostinností.

Avšak příjemnosti tohoto klidného pobytu mohl jsem okoušeti jen čtrnáct dní — brzy pak očekával mne pravý opak tohoto klidu. Po bouři bolševické vystupoval na obzoru válečném nový mrak, pro nás Čechy v tehdejších okolnostech daleko nebezpečnější — okupace německá. Vláda bolševiků v Kyjevě byla nespornou pouze asi pět neděl, t. j. do začátku března našeho stylu, kdy město bylo obsazeno Němci. Zatím co tito se rapidně přibližovali ku Kyjevu, mu-

sili Čechové pomýšleti na svoji záchranu. Česká vojenská kancelář konala všechny přípravy k opuštění Kyjeva. Co bylo z českého vojska v Kyjevě, odtáhlo dne 13.-26. února — a mně bylo nabídnuto, abych anabasi jeho sdílel. Přijal jsem s povděkem toto nabídnutí, neboť pro mne, který dle Masarykova dopisu „se postavil do služby reakční vlády, zřejmě austro-filské a germanofilské“, bylo nejméně radno, abych vyčkal příchodu Němců — —

Vyrazili jsme tedy 26. února na dalekou pout k východu — s tendencí dostat se přes Vladivostok do Francie. Ale náš ústup dál se pro nedostatek osobních vlaků velice pomalu. Po zastávce v Dárnici, zajateckém to táboře ruském, kde měl jsem příležitost vyspat se lépe na pryčně jednoho z našich důstojníků, došlo po další jízdě k nové zastávce v Be-rezanech. Pro mne byla tím příjemnější, že shledal jsem se tam s milými přáteli, manželi Kánskými. Byl jsem v pivovare jejich hostem, a statečná paní Kánská, která po dobu pouličních bojů kyjevských jezdila do Kyjeva a tam za nejprudčí střelby granátů konávala s bezstarostnou tváří své nákupy, zásobila mne na další cestu bohatě potravinami všeho druhu, což v mysli jsem jí pak vděčně kvitoval velmi často. Následkem pomalé jízdy nákladními vozy teprve 21. února (6. března) jsme dorazili do Bachmače, kde bylo nutno učiniti delší zastávku i přes to, že Němci nám byli téměř stále v patách. Vinu nesla i okolnost, že téměř každé nádraží bylo obstruováno spoustou vlaků jiných, naplněných těmi vojáky bolševickými, kteří nechtěli uznati mír brest-litevský a stavěli se tu Němcům na odpor, kdežto na severu šli bolševici s Němci.

Velitelem našeho ešelonu, sestávajícího z části 7. českého pluku, byl kapitán Kadlec, bývalý redaktor českého listu „Revoluce“ v Kyjevě a proto na indexu pánů z „Čechoslováka“. Ale kdežto tito pánové obmezili své hrdinství na redakční kancelář v Petrohradě a na kanceláře ambulanti ve vlaku, kapitán

Kadlec vstoupil při první příležitosti do řad českého vojska a z Bachmače šel naproti Němcům, kteří nebyli již daleko za námi. Zde osvědčil se i jako strateg i jako voják a Němce odrazil poměrně s malými ztrátami našich lidí.

Byla tu tedy po Kyjevě prolita poprvé česká krev a bylo jí pak prolito ještě daleko více pod Uralem a na Sibíři. A tak ona opatrnost, nezasahovati do boje, nebyla nic platná a neosvědčily se bohužel předpoklady, že passivitou českou krev česká bude ušetřena. Více krve by to jistě nebylo stálo, kdyby Čechové byli v Kyjevě poskytli žádanou pomoc generálu Kwiecińskému. A čeho se tu mohlo dosáhnouti! Kyjeva by se nikdy nebyli zmocnili ani Ukrajinci ani bolševici, kteří tehdy neměli náležitě válečné organizace, ale za to měli veliký, přímo panický strach před Čechy. Ti by byli disponovali Kyjevem a s republikánskou armádou ruskou by nebyli pustili ni jediné nepřátelské nohy na jih Ruska; ba nepřátelé by si to vůbec ani nebyli troufali. Neblahé heslo „nevměšovati se do vnitřních záležitostí Ruska“ se v důsledcích svých ukázalo skutečným vměšováním a to na prospěch bolševiků, kteří nebyli žádnou „vnitřní záležitostí Ruska“, nýbrž záležitostí evropskou, jak dnes už i každý nepolitik vidí a jak již v Kyjevě jsem to tvrdil. Rovněž tak tomu jest i s heslem „šetřiti české krve“. Těto krve nejenže se nešetřilo a neušetřilo, nýbrž bylo jí pak v Sibíři prolito tisíckrát více, než by se bylo mohlo státi v Kyjevě. A oč dříve mohla býti doma naše československá armáda, která na dalekém východě byla pak odsouzena k nekonečnému strádání a mučivému očekávání návratu!

A ukrajinismus? Kdo z poslanců na říšské radě vídeňské, zejména starších, nevzpomíná kalných pramenů „rusínské“ politiky? Nebyli to títo politikové, kteří vždy hlasovali proti nám?

A kdo a co byl Hruševský? To nebyl žádný boj za „osvobození národa“, to byl boj na oslabení

Ruska. Mír brest-litevský přece jasně dokázal, v čí prospěch obojí hnutí, bolševické i ukrajinské pracuje a proč právě Němci jsou největšími fedrovateli těchto snah. A ještě názorněji to ukázal první hetman Ukrajiny z milosti Němců, Skoropadský, jenž odejel do Berlína, aby se tam poklonil, jako pravý vasal svému lennímu pánu, Vilému II., jenž nedlouho před tím zřídil i samostatnou vládu polskou ve Varšavě. Důvod dialekticko-pedagogický zajisté tu u Němců nepadal na váhu, jak to tvrdí ukrajinští agitátoři. Neboť proč Němci sami nepředcházejí tu svým vlastním příkladem? Má přece němčina takovou bohatost dialektů, jako ne tak hned jiný jazyk, a mnohé z nich honosí se i literaturou větší než maloruština, ba nářečí dolnoněmecké jest bližší hollandštině nežli spisovné němčině. A přece si přepychu rozkolu literárního nedopřává žádné z nich — vědět Němci dobře, proč. Takový luxus je dobrý jen pro Rusy — a tím samým pro celé Slovanstvo. A tato německá práce nese již ovoce. Je mnoho dobrých, poctivých Malorusů, kteří mají za to, že pracují ve prospěch svého maloruského národa, když pracují pro ukrajinství. Vidíme to i u nás v Čechách, kam agitace ukrajinská vrhá své stíny. A tak po Rusku přicházíme na řadu hned my Čechové. My, jichž malá republika obklopena jest jen nepřáteli. Naše naděje v Rusku upínaly se na dvě věci: společnou hranici s Jihoslavii a společnou hranici s Ruskem, nota bene velkým, silným, jednotným Ruskem. O t. zv. korridor jihoslovanský jsme již připraveni, a ukrajinismus pracuje parou, aby nás připravil o společnou hranici s Ruskem. A u nás jsou lidé tak prozíraví, že k tomu sami napomáhají. V karpatské Rusi máme upřimné přátele — ale to jsou Velkorusové a my pomáháme ukrajinismu je ubijeti, abychom ztratili tu jedinou, ale vydatnou oporu silného Ruska, tu, jak vždycky jsem říkal, lenošku československého státu, o niž svá záda můžeme bezpečně opřít.

Avšak dále k naší anabasi. Po šťastné bitvě u Bachmače nebylo možno hned jeti dále, ani pak.

když asi za dva dni přijel 6. český pluk za námi. Ještě v úterý 27. února létaly německé aeroplány nad námi a teprve v noci vyjeli jsme ke Konotopům, abychom po jízdě více než týdenní dorazili do Balašova, kde opět bylo nutno zdržeti se několik dní.

V Balašově mi navrhl kapitán Kadlec, abych jel napřed do Penzy, kde nacházel se štáb českého vojska. Privil, že bude to pro mne s výhodou, poněvadž ešelon musí zůstat ještě v Balašově. Jelikož podotkl, že mi tak praví na výslovné vyzvání odbočky Národní Rady, měl jsem za to, že v nitru předáků odbočky hnuly se lepší, lidštější city, a v plné důvěře k této změně jsem jednal podle návrhu Kadlecova a dal se na cestu do Penzy. Jako průvodčí byli mi přidáni tři čeští vojáci, což ve mně nevzbudilo žádné nedůvěry, tím méně, protože byli to hodní hoši, kteří ze své misse měli upřímnou radost. Dne 14.-27. jsme byli v Penze. Ale zde bylo mi sděleno, že pánové z odbočky Národní Rady ničeho o mém povolání do Penzy nevědí a že prý se musí „orientovati“. Počal jsem již tušiti pravé pozadí celé té hry a známou ruku neviditelných strůjců. A skutečně — druhý den bylo mi oznámeno, že odvolání mé z ešelonu 7. pluku se stalo prý ku přání tohoto pluku, který prý nechtěl u sebe moji přítomnost trpěti. To byla očividná nepravda, poněvadž nejen že mně o takovém nepřátelském smýšlení ešelonu nebylo ani nejmenšího známo, nýbrž naopak byl jsem po celou jízdu předmětem přátelské a největší pozornosti jak mužstva tak i důstojnictva. Důkazem toho byl fakt, že důstojníci, když osobní vagon byl k dispozici, co neochotněji udělali mi místo a vykázali ve voze třetí třídy celé oddělení o dvou lavicích pro mne a pro vojina, který, vida již na mně příznaky choroby, se mne v Bachmači přímo synovsky ujal a celou cestu nejoddaněji pečoval o moje pohodlí, pokud ovšem za daných poměrů bylo myslitelné. Byl to p. Rudolf Polach, mistr pekařský a obchodník z Bučovic na Moravě. Z vlídných a ochotných důstojníků mi utkvělo

v paměti pouze jméno poručíka p. Straky, jenž jako inženýr byl kapitánem Kadlcem komandován, aby před Bachmačí zrušil železniční most a tak Němcům znesnadnil další pochod. Výše zmíněná ochota důstojníků ešelonu měla pro mě, valem zhoršující se zdraví veliký význam, neboť až do Bachmače musil jsem jeti v tak zvaných „tepluškách“, t. j. nákladních vagoncích, kam se pouze postavila kamna a kde jinak chybělo vůbec všecko. Považuji tedy za naprosto nemyslitelné, že by mé odvolání z ešelonu 7. pluku mělo svůj původ v nelibosti tohoto pluku; naopak silně se kloním k domněnce, že právě přichylnost mužstva a přátelství důstojníků přispěly k urychlení mého odstranění a potomního mého exilu na Kavkaze. Jestliže pak na tvrzení pánů z Odbočky je kousek pravdy, pak by byla vysvětlitelná jen výtečností jejich zahraničního aparátu, který byl ovšem s to, vydupati takový projev nelibosti třeba i ze země.

Jedním slovem, byla mi „se zřetelem k mému věku a zdraví“ udělena rada, abych vojenskou výpravu opustil a uchýlil se někam do klidnějšího místa. Dáno mi na vybranou: buď Omsk v Sibíři, nebo Armavir na Kubáni anebo Gelendžik na Černém moři. Prohlásil jsem, že jasně vidím, že to znamená vyhnanství, a vida nezbytí přijal jsem bolestnou tuto rozluku od československé armády. Za místo svého pobytu vybral jsem sobě Gelendžik, poněvadž mi sdělili, že se tam nachází české sanatorium pro rekonvalescenty českého vojska.

Očekával jsem tedy v Penze hodinu svého odjezdu. Čekání to bylo mi příjemně tím, že jedné chvíle potkal jsem se tam s českým vojákem, který mi hlásil, že krajan můj z Mnichova Hradiště, dr. Jancák (nyní obvodní lékař v Skalsku), má pro mne fotografii mé rodiny, svěřenou mu pro mne při jeho odchodu do války. Voják mi sdělil jeho adresu jen nedokonale, ale přes to za nedlouho jsme jej našli a on hned, sotva že mne shlédl, již radostně sahal

do náprsní kapsy a fotografii mi odevzdával. V té době měla pro mne cenu nesmírnou; byla to téměř po roce zase první zpráva z domova, ale bohužel také již poslední za mého pobytu v Rusku.

Po čas svého pobytu v Penze měl jsem příležitost trochu se zotaviti a hlavně noci jsem dobře trávil, neboť — bytů nebylo vůbec — dostal jsem pro sebe vyhrazeno ve vlaku lehátko I. třídy a nechyběla mi ani pomoc lékaře. Na cestu do Gelandžiku byl mi přidělen zmíněný již p. Polach a kromě toho kap. Zajiček, bývalý policejní důstojník z Vidně, s nímž jsem se stýkal již v Kyjevě, když byl velitelem zajateckého tábora v Dárnici.

Doba mého odjezdu z Penzy byla stanovena na den 29. března večer. Abychom si zajistili seč možno snesitelnou jízdu, vyhledal p. Zajiček vagon 3. třídy, úplně prázdný a posunutý daleko za nádraží. V té naději jsme se však velice sklamali. Čekali jsme ve vagoně již drahnou dobu, když tu — již pozdě večer — začalo se hrnouti do něho obecenstvo. Nahrnulo se ho tolik, že ještě než se vlak hnul, nebylo v něm místo; lidé seděli a leželi na zemi. Mé místo bylo na hořejším lehátku (nad sedadlem tam, kde v našich vlcích bývá síť na zavazadla), takže když jsem musil sestoupiti, šlapal jsem po lidských tělech, což se stalo za tu noc vícekrát. Obecenstvo, které s námi jelo, bylo bezohledné, byli to lidé ve vojenských uniformách a většinou neurvalí. Jeden sedl si mně do nohou, druhý se umístil u mých prsou a opíraje se nohama o protější lehátko celou váhou mne do nich mačkal. Protest byl nejen nemožný, ale i nebezpečný. Za mého tělesného stavu působila mi taková posice hotová muka. Když již začalo svítati, přijal jsem tedy návrh kap. Zajička, abychom na nejbližší stanici vystoupili a čekali na příležitější pokračování cesty. Učinili jsme tak a stáhli též svoje zavazadla. Sestoupivše tázali jsme se, na které stanici se nacházíme.

Ku svému údivu a ustrnutí obdrželi jsme odpověď: „V Penze“. My totiž vůbec nejeli; co jsme považovali za jízdu, bylo pouhé posunování vozů, které v polodřimotě nebylo k rozeznání. Tak jsme prazbytečně byli tyráni celou noc. Otázka další jízdy byla příznivě rozřešena okolností, že sousední vagon byl sanitní a že za dobré slovo a příspěvek „na přilepšenou pacientům“ jsme byli do něho přijati; bylo v něm dosti míst prázdných, která jsme zaujali a mohli na nich dosti pohodlně i ležeti. Jeli jsme tak až do Povorina, kde však sanitní vůz, jedoucí dále jiným směrem, jsme musili opustiti a přestoupiti zase do „teplušky“, která nás zavezla do Caricyna. Tam jednodenní přestávka — a večer šlo to zase dále přes Tichorěckou k Jekatěrinodaru. Ale v Tichorěcké, kde nahrnula se do vlaku ohromná massa lidu, dostali jsme se zase do nákladního vozu bez kamen, nikoli tedy do „teplušky“, což pro zhoršení mého tělesného stavu mělo tentokrátě následky osudné. Přemáhal jsem se silně, ale když vlak místo v 6 hodin večer se hnul z Tichorěcké až po desáté hodině a zima ve stojícím nevytopeném voze dorážela s přibývajícím večerem čím dále neúprosněji, můj vysílený organismus kapituloval. Nebylo ostatně divu; trvalať tato cesta v nákladních vozech a „tepluškách“ sedm týdnů. A tak, ačkoli nebylo již daleko do Novorossijska a odtud po moři dále do Gelendžiku, musil jsem, když vlak se zastavil na nádraží v Jekatěrinodaru, požádati své průvodce, abychom sestoupili a aby mi vyhledali nějaký útulek, kde bych mohl ulehnouti. Jekatěrinodar byl v té době obsazen bolševiky, ale k městu již se přibližoval Kornilov, jenž uniknuv šťastně z vězení*), odebral se na Don, kde generál Alexějev zřizoval již své „partisány“, zárodek to budoucí dobrovolnické armády.

*) Kerenský sám mu k tomu pomohl. prohlásiv jej ve své řeči —
že nevinna.

Cesta z Penzy do Jekatěrinodaru a potom na Kavkaz byla pro mne cestou křížovou, ne snad jen pro ty těžkosti fyzické, které v mém věku byly často nad moje síly, ale i pro bolesti morální. Viděti na vlastní oči ten strašlivý rozvrat Ruska, toho velikého, mohutného, slovanského Ruska, na které vždycky s takovou důvěrou jsme upírali své zraky, býti svědkem zoufalého boje mezi hrstkou dobrovolců seskupených kolem Kornilova a Alexějeva a nepřehlednými rozeštvanými massami, které s disciplínou ztratily někdy i lidskou povahu, — to vše pro každou slovanskou duši, tedy i pro moji, musilo znamenati muka. Hroutila se největší slovanská říše — a mně bylo projížděti místy, kde, jak se zdálo, dohořivaly poslední zbytky bývalé její moci, cti a slávy. Těžké dojmy z této tragedie, odehrávající se před mýma očima, byly sesíleny ještě tíživým pocitem našeho provinění před národem ruským. Jak často jsem vyčetl v očích ruských lidí trpkou výčitku! Jak často pozoroval jsem v rozhovoru náhlé zamlknutí, když v řeči bez úmyslu se zavadilo o fatální, neočekávanou „neutralitu“ českou — —

V Jekatěrinodaru byl jsem přijat s velikou laskavostí a upřímnou, nezapomenutelnou pohostinností v českoruské rodině p. inž. Husníka, kde zacházelo se se mnou tak srdečně, jako bych patřil k rodině. V intimním tom, patriarchálním ovzduší — domácnost p. Husníka zahrnovala v sobě tři generace rodiny — ztrávil jsem ovšem částečně i na lůžku, tři týdny. V městě samém ovšem nebylo o klidu ani řeči. Vojsko gen. Kornilova rapidně postupovalo na Jekatěrinodar a tak přídavkem ke své nemoci a rekonvalescenci měl jsem neustále strašlivou dělostřelbu, která trvala někdy nepřetržitě 48 hodin. Detonace bývaly tak silné, jako by děla stála na naší ulici. Po týdenní palbě byl však Kornilov, bohužel, nejen bolševiky odražen, ale i sám padl, želen všemi ruskými vlastenci.

Na památku tohoto svého pobytu v bolševickém

Jekatěrinodaru (vrátil jsem se tam později ještě jednou, když Alexějevem a Denikinem bylo město opět vyrváno bolševikům), vyžádal jsem si následující laskavou obsilku, kterou dostal p. Husník od bolševiků, a uvádím, ji zde jako charakteristický vzorek bolševického úředního slohu: „Příkaz č. 19. vrchního velitele vojsk severního Kavkazu. V Jekatěrinodaru, 22. dubna 1918. Celá buržoasie, jak zaplativší tak i nezaplativší kontribuci, jest povinna dostaviti se dnes k 6. hodině večer do budovy zimního divadla. Kdo se nedostaví, bude zastřelen. Vrchní velitel, soudruh Antonomov“.

Ale přes všecku vůni tohoto slohu byl jsem nucen, když po třech nedělích jsme opouštěli Jekatěrinodar, opatřiti si bolševický pas, což se šťastně podařilo. Pomocí jeho dostal jsem se pak — tentokráte jen v průvodu p. Polacha, neboť kap. Zajiček odebral se do Gelendžiku již napřed — do Novorossijska a odtud po moři dále do Gelendžiku. Tam jsem přijel 2. května, ještě sice ve stavu velice zuboženém, ale procházkami po mořském pobřeží a koupelemi jsem se zase poměrně brzy zotavil. V t. zv. českém sanatoriu pí. Schillerové očekávalo mne po dlouhé době i veliké osvěžení duševní, neboť dáma ta dala mi k dispozici svoji bohatou knihovnu.

Tak život můj v Gelendžiku plynul klidně až do konce srpna, když z nenadání jsem dostal návštěvu dvou českých důstojníků, podplukovníka Němečka a inž. kapitána Čásky, kteří sídlili v Jekatěrinodaru a přibyli sem za mnou s naléhavou žádostí, abych vzhledem k postavení Čechů, jež v očích ruské intelligence a vojenských kruhů bylo velice otřeseno, se odebral s nimi do Jekatěrinodaru a chopil se zase konání svých národních povinností. V nitru jsem váhal, neboť se mi zdálo, že oba kurýři, kteří dovolávali se zejména gen. Alexějeva, vidí snad věci příliš černě, ale na jejich zvýšené naléhání jsem se rozhodl a jel s nimi do Jekatěri-

daru, kde skutečně jsem shledal, že mé přítomnosti jest potřeba.

Shledal jsem tam též, že při dobrovolnické armádě gen. Alexějeva byl během léta zřízen inž. Králem technický prapor, jenž byl pak přeměněn v prapor pěchotní. Velitelem jeho byl Král jako plukovník a s ním tam sloužil podplukovník Němeček, kteří však oba v době mého příchodu do Jekatěrinodaru následkem neblahých vnitřních rozporů — jak to mezi Čechy již jinak nemohlo býti — v něm již nesloužili. Král odešel k tak řečené armádě astrachaňské a Němeček vstoupil přímo do ruské armády, kde byl přidělen k železničnímu oddělení. V ní sloužil též jako ruský kapitán český inženýr Čáska, vynálezce pohyblivé prothesy, který kromě nebezpečných výzvědů na poli válečném sám konal i v kanceláři výzvědného oddělení pracnou službu překladatele spousty jinojazyčných žurnálů. Byli to ti dva poslední pánové, kteří vyhledali mne v Gelendžiku a s nimiž odejel jsem hned zpět do Jekatěrinodaru.

Tam jsem ovšem bez průtahu navštívil gen. Alexějeva. Generál, který již v minulém prosinci poslal mi z Novočerkasska po inž. Královi do Kyjeva dopis s prosbou, aby české vojsko se k němu připojilo, přijal mne s velice přátelskou srdečností a byl jsem jím i Denikinem — ten rovněž byl v Jekatěrinodaru — vybídnut k některým důležitým úkolům s poukazem, že jest se mi jich podjati jako zástupci českého národa při dobrovolnické armádě. Rád jsem tak ovšem učinil a po dlouhé době nuceného klidu bylo mi štěstím, ocitnouti se opět mezi českými vojáky. Ku přání velitelstva navštívil jsem také český bataillon v Stavropoli a staral se o jeho potřeby.

Bohužel, moje styky s gen. Alexějevem, který byl tenkrát vrchním vojevůdcem armády, ukončily se brzy — jeho smrtí. Starý, slavný generál se v Jekatěrinodaru rozstonal a zemřel na to docela za

krátko. Já pak až do vlastní své smrti nezapomenu na svoje setkání s ním. Vidím ho dosud jakoby před sebou, jak rozechvěným hlasem se mne tázal: „Rekněte, Osipe Osipoviči, mohli jsme my, Rusové, očekávat od Čechů takovou neutralitu?“ Když slavného vůdce jsem hleděl přesvědčiti, že český voják by nikdy Ruska neopustil a že s politikou několika jednotlivců nelze stotožňovati city celého českého národa, smutně přikyvoval hlavou nebohý stařec, který za dobu ruského rozvratu celý zbělel. Přikyvoval, ale ku konci dlouhé besedy přece jen povzdechl: „Považte, když jsme se dodělali takových úspěchů se 1600 dobrovolců, kde bychom už dnes byli, kdybych měl jen jednu jedinou, ale vaši, českou, slavnou brigádu. Vždyť já ji znám nejlíp, vždyť já jsem byl jejím křestným otcem!“ Chtěl jsem na to cos odpovědět, ale starý generál trpce mi vpadl do řeči: „Rozumím, rozumím, všemu rozumím. Což dělat, usouzeno bohem. Všichni nás opustili, ale my se nedáme, Osipe Osipoviči, my, věřte mi, sami si své veliké Rusko vybojujeme.“ (Napadá mi u příležitosti této posmrtné vzpomínky, že jindy to zase bylo, kdy gen. Alexějev hořce sobě zasteskl v přítomnosti dvou českých důstojníků: „Prodali Slavjanstvo, prodali —“).

Národní smutek po Alexějevu byl veliký a upřímný. Jeho místo zaujal Denikin, ale k uctění památky Alexějeva nepřijal titul vrchního vojevůdce. Náčelníkem politického oddělení, kteroužto funkci zastával před tím také sám Alexějev, stal se nyní gen. Dragomirov.

V Jekatěrinodaru stýkal jsem se i s někdejším předsedou kyjevského Svazu drem. Vácslavem Vondrákem, který sem přibyl po velikých utrapách, byv před tím zatčen, tři měsíce vězněn a neustále podrobován křížovým výslechům se strany Němců. Mívali jsme pak časté porady; byl dr. Vondrák velice vážen štábem a konal tu velice cenné služby.

zvláště pak, když pozvolna začali přijížděti k nám do štábu vynikající diplomaté a politikové ruští, jako předseda dumy Rodzianko, člen její Šulgin, bývalý ministr zahraničních záležitostí Sazonov a jeho „továryš“ Neratov, Tatiščev, dr. Gerovský a jiní.

Také tento můj druhý pobyt v Jekatěrinodaru byl osobně příjemný. Nejprve jsem bydlil v bytu, který byl úředně rekvirován pro podplukovníka Němečka, totiž ve velikém rodinném bytě společníků firmy Kurguzov a Tarabanov a jejich příbuzných, kde jsem poznal skutečnou ruskou pohostinnost. Na to byl jsem opětně hostem zmíněné již přelaskavé rodiny Husníkovy.

V českém bataillonu v Stavropole jsem slyšel různé zprávy o osudu inž. Krále, proti kterému panovala jistá nevěle, že odešel k armádě astrachaňské a že pro ni najímá české vojáky. Armáda ta platila totiž za germanofilskou a skutečně také pěstovala jisté styky s Němci, když tito zaplavili Ukrajinu. Při tom se vyprávělo, že Král byl zatčen a pro desertci zastřelen. Král, jak se pak ukázalo, zhynul tragickou smrtí skutečně, ale věc se později vysvětlila zcela jinak. U gen. Romanovského sešel jsem se z nenadání s kap. Rjabovem, jedním z těch ruských důstojníků Kornilovců, který mne v Kyjevě několikrát byl navštívil a který se mi nyní představil jako ministr vojenství armády astrachaňské, jejíž jménem vyjednává nyní o splnutí obou armád. On dotvrdil mi, že armáda jejich byla opravdu ve stycích s Němci, ale jen z důvodů taktických, aby jí nebylo překáženo v jejím organisování, načež chtěla se sloučiti s Alexějevem, resp. Denikinem. To mi později dotvrdil i gen. Dragomirov s tím, že sloučení je na nejlepší cestě a že zbývá již jen rozřešiti otázku vrchního velení. Na můj dotaz o činnosti Králově sdělil mi Rjabov, že ani on sám nepracoval jinak, než v tomtéž smyslu a směru, v němž oficiálně byl podporován. Král měl již značnou část válečných potřeb pohromadě rovněž i něco mužstva. To vše mělo se již

poslati českému praporu, když Král najednou zmizel a tím formace tohoto českého oddilu úplně padla. Jelikož o dalším osudu Králově Rjabov ničeho nevěděl a stále určitěji začaly proskakovati pověsti o vraždě, žádal jsem u štábu, aby po zmizelém bylo zavedeno pátrání. Bylo mi vyhověno a měl jsem jmenovati dva členy, štáb pak předsedu vyšetřovací komise. Ta, když svoje pátrání zahájila, našla v bytu Králově v Novočerkassku pouze jeden kufr, který mi byl pak odevzdán. Byly v něm různé, historicky cenné papíry, ale žádná stopa po jeho majiteli. Náhodou však v tom čase padl do rukou vojenské policie v Jekatěrinodaru český voják, který byl zatčen pro nedovolené nosení důstojnického odznaku a který v českém spolku byl označován s velikou určitostí jako spoluvinník na vraždě — zároveň s některými jinými českými vojáky, jež přivedlo do podezření nápadné plýtvání penězi. Do vězení podezřelého vojáka byl proto vojenským soudem poslán zkušený státní detektiv, který s ním zavedl velice obratný výslech. Výsledkem jeho byl protokol s překvapujícími zvěstmi, jenž mi byl zaslán k nahlédnutí. Zatčený voják popíral přímou vinu, ale doznal, že Král byl zavražděn a že jeho vraždě byl přítomen. Nešťastný inženýr, vojenskou hodností plukovník, míval u sebe značné sumy peněz, čímž se netajil, a to také bylo příčinou jeho zkázy. Zločinci — bohužel samí čeští vojáci — Krále zatkli pod záminkou, že jsou k tomu oprávněni a odjeli s ním k řece Mányči, kde jeden z nich jej ze zadu zastřelil revolverem. Mrtvolu oloupili a hodili do řeky. O lup se rozdělili a zatčený doznal, že obdržel z něho podíl přes 2000 rublů. Ždaž i ostatní vrahové byli později vypátráni a spravedlnosti odevzdáni, mně není známo. Tak nešťastně skončil tento nadaný, náš věci úplně oddaný muž a neúnavný pracovník, jehož některé slabé stránky byly daleko vyváženy neohrožeností a zručností, která zjednala mu přízně i důvěry jak dříve na Balkáně, tak i pak v Rusku. Čest budiž jeho památce!

Mimochodem se jen zmiňuji, že pluk. Němeček, jakožto člen vyšetřovací komise zjistil, že byl učiněn pokus, odklidiť z bytu Králova celou pozůstalost; to se však podařilo jen částečně a Králův archiv byl mi přivezen a odevzdán s mnoha cennými listinami, mezi nimi i mými, ačkoli některé chyběly.

Po ústupu Němců z Ukrajiny konal se v Jekatěrinodaru veřejný sjezd ruských politiků a státníků, na nějž dostavil se též Miljukov, který nedlouho před tím byl v Kyjevě, aby tam jednal s Němci. Prohlásil se tam, jak známo, pro německou orientaci Ruska, kdežto na př. neohrožený redaktor „Kijevlanina“ Šulgin a dr. Vondrák odmítli přijmouti z rukou Němců zpět svůj vlastní majetek, zabraný jim od bolševiků. Miljukov na sjezdě i mluvil a přiznal se, že pochybil, ale setkal se s naprostým chladem a přátelství pravých Rusů již se mu nevrátilo.

Má činnost v Jekatěrinodaru, který v té době byl Mekkou ruské inteligence, působila výborně na moje zdraví a podařilo se jí zahojiti i mnohou duševní ránu. Péče o český prapor v Stavropoli působila mi sice mnohé starosti, neboť vojákům bylo stále zápasiti s nedostatkem oděvu a obuvi, ale to byla všeobecná bolest celé dobrovolnické armády ruské a já doufám, že aspoň po mém odjezdu bylo nedostatku vojáků odpomoženo značnými zásobami látek ve skladišti českého spolku, na nějž jsem naléhal, aby látky ty byly co možno nejdříve zpracovány. Jiná obtíž byla v pomalém rozmnožování českého vojska. Měli jsme v té příčině poradu u francouzského zástupce při dobrovolnické armádě a ten se nabídl, věnovati 10.000 rublů na výdaje spojené s nájímáním. Usneseno, aby peníze ty byly odevzdány předsedovi spolku, p. inž. Stárkovi, a spolkem byly zvoleny osoby, jež měly „nábor“ prováděti. Bohužel snaha ta zůstávala stále bez výsledku a já byl nucen požádati pana předsedu za vrácení peněz do rukou dárce, aby z toho nevzniklo nedorozumění na neprospěch českého jména.

Nedlouho po ruském sjezdu přijel do Jekatěrino-
daru kurýr ze Sibíře od Kolčaka a od štábu českého
vojska. Přinesl zprávu, že štáb prohlásil všeobecnou
mobilisaci Čechů a že jest záhodno, aby se tak stalo
i zde. Ve schůzích našich důvěrníků stalo se usnesení
kladné. Avšak vyvolalo mocný odpor u všech těch,
kterým se dosud podařilo, ukryti se před touto po-
vinností. Ve schůzích spolku, k tomu cíli svolané,
nejen že se stalo téměř jednohlasné usnesení (všech
proti jednomu hlasu), aby se mobilisace odvolala, ale
na mne, na něhož se tu útočilo tonem, jako bych
byl spáchal nějakou vlasteneckou zradu, vznesen
appel, bych se staral o to, aby Čechům bylo možno
odejeti tím nebo oním způsobem domů. A tak, vržen
okolnostmi opět do ovzduší našich zahraničních „ci-
vilistů“, stál jsem zas tváří v tvář onomu českému
peklu, které na půdě Ruska mne uvítalo už v r. 1916.
Poslal jsem dotaz českému bataillonu do Stavropole
— a ten vyslovil se rozhodně pro mobilisaci, kterou
také sám ve svém stanovišti provedl. Když mne na-
vštívili někteří čeští důstojníci bataillonu a já jim
sdělil počínání jekatěrínodarských — jak za hranicemi
všeobecně se říkalo — „ulejváků“, prohlásili mi, že
proti každému, kdo by se povinnosti té chtěl vyhnouti,
zakročí exemplárně.

Výsledku akce mobilisační jsem se nedočkal, ne-
boť jsem mezi tím odejel domů. Akce tato měla však
ten negativní následek, že mnoho těchto ziskuchtí-
vých zbabělců jednoduše z města uteklo. Ovšem, jak
jsem pak doslechl, mnohým z nich se to nevyplatilo.
Upadli do rukou bolševiků, kteří je obrali o všechny
jejich úspory, jdoucí do tisíců.

Současně česká vojenská obec v Jekatěrínodaru
utrpěla těžkou jednu ztrátu, po inž. Královi již druhou.
Když sibiřský kurýr se vracel, odebral se tímtež
směrem současně i náš český kurýr, kapitán Časka.
Neposílali jsme ho samí nikam, naopak dr. Vondrák
i já jsme mu to rozmlouvali, poukazující na nebez-

pečí této výpravy, která musila se bráti hluboko na jih, pak aeroplánem přes nepřátelské tábory bolševiků i vzbouřených domorodců, Kaspickým mořem a konečně bůh ví jakými prostředky komunikačními ku vzdálenému cíli; ale vlastenecký zápal Čáskovi nedal, aby se nevydal na cestu, ze které — dosud se nevrátil. Aní do této chvíle, kdy tento svůj spis dávám do tisku. Báli jsme se o jeho život již tenkrát, ale nyní počínám mítí již jistotu, že osud Čáskův jest zpečetěn. Dej bůh, abych se mýlil. Byl to muž neobyčejně obětavosti, pile a svědomitosti. Před svým odjezdem, jako by byl přece jen tušil, že osud chystá mu zničení, svěřil mi některé svoje listiny a svoje obsáhlé zápisky, které jsem přivezl do Čech. Pro posouzení naší zahraniční akce mají dokumentární cenu prvního řádu.

Český bataillon, který u Stavropole bojoval dvakrát velice statečně proti bolševikům, cítil se velmi unaven a žádal mne, abych vymohl jeho přeložení jinam k odpočinku. Gen. Denikin ochotně mi vyhověl a nařídil přechod praporu do Jekatěrinodaru. Leč zde nebylo dosti místa pro umístění všeho mužstva a proto na moji další intervenci byl prapor poslán dále do Novorossijska s určením pozdější přeplavby do Oděssy. Za své hrdinství osvědčené v bojích u Stavropole byl pak prapor ve vojenském rozkaze nejlichotivějšími výrazy pochválen.

Té doby — nadešel podzim roku 1918 — bylo shroucení německé armády všeobecně již známo a německé vojsko opouštělo kvapem jih Ruska. Loďstvo Spojenců vniklo do Černého moře a opanovalo je úplně, až část jeho přistála v Novorossijsku a velitelství této části ohlásilo na 25. listopad svou návštěvu gener. Denikinovi do Jekatěrinodaru. Byl to veliký okamžik, kdy vzdálení a tak dlouho od sebe odloučení spojenci ze západu a východu mohli si stisknouti ruku. Pro celý Jekatěrinodar byl to den sváteční. Při hostině, jím na počest uspořádané, měl jsem čest pronésti

děkovací přípitek za osvobození našeho národa, načež zástupce Francie povolal rusky slávu osvobozeným Čechům. Po tomto přípitku zahrála hudba „Hej Slovane“ a sálem zaburácel bouřlivý potlesk. Odpoledne byla představena kozácká „džigitovka“*) a večer konala se hostina kozáků na počest hostem, při čemž ode všech řečníků kozáctva byla zdůrazňována touha po jediném, velikém, silném Rusku a po vybojování toho cíle pod vůdcovstvím Denikinovým, jenž byl předmětem stálých ovací. Tatáž nálada panovala i na zjejtří v sezení kozáckého parlamentu kubánské oblasti, kde jako mluvčí Čechů jsem byl vřele uvítán a kde na má slova v stejném smyslu pronesená bylo mi odpověděno bouřlivým souhlasem. Místopředseda sněmu děkoval mi pak v delší řeči a uložil mi vyříditi českému národu blahopřání k svobodě a bratrský pozdrav kozáctva kubánské oblasti. Tedy žádný ukrajinský separatismus! A v té chvíli a ve zvláštním tom prostředí, v samém srdci ruského kozáctva, vzpomněl jsem si mimoděk na ty doby ze začátku světové války, kdy v Čechách se říkalo a věřilo, že první kozák, který se objeví na moravských hranicích, bude pro Čechy znamenati kurýra slovanské svobody . . .

Přišla i bez kozáků, ale ne — slovanská. Ale přišla přece. A v první té chvíli čistého nadšení i naše česká obec v Jekatěrinodaru radovala se z toho, co jest, a nekalila si radost myšlením na to, co mohlo býti. Nadšení ze samostatnosti české opanovalo nás úplně. Když pak již nedalo se pochybovati o zaručenosti zpráv, oznamujících českou neodvislost, sepsal jsem o tom oficielní oznámení a zaslal je generálu Denikinovi, který mi odpověděl tímto přípisem:

Vrchní velitel
Dobrovolné armády.

Dne 20. listopadu 1918.

Velectěný pane, Josefe Josefoviči!

S pocitem nejživější radosti přečetl jsem Vaše sdělení o zřízení samostatného, svobodného českosloven-

*) Jízdecká kozácká produkce, spojující v sobě *brawuru*, eleganci a krkolomnost.

ského státu. Osvobození jižních a západních Slovanů od cizineckého jha ode dávna tvořilo vřelý sen ruského národa.

K hlubokému politování záležitost tato tak slavně zahájená Hosudarem Imperátorem Alexandrem II. Osvoboditelem nemohla býti dovedena do konce následkem nepřemožitelného odporu našich společných nepřátel rakousko-uherských a německých. Se zvláštním uspokojením vzpomínám prvních dnů války, onoho vzplanutí všeobecného nadšení, se kterým ruská veřejnost uvítala první manifest vrchního velitele velikého knížete Nikolaje Nikolajeviče, v němž prohlášeno bylo osvobození československého národa zároveň s druhými ujařmenými Slovy. Myšlenka tato najednou potom byla potvrzena Hosudarem Imperátorem Mikulášem II. a po něm i veškerým ruským národem, zosobněným v Hosudarstvené dumě a snicím o tom, aby přinesl svobodu svým slovanským bratřím při ukončení vítězné války s Němci a Maďary.

Všemohoucí Pán usoudil jinak.

Zpráva o utvoření neodvislého československého státu dodá ruskému národu nové síly v předsevzatém jím osvobození vlasti, znásilněné bolševiky.

V době světového hnutí a všeobecné srážky zájmů, ve dnech národního nevýslovného hoře měli jsme možnost přesvědčiti se, kdo jsou naši praví a oddaní přátelé. Ruský národ nezapomene nikdy, jak bratři Čechové i Srbové zachovali se k němu v těžké hodině. My povždy pečlivě budeme chrániti ve vděčné paměti ten fakt, že československé vojsko, utvořené dobrovolníky Čechy hned od prvního okamžiku války, neustále rostlo a se zvětšovalo přes kruté zkoušky, které v té době vytrpěla ruská armáda, a že na konec vyrostlo v mohutnou sílu, poskytující nám neocenitelnou podporu v boji s Německem a jeho zploncem bolševismem.

Pověřuje Vás, abyste předal vládě československého státu naše nejsrdečnější pozdravy, prosím Vás též, abyste tlumočil naše pevné přesvědčení, že naše bratrské vztahy, upevněné společně prolitou krví, najdou dalšího rozvoje v nejživějších kulturních i hospodářských vzájemných našich snahách.

Louče se s Vámi, vysoce vážený Josefe Josefoviči, přináším Vám srdečný vděk za Vaši nepřetržitou a plodnou práci na nivě slovanské vzájemnosti, obzvláště ruskočeského sblížení, a prosím, abyste přijal ujištění dokonalé mé úcty a oddanosti.

A. Denkin.

Osvobození naší vlasti a opuštění ruské půdy německým vojskem oživilo přirozeně nepotlačitelnou touhu po návratu domů. Rozhodl jsem se pro co nejrychlejší návrat do vlasti. Obrátiv se na generály Deníkina a Dragomirova a obdržev od nich potřebné papíry, vydal jsem se po srdečném rozloučení se všemi českými i ruskými přáteli na dalekou cestu,

Dne 6. prosince večer jsem opustil Jekatěrinodar, doprovázen přiděleným mi od štábu plukovníkem Němečkem a dvěma poručíky Nováky. Cesta naše vedla nejprve do Novorossijska a odtud po lodi do Oděssy, kde byl jsem velice laskavě přijat francouzským gener. konsulem z Kyjeva, p. Henno a jeho chotí. V Oděsse, na kterou vojsko Petljurovo učinilo útok, musili jsme strávit plných osm dní, neboť železničního spojení do Rumunska vůbec nebylo a nedostatek dopravních lodí bránil cestě do Galace. Konečně však přece dočkali jsme se lodi a přes Galac mohli pak jeti dále do Bukarešti. Odtud pak dále do Řavy, kde ocitli jsme se již na půdě bývalého Rakouska. Tam však musili jsme opětně čekati čtyři dni, než se našla ztracená moje zavazadla.

Cesta naše do vlasti, opět namáhavá a zdlouhavá, trvala sice plný měsíc, ale obtíže její byly již jen hříčkou proti zážitkům cesty z Kyjeva do Jekatěrinodaru. Dne 6. ledna 1919 dorazili jsme šťastně do matičky Prahy.

Vše další, s čím jsem se ve vlasti po svém příjezdu shledal, přecházím mlčením, neboť nespadá to do rámce tohoto spisu. Jedině, jako poslední doplněk své činnosti zahraniční a k vůli jasnosti v účtech zde ještě poznamenávám, že peníze, které jsem r. 1915 z rukou dra. Kramáře obdržel na cestu za hranice, jsem po svém návratu na patřičná místa vrátil.

* * *

Takové jest stručné vypsání mé práce za hranicemi z let 1915-1918. Nestranný a spravedlivý pozorovatel — doufám — sám si učiní o ní úsudek. Vyskytly-li se pak někde obviňující hlasy (ale udalostí světa vyvíjejí se tak, že těch hlasů je stále méně a méně), že ze své zahraniční činnosti měl bych se zodpovídati soudu národa, podotýkám k tomu jen tolik: nad tento soud nic by mi nebylo vítanějšího. Pro národ jsem jel ven — a národem, jenom národem, přeji si býti zvážen a souzen!

Psáno r. 1920 v Klášteře nad Jizerou.

6. POKUS O ČÁSTEČNOU REHABILITACI

Novák, B.: Když kvetlo konopí – K Dürichovu odjezdu na Kubáň v roce 1918 ^{15/}

in: Muzeum města Mnichovo Hradiště, Občané města a významné osobnosti, pořad. č. 20 – Josef Dürich

Bylo to brzo potom, kdy ukrajinští „samostijníci“ Hruševský a Petljura padli si do náruči s německým generálem von Lissingenem. Naše vojenské části byly v pohybu a měly za sebou bitvu u Bachmače. Sensační novinky se honily po ešalonech. Bývalý ministr zahraničí Miljukov se „přeorientoval“ a začal hledat ztracené štěstí u centrálních mocností. Jako závdavek nově započaté éry přijal od německých vojáků svůj bolševiky zkonfiskovaný majetek. V ohni poznává se nejlépe ocel od železa. Vydavatel „Kijevljanina“ Šulgin, býv. spolupracovník Miljukova na stejné politické platformě – obstál. Tvrdá ruská hlava, hodná bohatýra Ilji Muromce, opovrhla německým vnaidlem a volila raději chudobu než hanbu.

Úloha čsl. vojáka na Rusi byla, jak se zdá, skončena. Bývalý ruský kolos, záštita a naděje ostatního Slovanstva, vlastní vinou ležel poražen na lopatkách. Německé vojsko rekvírovalo po Ukrajině, co se dalo, a těžilo z dobré politické konjunktury. Rakouští a němečtí zajatci šli, kam je srdce táhlo.

Ze západní fronty docházely závažné zvěsti. Němci se odhodlali k poslední velké ofenzivě. Dalekonosná děla byla připravena ke střelbě na Paříž. Situace byla napjatá. Věc centrálních mocností naposled jevila se v růžovém světle. Charakteristickým obrazem situace bylo vyzývavé chování němec. zajatců, vracejících se ze Sibíře, kteří zpti úspěchem Německa na východě, přeceňovali vyhlídky centrálních mocností na další průběh války. A při jídle roste apetit. Tito zajatci ve své zpupnosti nejednou nerozpakovali se ze svých rozjetých ešalonů hoditi po nenáviděných Čechoslovácích kusem železa nebo smýčkou provazu znázorňovati osud, který je čeká. Konopí kvetlo...

V té době stál ešalon štábu II. divise, k jehož rotě byl jsem přidělen, na velkém nádraží gubernského města Penzy. Cesta na Sibiř děla se s velkými překážkami ze strany Sovětů, za stálého vyjednávání. Celé dny čekalo se na rozhodnutí. Rokovalo se o všem možném, a hlavně o vojně. Tak jednoho dne na začátku dubna chodil jsem jako obvykle zabrán do svých myšlenek sem a tam po nádraží. Nic mne tu nepoutalo. Již jsem chtěl ukončit bezúčelnou svou procházku a vrátit se do „těplušky“, když zaslechl jsem radostný hlas jednoho z bratrů, který na mne volal: „Tak počkej, hochu, nesu Ti novinu!“ – „Jakoupak? Snad není po vojně?“, odpověděl jsem mu ironicky. „To ne, ale v těpluše u našich „sedmáků“ byl návštěvou poslanec Dürich, náš krajan.“ Po tomto sdělení bratra jsem oživil. Zájem o muže mně tak ideově blízkému se ve mně probudil v lačnou zvědavost. Zajímal jsem se o Dürichův osud. „Opravdu?“, zvolal jsem překvapen. „Ano. Dürich přišel k bratrům „v gosti“. Pravil, že se jde ohrát. Myslím, ale že přišel spíše, aby se mezi námi ohrál duševně. A jak byl zruino-

^{15/} Nejedná se o článek ani o samostatnou publikaci, ale o text legionáře B. Nováka, který je v Muzeu města Mnichovo Hradiště uložen ve strojopisu (opis Ladislava Nevhoštěného).

ván! Hotové trosky z bývalého dobrého, žoviálního pána. Až ho bylo bratřím líto. Uvařili mu čaj, dali do něho několik kostek cukru a Dürich se slzami v očích jim děkoval. Privil, že je v koncích se svými hmotnými prostředky, že jako žebrák je už živ z milosti dobrých lidí. Bratři poptávali se Düricha na zdraví. Tázali se také, jedli s nimi do Francie. „Což o zdraví“, pravil Dürich, „ale jedná se teď se mnou jako s Havlíčkem po té oktrojírce. Do Francie jel bych s Vámi rád, ale prý ze zdravotních důvodů musím zůstat tady. Po tolika příkořích najednou tolika starostí o mé zdraví! Prý bych nesnesl při mém stáří onu dlouhou, svízelnou cestu. A tak mi nezbyvá, než abych se smířil se svým osudem, a zazpíval si pro útěchu na známou melodii naší staročeské písničky: „S Vámi bych jel, bratři, když nesmím, zarost mi chodníček ořeším...“ A Dürich se trpce usmál. „A co soudíte, pane poslanče, o situaci a o dalších vyhlídkách vojny?“, pokračovali bratři ve svých otázkách. „Situace arcit' není zrovna nejlepší. Doufejme však, že se změní. Vždyť ani německé stromy neporostou do nebe. Podle mého názoru nezbyvá nic jiného, než vytrvati až do konce“. „A kam se vlastně, pane poslanče, obrátíte, když nejedete s námi?“ – „Sám nevím! Odjíždím na jih Ruska, snad na Kubáň“. A Dürich, zahleděv se na hodinky, vstal, smutně rozhlédl se po útulné těplušce a řekl: „Musí jít. Za chvíli hne se můj ešalon. Děkuji vám, bratři, za vaše pohostinství. Omládnul jsem mezi vámi. Okřál jsem na duchu. A teď s Bohem! Šťastnou cestu a brzké shledání v osvobozené vlasti!“

Bratr dopověděl vše, co o Dürichovi věděl. Mlčky srovnával jsem dojmy z jeho zprávy ve své hlavě a cosi stahovalo se mi v hrdle. Hledal jsem samotu. Našel jsem ji na březích klidné Sury. Tam stranou od bílého města, na jehož rynku skonala kdysi pod rukou katovou slavný, ale nešťastný sektář Levin, vzdychl jsem si se známým ruským spisovatelem Mordovecem, který zakončil svůj historický román o tomto Levinovi větou: „Ubozí idealisté...!“

Ze všech nejbolestivější ránu zasazuje člověku křivda. O tom přesvědčil se bývalý poslanec našeho kraje Jos. Dürich. V těžkých dobách, ve kterých rodila se naše samostatnost, věkem už stařec, poslán byl do světa, abyrazil spolu s prof. Masarykem první pěšinu našemu zahraničnímu odboji. Dürich šel rád. Věděl, že historie ho volá. Osvědčený slavjanofil, který od studentských let kráčel v myšlence všeslovanské po stopách Riegrových, s junáckou odvahou zapřel svoje stáří, a nehlédě k riziku, do něhož vydával své postavení rodinné, svůj život a zdraví, postavil se na zodpovědné a nebezpečné místo politického vůdce našeho zahraničního odboje v Rusku. Tehdá netušil Dürich, že nastupuje poslední úsek své politické dráhy, ozářené leskem triumfů, i ztemnělé na konec černými stíny nevděku a zklamání. Jeho postavení v Rusku bylo od počátku obtížné. Přišel, aby mluvil a prosil za český národ. Tehdejší zloduch Ruska Rasputin, Protopopov a Stürmer obklopili jej předivem intrik a na jeho naléhání, aby se nezapomnělo na českou věc, krčili rameny. Dürich musil se tvářit, jako by tuto neochotu neviděl. Musel znovu a znovu přesvědčovati o spravedlnosti a nutnosti věci, kterou tu hlásal, odstraňovati nedůvěru, zaujatost, intriky, neochotu i liknavost, hledati cestu k caru a k srdcím přátel naší české věci. Krok za krokem k svému cíli došel. Připravil v Rusku půdu k brannému československému odboji. První naše brigáda byla dítětem jeho práce.

A když se zdálo, že nic už nemůže mu vyrvat z rukou výsledky jeho námahy, přišla rána, která ho zdrtila. Padl režim, o který svoji práci opíral, a současně hladová závist sáhla po kořisti, kterou za nových poměrů nemohl Dürich pro sebe zachránit. Jako na omluvu svého jednání vyřkla tato závist proti Dürichovi těžké podezření, že schválně zdržoval a poškozoval čsl. akci a že byl ve spojení s rakouskými konfidenty.

Darmo se Dürich bránil hrozně lži. Darmo ukazoval na svoji čistou minulost, na své stáří i na to, že za svoji politickou práci dostal se skoro na mizinu. Vše jako by rázem bylo před jeho voláním ohluchlo. Ba, ničemná pomluva neustala pracovat proti jeho cti ani tenkrát, když Miljukov po březnovém převratu v r. 1917 otevřel Dürichovým dědicům našeho odboje sekci svého ministerstva zahraničí pro věci rakouských Slovanů, z jejichž akt byla prokázána Dürichova nevina. Dürich byl ignorován. Stal se obětí poměrů. Ruská revoluce viděla jen Düricha-zpátečníka. Ona neměla od něho a také nepotřebovala žádných služeb. Česká revoluce však Düricha znala a dosavad od něho služeb přijímala. Byl to její člověk. Znala celou jeho minulost. Revoluce naše věděla, že jako politik musel se přizpůsobit poměrům, do kterých přišel, aby tím jistěji dosáhl cíle, pro nějž byl za hranice vyslán. A jestliže už nové poměry vyžadovaly, aby Dürich své vůdčí místo postoupil jiným, měli tak učiniti způsobem, který by nevylučoval vděčnost za jeho přinesené oběti a práci. Způsob, jakým byl Dürich vyřazen z vedení našeho zahraničního odboje, a tím i z veřejného života, dotkl se jej bolestně a rozechvěl duši jeho mocněji, než kdo dovede pochopiti.

Časy se mění a lidé s nimi. Konopí, zaseté rakouskou vládou na oprátky těm, kdož uposlechli hlasu krve a odvážili se do boje za svoji volnost, dávno odkvetlo a uschlo. Nebylo ho třeba. Československý národ dosáhl, po čem toužil. Vrátili se naši legionáři, vrátil se i Dürich. A poněvadž hoden je dělník mzdy, rozpomněl se čsl. národ na svůj mravní dluh... Dürich byl rehabilitován. Na sklonku jeho života přece zazářily radostí staré jeho oči se šťastným úsměvem biblického Simeona, neboť uzřely spase ní... Jeho oběť nebyla přinesena nadarmo. Trpkost vyprchala z ušlechtilé jeho duše, bolesti přebolely. Dürich v ústraní politického života odešel již klidně. Památka jeho ostala netknuta stínem!

Napsal Boh. Novák z Drahotic^{16/} v roce 1932

---

^{16/} Obec Drahotice leží asi 7 km severně od Mnichova Hradiště (pozn. vydavatele).

Přepis dopisu:

Vyslanci českého národa

Josefu Dürichovi

Sterdamt, Ohio, U. S. A.

27. ledna 1918

Vážený pane poslanče!

Z dálky několika tisíců mil přijměte nevšední pozdrav, pozdrav a upřímný projev sympatie Vašich přátel, kteří přesvědčení jsou o ryzosti a poctivosti Vašeho charakteru sdílejí s Vámi v bolesti všecka příkoří a neodpustitelné provinění těch, kteří postavili 70ti-letého vůdce národa na pranýř hanby a potupy. Nevěřili jsme nikdy, že by čisté šediny Vaše prosákla skvrna černé zrady národa, pro něž celé půl století Jste nezištně pracoval. Víme však, že muž vyslaný celým českým národem, muž opatřený legitimací všech politických stran v Čechách, stal se obětí dravého režimu těch, jimž houževnatost jeho života stála v cestě. Uznávajíc nutnost rehabilitace Vašeho jména, vyslovujeme Vám, slovný pane, právo neochvějně důvěry.

Za I. Dürichovu Besedu

František Ocásek
předseda

Eda Ježek
tajemník

Josef Handlír
místopředseda

Bohumil Jahoda
pokladní

Frant. Baresš
účetní

Návrat poslance Josefa Düricha

in: Rodný kraj^{17/}, roč. 12 (1919), č. 2 z 10. 1. 1919

Po čtyřletém pobytu a útrapách v dálných ruských oblastech, a po čtyřnedělní, nad míru svízelné cestě, přijel dne 6. ledna 1919 do Prahy Jos. Dürich, mlynář z Kláštera n./Jiz., starosta okresu mnichovohradištského a bývalý poslanec na radě říšské. Přibyl v průvodu četné družiny, náležející z plukovníka štábu rus. dobrovol. armády v Jakatěrinodaru na Kavkaze, Jana Němečka a poručíka čsl. pluku ruské armády Vlad. Frant. Nováka, přímo z Jakatěrinodaru, aby vládě čsl. republiky doručil úředně notu vrchního velitele ruské dobrovolné armády, generála Dinikina, kterou tlumočí se vřelě blahopřání ku zřízení samostatného českého státu. Posl. Dürich, jenž přes vysoké své stáří – čítat více než 70 let – zachoval si i po velkých útrapách v rozvrácené Rusi svěžest tělesnou i duševní, uvítán byl v Praze svoji rodinou a v úterý 7. ledna přijel v průvodu svého syna do Krnska u Ml. Boleslavě.

Doma, mezi svými...

K uvítání na nádraží dostavily se: jednota „Sokol“ a hasičské sbory z Krnska, Zámostí a Strašnova, obec. zastupitelstva z Krnska, Strenic, Pískové Lhoty a Strašnova, zastoupená svými starosty, zástupci školy, dělnictva, agrár. organizací a mnoho občanstva z Krnska a okolí. Za zpěvu národní hymny vjíždí vlak do nádraží a z něho vystupuje v průvodu svého syna stříbrnovlasý kmet, jehož drobné modré oči jsou zamženy radostí nad shledáním se se svými drahými... Obecenstvo jásá, Sokol i hasičstvo vzdávají čest a pan továrník Kotek pronáší stručné, ale srdečné uvítání. Hlasem pohnutým děkuje p. Dürich za tak milé uvítání, jehož se nenadál, a jež jej mile překvapilo. Odmítá díky za vykonanou práci, neboť konal jen svou povinnost národní. Přináší nám bratrské pozdravy od našich čackých hrdinných dobrovolců a od sněmu ruského svobodného kozáctva. Připomíná, že naši dobrovolci musili překonat mnohé obtíže, mnoho útisků snést, než mohli jít do boje za svou drahou otčinu. Své poděkování zakončuje apelem k práci a svornosti a provolání slávy naší republiky, a těm čackým hochům našim, kteří za naši svobodu bojovali za hranicemi. Jménem školy přivítal p. poslance p. řídící Vlach, načež v lampionovém průvodu ubírá se p. poslanec Dürich do domu svého syna. Před domem zástupy se zastavují a zpívají „Kde domov můj?“ za neobyčejného pohnutí všech přítomných. Po ukončení hymny znovu p. poslanec vroucně děkuje za bratrské přivítání a přeje mnoho zduro svobodnému našemu národu a milé vlasti. Večer sešli se zástupci jednotlivých korporací, institucí a intimní přátelé p. poslance v domě p. Düricha, aby v přátelském kroužku oslavili jeho příjezd a vyslechli mnohé zajímavosti z dálné Rusie.

^{17/} „Rodný kraj“ byl agrárnícky regionální týdeník pro střední a dolní Pojizeří, ve 20. letech vycházel s výmluvným podtitulem: „Župní orgán Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu“. Právě díky agrárníckému zaměření nalézáme v tomto periodiku řadu zpráv o Josefu Dürichovi (pozn. vydavatele).

Uvítání poslance Düricha v Mnichově Hradišti

in: Rodný kraj, roč. 12 (1919), č. 3 z 17. 1. 1919

Po čtyřletém pobytu na Rusi vrátil se býv. poslanec Josef Dürich do svého rodného kraje. Na nádraží mnichovohradištském uvítali ho zástupci okresu a obcí. Jménem úřednictva okresu oslovil ho tajemník Jos. Dusil a člen okres. výboru JUDr. Herold. Pan Dürich v delší řeči děkoval jim za toto vřelé uvítání a děkoval všem, kdož v zahraničí i doma se o vlast zasloužili. V řeči své se též dotkl atentátu, provedeného na min. předsedu dr. Kramáře, jehož označil za vysoce zasloužilého a nezištného politika a vyslovil radost nad tím, že atentát se nezdařil. Řeč svoji zakončil provoláním slávy všem, kdož získali si nehynoucí zásluhy o vlast a národ doma i v cizině, načež shromáždění zapělo hymnu „Kde domov můj“. Pan Dürich odjel pak do svého domova, do Klášteřa nad Jiz., kde byl rovněž srdečně uvítán obec. zastupitelstvem a místní školní radou.

Po naší nedělní schůzi, Dürich mezi námi

in: Rodný kraj, roč. 12 (1919), č. 10 z 7. 3. 1919

Za neobyčejně četné účasti konala se v neděli 2. března v sále hostince „U Čupíků“ v Mn. Hradišti schůze důvěrníků naší strany a zástupců agr. dorostu z celého okresu. Jménem strany zahájil schůzi okres. důvěrník př. Čeněk Nezdera ze Sezemic. Uvítal srdečně člena výkon. výboru insp. Dubického a okres. starostu býv. poslance Jos. Düricha, který po prve po čtyřletém pobytu ve Švýcarsku, Francii a v Rusku, měl příležitost učinit před důvěrníky strany svůj projev. Přivítán byl srdečným potleskem. Ve stručném proslovu omezil se na upřímné prohlášení ve věci své činnosti v Rusku a odmítl všechny postranní i přímé útoky, které proti němu jsou činěny. Konstatoval, že celá jeho práce za hranicemi směřovala jen ku prospěchu národa, že neučinil nic, co by se mohlo dotknouti jeho občanské i národní cti, a proto klidně vyčká soudu nestranné a poctivé veřejnosti. Na jeho projev navázal řeč př. Nezdera z Manikovic, který dožadoval se určitého vysvětlení, jež bylo mu p. Dürichem podáno.

Spisovatel Karel Horký

in: Rodný kraj, roč. 14 (1921), č. 29 z 13. 5. 1921

Spisovatel Karel Horký usídlil se po svém návratu z Ameriky do vlasti v Klášteře nad Jiz. u svého tchána p. Düricha. Odtud poslal článek do novoyorské „Obrany“. Líčí v něm zdejší poměry a praví, že nepříznivé zprávy, posílané odtud do Ameriky, buď v soukromých listech, nebo do časopisů, jsou nesprávné, skutečnosti neodpovídající a škarohlídké. Karel Horký označován byl jistou částí žurnalistiky jako komunista.

Dürich - 75 let. Díkůvzdání

in: Rodný kraj, roč. 15 (1922), č. 35 z 1. 9. 1922

Všem, kdož jakýmkoliv způsobem v den 75. výročí mého narození mi věnovali upřímnou přátelskou vzpomínku, děkuji tímto co nejsrdečněji a lituji jen, že nemožu tak učiniti každému zvlášť, což prosím, aby mi nebylo ve zlé vykládáno. S projevem hluboké přátelské úcty: Jos. Dürich v Klášteře nad Jiz.

Spisovatel Karel Horký

in: Rodný kraj, roč. 15 (1922), č. 37 z 15. 9. 1922

Spisovatel Karel Horký, který dlí u svého tchána, p. Düricha v Klášteře nad Jiz., přijat byl minulý týden panem presidentem. Některé listy sdělují, že prý jde o revisi Dürichova poslání za hranicemi.

Komentář Jiřího Düricha

Mimo Vojtěcha Beneše (bratra dr. E. Benše) se na sbírkách Čechů a Slováků, žijících v USA ve prospěch financování československých legií a zahraničního odboje podílel větší polovinou spisovatel Karel Horký, který vydával pro krajany kalendáře a jiné publikace, kde je žádal o poskytování darů a příspěvků pro financování československého odboje. Tyto peníze byly zasílány prof. Masarykovi do Londýna.

Je proto paradoxem, že jeho tchán poslanec Josef Dürich zůstal v Rusku bez prostředků. To samo o sobě dokazuje, jaký vztah a poměr byl k poslanci Josefu Dürichovi jeho zahraničními spolupracovníky v emigraci veden.

Ukončení t. zv. aféry Dürichovy

in: Rodný kraj, roč. 15 (1922), č. 38 z 22. 9. 1922

Po své návštěvě u p. presidenta Masaryka, spisovatel Karel Horký, zeť p. Düricha, rozeslal s vědomím p. presidenta Masaryka redakcím připsy, z nichž vysvítá, že p. Dürich byl rehabilitován a všechny nejasné pověsti o nečestné aféře v činnosti zahraniční byly vyvráceny mužem nad jiné povoláním, t. jest samotným presidentem Masarykem. V onom připsu spis. Horký praví:

„President, dav si ode mne vysvětliti některé závažné okolnosti, jež mu až dosud byly nejasny, nebo úplně neznámy, neváhal na konec dáti mi u přítomnosti ministra Habrmana ujištění, že pokud jde o lidskou stránku Dürichova případu, nepovažuje p. Jos. Düricha za muže nečestného a že můj tchán se za hranicemi nedopustil ničeho, co by na něho mohlo vrhati poskvrnu, a co by opravňovalo pověsti, jež z různých pramenů o něm svého času kolovaly nebo kolují, a dokonce byly reprodukovány jistou částí českého zahraničního tisku. Mně osobně pak bylo obzvláštním zadostiučiněním, že president republiky spontánně, a mnou o projev ten nežádán, zdůraznil i Dürichovu naprostou nezištnost. Projevil však nepokrytě svůj nesouhlas s revoluční orientací Dürichovy politiky zahraniční, a podal mi jistá vysvětlení o čistě politických příčinách, jež vedly k tomu, že p. Dürich na žádost tehdejšího našeho zahraničního vedení se v roce 1917 uchýlil do ústraní. Já pak sám nemohl jsem nerespekovat těchto p. presidentových důvodů, neboť jak již z jednoho mého amerického projevu jest známo, jsem se sám se svým tchánem rozcházel politicky a háje ho, omezoval jsem se vždy téměř výhradně na stránku cti. Po stránce politické trval jsem vždy jedině na tom, že poslán byv do Ruska ku vládě carské, nemohl jednati s vládou jinou, než carskou. Za své promluvy s presidentem nemohl jsem též namítati ničeho proti některým jeho výtkám, týkajících se jistých momentů Dürichovy politiky na Rusi specificky, protože p. Dürich po svém návratu z ciziny při našich hovorech mi nijak neskryval, že sám ve své zahraniční činnosti nevyklučuje chyby a omyly, zvláště pokud se týče posuzování tehdejších poměrů a odhadování osob. Myslím

však, že omyly takové jsou omluvitelné. Lze je pochopiti u každého, u každého státníka vůbec, i u toho nejohravnějšího, a zvláště revoluční doby bývají na takové omyly bohaty. Francouzská revoluce sama jich vykazuje celé desítky. V Dürichově případě sluší též uvážiti okolnost, že jemu bylo na Rusi zápasiti s poměry obzvláště obtížnými, neboť přišel tam v době, kdy řevnivost mezi ruskými Čechy, rozestoupivšími se na dva politické tábory, dosáhla právě svého vrcholu, a p. Jos. Dürich ocitl se tak v ovzduší, pro hledání na najítí správné orientace skutečně osudném“.

Ke konci svého dopisu uznává K. Horký přikrost některých svých úsudků proti prezidentu Masarykovi a ministerskému předsedovi Benešovi, a prohlašuje, že svoje mínění v tomto směru zkorigoval.

Bývalý poslanec Dürich z Kláštera u Mnich. Hradiště

in: Rodný kraj, roč. 15 (1922), č. 47 z 24. 11. 1922

Bývalý poslanec Dürich z Kláštera u Mnich. Hradiště přijat byl 15. listopadu panem prezidentem republiky ve slyšení. Tím spory, které vznikly z činnosti p. Düricha v Rusku, byly vyřízeny k oboustranné spokojenosti.

Uznání býv. poslanci Jos. Dürichovi

in: Rodný kraj, roč. 15 (1922), č. 47 z 24. 11. 1922

Ministerská rada čl. vlády na návrh podaný před časem ministr. předsedou Ant. Švehlou, učinila jednomyslné rozhodnutí, aby býv. poslanci p. Jos. Dürichovi, který v r. 1915 se odebral za hranice pracovati pro naše národní osvobození, který před válkou byl nejstarším poslancem, byla přirknuta čestná státní pense.

Památce Josefa Düricha. Slavnost v Borovicích

in: Rodný kraj, roč. 16 (1923), č. 32 z 10. 8. 1923

Péčí zemských, ústředních a společenstevních mlynářských korporací a pod protektorátem osady Borovic bude zasazena a v neděli 19. srpna v Borovicích odhalena slavnostním způsobem pamětní deska na rodném domě Josefa Düricha, mlynáře, spisovatele, vynikajícího těsnopisce, menšinového pracovníka a neohroženého slovenského politika, který se v roce 1915, téměř u věku 70 let, odebral tajně za hranice, aby tam pracoval pro osvobození našeho národa. Slavnost, připadající na den 76. oslavencových narozenin, zahájena bude o 11 hod. dopoledne řečí JUDra. Al. Šebora a spojena bude s odpoledním koncertem městské hudby z Mnich. Hradiště. Je jisto, že slavnosti této se zúčastní všichni přátelé tohoto zasloužilého pracovníka.

Odhalení pamětní desky Jos. Dürichovi dne 19. srpna 1923

in: Rodný kraj, roč. 16 (1923), č. 35 z 24. 8. 1923

V malé vsi Borovicích narodil se jeden z vůdců našeho zahraničního odboje, Josef Dürich. Kolébka Jos. Düricha stála ve dřevěném vesnickém domku, jednopatrovém mlýně, majetku to dnes Jos. Skály, jenž byl v posledních letech rozšířen o pří-

stavbu. O 11 hod. dopol. za neustálých přeháněk začíná slavnost zahájená průvodem v čele s krojovanou družinou švarných dívek, legionářů, hasičů, sokolů, pěveckého sboru „Smetana“ z Mn. Hradiště, hudby, mlynářů, místního obecního zastupitelstva s jubilantem ve středu a s nesčetnými hosty z blízkých i vzdálených obcí. Neobyčejně četně zastoupeny byly vedle hasičstva a sokolstva společenstva mlynářů. Stoupence republ. strany vedli poslanci Dubický a Bradáč. Když průvod dospěl k rodnému domku oslavencovu, zapěl pěvec. Spolek „Smetana“ z Mn. Hradiště za řízení Jar. Červy „Chorál Čechů“. Po té následovala slavnostní řeč JUDra Aloise Šebora, advokáta v Mnich. Hradišti. Řečník charakterisoval význam oslavencův trefně tím, že vylíčil rozdíl mezi vesnickým klidem, do něhož zapadlo Dürichovo narození, a dnešním imponantním slavnostním ruchem, za něhož splácí svůj dík svému synu národ osvobozený. Oslavenec sám mlčí. Za něho mluví jeho minulost, jeho činy... Oslava přítomná liší se od jiných tím, že došlo k ní už za života muže oslavovaného. Je to nejlepším důkazem toho, že dílo Dürichovo je náležitě oceňováno. Po té vylíčil řečník vývoj oslavence, jeho slovanská studia, všestrannou jeho činnost, věnovanou vybudování původní české soustavy těsnopisné. Nejjobširněji vylíčil přednášející revlč. činn. Dürichovu v Rusku. Na to za zvuků stát. hymen odhalena slavnostní deska. Následovalo čtení pozdrav. přípisů, mezi nimi telegram min. předs. Švehly a předs. senátu Práška, min. Habrmanna, dr. Scheinera, Nár. rady čsl., N.J.S.,^{18/} a četných korporací a předn. veř. pracovníků. Pozdr. projevy přednesli: posl. Dubický, za okr. spr. Č. Nezdera a za svaz čes. okresů blahopřál mu předseda C. Papoušek. Jubilant, zřejmě dojat, ale jinak ku podivu svěží, děkoval mladicky zvučným hlasem za projevy oddanosti. Zdůraznil své přesvědčení, že životní svůj úkol, zejména v Rusku vykonal s nasazením svých nejlepších sil.^{19/}

Satisfakce

in: Rodný kraj, roč. 19 (1926), č. 30 z 23. 7. 1926

Bývalý poslanec a okresní starosta p. Josef Dürich v Klášteře nad Jiz. obdržel v minulých dnech revoluční medaili. Současně přiznán mu byl charakter legionářský a hodnost místopředsedy Revoluční zahraniční národní rady československé. Konečně tedy po 7 letech došlo k odčinění křivdy, která se starému Dürichovi stala. Jsme jisti, že teprve historie ocení, jakých zásluh si Dürich získal o naši svobodu, když jako stařec odebral se po vypuknutí války za hranice.

^{18/} Národní jednoty severočeské (pozn. vydavatele).

^{19/} Deska byla na počátku 80. let 20. století ze zdi Dürichova rodného domku vyjmuta a v současnosti je neznámá (pozn. vydavatele).

Revoluční medaile pro Josefa Düricha

Československá revoluční medaile byla cenným prvorepublikovým vyznamenáním, které bylo udělováno jako odměna za zásluhy o československý odboj. Určeno bylo jak vojákům-legionářům, tak účastníkům domácího odboje. O založení této medaile rozhodl ve svém dekretu z 1. prosince 1918 Tomáš Garrigue Masaryk. Jedná se o bronzovou masivně provedenou medaili. Je tvořena rovnoramenným (řeckým) křížem, na jehož přední ploše je plasticky vyvedená postava jezdce na vzepjatém okřídleném koni s vlajícím praporem v pravici. Mezi rameny probíhá na odděleném pásku nápis „Vzhůru na stráž svobodný národě“, takže celek je ve tvaru medaile. Vzadu pokrývá plochu kříže postava okřídlené ženy, která drží nad hlavou nápis „Za svobodu“ a pod nohama se jí zvedají dva hadi. Na zadní straně nápisového pásku je nahoře datum „1914-1918“ a dole vavřínové ratolesti. Celá medaile je zavěšena na prstenci, zdobeném lípovými listy, kterým prochází červená stuha, v jejímž středu probíhá bílý proužek s modrými okraji. Autorem medaile byl známý francouzský sochař a medailér Antoine Bourdelle.^{20/}

Udělení této medaile, stejně jako přiznání legionářského statusu, bylo spíše symbolickým gestem, jímž byl však Dürich zařazen do skupiny lidí, kterým byla uznána veřejná zásluha na vzniku samostatného československého státu. A když odhlédneme od skutečnosti, že se tak stalo spíše z aktuální politické nutnosti, než z důvodu změny názoru na jeho působení v Rusku, můžeme snad usoudit, že toto ocenění mohlo v Dürichovi vyvolat pocit jistého zadostiučinění. Dürich byl pravděpodobně i jedním z posledních, kdo tuto medaili obdrželi, neboť tato byla převážně udělována hned po válce a při návratu legionářů z Ruska, což výmluvně potvrzuje předtištěný rok 1920 v levém dolním rohu diplomu.

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ
VLÁDA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ
NA ZÁKLADĚ VÝNOSU ZE DNE 1. PROS. 1918
NA ZÁKALDĚ VÝNOSU MINISTERSTVA
VÁLKY ZE DNE 2. PROS. 1918 A NÁVRHU ZE
DNE 9. června 1926 PODANÉHO DLE STANOV
TOHOTO VÝNOSU UDÍLÍ
REVOLUČNÍ MEDAILI
místopředsedovi N. R. Josefu Dürichovi
JAKO UZNÁNÍ ZA ČINNÉ PŘÍSPĚNÍ
K VÍTEZSTVÍ A JAKO VÝRAZ VDĚČNOSTI
NÁRODA ZA OSVOBOZENÍ VLASTI

V PRAZE
DNE 1920

MINISTR
NÁRODNÍ OBRANY
J. Syrový

^{20/} Lobkowicz, F.: Encyklopedie řádů a vyznamenání. Praha 1999, s. 64-65.

Muzeum města Mnichovo Hradiště, Občané města a významné osobnosti, pořad. č. 20 - Josef Dürich

Bývalý poslanec Josef Dürich zemřel

in: Rodný kraj, roč. 20 (1927), č. 3 z 14. 1. 1927

Smutná zpráva rozletěla se ve středu 12. ledna z tichého Kláštera u Mn. Hradiště. Neúprosná smrt shasila ta světlo života býv. poslance a významného národního pracovníka pana Jos. Düricha, který se narodil 19. srpna 1847 v dřevěném vesnickém mlýně v Borovicích u Mnich. Hradiště, a 27. dubna 1915 odešel v kmetském věku 67 let do Ruska, aby tam hledal pomoc pro osvobození svého národa. Svou povinnost vykonal, vrátil se 6. ledna 1919 téměř zapomenut do vlasti, pro kterou podstoupil ty největší oběti.

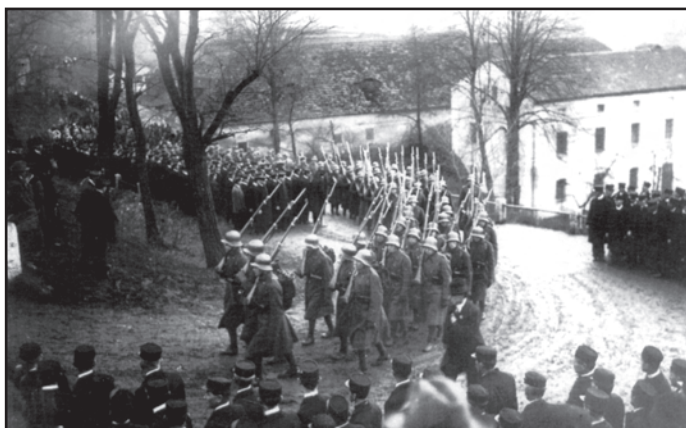

Poslední cesta Josefa Düricha

in: Rodný kraj, roč. 20 (1927), č. 4 z 21. 1. 1927

Tisíce lidí přišlo se poklonit jeho památce. Byl smutný den v sobotu 15. ledna, smutek nesli s sebou všichni ti, kdož v obrovských zástupech přišli, aby na poslední cestě dorovodili zasloužilého revolucionáře, p. Jos. Düricha. Byla to slavná cesta, která uzavírá epochu pozemského života velikého muže, který poctivě dooral brázdu svého žití. Krásně bylo řečeno o Dürichovi, že tak jak bílá byla jeho hlava, když se vrátil z Ruska, tak bílé byly i jeho ruce, a bílý byl celý jeho charakter. Ano, takový byl Dürich! U otevřeného hrobu rozloučil se s ním jeho spolubojovník z vídeňského parlamentu posl. Fr. Staněk, dále min. zemědělství dr. Srdínko. Další projevy pronesli: zástupce legionářů, dr. Koněrza za spolek Komenského, předseda okres. správní komise Čeněk Nezdara, president plod. bursy Kostíř, profesor Novák, předseda svazu čes. okresů Cyril Papoušek a konečně dr. Herold jménem všeho občanstva a spolků.

*Fotografie z pohřbu Josefa Düricha
Muzeum města Mnichovo Hradiště, Sbirka fotografií - pohřeb Josefa Düricha*

Muzeum města Mníchovo Hradiště, Občané města a významné osobnosti, pořad. č. 20 - Josef Dürich

Josef Dürich

in: Hrubý, E.: Josef Dürich. in: Hraničář. Ústřední orgán Národní Jednoty Severočeské. roč. 6 (1927), č. 5, s. 1.

Těžko, velmi těžko lze oceniti v krátkém článku krásné životní dílo Josefa Düricha, jehož tělesnou schránku jsme světili matce zemi, již tolik miloval. Vždyť v každém z oborů, v nichž pronikavě pracoval, zůstanou trvale zaznamenány stopy veliké činnosti ušlechtilého syna národa.

Na poli literárním uplatnil se velmi slibně již v mladém věku. Na kolbišti parlamentní povolán byl důvěrou lidu, jehož byl věrným rádcem, učitelem a vůdcem již r. 1884 a později r. 1907 a 1911. Průpravu měl znamenitou: neobyčejnou inteligenci, bohaté vědomosti odborné i všeobecné, nevyčerpatelnou píli a vroucí lásku k národu. Takto vyzbrojen kráčel od úspěchu k úspěchu. Na říšské radě ve Vídni, vedle činnosti politické, věnoval se celou silou své šlechetné duše tamní krutě pronásledované české menšině. Té stal se obráncem i pevnou záštitou. Ve spolku „Komenský“, jehož byl předsedou, skvěle uplatnil přednosti ducha i srdce, hluboký smysl pro spravedlnost a právo českého lidu, jemuž bylo ve Vídni odpiráno všechno.

Ve svých okresích horlivě sůčastňoval se činnosti v Národní Jednotě severočeské, která řadila jej mezi své nejuvěrnější přátele a spolupracovníky a jednomyslně zvolila jej svým četným členem.

Slovanství mělo v Josefu Dürichovi ohnivého a nadšeného apoštola. Ovládaje téměř všechny slovanské jazyky, používal velmi účelně i sjezdu těsnopisců, mezi nimiž byl uznanou autoritou světového jména, k propagaci a uplatňování snah všeslovanských.

Činnost historického významu vyvinul Josef Dürich po propuknutí války. Vyzván Švehlou, drem Kramářem a drem Matušem odchází 68-letý Josef Dürich do ciziny a především do Ruska, aby tu podjal se práce pro naše znovuosvobození. Odchází chudý na statky pozemské, ale bohatý láskou ku svému národu, jehož dobru, štěstí a svobodě byl odhodlán obětovati všechno. Věděl dobře, že úkol, jehož se radostně podjal, vystupňuje zášť bídných pochopů habsburských i proti rodině, již tolik miloval; věděl, že poslání jeho jest velmi nebezpečné. Neváhal však ani na okamžik a odcházel pln nadějí. Obětavost, již tak skvěle projel v dobách nejtěžších, jistě osvětlí a zdůrazní historik, který líčiti bude dějiny našeho boje za svobodu, on také zařadí Josefa Düricha za dílo, které za hranicemi vykonal, do řady nejzasloužilejších našich znovuosvoboditelů. A přece tolik za vše vytrpěl! Nelze o této trapné kapitole psáti bez hlubokého pohnutí. Místo vděku, místo uznání, jak plně zasluhoval, Josef Dürich sklídl výsměch a černý nevděk nejednou i od těch, kteří ničeho neobětovali pro naši svobodu.

Nezapomenu nikdy chvíle, kdy Dürich vrátil se z Ruska. Navštívil jsem ho ihned po příjezdu. Rozhovor, který několik hodin jsme vedli, nevyjmí nikdy z mé paměti. Zklamání, palčivá trpkost i bolest důvodně zračily se v upřímných jeho slovech. Netajil se tím, že on, vyslanec národa, který poctivě a s nasazením všech sil pracoval za hranicemi, bude ve své vlasti tak ledově přijat.

S trnem v duši vrátil se Josef Dürich ku svému synu, mlynáři v Klášteře n. Jiz., aby tam v ústraní prožil zbytek života.

V posledních letech křivda na Jos. Dürichovi spáchaná, byla odčiněna. Zhoubné dílo však vykonal: hlodala na organismu šlechtěného muže, zbavovala ho klidu a spokojenosti a otravovala jeho bílé stáří.

Srdce Dürichovo došlo navždy. Ústa jeho, která mohla tolik mluvit, se odmlčela. Tělesná schránka rozpadne se v prach a popel. Jméno Josefa Düricha však trvale zaznamenáno bude zlatým písmem v dějinách národa československého.

V úctě, lásce a vděčnosti k Josefu Dürichovi český lid dodal výmluvně výrazu obrovskou účastí na pohřbu, dne 15. t. m. v Klášteře konaném. Celý kraj i okresy sousední, zvláště Praha vyslala své zástupce, aby doprovodili vzácného muže na cestě poslední. Legionáři přišli korporativně doprovoditi svého nejstaršího druha. Za předsedu vlády Švehlu byl ministr dr. Srdínko. Za stranu republikánskou vedle předsedy klubu Staňka účastnili se poslanci Bradáč, Dubický a Hradina. Dále generální ředitel Fr. Hybš. Národní Jednotu Severočeskou zastupovali místostarosta ředitel Václav Rejmon a tajemník Alois Sojka-Sokolovič. Za Československou Obec Legionářskou poslanec David a dr. Hédl. Za banku Legii dr. Raše. Pak president plodinové bursy Koštíř, za spolek Komenský dr. Koněrza, za státní úřad tésnopisný prof. Novák, zástupci Družiny, býv. poslanec Zázvorka atd. atd.

Nad hrobem promluvili klivé řeči, v nichž zhodnotili velikou a záslušnou činnost Dürichovu poslanec Staněk, ministr dr. Srdínko, zástupce družiny legionářů, dr. Koněrza za spolek Komenského, předseda okresní správní komise mnichovhradíšťské Nezdara, president Koštíř, prof. Novák a dr. Herold z Mnich. Hradiště. Za zvuků národních hymen a všeobecného pohnutí vložili Josefa Düricha do hrobu, v němž po těžkých bojích bude spát věčný sen. Vřelé vzpomínky na zaslužilého bojovníka za znovuosvobození národa nevyjmí nikdy z duší našeho lidu.

Studentská nadace Josefa Düricha

Občanstvu okresu mnichovohradištského, jakož i ostatní české veřejnosti!

V uznání nehynoucích zásluh a k trvalému uctění památky dlouholetého okresního starosty a neohroženého bojovníka za samostatnost a svobodu našeho národa, poslance **Josefa Düricha**, založena byla **studentská nadace**, nesoucí jeho jméno. Základ tvoří dary 10.000 Kč od Rolnické záložny v Mnichově Hradišti; 5.000 Kč od p. Jos. Švermy, velkoobchodníka Praha-Vinohrady; 15.000 Kč od Okresní požární pojišťovny v Mnichově Hradišti; 5.000 Kč od Mlynářského společenstva politického okresu mnichovohradištského a 50.000 Kč od okresní správní komise mnichovohradištské.

Níže uvedení zakladatelé nadace žádají veškeré občanstvo okresu mnichovohradištského, jakož i ostatní českou veřejnost, peněžní ústavy, podniky průmyslové a obchodní, aby v době, kdy svobodný národ československý vzpomíná radostně desítileté samostatnosti své, přispěly darem k uctění památky toho, který nehladě na vysoký věk svůj odejel za hranice, aby horlivě a nezištně pracoval pro tyto nejvyšší tužby národa.

Účelem nadání jest poskytování podpor studentstvu obojího pohlaví škol středních, odborných a kursů pro odborné vzdělání rolnické, živnostenské a dělnické z rodin nejpotřebnějších příslušníků obcí zastupitelského okresu mnichovohradištského.

Správu nadačního jmění vede zvláštní kuratorium, zřízené při okresní správní komisi v Mnichově Hradišti, do něhož vysílají dárči za každých 15.000 Kč jednoho člena. Dárči menších částek mohou se sdružit a zvolí rovněž na každých 15.000 Kč jednoho člena.

Každý i menší dar bude s vděkem přijat a ve zvláštním seznamu veden v patrnosti. Dary zasílány býti mohou složenkami poštovními níže uvedených zakladatelů aneb skládány přímo u jich pokladen.

Všichni ti, kdož chtějí světlou památku Josefa Düricha uctíti trvale, učiní tak nejlépe věnováním darů na tuto nadaci. Složené dary budou tvořiti trvalý základ nadace, čímž velikému vlastenci a nezištnému pracovníku prokázána bude pocta, jaké plným právem zasluhuje.

Očekáváme, že k účelu tomu přispěje každý, kdo vědom si je toho, co poslanec JOSEF DÜRICH pro veřejnost a národ vykonal.

V MNICHOVĚ HRADIŠTI v září 1928.

**Okresní správní komise, Rolnická záložna, Okresní pojišťovna
v Mnichově Hradišti**

Muzeum města Mnichovo Hradiště, Občané města a významné osobnosti, pořad. č. 20 - Josef Dürich

Jak je vidět z letáku přetištěného na předcházející straně, mělo Dürichovu památku připomínat nejen jméno ulice v Mnichově Hradišti^{21/}, ale také jméno studentské nadace. Je více než symbolické, že se na jejím založení podílely organizace spojené s Dürichovým životem. Okresní správní komise po r. 1918 převzala funkce okresního zastupitelstva, v němž Dürich dlouhou dobu působil jako okresní starosta. Rolnickou záložnu i Okresní pojišťovnu pomáhal zakládat, stejně jako okresní Mlynářské společenstvo, které však „pouze“ na nadaci přispělo. Rovněž cíl, pro nějž byla nadace zřízena, odpovídal Dürichovu zaměření. Stipendii měli být podporováni studenti a studentky středních škol, které zajišťovaly odborné rolnické, živnostenské a dělnické vzdělání.

Díky účetní knize okresních fondů a nadací^{22/} se alespoň trochu podařilo poodkrýt činnost této nadace. Hotovost, jíž nadace disponovala, byla poměrně velká a pohybovala se povětšinou okolo 105 000 tehdejších československých korun (Kč). Tyto finance byly uloženy na třech účtech, z nichž dva (jeden běžný a jeden kmenový^{23/}) byly vedeny u „zakládající“ Rolnické záložny a jeden u mnichovohradištské Městské spořitelny. Jako většina nadací v této době, také „Studentská nadace Josefa Düricha“ vyplácela stipendia přibližně ve výši úroků, čímž v podstatě nekrátila svou finanční hotovost. Tato nepsané pravidlo bylo ve sledovaném období porušeno pouze třikrát (1935, 1937 a 1938), oproti tomu v letech 1931 a 1932 nebyla vyplacena žádná stipendia. V celkovém součtu za roky 1931-1940 činily úroky celkem 36 972 Kč, zatímco stipendia 27 250 Kč. Nadace zpočátku stipendii příliš nehýřila a větší počet jich začala vyplácet až ve druhé polovině 30. let. Podporovala takto studenty na reálkách, obchodních akademiích, vinařské škole v Mělníce, sklářské škole v Novém Boru, ale – v podstatě proti deklarovaným zásadám – také na učitelském ústavu v Chrudimi či právnické fakultě. Celkem nadace v uvedeném desetiletí podpořila 20 studentů, z nichž většina byla stipendii obdarována několikrát^{24/}. Lze konstatovat, že nadace tak v naprosté míře plnila svá předsevzetí. Její další válečné a poválečné osudy však zatím nejsou známy.

Praha uctívá památku Josefa Düricha

in: Rodný kraj, roč. 26 (1933), č. 25 z 16. 6. 1933

V celé naší veřejnosti přijata byla s upřímným vděkem zpráva, že městská rada v Praze se usnesla, aby náměstí národní obrany v Bubenči bylo nazváno náměstím Dürichovým.

---

^{21/} Dnešní ulice Klášterská nesla Dürichovo jméno až do konce 30. let.

^{22/} Státní okresní archiv Mladá Boleslav, Okresní úřad Mnichovo Hradiště, č. knihy 370 – Hlavní účetní kniha fondů a nadací 1931-1940, fol. 35-51

^{23/} Na tomto kmenovém účtu byla zpravidla uložena nejvíce financí.

^{24/} Nadace nejdéle (1933-1939) a v celkové sumě i nejtědřeji (3 600 Kč) podporovala Jindřicha Chotěbora z Dneboha, od r. 1934 studenta práv, který dosud žije v Mnichově Hradišti.

Josef Dürich – vítěz, který prohrál^{2/}

in: Rokoský, J.: Josef Dürich – vítěz, který prohrál. in: Regiony a první světová válka. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 12. listopadu 1999, s. 74-83.

Obraz Josefa Düricha v naší historiografii není příliš rozmanitý. Je připomínána, a to značně kriticky, jeho činnost v zahraničním odboji, především pak působení v Rusku, které skončilo nezdarem.

Pohled na tohoto agrárního poslance se nám omezil na konstatování: nekritický carofil, neschopný poslanec, jenž svými rusofilskými postoji výrazně zkomplikoval Masarykovu zahraniční akci.^{25/}

Ve svém příspěvku bych proto rád připomenul, že je to poněkud zúžený úhel pohledu. Válečná anabáze totiž zcela zastínila jeho bohatou veřejnou činnost před odchodem do emigrace, tedy do okamžiku, než 8. května 1915 opustil monarchii rychlíkem vyjíždějícím ze západního vídeňského nádraží, jenž směřoval do Curychu. To je doba Dürichovského vzestupu, dozívá ještě několik měsíců po Masarykově boku v zahraničním odboji. Samotnou válčnou anabází, její podrobnější průběh, ponechávám záměrně stranou. Je poměrně dobře známá, ať už z prací samotných aktérů, tak i historiků.^{26/} Zaměřím se proto až na její důsledky, s nimiž se musel J. Dürich vyrovnávat, a kterým zatím nebyl věnována pozornost. Válečná anabáze jej totiž současně odsunula do ústraní za první Československé republiky, k jejímuž vzniku přispěl, ale kam už jako by nepatřil.^{27/}

Ve své poslední knize Věk extrémů označil britský historik Eric Hobsbawm 20. století jako století „krátké“, trvající od Velké války 1914 do pádu sovětských režimů.^{28/} J. Düricha „proslavila“ a zapsala do našich dějin Velká válka, ale přitom byl ještě mužem 19. století, tedy století „dlouhého“. Tento vrstevník Masarykův se narodil 19. srpna 1847 a pocházel z mlynářské rodiny. Ve třinácti letech se přestěhoval z rodných Borovic do Kláštera nad Jizerou, kde převzali jeho rodiče 1. ledna 1860 mlýn od manželů Jirdáskových.^{29/} Studoval na gymnáziu v Mladé Boleslavi a poté v Praze, ale po úmrtí svého otce musel zanechat studií a spravovat s matkou mlýn a polní hospodářství.

^{2/} Poznámky jsou v celé publikaci číslovány průběžně, proto zde došlo k nepříliš ideální situaci, kdy musel být rovněž přečíslován poznámkový aparát v převzatém článku dr. Rokoského. Současná poznámka č. 25 je jeho původní poznámkou č. 1, další poznámky jsou již průběžné (pozn. vydavatele).

^{25/} Příkladem může být např. učebnice Dějiny země Koruny české, II, (Od nástupu osvicenství do naší doby), Praha 1992, s. 142.

^{26/} Srov. Masaryk T. G.: Světová revoluce. Praha 1925.; Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce. Praha 1935.; Dürich, J.: V českých službách (Vypsání mého pobytu za hranicemi 1915-1918). Klášter nad Jizerou 1921.; Z historiků např. Pichlík, K.: Zahraniční odboj 1914 - 1918 bez legend. Praha 1968.

^{27/} Příkladem z poměrně nedávné doby může být slovník Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938, který sestavil kolektiv historiků Historického ústavu AV ČR pod vedením Františka Koláře. Politickou elitu tvoří podle autorů slovníku 463 mužů a 6 žen, kteří se „podíleli na politickém vývoji meziválečného Československa, kteří vytvářeli jeho obraz doma i ve světě a kteří nám odkázali onu tradici, ba i legendu demokratické správy vlastních věcí“. Je příznačné, že heslo Josef Dürich v tomto slovníku, jenž je jinak záslužným edičním počinem, nenajdeme. Politická elita meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938. Praha 1998.

^{28/} Hobsbawm, E.: Věk extrémů. Praha 1998.

^{29/} Šimon, A.: Josef Dürich. Od Ještěda k Troskám, 1927 (V.), č. 7-8, s. 161.

Po každodenním koloběhu pracovních povinností se neustále vzdělával, věnoval se literární tvorbě a publicistice. Vedl bohatý spolkový život a velice aktivně se zapojoval do českého veřejného dění. Snad nejlepším důkazem toho je skutečnost, že byl od roku 1882 starostou Klášteřa nad Jizerou, a to plných dvaatřicet let. A celé čtvrtstoletí – v letech 1883-1895 a opět v letech 1906-1919, tedy i v dobách válečných, stál jako starosta v čele mnichovohradištského okresu.^{30/} C. a k. rakouské úřady ho nezbavily funkce okresního starosty proti vůli okresního zastupitelstva, které, vědomo si jeho záslužné činnosti, jiného starostu nevolilo.

Co tedy jako starosta a posléze poslanec pro region vykonal? Vybudování okresních silnic, jichž za jeho působení bylo zřízeno v různých obcích okresu na 55 km, stalo se jeho přičiněním; stejně jako uskutečnění projektované dráhy z Mnichova Hradiště do Českého Dubu a Křížan.* Dal podnět k vytvoření okresního domu a zařízení úřadoven. Za svůj vznik mu vděčí okresní muzeum, odborná okresní knihovna, okresní komise pro péči o mládež a literární fond k sepsání dějinných pamětí mnichovohradištského okresu. Dále připomeňme, že byl spoluzakladatelem Rolnické záložny, založil společenstvo mlynářů, působil jako dlouholetý starosta hasičské mnichovohradištské župy, nebo to, že podporoval a šířil myšlenky sokolského hnutí. Rovněž se zasloužil o zřízení okresní pojišťovny požární, ve smyslu národohospodářském a okresního chudobince ve smyslu humanitním, „*kdyby nebyl jiného vykonal a jen tyto instituce v život uvedl, dosti učinil.*“^{31/}

Výčet jeho zásluh by mohl pokračovat, ale připomeňme spíše jinou okolnost. A to skutečnost, že případní zájemci o Dürichovu osobnost se budou potýkat s nedostatkem archivního materiálu. „*Pozůstalost*“ J. Düricha se nachází v mladoboleslavském archivu, ale to, co se zachovalo, je jen nepatrné torzo.^{32/} Pouhopouhých deset diplomů, které nám toho mnoho neprozradí, i když něco málo přece jen. Předně, všechna ocenění jsou právě z období habsburské monarchie: kupř. jeden z těchto diplomů je datován 18. březnem 1869 v Klášteře. Jedná se o přání k jmeninám pana Josefa Josefoviče Dyrycha, jak je doslovně uvedeno, majitele amerického statku a českého mlýnu, pily a holendra na Klášteře, nadaného básníka a spisovatele, člena Demokratického a šachovního klubu, úda pěveckého spolku a čtenářské besedy, charakterního herce divadla Klášteřského, bývalého spoluredaktora a korektora „*Škvora*“, spolupracovníka „*Květů*“, „*Světozora*“ a „*Thalie*“, řádného profesora těsnopisu, šťastného rebuzorozlušťorologa a vynálezce jistého prostředku proti požárům.^{33/}

Na jiném diplomu nacházíme podpis F. L. Riegra, přičemž je uvedeno, že J. Dürich, mlynář v Klášteře, se stal po velikém požáru Národního divadla dne 12. srpna 1881 členem sboru pro zřízení českého Národního divadla v Praze.^{34/}

A diplom z 28. září 1912 pro změnu uvádí, že Společenstvo mlynářů v Litomyšli jmenuje slovněho pána, pana Josefa Düricha, rytíře řádu Františka Josefa, říšského

^{30/} Tamtéž, s. 163-164.

* Ačkoli se Dürich snažil o postavení této dráhy a dokonce byl vyhotoven i její projekt, trať nebyla nikdy postavena (pozn. vydavatele).

^{31/} Tamtéž, s. 164.

^{32/} Státní okresní archiv Mladá Boleslav, pozůstalost Josefa Düricha.

^{33/} Tamtéž.

^{34/} Tamtéž.

poslance, starostu Zemské Jednoty mlynářských společenstev v království Českém svým čestným členem za zásluhy, které si nezištnou prací pro stav mlynářský získal.^{35/}

Jeho práce v samosprávě, jež je zde jen naznačena, je dodnes obdivuhodná, mnichovohradištský okres mu vděčí v mnoha ohledech za svůj rozkvět. Je nutné to připomenout a neměli bychom na to zapomínat, budeme-li hovořit o „*neschopném poslanci*“.

Ostatně před rokem 1914 se o něm ještě nepsalo v tomto duchu, a pokud by se o to někde přece jen pokusil, tak snad jen v předvolebním boji, ve snaze zostudit jej jako politického konkurenta. Ve své dlouholeté politické kariéře udělal jediný politický „*přestup*“, po úpadku staročechů přešel k agrárikům, kteří si mnohostrannou a soustavnou činností získávali výsadní postavení na českém venkově.

Je zde ovšem nutné upozornit na jeden zřetelný rozpor, jež nelze ani u J. Düricha přehlédnout. Zatímco spolkový život vzkvétal a výsledky samosprávy dodnes budí respekt a úctu, česká politická reprezentace příliš úspěchů nezaznamenala. Ostatně samotný J. Dürich nepatřil mezi politiky, kteří by na sebe ve Vídni strhávali větší pozornost. Postrádal evropský rozhled, neměl širší záběr jako T. G. Masaryk či K. Kramář. Jeho „*hvězdnou hodinou*“ byla obstrukční řeč z roku 1909, trvající sedm hodin, kterou pronesl v různých jazycích při obstrukci agrárních poslanců v parlamentě.

Koncepce českých politiků předpokládající demokratizaci a federalizaci habsburské monarchie, s nimiž je spjato i jméno Dürichovo, zahájením válečných operací roku 1914 selhaly. Česká společnost se ocitla před velice nesnadnou situací, neboť v případě vítězství Německa a Rakouska-Uherska by se dostala pod silný tlak německého nacionalismu. Ve válečných podmínkách spojených s perzekucí bylo možné jen proklamovat podporu Rakouska a jeho válečných cílů. Neochota k loajalitě mohla být vyjádřena jen pasivním postojem. Opatrnost a vyčkávání nastoupily u českých politiků jako politická moudrost. Dosavadní spořádaný evropský vývoj, s jasnými konturami a občasnými mírnými výkyvy, jež měl být zajištěn na dlouhá léta, byl minulostí.

Hvězdné seskupení T. G. Masaryk – E. Beneš – M. R. Štefánik, do něhož bude patřit po určitou dobu také J. Dürich a v jehož pořadí se v období první Československé republiky posune E. Beneš před M. R. Štefánika, se začíná pozvolna formovat. Na počátku války je však T. G. Masaryk respektovaný, byť pro mnohé kontroverzní, politik, jež dokázal řečeno výstižnými slovy kanadského historika H. G. Skillinga, jít proti proudu.^{36/} To vzbuzovalo v českém veřejném životě často rozruch a mnohdy nepochopení. A co E. Beneš a M. R. Štefánik? Sedmadvacetiletý E. Beneš, právník a sociolog, byl osobností známou pouze v intelektuálních kruzích a M. R. Štefánik, jež byl o sedm let starší, byl mužem pro širší českou veřejnost téměř neznámým. J. Dürich, mlynář z Kláštera nad Jizerou, naproti tomu náležel k známým českým poslancům, poprvé byl zvolen již roku 1884.^{37/} Je dobře známo, že T. G. Masaryk nechtěl vyhlásit otevřený boj proti Rakousku bez dorozumění s domácími politiky. A proto si před svým odjezdem do emigrace mapoval situaci v českém

^{35/} Tamtéž.

^{36/} Srov. Skilling, H. G.: T. G. Masaryk proti proudu 1882-1914. Praha 1995.

^{37/} Poprvé byl zvolen poslancem do vídeňské říšské rady v roce 1884, a to ještě za stranu staročeskou. Po jejím zániku vstoupil do strany agrární, za kterou dvakrát úspěšně kandidoval ve venkovské volební skupině Mnichovo Hradiště, Český Dub, Turnov a Bělá pod Bezdězem. Nejprve v roce 1907, podruhé v roce 1911. Frankenberger, O. – Kubiček, J. O.: Antonín Švehla v dějinách Československé strany agrární. Praha 1931, s. 168.

politickém táboře, čímž si vytvořil předpoklad pro pozdější spolupráci.^{38/} Je zřejmé, že chtěl-li mít jeho protirakouský odboj vliv u dohodových mocností, musel mít podporu domácí politiky. Vůdci domácích politických stran na to ovšem dlouhou dobu pragmaticky zapomínali. A tak T. G. Masaryk z emigrace sice stále žádal, aby do zahraničí přijeli další čeští poslanci, ale marně.^{39/} Teprve po dlouhé nejistotě se nakonec přece jen dočkal, z Čech emigroval druhý a poslední poslanec, J. Dürich.^{40/}

Žádný jiný český poslanec, a v říšské radě jich zasedalo více než osmdesát, nemluvě o zemských poslancích, se k takovému kroku neodhodlal. Nikomu z nich se na jaře 1915 za hranice nechtělo. Zjednodušeně řečeno, lze říci, že zůstali raději doma a nadále promýšleli oportunistickou politiku, aby se postupně přiklonili, když to vnější situace dovolila, k Masarykově odbojové zahraniční akci. A ve správném okamžiku pak „*rozbourali Rakousko*“. Tato strategie se ukázala být úspěšnou. Stejně taktiky mohl využít i J. Dürich. Je možné předpokládat, byť s jedním rizikovým faktorem, že by mu to vyneslo poslanecké křeslo v Revolučním Národním shromáždění. Dal však přednost, v době více než nejisté, odchodu do emigrace, a to ve prospěch státní samostatnosti.^{41/}

Zmíněným rizikovým faktorem byl jeho vysoký věk. Již v době, kdy odcházel do emigrace, mu bylo 67 let. To není věk pro emigraci. Bylo to odvážné rozhodnutí: opustit vlast, rodinu a po dlouhá léta vzorně spravované hospodářství.^{42/}

Mimo poslaneckého mandátu a ochoty odejít, sehrály svoji roli také jazykové znalosti: ovládal francouzštinu, angličtinu a němčinu, dokonale si osvojil všechny slovanské jazyky, mimo jiné po nějakou dobu působil jako stenograf na zemském sněmu, rovněž zvládl i latinu a řečtinu.

Podstatné bylo také to, že odcházel po domluvě s domácími politiky. Před odjezdem měl rozhovor s Antonínem Švehlou, předsedou agrární strany, který mu vylíčil své těžké postavení, omlouval svoji prorakouskou politiku a odůvodňoval ji tím, že myslí stále na nejhorsí výsledek války. Zdůraznil, že před sekretariátem má neustále tajného policistu, který jej hlídá a špehuje jeho návštěvníky. Prohlásil rovněž, že denně chodí k hraběti Thunovi a že jakživ nenalhal jako teď. J. Dürichovi nedal žádné instrukce, ani rady a pokyny. Vše bylo ponecháno na J. Dürichovi, jeho zkušenostech, svědomí a uvážení.

Obdobné to bylo i u dalších politiků, s nimiž záležitosti své cesty projednával. Přemysl Šámal, první muž Maffie po emigraci E. Beneše, mu připomněl, že má nebezpečné, ale krásné poslání, a „*každý z nás vám je může záviděti*“.^{43/} Karel Kramář mu v rozhovoru, jež rovněž neobsahoval žádné instrukce ani pokyny, sdělil, aby pracoval pro

^{38/} Srov. Masaryk, T. G.: c. d., Praha 1925.

^{39/} Masaryk někoho ze sociální demokracie nutně potřeboval za hranicemi, „*později zvláště k vyvážení konzervativního (a neschopného) J. Düricha, kterého Maffie nakonec na začátku května 1915 za hranice vypravila. Musel se však spokojit s méně známým Vojtěchem Benešem, bratrem muže č. 2 v emigraci, dr. Edvarda Beneše (jemuž bylo tehdy 30 let!)*. Žádný významný sociální demokrat k Masarykovi neemigroval a z více důvodů nemohl mezeru zaplnit ani Vojta Beneš.“ Kárník, Z.: Habsburk, Masaryk či Šmeral. Praha 1996, s. 51.

^{40/} „*Znal jsem ho z Vídně, z parlamentu;*“ napsal ve Světové revoluci T. G. Masaryk, „*poslanec ve svém vystupování slušný, mluvící francouzsky a ruský, ale politicky pro situaci slabý*“. Masaryk, T. G.: c. d., Praha 1925, s. 58.

^{41/} J. Dürich napsal důvody svého odchodu v článku „*Proč jsem odešel*“, jenž byl otištěn v časopise Československá Samostatnost, a to v čísle 8 z roku 1915.

^{42/} Jaké byly důsledky Dürichovy emigrace? Syn Josef, mlynář v Krnsku, byl policejně hlídán, dcera Věra byla zatčena a ve Vídni vězněna, zeť prof. Herbst poslán na frontu.

^{43/} Dürich, J.: c. d., Klášter nad Jizerou 1921, s. 12.

velikou slávkou imperii.^{44/} Snad nejlépe však vystihuje tehdejší situaci následující „detail“ – když se loučil s A. Švehlou, upozornil ho agrární předseda, aby mu nepsal, ani ho už nenavštěvoval a pro jistotu ještě odešel ze schůzky zadním vchodem.

Za této situace odchází J. Dürich do emigrace, aby spolu s T. G. Masarykem, M. R. Štefánikem a E. Benešem usilovali o něco, co nemělo v moderních evropských dějinách precedens: rozbít staletou habsburskou monarchii. A to za pomoci velmocí, které si takový válečný cíl vůbec nekladly, a u nichž bylo i silné monarchistické povědomí.

Když bylo uveřejněno 14. listopadu 1915 v Paříži Prohlášení Českého komitétu zahraničního, v němž vyhlásili rozchod s Rakousko-Uherskem a veřejně deklarovali, že usilují o samostatný československý stát, bylo vše příliš odvážné a nejisté. Německá fronta se blížila k Paříži, ruská armáda ustupovala na východě. Pro signatáře dokumentu byla jediná jistota: není pro ně cesty zpět, pro válečníky Rakousko se stali vlastizrádcí.

Válka však převrátila mnohé staré představy o světě a společnosti. Přivedla na evropskou politickou scénu nové státní koncepce, včetně ideje státu Čechů a Slováků. Od tohoto prohlášení, jehož ohlas ve světě nebyl nikterak výrazný, uplynuly tři válečné roky. A to, co se zdálo být zprvu neskutečné, se stalo skutkem. Záslouhou zahraničního odboje, legií a domácího odboje vznikl samostatný československý stát.

Proč je tedy J. Dürich tak opomíjen? Stěžejní důvod je nasnadě, nezapadal do legendy o vzniku ČSR. Způsobilo to jeho působení v Rusku. Co jej přimělo k tomu, aby odjel do carského Ruska? Mimo jiné to, že T. G. Masaryk do Ruska sám odjet nemohl, neboť byl pro ruskou vládu pro svůj kritický postoj vůči carskému režimu persona non grata.^{45/} Bylo dohodnuto, že tedy pojedí J. Dürich. Ten carské Rusko „znal“, nebyla to jeho první cesta do této země: v roce 1909 byl vyslán s českými a slovanskými poslanci do Petrohradu a Moskvy. Ovládal dokonale ruský jazyk, a tak po jistém váhání souhlasil s vysláním do carského Ruska, což se záhy ukázalo jako osudová chyba.

J. Dürich přijíždí do Ruska koncem května 1916. Československá národní rada ho pověřila, aby zde formoval samostatné československé jednotky, jež by byly nasazeny na francouzskou frontu. Po svém příjezdu navazuje kontakty se zástupci českých a slovenských krajských spolků, přičemž si několikrát vzpomněl na Masarykovo upozornění, že poměry mezi Čechy zde najde ještě horší, než jaké poznal v Paříži. Připomeňme, že v Rusku žilo kolem sto tisíc Čechů a Slováků. Technici, řemeslníci, učitelé působili převážně ve větších průmyslových městech, čeští rolníci hospodařili zejména na Volyni. Po vypuknutí válečného konfliktu vytvořili dobrovolnickou jednotku Česká družina, která bojovala v rámci ruské armády. Současně se začali politicky organizovat a podporovali myšlenku nastolení Romanovců na český trůn.

V složitě a nepřehledné situaci, která byla v carském Rusku, se rozhodl, že bude pracovat nejen pro ideu samostatnosti království Českého a za osvobození vlasti, a to v první řadě za pomoci Rusů, ale i za ideu velké jednotné Slavie v čele s Ruskem. Generál Maurice Janin, šéf francouzské vojenské mise v ruském hlavním stanu, který udělal mnohé pro Masarykovu zahraniční akci, si mj. do svého deníku 17. srpna 1916 zapsal: „Pan Dürich je obstarožný muž, zámožného vzezření a zdá se, že je sám se sebou spokojen... dlouze mi vyprávěl o utrpení své vlasti, řekl mi, že přišel do Francie a odtud do Ruska jako zástupce Tajného ústředního výboru českého, který unikl policejnímu stíhání.“^{46/}

^{44/} Tamtéž, s. 13.

^{45/} Masaryk, T. G.: Rusko a Evropa. Praha 1913.

^{46/} Janin, M.: Moje účast na československém odboji. Praha, b. d., s. 10.

J. Dürich vedl samozřejmě rozhovory i s ruskými představiteli, zejména s ministrem zahraničí, kde se dostal pod vliv Priklonského, jenž měl na starost český resort. Vykonal audienci u cara, na kterého udělal dobrý dojem. Nicméně Československá národní rada, znepokojená jeho přílišnou orientací na Rusko, za ním vysílá M. R. Štefánika, jenž je vybaven i francouzským zplnomocněním. Mezi oběma muži záhy vypuká ostrý konflikt: osobní, ale i koncepční. Základní otázka zněla: budou vlivná ruská emigrace a početní zajatci podporovat ideu samostatného státu, nebo nějakou variantu carofilské orientace?

Dne 29. srpna 1916 je sice ještě podepsána dohoda v Kyjevě, kterou za ČSNR podepisuje jak J. Dürich, tak M. R. Štefánik, za Svaz Československých spolků na Rusi pak Václav Vondrák a Jan Volf, a za Slovenskou Ligu v Americe Gustav Košík. Rozkol však již nelze odvrátit. Svědčí o tom i dopis z 30. září 1916, který píše M. R. Štefánik z Petrohradu E. Benešovi: „*Brat moj milovaný, diktuji v rychlosti před odjezdem kurýra poslední zprávy od péra Pavlů*“, přičemž o začínajícím sporu s Dürichem poznamenává, „*s Dürichem dnes nebo zítra asi se rozejdeme. Je to lump. Formálně uznává náš politický program, ale v taktickém postupu se přidržuje method, ve kterých se naprosto rozcházíme, protože jsou nepřijatelný zdravému rozumu a elementární čestnosti*“.

Připomíná rovněž E. Benešovi, že proti němu nelze zatím veřejně vystoupit, a to ani v Rusku ani v Paříži. Veřejný rozkol odrazil by se příliš těžce v psychologii zajateckých mas, málo zasvěcených nebo vůbec nezasvěcených do podstaty sporu, kterým byl Dürich vylíčen na počátku docela v jiném světle. „*Nevystupujme také proto*“, pokračuje M. R. Štefánik, „*že nevíme prozatím, do jaké míry by nás širší veřejnost podporovala, ačkoli všechny slušné živly jsou na naší straně a přímo k tomuto boji vyzývají. Mohlo by se také stát, že by se tu začaly ohřívát staré spory mezi stranami v Čechách a neinformovaní zajatci by mohli být strženi do sporů heslem, již také místy lansirovaným: Masaryk contra Dürich. Černosotněnské kruhy vášnivě /:dej Bůh, aby to nebylo horší:/ energicky pracují proti Masarykovi, Dürich jest v plném vleku u nich*“.

M. R. Štefánik navrhuje proto následující postup: „*organizujme neoficiálně naše přívržence k informační práci, k výchovné činnosti mezi krajany, kde se místy ukazuje skleslost i myslí a jsou i zbytky austrofilstva. Budeme energicky podporovat generála Červinku v organizování československé armády. Přerušíme veřejné spolupostupování s Dürichem, aniž jej veřejně budeme napadati. Vytkneme vzájemnou zodpovědnost. Vy ještě nic nedávejte do Novin. Mějte důvěru ve mně*“.^{47/}

Jsou to ostrá slova od M. R. Štefánika o J. Dürichovi coby lumpovi, ale padají v této době na obou stranách. Navíc se nevraživost přenesla i mimo území Ruska.^{48/} Vnitřní rozpory vzbuzovaly nelibost a znechucení u velmocí, ale ty zároveň mohly využívat protichůdné české požadavky pro vlastní záměry.

^{47/} Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Benešův archiv, k. 177 – Štefánik.

^{48/} „*Poslední výpad Horkého byl namířen proti mně*“, píše M. R. Štefánik 22. 7. 1917 z hotelu Plaza v New Yorku T. G. Masarykovi a E. Benešovi. V úvodu devatenáctistránkového dopisu líčí místní poměry, aby poté napsal několik řádků o posledním výpadu proti své osobě. „*Deera Dürichova Bláza, švagrová Horkého, podepsala „leták“, stylizovaný patrně Horkým, aby mne skandalizovala. Aby byl jakýs takýs podklad, šla sl. Bl. Dürichova v sobotu dopoledne do domu Voskova, kde ji přišel otevřít malíř Mrázek. Ptala se ho, bydlí-li zde dr. Štefánik (otázka fingoaná, neboť Horký věděl dobře, že jsem odjel v pátek do Washingtonu, jak jsem na zmíněné schůzi v jeho přítomnosti ohlásil). Na zápornou odpověď řekla, že mne chtěla zpráskat (měla v ruce karabáč), neboť prý nemohla dostatí revolver, aby mne zastřelila*“ Závěrem této causy M. R. Štefánik dodává, „*přirozeně nereažují nijak na tento hrubý čin hysterické ženské a přecházím přes něj klidně k dennímu pořádku*“.

Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Benešův archiv, k. 177 – Štefánik.

Spory vyřešila únorová revoluce v Rusku.

Pokud byl do té doby J. Dürich po formální stránce srovnatelný s T. G. Masarykem, tak revoluce ho odsunula do pozadí, stejně jako české carofilů. Ve svých vzpomínkách mj. zklamaně napsal, že spolu s ní se objevil i rub lidské morálky: „nejrevolučnějšími totiž byli a nejvíce pro moje styky s carskou vládou do mne bili ti, kdož před revolucí tiskli slova „Hosudar“ a „Jeho Imperátorské Veličenstvo“ nejučtějšími písmeny“.⁴⁹⁾

Za jedinou politickou autoritu byla uznána pařížská Národní rada, ruská Československá národní rada ztratila vliv a byla rozpuštěna. T. G. Masaryk přijel v květnu 1917 do Ruska, kde získal rozhodující vliv mezi většinou ruských krajanů a zajatců, stejně jako u nové ruské vlády. Dürichova pozice v Rusku není záviděníhodná, ostatně nebyla ani předtím. Je obviňován z úplatnosti, ze zaprodanosti „černosotěnské vláde“ a dalších „prohřešků“. Navíc se v jeho vysokém věku začínají projevat zdravotní potíže, ale i bolesti morální.

„Viděti na vlastní oči ten strašlivý rozvrat Ruska“, psal roztrpčeně, „toho velikého, mohutného, slovanského Ruska, na které vždycky s takovou důvěrou jsme upírali své zraky ... to pro každou slovanskou duši, tedy i pro moji, musilo znamenati muka. Hroutila se největší slovanská říše - a mně bylo projížděti místy, kde, jak se zdálo, dohořivaly zbytky bývalé její moci, cti a slávy. Těžké dojmy z této tragédie, odehrávající se před mýma očima, byly sesíleny ještě tíživým pocitem našeho provinění před národem ruským. Jak často jsem vyčetl v očích ruských lidí trpkou výčitku! Jak často pozoroval jsem v rozhovoru náhlé zamlknutí, když v řeči bez úmyslu se zavadilo o fatální, neočekávanou „neutralitu“ českou“.⁵⁰⁾

J. Dürich nepochopil složitou situaci v Rusku po svém příjezdu, nedosáhl praktických politických výsledků, ale svému poslání se nikdy nezpronevěřil a vykonával ho nezištně.⁵¹⁾ Místo slavného návratu se mu dostalo „nálepky“ neschopného poslance a nekritického carofila.

Když se 6. ledna 1919 vrátil po strastiplném putování zpět do Prahy, nikdo jej na nádraží nečekal, natož aby byl vítán davy. Před českou společností stál už jiný úkol, jenž si v ničem nezadal s úkolem „rozbit“ Rakousko, ba naopak. Nastalo období budování samostatného státu. Břímě odpovědnosti nyní leželo na bedrech českých a slovenských politiků, „hvězdné hodiny“ obstrukčních projevů se musely stát minulostí, musela nastoupit odpovědná státotvornost.

J. Dürich se uzavřel do svého soukromí. Nic jiného mu nezbývalo, vrátil se vyčerpán a s podlomeným zdravím, vždyť „ještě v prosinci 1918 se tloukl na Rusi s českou armádou v nákladních vozech, třesa se zimou a trpě kritickým nedostatkem“.⁵²⁾ Navíc zchudl, vracel se bez halíře a měl i tíživé závazky, ke kterým nedošlo jeho vinou. V Klášteře nad Jizerou, kde na něj nezapomněli, žil v ústraní velké politiky, pro níž byl již ztracen.

V prvorepublikovém tisku je jeho osoba předmětem nejrůznějších útoků, a to napříč politickým spektrem. „Spory o Düricha“ se nevyhnuly ani agrárníkům, i když zde byly především spjaty s vnitřním pnutím ve straně. „Co lze si myslet o člověku, který vyštval sedmdesátiletého Düricha do světa a když se tento v pětasedmdesátí

⁴⁹⁾ Dürich, J.: c. d., Klášter nad Jizerou 1921, s. 53.

⁵⁰⁾ Tamtéž, s. 90.

⁵¹⁾ Srov. Cholínský, J.: Splnil své poslání - Josef Dürich. Rozpravy, 1999 (I.), č. 2, s. 17.

⁵²⁾ Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 136/23.

letech svého věku vrátil, kopl ho nemilosrdně jen proto, že byla již jiná konjunktura“^{53/} napsal o agrárním předsedovi A. Švehlovi deník Role, tiskový orgán části velkostatkářského křídla, které se oddělilo od agrární strany.

Přestože to byla v tomto případě neoprávněná Švehlova kritika, jak ještě bude patrné, vystihuje dobře poválečnou situaci: Dürichovy zásluhy nebyly uznány a většinou nenacházel žádného zastání, výjimkou byl snad jen spisovatel Karel Horký, jeho zeť.

Za této situace, ve snaze obhájit svoji činnost za války, vydává v roce 1921 vlastním nákladem knihu „V českých službách“, s podtitulem Vypsání mého pobytu za hranicemi 1915-1918. Popisuje v ní svoji válečnou anabázi, přičemž nelehkou přítomnost již nechává stranou. „Vše další, s čímž jsem se vlasti po svém příjezdu shledal, přecházím mlčením, neboť nespadá do rámce tohoto spisu,“ píše v samotném závěru práce. „Jedině, jako poslední doplněk své činnosti zahraniční a k vůli jasnosti v účtech zde ještě poznamenávám, že peníze, které jsem r. 1915 z rukou dra. Kramáře obdržel na cestu za hranice, jsem po svém návratu na patřičná místa vrátil“^{54/}

Dodejme, že se jednalo o finanční obnos ve výši 30 000 korun. J. Dürich v zásadě souhlasil s výrokem A. Rašina, že „za práci pro vlast se neplatí“, považoval to za prostou, nehonorovatelnou povinnost. Přesto ho však tíživá situace donutila, aby podal, prostřednictvím Karla Horkého, žádost o čestnou penzi. K. Horký v předložené žádosti připomíná, že jeho nynější situace je výjimečná a zaslouží výjimečného opatření.

„Pan J. Dürich, vida okolo sebe celé řady lidí, kteří za války neexponovali se pro naše osvobození jedním prstem a přece dnes zaujímají nejlépe placená místa republiky, přišel na konec k poznání, že v jeho věku bylo by zbytečnou sebevraždou, kdyby se nehlásil o trochu úlevy u vlády státu, který s nasazením zdraví pomáhal budovat.“^{55/} Protože se však jednalo o záležitost politicky „choulostivou“, bylo nezbytné celou aféru uzavřít na nejvyšší státní úrovni.

Koncem září 1922 proto požádal J. Dürich prezidenta, aby jej přijal. T. G. Masaryk mu sdělil, že ho nemůže přijmout do té doby, dokud celou záležitost nevyřídí s E. Benešem. Ten to oznámil Gustavu Habrmanovi, přes něhož se celá „rehabilitace“ odehrávala, i když skutečným mužem v pozadí byl agrární předsesta A. Švehla.

Ministr G. Habrman vyrozuměl J. Düricha, jenž se 4. listopadu 1922 dostavil na Pražský hrad k E. Benešovi. Schůzka netrvala dlouho. Ministr zahraničních věcí mu v přítomnosti G. Habrmana důsledně vytkl vše, co proti němu měl. Co tedy konkrétně bylo předmětem sporů?

E. Beneš to shrnul do pěti elementárních bodů: za prvé J. Dürichovi vytkl, že způsobil rozkol v Paříži tím, že se přiklonil ke skupině lidí podezřelých, jmenovitě zmínil Sterna, kteří, jak mu francouzská vláda sdělila, byli pod dohledem a kteří se jej dokonce pokoušeli podplatit; a tím rozkol v Národní radě podle E. Beneše začal.

Za druhé mu vytkl historii s arcibiskupem, k němuž byl dvakrát předvolán a který obvinil J. Düricha ze lži. Udělal z toho politickou aféru, čímž zase způsobil mnoho zla politicky.

Za třetí mu vytkl, že v kruzích, v nichž se pohyboval, o něm výslovně šířil zprávy, že je rakouský špión.

^{53/} Role, 3. červen 1921.

^{54/} Dürich, J.: c. d., Klášter nad Jizerou 1921, s. 101.

^{55/} Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 90/23.

Za čtvrté jej E. Beneš upozornil, že má v archivu celý protokol aféry Štafl a Javůrek. Prohlásil, že mu ho v opise předloží, aby se mohl vyjádřit. Dürichovo vyjádření pak zamýšlel vložit do archivu k ostatním spisům.

Za páté mu sdělil, že byl zásadně proti němu v jeho ruské politice a zdůraznil, jaké zlo jeho politika způsobila v Paříži a jak celé akci u západních Spojenců škodila. E. Beneš zdůraznil, že chtěli se všemi Spojenci pracovat společně a nechtěli se dát v područ jedné mocnosti, neboť by se tím popudili ostatní. A připomněl, že jsme chtěli být plně samostatní.

A v závěru svého úvodního projevu, že osobní spory spolu neměli a že s některým postupem generála M. R. Štefánika proti Dürichovi nesouhlasil. Byla na Dürichovi, aby svoji činnost vysvětlil, resp. obhájil.

Jak se J. Dürich hájil, nevíme. Stejně tak nevíme, jaký měl „pocit“ z celého setkání. Víme však, co si o jeho obhajobě poznamenal E. Beneš: „*Pan Dürich se proti tomu prvnímu bodu nehájil. Ve věci arcibiskupové a Javůrkově podal zmatený výklad. Popřel, že by mne nařkl. Ve věci ruské politiky vykládal, že myslí, že jsme byli v celku za jedno a že to v Rusku jinak nešlo. Jeho výklad byl nesystematický a nesouvislý*“.⁵⁶⁾

E. Beneš rovněž J. Dürichovi vytkl i jeho průvodce Crkala a Štafla. „*Prohlásil vše za minulost*“, zapsal si E. Beneš, „*že si to jen mezi sebou konstatujeme a že je nutno pokládati to za odbyté a ponechati historii, aby o věci pronesla svůj soud*“.⁵⁷⁾

V závěru své zprávy pro prezidentskou kancelář E. Beneš píše: „*Rozešli jsme se v dobrém. Celkem snažil se zodpovědnost svěsti na generála Štefánika. Dojem v celku dosti trapný a zdálo se, že pan Dürich dosah všeho toho dobře nechápe*“.⁵⁸⁾

Dne 19. ledna 1923 obdržel K. Horký dopis z Lán, v němž prezidentův tajemník V. Kučera uvádí, že „*pan prezident republiky podepsal návrh, kterým se uděluje doživotní penze ročních 60 000 Kč Vašemu panu tchánovi*“.⁵⁹⁾ Přesto nezavládla v Klášteře nad Jizerou s tímto rozhodnutím úplná spokojenost. J. Dürich žádal totiž o penzi se zpětnou platností od roku 1915, kdy odešel za hranice. T. G. Masaryk ho však odkázal na ministerstvo financí, do jehož pravomoci toto rozhodnutí spadalo.

K. Horký v odpovědi z 22. ledna 1923 děkuje V. Kučerovi za laskavou zprávu a současně prosí „*abyste p. prezidentu tlumočil díky mého tchána za podpis dekretu, jímž p. J. Dürichovi přirčena byla na intervenci a návrh p. ministerského předsedy Švehly doživotní penze*“. Následuje však již jen jisté roztrpčení, že J. Dürichovi nebyla udělena penze se zpětnou platností, neboť „*starý a churavý můj tchán, jehož cesta na zotavenou není bez příznivého vyřízení výše řečené otázky uskutečnitelná, spatřuje v tomto dokladu jisté osobní pokoření, zvláště po mých informacích, které vyzněly všude v ten smysl, že věc záleží dnes už jen a jedině na p. prezidentovi a že stačil by jeho zcela malý pokyn ministerstvu financí, by nejvýše oprávněnému požadavku mého tchána vyhovělo*“.

Dále poukazuje na to, že lékaři doporučují J. Dürichovi cestu jako nejvýše naléhavou, ale že ji musí po tomto rozhodnutí odložit, dokud ministerstvo financí o jeho požadavku nerozhodne. „*Ještě však tíže nese p. Dürich vědomí*“, píše K. Horký, že

⁵⁶⁾ Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Benešův archiv, k. 170 – osoby.

⁵⁷⁾ Tamtéž.

⁵⁸⁾ Tamtéž.

⁵⁹⁾ Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 115/23.

„ještě dnes, po urovnání všech neblahých zahraničních sporů, musí se vžívati do úlohy trafikanta, podávajícího žádosti k ministerstvu, on, nejstarší soudruh p. prezidenta dobrovolného exilu. A dovozte mi též, abych dnes – až dosud jsem o této paradoxní okolnosti se šetrností nemluvil – mohl vysloviti všecku trpkost pocitů, jaké mnou zmítají, když trafikantskou touto cestou mám se ubírat k ministerstvu financí právě já, který, jak prokázati mohou oficiálním děkovacím přípisem tajemníka Národního sdružení p. Tyrzického a několika sty dokumentů jiných, byl jsem vedle p. Vojtěcha Beneše největším budovatelem amerických sbírek pro českou zahraniční akci v nejtěžších dobách. Zajisté, že dnes, kdy seznam naprosto nezasloužilých a naprosto neschopných dětí protekce jde v naší republice do nekonečna, nechci ničeho pro sebe, v tomto směru uzdravil jsem se již úplně ze svých iluzí, ale nezapírám, že v akci, kterou jsem podnikal pro svého kmetného tchána, jsem očekával větší hladkost jednání... A přál bych si také, aby při každé naší politické nebo národní aféře bylo vždy tolik dobré vůle ji ukončiti, kolik jsme ji měli my dva, můj tchán a já.“^{60/}

Veřejné satisfakce se dostalo J. Dürichovi v roce 1926, kdy mu byla udělena revoluční medaile, přiznán charakter legionářský a znovu hodnost předsedy Československé revoluční zahraniční národní rady. Byl to však spíše ústupek mocnému prvorepublikovému postavení agrární strany než samotnému J. Dürichovi. Jeho válečná anabáze však i nadále vzbuzovala zájem.^{61/}

Tři roky po Dürichově úmrtí, 11. června 1930, se dostavil na Pražský hrad generální konzul Jan Rixy a odevzdal důvěrný záznam svých pamětí na činnost poslance J. Düricha v Rusku. T. G. Masaryk si patnáctistránkový elaborát přečetl a prohlásil, že „nevidí, proč by to nebylo zveřejněno; to vše už bylo řečeno, ale zde je to vitpnější a jako celek lépe působí.“^{62/}

J. Dürich patřil mezi nejvýznamnější politické představitele, usilující o vznik samostatného státu Čechů a Slováků, přesto zůstal po Velké válce v roli vítěze, který prohrál.

Komentář Jiřího Düricha

Poslanec Josef Dürich byl i při audienci u dr. Beneše, jak je vidět přímo z jeho díla a poznámek, ve svém vysokém věku ponížován nepodstatnými věcmi a připomínkami, což dokazuje, že ani po několika letech se dr. Beneš nedokázal od svých negativních postojů k J. Dürichovi oprostit, a proto na ně Dürich nereagoval, vědom si možného dalšího nedorozumění a roztržky a chtěje sám tyto věci přehlédnout, urovnat a smířit se v diplomatických mezích.

Je také příznačné, že heslo Josef Dürich ve slovníku „Politická elita meziválečného Československa – Kdo byl kdo 1918-1918“, který sestavil kolektiv historiků Historického ústavu AV ČR pod vedením Františka Koláře, vydaném r. 1998, již nenalezneme.

Heslo „Pravda vítězí“ je hezké, někdy to však trvá až příliš dlouho a někdy o to není ani snaha!

^{60/} Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 136/23.

^{61/} V dubnu 1925 se dostavil generální konzul Jan Rixy a v důvěrné rozmluvě s kancléřem P. Šamalem rozmlouval o některých podrobnostech Dürichova působení v Moskvě. Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 551/25.

^{62/} Archiv kanceláře prezidenta republiky, poslanec Josef Dürich, sign.: T 780/30.

7. JEHO SYN JOSEF DÜRICH

Obdobně čestně jako poslanec Dürich jednal i jeho syn Josef Dürich, narozen 22. srpna 1881, mlynář v Klášteře Hradišti nad Jizerou a Krnsku. Aktivně působil řadu let jako župní náčelník Sokola v Mladé Boleslavi. V říjnu 1918 velel odzbrojení maďarské posádky v Mladé Boleslavi na Staroměstském náměstí. V roce 1919 jako náčelník a velitel sokolské jednotky jel bránit most přes Dunaj v Bratislavě proti útoku Maďarů, později bojoval v okolí Lučence.

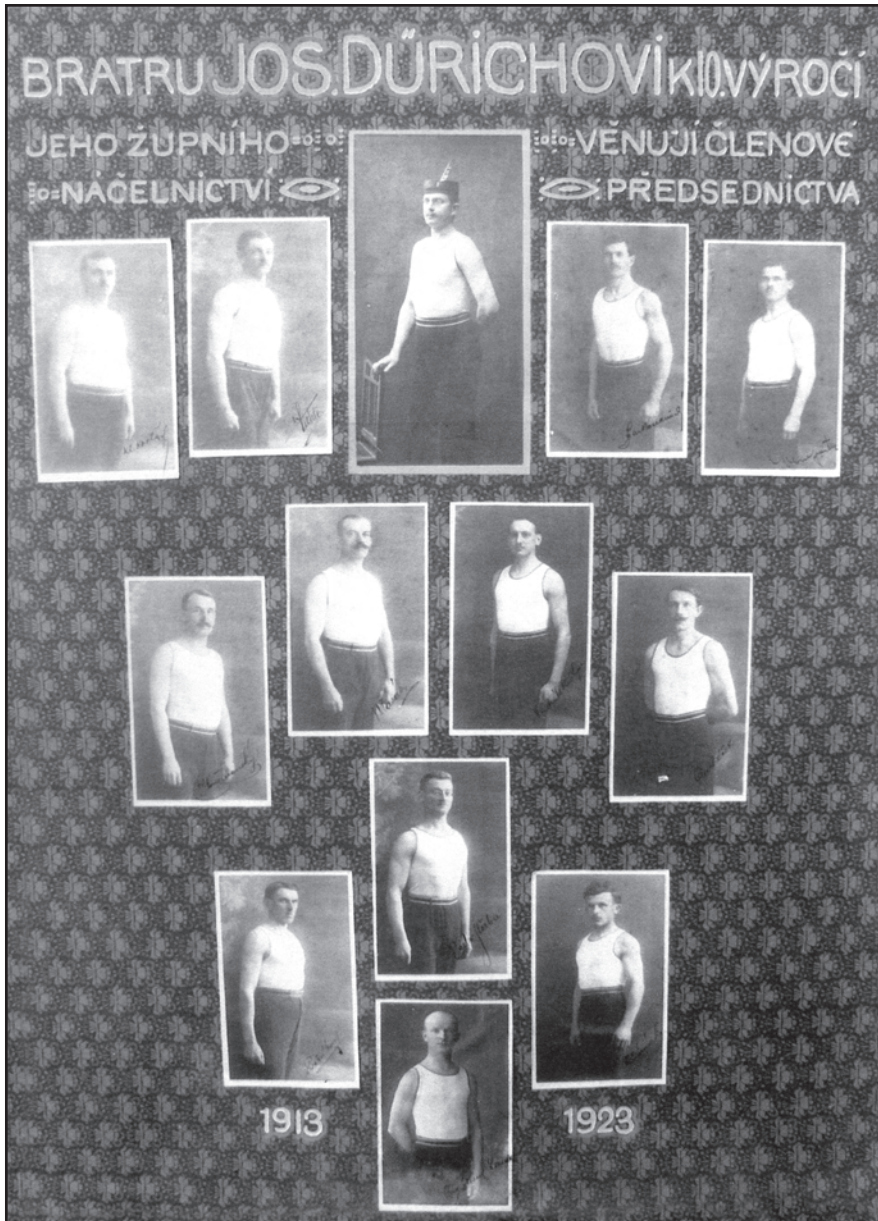
V době obou světových válek, i když po odchodu poslance Josefa Düricha byla rodina pod stálým policejním dohledem, podporoval naše občany tajně moukou, k čemuž měl jako mlynář nejlepší příležitost. Podporoval i lidi pronásledované Němci za 2. světové války, které ukřývali naši občané.

Po tragédii v Lidicích, kdy nacistická zvůle dosáhla vrcholu, svolal v následující neděli rodinu a celý kufr písemností z Ruska po svém otci, poslanci Josefu Dürichovi, po hlasitém přečtení spálil v kamnech, protože se obával velkého ohrožení celé své rodiny. Dnes by to byly velice zajímavé písemnosti pro objasnění situace v Rusku a postojů poslance Josefa Düricha v té době.

Zemřel 26. září 1945 ve věku 64 let.

Josef Dürich ml.

Tablo, věnované Josefu Dürichovi ml. k 10. výročí jeho působení jako náčelníka sokolské župy

Závěrečný komentář Jiřího Düricha

Žádný z politiků nebyl a ani nyní není svatý!

Každý z nich měl snahu a svým způsobem, který mu situace dovoľovala, se podílel na vzniku samostatného státu. Protože žádná koncepce budoucího uspořádání státu neexistovala, přistupoval každý k řešení a úkolům svým způsobem a možnostmi, a proto se každý ve své práci dopustil řady chyb a omylů, ale i nutných kompromisů, se kterými se ani vnitřně neztotožňoval, ale byly pro jeho prosazení a dosažení výsledků nezbytné. Bylo by neodpovědné a nedůstojné je pouze s odstupem času nekriticky glorifikovat.

Každému ať je přiznáno to, co jeho jest, a to i v zásluhách. Josef Dürich byl hrubě pomluven a násilím odstaven od již probíhajícího ustanovování československých legií. Josef Dürich ve svém kmetském věku 70 let si již nepotřeboval budovat svoji budoucí kariéru, o tu šlo jiným, a proto se snažím přiblížit a osvětlit jeho práci od jeho mladého věku, aby si každý mohl udělat svůj názor. Nejen, že nebudoval svoji kariéru, ale neobdržel zpočátku žádný důchod. Zasloužené peníze se dočkal až dodatečně 4 roky po válce ve věku 75 let. Přitom peníze, které na cestu do zahraničí dostal, po válce z prostředků rodiny v plné výši vrátil.

Zatímco Josef Dürich jednal s ruským carem, náčelníkem generálního štábu, ministrem vnitra a dalšími představiteli o uvolnění zajatců a budování československých legií v Rusku, jiní se navzájem pomlouvali a osočovali, jak to mezi Čechy bývá, soupeřili o svůj vliv a postavení.

Josef Dürich se snažil konat a výsledky se dostavily, bohužel ani on neunikl těmto hanebným pomluvám a smyšleným nařčením. Jestliže někdo o mém pradědovi Josefu Dürichovi bez reálných důvodů napíše, že je lump, potom já si myslím, že takový je i on sám.

Dürichovým přičiněním a zásluhou byly v té době legie formovány a ustavovány a šlo tedy o přisvojení si zásluh na jejich vzniku, protože na západní a jižní frontě byly v té době – na jaře 1917 – výsledky minimální. Po říjnu 1918 byly legie v Rusku ponechány na pospas téměř dva roky v nepředstavitelných životních podmínkách zbytečných bojů, ztrát životů a strádání, kterému čelily jediné mimořádnou statečností a důvěrou v nový samostatný stát, na jehož vzniku měli títo muži svůj hlavní podíl. To už za legiemi nikdo z představitelů zahraniční emigrace a později ani státu nejel. Již je nepotřebovali, vyslali za nimi pouze poslance, aby je uklidňoval, šlo již o jiné zájmy, zřejmě americké a britské tajné služby, které také finančně podpořily Masaryka.

Štefánik, Beneš i Masaryk proto výbuch březnové revoluce a vznik prozatímní vlády v r. 1917 uvítali, jako by tato revoluce Josefa Düricha sama odstavila a pochovala, jak to sám uvádí. Nebyla to však revoluce, ta byla pouze dobrou záminkou – Düricha „pochovali“ sami představitelé zahraniční emigrace.

Tím padla také hlavní podmínka, kterou Dürich na základě požadavku carského ministerstva vnitra musel splnit, jmenování samostatné Národní rady v Rusku a tím byla opětovná možnost řízení legií „Československou národní radou“ v Paříži. Teď už Düricha nepotřebovali, legie se budovaly, a proto, aby nemohl mít již žádný vliv na další dění a vývoj v Rusku, vyloučili ho hanebně a potupně z „Československé národní rady“, aniž by k tomu měli oprávnění, neboť on byl jediný, který do ní byl vnitřní opozicí oficiálně delegován, a to pro práci v Rusku.

Vyvrčením snahy o Dürichovo odstranění a umlčení byl Kyjevský sjezd 6. května 1917, kam již vůbec nebyl vpuštěn, aby věci demokraticky vysvětlil a uvedl na pravou míru. Jaké podmínky minulé vlády musel Dürich splnit, aby tvorba legií byla vůbec povolena od carského ministerstva vnitra, které si nepřálo, aby jednotky legií na území Ruska byly řízeny přímo z Paříže. A to byl hlavní a principiální důvod rozchodu mezi Dürichem, Štefáníkem a Benešem. Až změnou a vytvořením prozatímní vlády došlo i ke změně tohoto původního požadavku a stanoviska ministerstva vnitra. Takže k tomu došlo bez zásluhy Štefánika i Masaryka – a to je vše, ostatní byly jen nehorázné pomlavy a úskoky, kterým musel Dürich při snaze o umožnění budování legií čelit od vlastních lidí, kteří si potom přisvojili svoje výlučné zásluhy o legie.

Ostatní body vytýkané Dürichovi dr. Benešem jsou malicherné ve vztahu k hlavnímu poslání a výsledkům, které byly dosaženy. Dürich by nikdy o svém spolupracovníku dr. Benešovi neřekl, že je špión. Svě hlavní stanovisko Josef Dürich vysvětlil dodatečně ve své knize „V českých službách“ v r. 1921, o nichž není pochyb.

Ovšem musíme poněkud pochybovat o praktikách, které byly použity i u dalších významných představitelů, což asi nelze považovat za náhodu.

Jako první to byl poslanec Josef Dürich

Jako druhý Milan Rastislav Štefánik, blízký, ambiciózní spolupracovník dr. E. Beneše, který během války dosáhl hodnosti generála a ministra války a podle výpovědi přímého účastníka, člena dělostřelecké baterie, umístěné na kopci nad Bratislavou na základě přísně tajného rozkazu, doručeného motospojku a před ní po přečtení spáleného. Podle rozvědky mělo jít o nepřátelské maďarské výzvědné letadlo, které zjišťovalo postavení československých vojsk a které bylo též den (4. 5. 1919) sestřeleno a nikoliv, jak je uváděno, že havaroval při přistávacím manévru (viz samostatný list s fotografiemi vložený na konec této publikace).

Jako třetí generál František Moravec, náčelník československé prvorepublikové rozvědky a za 2. světové války blízký spolupracovník dr. E. Beneše, organizátor akce „Anthropoid“ a dalších, rovněž po válce jako nepotřebný odstaven (doporučuji přečíst jeho knihu „Špión, jemuž nevěřili“).

Poděkování a uznání za mimořádnou odvalu a statečnost patří i vše členům bývalého mlichovohradištského okresního zastupitelstva, které ani po odchodu poslance Josefa Düricha do emigrace, což bylo státními představiteli Rakousko-Uherska považováno za vlastizradu, nechalo ve funkci okresního starosty a po celou dobu 1. světové války nezvolilo nikoho jiného, což je věc naprosto ojedinělá a zcela výjimečná, která dokazuje, jakou úctu a poctu mu toto zastupitelstvo zachovalo, vědomo si jeho kvalit.

Závěrem je možno říci, že poslanec Josef Dürich ve svém hlavním poslání svůj úkol splnil a zvítězil!

Na poli politickém byl však z vlastních řad vedení české emigrace bez milosti poražen a vymazán, bez možnosti vlastní obhajoby (dány mu nálepky carofil, rusofil, germanofil, bezvýznamný poslanec a lump a jsou přímou hanbou těch, kteří jej tak nazývali).

Někdo si přece potřeboval připsat zásluhy o vznik a budování československých legií v Rusku, když to Dürich nebyl!

Zde mají historici velký dluh v rehabilitaci a uznání zásluh poslance Josefa Düricha v budování československých legií a v práci pro naši republiku a občany, čemuž věnoval celý svůj život, jako věrný syn svého národa. Budiž prokázána dodatečně čest jeho památce a přiznáno mu to, co jeho jest.

Současní historikové neměli zatím dost odvahy ukázat a nabourat, byť sebe méně, glorifikaci a nedotknutelnost vedení tehdejšího zahraničního odboje. Snad to objektivně dokáže nová nastupující generace. Poslanec Josef Dürich by si takovouto rehabilitaci plně zasloužil i pro pravdivý výklad našich dějin budoucím generacím.

Obhajobou svého pradědy poslance Josefa Düricha nechci současně snížit zásluhy ostatních členů emigrace na vzniku Československa. Pouze bych rád dal věci do světla, které si zaslouhují a poukázal na to, že každý ve vysoké politice se dopouští chyb, omylů, ale i některých nekalostí, které mohou jiným nemálo ublížit.

Závěrečné posouzení je na Vás, vážený čtenáři. Nejsem Bůh, a proto nikoho nesoudím, mám ovšem povinnost obhájit čest poctivého muže, který se nemohl bránit a pozdější základní demokratické právo obrany mu bylo násilím odňato.

pravnuke Jirí Dürich

Obsah

1. Zapomenutý bojovník za českou věc - poslanec Josef Dürich	3
2. Pohled Edvarda Beneše na Josefa Düricha	21
3. Cesta ke svobodě	52
4. Pomluvený a ponížený Josef Dürich	63
5. Josef Dürich: V českých službách	70
6. Pokus o částečnou rehabilitaci	171
7. Jeho syn Josef Dürich	199

Vítěz, který prohrál - poslanec Josef Dürich

Jiří Dürich

Vydáno - vlastním nákladem v roce 2009

Náklad 500 výtisků

Grafická úprava a tisk - MS Polygrafie s.r.o. Bělá pod Bezdězem

Kaiser Franz Joseph der Erste
 von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich,
 Apostolischer König von Ungarn,
 König von Böhmen, Dalmatien, Kroatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Illyrien, Erzherrzog von Österreich,
 Großherzog von Krakau, Herzog von Lothringen, Salzburg, Steyer, Kärnten, Krain, Schwaben, Ober- und Nieder-Schlesien,
 Großfürst von Siebenbürgen, Herzog von Mähren, Lehensfürst von Hallesberg und Tirol etc. etc. etc.

dem Reichsrath-Präsidenten
JOSEF DÜRICH
 zum Jubiläum
 Unseres Franz Josephs
 des Kaisers

Ihre Wohlthätigkeit haben Wir über
 Unserer Erblande
 in Unserer Reichs-
 Eintausend Neuhundert Acht

Vaše čestnost a vřelá přátelská předka je mi sympaticky. Akkoliv nemám
 možnost osobně se s vámi setkat, spon svou mluvit s vámi ve Vašem zájmu
 Přepř. Vám, vášnivý pane Dürichu.
 S úctami
Josef Dürich